

Rizami Gancavi

870

LEYLI VA
MƏCƏRƏ

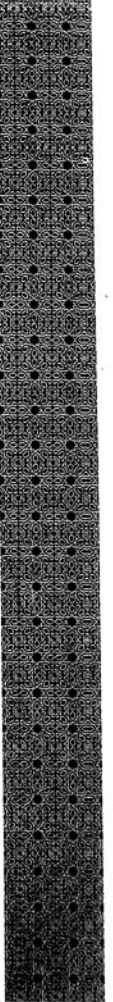

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

*“Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə
kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi
haqqında”*

*12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamına
əsasən nəşr olunur*

Az 2011
1300

NİZAMI GƏNCƏVİ

*Nizami Gəncəvinin anadan
olmasının 870 illik yubileyi
münasibəti ilə Gəncə Şəhər İcra
Hakimiyyətinin tövsiyəsi
ilə çap olunur*

LEYLİ VƏ MƏCNUN

9/380

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

ARXIV

"ADİOĞLU"
Bakı - 2011

56616

Tərcümə edən:

Səməd VURĞUN

İzahların müəllifi:

Mübariz ƏLİZADƏ
filologiya elmləri doktoru, professor

Ön sözün müəllifi
və elmi redaktor:

Xəlil YUSİFLİ
filologiya elmləri doktoru, professor

Nizami Gəncəvi.

«Leyli və Məcnun», “ADİLOĞLU” nəşriyyatı, Bakı 2011, 280 səh

“Leyli və Məcnun” “Xəmsə”nin üçüncü poemasıdır. Nizami Gəncəvi bu qədim məhəbbət əfsanəsinə ustad qələmilə bəzək vurmuş, onu bədii yüksəkliyə qaldırmışdır. Şairin yaratdığı bu məhəbbət dastanı dünya ədəbiyyatı xəzinəsinin ən qiymətli incisinə çevrilmişdir.

ISBN 5 – 8066 – 1638 – 8

4722110018
121 - 2011 qriffli nəşr

© “ADİLOĞLU”, 2011

İNSAN DÜHASININ ƏLÇATMAZLIQ NÜMUNƏSİ

Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi dünya ədəbiyyatının nadir ədəbi simalarından biridir. Onun poeziyasında hər bir mövzu və hadisə mütəfəkkir şair qəlbindən keçərək, dərin ictimai və fəlsəfi məzmun almışdır. “Sirlər xəzinəsi”, “Xosrov və Şirin” poemalarından sonra

“Leyli və Məcnun” mövzusunda əsər yazan şair bu mövzudan istifadə edərək, insan və zaman, təbiət və cəmiyyət hadisələri ətrafında rəngarəng düşüncələrini əks etdirmişdir. Belə bir mövzuda əsər yazmağı ondan Şirvan şahı Axsitan xahiş etmişsə də, Nizami heç də ancaq dövrün şahlarını təmin edəcək əsər yaratmamış, daha çox öz narahat düşüncələrini qələmə almışdır.

Nizami Gəncəvi 1188-ci ildə dörd ay müddətinə yazıb başa çatdırdığı “Leyli və Məcnun” poemasını işləyərkən bu mövzu ətrafında ciddi axtarışlar aparmış, mənbələrlə tanış olmuşdur. Axsitan ondan bu “gəlini” fars və ərəb bəzəyi ilə bəzəməyi tələb edərkən də məhz Leyli və Məcnun mövzusu ilə əlaqədar farslar, ərəblər arasında geniş yayılan əfsanə və rəvayətləri nəzərdə tutmuşdur. Əfsanələr, rəvayətlər isə hər hansı bir hadisə, fakt əsasında yaradılmış bədii sözdür.

Nizami Axsitanı düzgün başa düşərək, mənbələri diqqətlə öyrənir. Öyrəndiklərini sədəqətlə ümumi poetik axına yönəldir, yeni qələibə, yeni formaya salır. Şair “o farsdan doğulan əfsanə yaradan ərəbin halından belə xəbər verir” və başqa bu kimi qeydlərlə Axsitanın “ərəb və fars bəzəyi” tələbinə riayət etdiyini nəzərə çatdırır. Burada ərəblər və farslara məxsus baxışlar, görüşlər, poetik zövq, şairana deyimlər də nəzərə alın bilər.

Nizamının “fars və ərəb bəzəyi” anlayışını məhz göstərilən mənada anladığını onun poeması və ərəb mənbələrinin bu əfsanə ilə əlaqədar qeydlərinin müqayisəsi də təsdiq edir.

İbn Kütəybə, Əbülfərəc İsfahani, Əl-Valibi kimi müəlliflərin əsərləri ilə Nizami poemasını müqayisə edən alimlər bu qənaətdədirlər ki, Nizami bu ölməz əsərini yazarkən həmin müəlliflərin əsərlərindən faydalanmışdır. Şair İran və Azərbaycanda da geniş yayılan əfsanələrdən bəhrələnməmiş deyildir. XI əsr Azərbaycan şairi Qətran Təbrizinin tez-tez sadıq, nakam sevgililər kimi Leyli və Məcnunu xatırlaması göstərir ki, Leyli və Məcnun haqqındakı əfsanə ədəbi dairələrdə

Nizami əsəri yazılardan çox-çox əvvəl məlum və məşhur imiş. Qətranın özünün də Məcnun haqqında ərəb mənbələrindən məlumat olması mümkündür. Onun bu məsələdə sərbəst hərəkət etməsi, oxucuya məlum,

məşhur hadisə kimi Leyli və Məcnunu xatırlaması isə əfsanənin ərəb mənbələrindən əlavə ədəbi ictimaiyyət arasında da geniş yayıldığını təsdiq edir. XI əsr İran şair və nasiri Nasir Xosrov da bu əfsanənin maraqlı olduğunu qeyd edir, lakin onu daha çox bədəvi ərəblərin mühiti ilə əlaqələndirir, Taifdə Leylinin yaşadığı qəsrin xərəbələrini göstərdiklərini, maraqlı hekayələr danışdıqlarını yazır.

Nizaminin poemasında mövzunun bəlli, məşhur olması dəqiq göstərilir. Onu Axsitan da, Nizaminin oğlu Məhəmməd də yaxşı bilir, anlayırlar. Axsitan Məcnunun böyük eşqini, bu mövzunun bütün sözlərin şahı olduğunu yazır. Şairin oğlu 14 yaşlı Məhəmmədin qeydi daha maraqlıdır. Onun fikrincə, "bu gözəl mövzuda böyük sənət var". Nizami özü isə onu "ələmə bəlli bir aya" sayır, başqa sözlə, əfsanənin yazılı və şifahi şəkildə çox geniş yayıldığını etiraf edir. Nizami gah oğlu Məhəmmədin dililə, gah öz sözləri ilə bu məşhur əfsanənin bədii əsər kimi işlənmədiyini, çılpaq qaldığını da yazır:

Harda ki eşq əli bir süfrə açar,
Bu gözəl hekayə ona duz saçar.
Bu qədər nazəndə, incə bir dərbər,
Nədən çılpaq qalsın bu vaxta qədər?
Onu bəzəmiş arif əlləri,
Odur ki, çılpaqdır o gözəl pəri.

Maraqlıdır ki, həm Axsitan, həm də şairin oğlu Məhəmməd bu mövzunu Nizaminin hünərinə layiq, ona məhrəm hesab edirlər. Belə çıxır ki, Axsitanın bu mövzuda Nizamidən əsər xahiş etməsi özü də Nizami yaradıcılığına bələd olduğundan, dahi şairin ruhən bu mövzuya yaxınlığından irəli gəlir. Sözüün sərrafı olan Axsitan Nizami irsi ilə "Leyli və Məcnun" mövzusu arasında yaxınlıq, doğmaliq hiss etdiyindən ondan məhz bu mövzuda əsər yazmağı istəyir. Anlaşılar ki, poema sifarişlə yazılsa da, onun məşhurluğu və məhz Nizami dühasına yaxınlığı belə bir əsərin meydana çıxmasına səbəb olmuşdur.

Nizaminin bu mövzunu işlərkən yerli folklor mənbələrindən başqa, yazılı qaynaqlardan da geniş istifadə etməsi əsər boyu özünü aydın hiss etdirir. Poemanı ərəb mənbələri ilə müqayisə etdikdə görürük ki, Nizami Leyli və Məcnun haqqındakı xırda və pərakəndə, quru və bədii cəhətdən sönük olan müxtəlif rəvayətləri böyük ustalıqla birləşdirmiş, demək olar ki, heç nəyi atmamış, lakin sənətin sərt qanunu əsasında onu sistemə salıb, ködərlə və özəmətlə bir söz abidəsi yaratmışdır. Böyük söz ustası mövzunun imkanlarından istifadə edərək həyat, insanlar, onların əxlaqı, rəftarı, əməlləri barədə narahat düşüncələrini qələmə almışdır.

Nizami insan və zaman probleminə, bu problemin ayrı-ayrı cəhətlərinə poemada dənə-dənə toxunur. Dahi şair doğru qeyd edir ki, insanda hələ nöqsanlar vardır. Bununla bərabər, o, insanı yaxşılığa, gözəlliyə səsləyir. Yaxşı sözü yaman sözdən üstün tutan şair zamanın eyiblərini də çəkinmədən romantik bir pafosla dilə gətirir.

Bir çox sifətlər var insanda hələ,
Almasan yaxşıdır onları dilə.
Pis sözü ağzına alınca insan,
Qarında öldürsə yaxşıdır, inan.
Bu dünya dolamb döndükcə ruzgar,
Qoy səndən yaxşı söz qalsın yadigar.

Nizaminin poeması bu həqiqəti sübut edir ki, zaman insana ziddir. Lakin insan zamana qalib gələcək. Qurbanlar, faciələr hesabına olsa da, insan dünyanı insaniləşdirəcək, zamanı dəyişdirəcək, zaman özü də dəyişəcəkdir. Həyatın və təbiətin öz dialektikası var; xərəbə olan abad olacaq, pis olan yaxşılaşacaq.

Daim xaraba da olsa bir diyar,
Bil ki, abadlıqdan onda nişan var.
İstər xarab olsun, istərsə abad,
Daimi bünövrə qoymamış həyat.

Bu dialektik düşüncələr göstərir ki, Nizami insanın zaman üzərində qələbəsinə, indi ağa olanın sabah məhv olacağına, bu gün faciə qurbanı olanın sabah vüsala və sevincə yetişəcəyinə inanmışdır.

"Leyli və Məcnun" poeması insan və zaman mövzusu ətrafında şairin düşüncələrindən ibarət möhtəşəm bir poeziya ümmanıdır. Nizaminin "Leyli və Məcnun" poeması ancaq nakam bir eşq macerasının nəzmə çəkilməsi deyil, bəlkə daha çox bu mövzudan istifadə edərək dünya və insan haqqında yaradılmış bədii-fəlsəfi bir əsərdir. İnsan düşünə bilər ki, bütün bu söhbətlərin "Leyli və Məcnun" mövzusu ilə nə əlaqəsi var. Ancaq şairin əsərini diqqətlə oxusaq, anlayarıq ki, bu rəngarəng düşüncələr birbaşa "Leyli və Məcnun" mövzusu ilə bağlıdır. Şair əsərin həm əvvəlində, həm də əsər boyu müxtəlif yerlərdə müxtəlif üsullarla həyat, dünya, dövrün insanları, onların amalları, səviyyələri, əməlləri haqqında söhbət açır, bu söhbətləri də mövzuya yad, kənar bilmir.

Ey varlıq nəqşinin naziri olan,
Qaldır əngəlləri idrak yolundan.
Boş təbli döyrək hay-haray salma,
Heç kəsin səsinə biganə qalma.
Bir toz görünsə də hər zərrə əgər,
Dünya pərdəsində o da iş görər.

İdrak yolundakı əngəllər deyilmi Leylinin, Məcnunun faciəsinin səbəbi? Dünya pərdəsində hər zərrənin bir iş gördüyünə biganəlik deyilmi bu faciəni törədən? Şair bu fikirdədir ki, qəflət, nadanlıq, biganəlik, insanın öz vəzifəsini bilməməsi onun həyatını zəhərləyir, onu düzgün hərəkət etməyə qoymur. Nizamiyə görə, insan dünyaya dünyanın mahiyyətini anlamaq, öyrənmək üçün gəlmişdir.

Qısa söz; dünyada nə sən, nə də mən
Oyuncaq deyilik xilqətimizdən.
Nə şəhvət, nə yuxu, nə də ki yemək
Həyatın mənası olmasın gərəkdir.
Yatmağı, yeməyi bu aləmdə sən
Eşşək, öküzdə də görə bilərsən.
Təbiət quranda xilqətimizi,
Başqa səhifədə yazmışdır bizi.

Nizami insandan ayıq olmağı, öz insanlıq vəzifəsini yaxşı başa düşməyi, yerlərin, göylərin sirlərini öyrənməyi tələb edir; İnsan dünyaya nə üçün gəlmişdir? Onun burada vəzifəsi nədən ibarətdir? Peyğəmbərə müraciətlə deyilən aşağıdakı iki misra bəlkə də poemada qaldırılan mətləblərin ana xəttini təşkil edir:

Biz kimik, neçiyik, aç göstər artıq,
Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq.

Allaha yalvarışlarında da şair dünya və insan haqqındakı düşüncələrindən ayrıla bilmir. Dövründən, bu dövrün mətləblərindən danışan zaman alov püskürür.

İlahi, dar gündə sən ol həmdədim,
İstədiyən yerə çatsın qədəmim,
Söylə nə vaxtadək bir tikə üçün
Şaha və gödaya yalvarım hər gün...

Vəfasız yaranmış bütün qapılar,
Bir sənin qapında vəfa tapılar.

Bu sətirlər təkcə Allaha məhəbbətin ifadəsi deyil, həmçinin də şairin dövrü, onu əhatə edən mühit, insanlar haqqında narazılıq dolu narahat düşüncələridir. Məcnunu, Leylini, onları əhatə edən adamları da bədbəxt edən, kədər və göz yaşları ilə üzlaşdirən məhz həmin mühit və insanlardır. Həyat elə qurulmuşdur ki, insanların içi dərldə, kədərlə doludur. Burda isə həm də bir ixtiyarsızlıq vardır. Məcnunun atasına verdiyi cavablardan aşağıdakı misralara diqqət edək:

Daşları əridər çəkdiyim kədər,
Kim öz ürəyinə sıxıntı istər?!
Məni pis taleyim təqib edir, bil,
Heç kəs bədbəxtlikdən qurtaran deyil.

Yaxud:

Məzlum mən deyiləm yalnız bu yerdə,
Yüzləri düşmüşdür mən düşən dərddə.
Filin vücudundan milçəyə qədər,
Bu zülmü çəkməyən varmıdır məgər?

"Leyli və Məcnun" poemasında Nizami əsərdəki hadisələrlə bağlı iki müstəqil hekayə də vermişdir ki, bu hekayələr poemanın əsas ideyası ilə bir-bəşə bağlıdır. Bunlardan ən məşhuru "İt saxlayan padşah" hekayəsidir. Çox vaxt bu hekayə əsərin əsas mövzusu ilə o qədər də bağlı olmayan bir əlavə kimi şərh olunur. Əslində isə həmin hekayə əsərin ideyası ilə bir-bəşə əlaqəlidir və ancaq dövrün şahlarının zülmkarlığını tənqid etmək üçün qələmə alınmış bir hekayə deyil; on il şaha sədaqətlə xidmət eləyən, ancaq sonra şah tərəfindən quduz və yirtici itlərə atdınlan gənc əslində Məcnundur. Çöldə Məcnunla dost olan, ona toxunmayan, əksinə, onu qoruyan vəhşilər isə həmin quduz itlərdir.

Nizami bu fikirdədir ki, mövcud cəmiyyət, onun insanları həmin yirtici itlər saxlayan və xoşu gəlməyən adamları o itlərə atıb parçaladan padşaha bənzəyir, nəinki bənzəyir, elə onun özüdür. Bu baxımdan hekayənin sonunda Nizamının dediyi aşağıdakı sözlər təsadüfi deyildir:

Bunu söyləməkdə bir məqsədım var,
Səxavət qələdir, o, can qoruyar.

Məcnun bəslədiklə o heyvanları,
Çəkdi dövrəsinə bir can hasarı.
Hasar ətrafında gəzən hər heyvan
Məcnunun işinə yaradı hər an.
Məcnuna bənzəsən insanlıqda sən,
Dünyada nə qüسسə, nə qəm çəkərsən.

Nizamının təsvirində zülmkar şahın yırtıcı itlərə atdığı gəncə nisbətən Məcnun daha yüksək insani sifətlərə malik olduğu kimi onu dəli, Məcnun adlandırılıb çöllərə salan, məhvinə səbəb olan cəmiyyətdə həmin zalım padşahdan daha zalım, daha eybəcərdir. Quduz itlər saxlayan padşah tərəfindən itlərə atılan gənc şahın xasiyyətini bildiyinə görə itlərə baxanla dost olur, çünki şahın bir gün onu da itlərə atacağına şübhə eləmir.

Ancaq Məcnunun heyvanlara qayğı göstərməsində, onlara yem verməsində, ya da ahu və maralı ovçuların torundan xilas etməsində heç bir təmənna və məqsəd yoxdur. Onun bu hərəkətləri böyük sevginin, insanlığın təzahürüdür. Nofəlin Leylini almaq üçün apardığı müharibə uğursuzluqla qurtarandan sonra yenə çöllərə üz tutan Məcnun ovçuların toruna düşən ahu və maralı azad eləyir, onlarla dərdləşir:

Ata öz oğlunu əzizləyən tək
Məcnun da maralı əzizləyərək,
Tutub sığalladı o dildarını,
Bağladı heyvanın yaralarını...
Dedi: "Həsret çəkən dağlar maralı,
Sən də mi yarından düşdün aralı?
Ey çöl qoşununun gözəl sarbanı,
Dağlar düşündəki çadırın hanı?
Xoş ətrin canandan gətirir xəbər,
Gözün sevgilimin gözünə bənzər.

Nizami Məcnundakı insanlığın, idrakın, sevginin nə qədər güclü, fədakar, təmənnaşız olduğunu, onun "idrak yolundakı əngəlləri" necə qətiyyət və cəsarətlə qaldırıb kənara atdığını öz ecazkar sənətinin əlvan boyalarıyla açıb göstərir.

Orta əsrlər şəraitində qadınların oyanması, insanlığını dərk etməsi və faciəsi Leyli surətində əks etdirilmişdir. Məcnun kimi sevnən, yanan, duyan, onun kimi şəhid olan Leyli Məcnunun qadın tayıdır. Leylinin də faciəsi köh-

nəliyin öz yerini yeniliyə könüllü vermək istəməməsi üzündən, onun yeniliyə qarşı qəddar və amansız olmasından yaranır. Orta əsr feodalının mütləq hakimiyyətinin hələ güclü olduğu, lakin sarsılmağa başladığı bir dövrdə Leylinin faciəsi təbii idi. Zaman onun insanlığını, hissələrini, mənəvi sərbəstliyini hələ qəbul etmir, bu bəradə eşitmək belə istəmərdi: hələ ona əşya kimi baxır, onu bazara çıxarır, kim çox qızıl versə, ona da satırdı. Zaman belə qanun qoymuşdu ki, qadının düşünməyə, duymağa, sevməyə, seçməyə ixtiyarı yoxdur, əgər o, müstəqil düşüncəyə malik olsa, namussuz hesab edilər, başı kəsilib itə atılırdı, ancaq qanundan kənar istəyinə çatmağa imkan verilməzdi. O, əbədi dustaq - əbədi zindanda kədr və göz yaşları içində boğulan, dərdlərindən danışmağa, hissələrini söyləməyə ixtiyarı olmayan bir kölə idi. Leyli zahirən zəmanəsinin tələblərinə baş əyən, əslində isə ona məğrur bir sükutla meydan oxuyan, onun istədiyi, dediyi kimi olmayan, şərrin zülmət gecəsində günəş kimi parlayan, içində insanlığın əbedi məşolını gəzdirən bir insan kimi yaşayır. Hamıdan, hər kəsdən eşqini gizlətməyə çalışsan Leyli hissələrin güclü tufanını özündən gizlətməyə, onu tamam susdurmağa, öldürməyə qadir deyildi - bu bunu Leyli özü də istəmərdi. Leyli istəmərdi ki, kölə vəziyyəti ilə barışan başqa qadınlar kimi olsun, düşmən dünyanın oyuncağına çevrilsin. O, zahirən belə yolla getsə də, həqiqətdə əsrinin qadınlarından seçilir.

Əgər Məcnun mühitlə barışmadığını bildirərək çöllərə düşür, heyvanlar arasında yaşayırsa, düşməndən Məcnun, divanə adı almaqdan çəkinirsə, Leyli də İbn Sələma həqiqi arvad olmamaqla, öz eşqinə sədəqətini qorumaqla özünü təsdiq edir. Poemanın ilk səhifələrindən başlamış ölümünə qədər Leyli sonsuz bir həsrətlə Məcnunu axtarır, onu görmək, onun şeirilərini eşitmək istəyir. Dərya-dərya qəmli göz yaşları tökən Leylinin daim gözü yollarda, qulağı səsdədir. Dam üstə çıxıb oğrun-oğrun yollara baxması, düşmən tənəsindən qorxub gecələr odlular çəkməsi, şam kimi yanması, acı-acı ağlaması, tüstüsüz ocaq kimi alovlanması onun məhəbbətinin güclü olmasından xəbər verir. Məcnunla bərabər Leylinin də adı dillərə düşür, bazardan gələn uşaqlar belə Leyli ilə Məcnunun məhəbbət qəzəllərini oxuyur, onların şeirələrini birbirinə çatdırırlar.

Leyli seir yazmaqda, odlular, səmimi duyğularını sənətkarlıqla ifadə etməkdə də Məcnundan geri qalmır. Leyli Məcnunu ölənmə qədər bir an belə unutmur. Yaz vaxtı qızlarla gəzməyə çıxan Leyli bir küncə çəkilib Məcnun üçün göz yaşları tökür. Leyli Məcnuna nisbətən eşqini dəlicəsinə, coşğun bürüzə vermir, o bəzən özünü Məcnundan daha artıq Məcnun adlandırsa, qadın olduğunu da etiraf edir. O, dərdlərini ürəkdə çəkməyi, zahirdə isə özünü başqa qadınlar kimi aparmağı bacarır.

Məcnun başqa qızla evlənmək təklifini qəbul eləmir, bu təklifi edənlərə acığı, qəzəbi tutur. Lakin Leyli belə deyil. O özünü o dərəcədə toxtaq, təmkinli aparır ki, başqasını sevdiyini ata-anasına demir, onu İbn Sələmə ərə və-rəndə etiraz etmir. Leylinin arxasınca bir çox adamlar düşüb var-dövlət hesabına onu satın almağa can atırdılar. Nizami Leylini bu şəkildə almağa çalışanları dəllal adlandıır. Belə dəllallardan biri də qızılı qum kimi səpən İbn Sələm idi. Leyli İbn Sələmə getməyə ona görə etiraz etmir ki, qadın ismətini, adını qoruya bilsin. Qadına münasibət orta əsrlərdə o qədər ciddi, sərt, o qədər ağır idi ki, Məcnuna layiq bir qız olmaq üçün də Leylinin əsas çıxış yolu bu idi. Leyli özünü Məcnundan artıq divanə saysa da, zaman onun qanadlarını daha qısa kəsmişdir:

Bəxtinin ulduzu batan aşıqdən
Mın dəfə şiddətli divanəyəm mən.
O hədəf oldusa bu dərde, yasa,
Bir qadın deyildir o heç olmasa.
Sevda yollarında göstərir hünər,
Kimsədən nə qorxar, nə də çəkinər.
Zavallı mənəm ki, ürəyimdə qəm,
Dərdimi heç kəsə açə bilmirəm.
Qorxuram əhvalım pərişan ola,
Yaxşı adım belə çox yaman ola.

Bu parçada Leylinin eşqi də, faciəsi də çox dəqiq şərh edilmişdir. Qadın olmaq, qorxub çəkinmək, yaman ad qeydinə qalmaq, dərdi heç kəsə açə bilməmək onu Məcnunla ayaqlaşmağa qoymur.

Bəzən Leyli qadını min illərdir köləyə, hüquqsuz əşyaya çevirən qanunlar zəncirini qırıb parçalamaq, daha azad nəfəs almaq haqqında düşünürsə, bunlar ilk düşüncələr olaraq qalır. Ata və ər qorxusu onu qanad açmağa qoymur.

Eşq ürək verir ki, sən də qanad aç,
Bu qarğa-quzğundan kəklik kimi qaç.
Ad ilə namussa: "tərpənmə"- deyər,
Tək uçan kəkliyi qızılquş yeyər.
Bir qadın nə qədər cəsur olsa da,
Yenə də qadındır adı dünyada.

Leyli üçün bu ilk düşüncələrin özü də böyük nailiyyətdir. Leyli düşüycü vəziyyətlə barışib qəmlərə boyun əysə belə, düşməyə təslim olmur.

Nizami bu poemada yaratdığı surətlər, təsvir və təhlil etdiyi hadisələr, mətləblər vasitəsilə dövrünün zəngin mənəviyyatlı insan obrazını, fikir, düşüncə və əxlaq mənzərəsini yaratmışdır. Hətta hər bir zərrənin müəyyən bir iş gördüyünü söyləyən ölməz sənətkarın bu əsərində ən epizodik surət belə mühüm ideya yükü daşıyır, dövrün insan xarakterlərini daha dolğun göstərməyə xidmət edir. Şairin əvvəlki əsərləri kimi bu poema da həyatın özündən gələn zəngin fikir xəzinəsidir.

Dahi şairin "Leyli və Məcnun" poemasını böyük sənətkarımız Səməd Vurğun tərcümə etmişdir. Bu tərcümə haqlı olaraq Nizami əsərlərinin tərcümələri arasında ən yaxşılardan biri, bəlkə də birincisi sayılır. Tərcümənin dilindəki təbəllik, yüksək bədiilik və axıcılıq onu oxuculara sevdiren əsas keyfiyyətlərdir. Nizami əsərindəki ən rəngə-rəng poetik fikirlər Vurğun tərəfindən o qədər məharətlə tərcümə olunmuşdur ki, oxucu bir tərcümə əsəri oxuduğunu əsla hiss etmir.

Xəlil Yusifli

LEYLİ VƏ MƏCNUN

Ey adı ən gözəl başlanğıc olan,
Adınla başlanır yazdığım dastan.
Sən, ey xatirəsi könlümə həmdəm,
Adın düşməmişdir dilimdən bir dəm.
Bütün varlıqları özün yaratdın,
Bağlı qapılara açardır adın.
Adının qərarı olmadan əvvəl
Qələm tutmamışdır dünyada bir əl.
Ey bütün varlığın həyat təməli,
Yetməz dərğahına bir insan əli.
Sənin tərifindir "təbarəkallah" l
Alqış cəlalına, feyzinə, allah!
Yeddi qız, doqquz taxt qapında sənin
Olmuşdur daima pərdə çəkənin².
Ey öz varlığı da bilinməz hekmət,
Zahirə, batinə bir sənşən bələd.
Bütün bu canlılar, cansızlar ki, var,
"Yaran" deməyinlə yarandı onlar.
Hökmünlə ruh alır, əql alır bədən,
Yaradan da sənşən, öldürən də sən.
Ey sirr ələminin ulu məhrəmi,
Dolduran, boşaldan sənşən ələmi.
Sənin sifətində öz tərifin var,
Yox sözün yox olur, var sözün də var.
Əmri mütləq olan, ey böyük hünər,
Kainat əmrinlə iki bölünər.
Sən, ey möhtacların ürək dirəyi,
Böyük vicdanların sənşən diləyi.
Ən iti gözlərə sən sürmə çəkdin,
Bağlı qapılara özün baş çəkdin.
Ey ustad, göstərir yazdığın əsər,
Zamanı əvvəldən axıra qədər.
Ağasan, qulundur hər şey dünyada,
Sultan sən özünsən, başqası gəda.

Yolun, işığıdır əbədiyyətin,
 Şariksiz yaranmış bütün niyyətin.
 Saysız yaratdığın nemətlər durur,
 Bu sirri tapmağa acizdir şüur.
 Lütfünlə hər şeyin qeydinə qaldın,
 Dünyanı ən yarar bir şəkllə saldın.
 Axşamın qapqara, səhərin ala,
 Atına göyləri yaratdın tovla³.
 Yeddi dünyum vurdun göylərə, birdən
 Yetmiş açıldı, bu qüdrətindən⁴.
 Bir kül qaldıraraq torpaqdan həməən,
 Onunla yüz ayna təmizlədin sən.
 Hansı bir varağı yazdınsa əgər,
 İkicə hərf ilə dedin müxtəsər.
 Bir dağ çapmadısa bu kaf ilə nun,
 Göy adlı bir böyük Bisütun qurdun⁵.
 Hardasa dünyanın dövləti, varı,
 Bu iki hərfdir onun açarı.
 Yanlış bir hərf də yazmadın yenə,
 Qoydun hər nöqtəni sən öz yerinə.
 Sənin sənətinlə yarandı aləm,
 Yoxdur bu sənətdə başqa bir qələm.
 Lütf etmən yazığa, sığındım sənə,
 Bir söz xəzinəsi bağışla mənə.
 Xəzinən bu payla heç də azalmaz,
 Başqa xəzinədə bu kərəm olmaz.
 Şahlığın, qulluğun öz qismətindən
 Hər kəsə bir dövlət, nemət verirən.
 Hər zülmün alovu, məzlumun ahi.
 Bir sənə məlumdur, böyük ilahi!
 Hələ yazılmamış kitabları sən
 Oxuyub aləmə xəbər verirən.
 Əql bürümədə, kuyinsə-zülmət,
 Yol da ki, tük kimi nazikdir, heyhat!
 Köməyim olmasan, ya pərvərdigar,
 Bu dünyüm əql ilə necə açılar?
 Əql işıq alır sənin qapından,
 Yanar dərğahına girdiyi zaman...

9/380

Ey mənim əqlimə mənalar verən,
 Mən axtarışıyam, sən yol göstərən.
 Yollarım qorxulu olsa da bu dəm,
 Sən ki, rəhbərimən qorxan deyiləm.
 Yüklüm çox ağırdır düşmüşəm gücdən,
 Tükənmiş taqətim, de, neyləyim mən,
 Nə qorxu, yoxsa da canımda qüdrət,
 Sənin köməyinlə işlərəm, əlbət.
 Lütfün ki, qəhrindən ayrı deyildir,
 Yanında şərbət də, zəhər də birdir.
 Əsirəm, şübhəsiz, hüzurunda mən,
 Lütfünlə yaşaram, ölləm qəhrindən.
 Qoy, içim mərhəmət şərbətlərindən,
 Qəzəb badəsini mənə vermə sən.
 Qəzəbin layiqsə əzəldən bizə,
 Rəhmən də düşmüşdür qismətimizə.
 Nə qədər nəfəsim çıxmamış candan,
 Əlim ətəyində gəzirəm hər an.
 Bir gün can evimdən çıxsə nəfəsim,
 Dualar deyəcək adına səsım.
 Ölüm səfərinə qoyarsam ayaq,
 Adın vücuduma hünut olacaq⁶.
 Tozlara dönsə də bu aciz bədən,
 Hər yerdə, hər zaman məbədim sənə.
 İlahi, nə qədər dünyada sağam,
 Sənin xatirənlə yaşayacağam.
 Böyük dərğahına girdiyim zaman,
 Neylər bu dərğahdan qovulmuş şeytan.
 Boynuma asdımsa tilsimini mən,
 Qorxmuram divlərin böyüklüyündən.
 Mənəm dərğahında bir dilsiz ehram,
 Sənin sorağında ləbbeyk vuraram⁷.
 Ehram sındıranlar çoxdur dünyada,
 Bu şərdən mənə gəl saxla, ey xuda!
 Bələlər gizlidir, bİKəsəm, allah!
 Varmı səndən özgə mənə bir pənah?!
 Bir sənəndə dünyada əlimdən tutan,
 Nə versən qailəm, böyük yaradan.

O saf cövhərindən alsə bədənim,
 Misim qızıl olar dünyada mənim.
 Lütfündən bir işıq göstərsən, əgər,
 Torpaq qızıl olar, su dürrə dönər.
 Bir gövhər də olsam, bir saxsı da mən,
 Hüsnüm bəzənmişdir sənin hüsnündən.
 Libasım ətrinlə qoquyar müdam,
 Buyam ya "dirəmə" ya da "ud" olsam⁸.
 Qarşında nə dinim, nə təətim var,
 Qapında boş əlim şəfaət umar.
 Gəməm qərq olmamış qanlı sularda,
 Rəhm et, əlimdən tut, qalmayım darda.
 Qaldır yıxılmışı bu qara yerdən,
 Məni cəhl atından özün düşür sən,
 İlahi, dar gündə sən ol həmdənim,
 İstədiyən yerə çatsın qədəmim.
 Açı mənim üzümə nur xəzinəni,
 Zülmətlər içindən xilas et məni.
 Qorxuyla, umudla baxıb dünyaya,
 Bir pərvanə olum günəşə, aya.
 Söylə, nə vaxtadək bir tikə üçün
 Şaha və gədəyə yalvarım hər gün.
 Süfrəndən nemətli bir şey olarmı?
 Səndən səxavətli dünyada varmı?
 Öz xırmanından ver zəkatımı sən,
 Qəbzənlə gəzməyim qapı-qapı mən.
 Bir əkin yeriyəm hər yanı bərbad,
 Bu, suyla, torpaqla olacaq abad.
 Mənə öz qapından ver torpaqla su,
 Axıtsın yolumda olan kol-kosu.
 Məni mənlüyimdən ayıran zaman
 Sən öz cövhərini alma canımdan.
 Məni qaytaranda özümə, dərhal,
 Mərhəmət kölgəni gəl, üstümə sal.
 Bu sayon olmasın çıraqdan uzaq,
 Gün kimi parləsın işiğ saçaraq.
 Taki işiğınla həmdəm olum mən,
 Nur kimi kənarında durum kölgədən.

Başqa həmdəmləri almayım dilə,
 Unudum nə varsa bu gündən belə,
 Vəfasız yaranmış bütün qapılar,
 Bir sənin qapında vəfa tapılar.
 Ancaq həyatdadır vəfa, etibar,
 Ölümlə dağılıb məhv olur onlar.
 Yalnız sənin əhdin əbədi qalır,
 Ölüm də, dirim də səndən əhd alır.
 Qiyamət gününü görmədikcə mən
 Ayrılan deyiləm sənin əhdindən.
 Bir səni çağırır cahanda səsim,
 Xatirən olmasa batır nəfəsim.
 Əzəl yer üzünə mən gəlməmişdən,
 Qurduğun nizamı görməmişdim mən.
 Torpaqdan yaratdın mayəmi mənim,
 Torpaqdan yem aldı bütün bədənim.
 Tanrı! Varlığının gözəlliyindən
 Bütün kainata zinət vermisən.
 Lütfün ki, olmuşdur mənə müyəssər,
 Varlığım çürüyüb gedənə, qəddər -
 Harda otur desən, oturacağam,
 Qarşında qul kimi lal duracağam.
 Gördüyün bu yoldan çox keçmişəm mən,
 Gah quyu dibindən, gah taxt üstündən.
 İstər qoca olum, istərsə cavan,
 Yollar müxtəlifdir, mən isə haman.
 Bir haldan bir hala keçşəm də dəm-dəm,
 Yənə ilk şəklimlə hərəkətdəyəm.
 Məhtac yaratmadın sən məni əzəl,
 Dünyada heç məni mətəl qoyma gəl.
 Zərrəcə qorxmuram gələn əcəldən,
 Bu yol dərgahına gedir əzəldən.
 Bağ, bostan yoludur ölümün izi,
 Dostlar sarayına aparır bizi.
 Ölüm ki, səndəndir nə qüssə, nə qəm,
 Qoy ölüm, ölümdən mən dad çəkmərəm.
 Hərçəndi dünyada ölüm gerçəkdir,
 Ölüm, ölmək deyil, yer dəyişməkdir.

O, yemək yerindən yataq yerinə,
 Ordan şah yanına bir yoldur yenə.
 Sənin məclisinə gedən bu yoldan,
 Əbədi yuxudan qaçmaram, inan.
 Sənin şövqin ki, var, mən bəxtiyaram,
 Şad yatıb, hər zaman şad da qalxaram.
 Əgər dərd üzündən qulun Nizami
 Sənə yalvardısa, tut ilticami.
 Dəryandan yüksələn bulut bil məni,
 Yağsam da, boşaltma bu xəzinəni.
 Yüz lüğət yaradıb, yazsa yüz əsər,
 Hər sözün başında səni təriflər.
 O, yüz min üzr ilə qapında durar,
 Bilir ki, boynunda min günahı var.
 O, bütün dərđini danışmaz ki, sən
 Lalların dilini yaxşı bilənsən.
 Xəmirəm qarasa, sən yağurmusan,
 Xəttim qarışıqsa, özün qurmusan.
 Sən öz xətlərinin hamsını yusan,
 Ömürlük bağlaram ağzımı, inan.
 Bir daha versən də mənə ixtiyar,
 Hakimlər hakimi, ixtiyarın var.
 Ölüm pəncəsiylə döyüşməmiş mən,
 Ruzgarın cilovu çıxmamış əldən,
 Sən mənə rəhm edib, yol göstər yenə,
 Peyğəmbər qəbrinin ziyarətinə.

SONUNCU PEYĞƏMBƏRİN TƏRİFİ

Ey varlıq mülkünə böyük şahsüvar,
 Əqlin sultanısan, zəkavətin var.
 Sonusan o mürsəl peyğəmbərlərin
 Sonun halvasısan, duzu əvvəlin.
 Varlıq bağçasının ilk gülü sənə, sən,
 Zamanın sonuncu sərkərdəsisən.
 Kifayət mülkünə sənə hökmüdar,
 Vilayət hökmüdür verdiyin qərar.
 Hər kəs lovğalıqla çıxsa qarşına,

Bir ədəb qılıncı enər başına.
 Gözlər işıq alır ayaq tozundan,
 Aləm işıqlanır daima ondan.
 Səndən işığını almayan bir şam
 Sənor öz yeliylə, qaralar müdam.
 Ey qəbilələrlə aydın dil tapan
 Vəzəh dəlillərlə zərbə vuransan
 Allahın höccəti bütün səndədir,
 Səhərin sirri də o sinəndədir.
 Ey iki dünyanın saray ağası,
 O qabe-qövseyinin mahir ustası⁹,
 Ey sonsuz göyləri gözib bac alan,
 Yetmiş min pərdənin üstə ucalan,
 Ey əqlin və canın fəvqində duran,
 Sənə səcdə qılır yerlə asiman.
 Yer göyə dönmüşdür dininlə, gerçək,
 Yox-yox, döşəməndir bu sonsuz fələk.
 Ey altı cəhəti heyratləndirən,
 Atını çapırsan yeddi göyə sən.
 Altı-yeddi min il keçir o andan
 Ki, bu dəbdəbəni eşitmiş cahən¹⁰.
 Hər aqlə süfrəndə bir nemətin var
 Qapında qul kimi dayanar ruhlar.
 Ağıl sənəz olsa, nə çıxar ondan?
 Sənəz yaşayarsa ölüdür hər can.
 Öz adın oğluyun adıyla birdir.
 Aləm "Əbülqasım Məhəmməd" deyir.
 Ağıl ki, görünməz bir xəlifədir,
 Qüvvəti, qüdrəti sözlərinədir.
 Məhəmməd eşqiylə yanmasa ürək,
 Eşqin çəmənində açılmaz çiçək.
 Tanrı dostlarına sənə şahsüvar,
 Yeddi göy üstündə bir məclisin var.
 Səxavət mülkünün sənə ağası,
 Dünya məqsədinsən, məqsəd dünyası.
 Mənalər mülkünün ilk qaynağısan,
 Dirilik suyunun baş bulağısan.
 Sənin torpağına bəzəndi Adəm,

Nurinlə parladı hər iki aləm.
 Sən ki, öz "atını" sürdün dövrana,
 O, yeddi atıyla çatmadı sana.
 Günəş can atırdı səcdənə, gerçək,
 Ona bəhanəydi məğribə getmək.
 Ulduzlar başına dolanır dəm-dəm,
 Yalnız bu arzusuyla fırlanır aləm.
 Varlıq büsətində varmı bir insan,
 Qarşında olmasın yer ilə yeksan?
 Sənin iksirinlə rəngləndi torpaq,
 Bu dünya səninçin yaranmış ancaq.
 Böyüksən, qarşında kiçikdir hamı,
 Bütün möhtacların sənəsen ilhamı.
 Kainat taxtının padişahısan,
 Həyat ölkəsinin şahlar şahısan.
 Yaşıl göy səninçin bir ordugahdır,
 Qəməzən bir fərmandır, hörüyün çadırı.
 Bu beş vaxt namazdır əslü tövbənin,
 Beş növbə təbldir qapında sənin¹¹.
 Quruldu diniyin beş binövrəsi,
 Yüz min zülm evinin kəsildi səsi.
 Bu evə yeddi səqf yaratdın yenə,
 Tapşırдың onu da dörd xəlifənə¹².
 Siddiq sədəqətə olmuşdur rəhbər,
 Fəruqi fərq-dən uzaq bildilər¹³.
 O, allahdan qorxan həyalı qoca¹⁴,
 Tanrının şiriyli həmdərs olunca,
 Dördü də bir yolun sarbanı oldu,
 Dördü də bir ləkin reyhanı oldu.
 Bu dörd xəlifəylə güldü məmləkət,
 Hər ev dörd divarla qurular, əlbət.
 Bu dördlük birləşdi qoca dünyada,
 Bu dördbucaq evi gətirdi dada.
 Sən, dinin evinə dörd dirək vurdun,
 Ona bu qaydayla dörd çatma qurdun.
 Sənin qaşın kimi haman dörd nəfər
 Gah ayrı düşdülər, gah birləşdilər.
 Yerini əl bağlayan bu halqasından
 Bircə sıçrayışla ərşə qalxırsan.

PEYĞƏMBƏRİN MERACI

Sən, ey mənəların meracı olan,
 Sənin meracıdır sonsuz asiman.
 Yeddi xəzinəni açaraq bir dəm,
 Dörd gövhər üstünə basmışsan qədəm¹⁵.
 Sığmadın zamanın dar sinəsinə,
 Ucaldın göylərin son zirvəsinə.
 Gecə qara bayraq tutduğu zaman
 Oldu qara atın mənzilə rəvan.
 O vaxt qanad açdı sənin ayağın,
 Göyün xəlvət yeri oldu dayağın.
 Bu fəni dünyadan sən yüksələndə,
 Sən, Ümmi-Haniyə qonaq gələndə¹⁶,
 Cəbrayıl gətirdi sənə şad xəbər,
 Dedi: - Qulluğuna hazırdır göylər,
 Göylərdə mələklər səf-səf düzəlmiş,
 Bütün göy ələmi seyrinə gəlmiş.
 Oyan, yuxu vaxtı deyildir, haray,
 Sənin tək günəşə müntəzirdir ay.
 Yerini Ütarid bilməyəcəkdir¹⁷,
 Sənin düşərgəhin daha yüksəkdir.
 Şabaş sinisini qaldırmış Zöhrə¹⁸,
 Deyir: "Şərq batacaq al səfəqlərə".
 Günəş də incəlib olmuşdur hilal.
 Yolundan çəkilmiş sanki bir xəyal.
 Mərxix qulluqçudur yataq evinə¹⁹,
 Üzəngidən tutan uşaqdır sənə.
 Müstəri yoluna doğandan bəri²⁰
 Yanıb qamaşdırır yaman gözləri.
 Keyvan qulağına halqa taxaraq²¹,
 Qul kimi qaldırmış bir qara bayraq.
 Bu cürə qulların köməyilə sən
 Getdiyən yolları xoş keçəcəksən.
 Qədr gecəsidir bu gecə, tələs²²
 Onun qədrini bil, gecikmə əbəz.
 Bu gecə hüsnüdüür əbədiyyətin,
 Merac gecəsidir bu Məhəmmədin.

O gecə nə qədər xoşbəxtdi, bilsən,
 Gündüz tək parladı ilk qədəmindən.
 Bu qara torpağa qoyub da pərgar,
 Gəzdin göy üzünü sən diyar-diyar.
 İldırım "Buraq"ı, mindin dünyada²³,
 Sənin gedışindən yumşaldı o da.
 O bakir yaranan taxt üstündə sən
 Bir saadət kimi açmışdın yelkən.
 Mənin bu tək ata göylərdə çaxdın,
 Cüt atlı ruzgarı dalda buraxdın.
 Fələklər bağına girən zaman sən,
 Ağı, qırmızılı xoş meyvələrdən
 Qapına minlərcə salxım yolladı,
 Sənin gözündəydi eşqin son andı.
 Qalxanda göylərin yeddi qatına,
 Nə pərçəm, nə də bir tac qurdun ona²⁴,
 Yırtıldı göylərin bulut qabağı,
 Sımb parçalandı ayın tabağı.
 Tovus qanadlılar çıxıb göylərdən,
 Qarşında qol-qanad tökdülər birdən.
 Cəbrayıl səninlə gedə bilmədi²⁵.
 Allaha tapşırıb, yaxşı yol, dedi.
 Mikayıl yer verdi sənə başında²⁶,
 İsrafil qul kimi durub qarşında²⁷,
 Özünü kölgə tək ayağa saldı,
 O da yarı yolda yorulub qaldı.
 Bir "Rəfrəf" səninlə mənzilə vardı²⁸,
 O, "Sidrə" taxtına səni apardı²⁹.
 "Sidrə"nin üstündən keçən zaman sən
 Hədis dəftərini yazdın əlinlə.
 Yeddi qat göylərdən keçib yüksəldin,
 Yüksəlib ən uca zirvəyə gəldin.
 "Sübbuh" söyləyərkə göy sakinləri³⁰,
 Kölgəyin nurində çimdi min pəri.
 Ərşin çadırından uçdun yenə sən,
 Üzünü göstərdin yetmiş pərdədən.
 Çıxdın tərəflərin zülmətlərindən,
 Yüksəyin, alçağın zəhmətlərindən.

Qurtardın paltarın ağırlığından,
 Tacı da, taxtı da atdın o zaman;
 Xeyməni götürüb iki aləmdən,
 Tanrı gərdəyini eylədin vətən.
 Həm böyük allahı ziyarət etdin,
 Həm də haqq sözünün sirrinə yetdin.
 Sənin eşitməyin, bir də görməyin
 Ağıldan, idraktan uzaqdır, yəqin.
 Açıdın ürəyini sən sərindən-sərin,
 Adına layıqdır istədiklərin.
 Verdi istəyini böyük yaradan,
 Sən razı qayıtdın tanrı yanından.
 Alın nar gülü tək açıldı yenə,
 Kərəm fərmanını aldı əlinə.
 Sənin xatirinə o böyük tanrı
 Əfv etdi biz kimi günahkarları.
 Şahımız, kölgəndə tutmuşuq qərar,
 Bizim bu dünyada nə dərdimiz var!
 Sən bizə ruh verən günəşsən artıq.
 Daima parlasan, biz də solmarıq.
 Vəcdənin mürüvvət dənizidir, bil,
 Nübüvvət göyləri sən yerindir³¹.
 Sənsiz mürüvvət də, göylər hakimi,
 Xalqa görünməzdi nübüvvət kimi.
 Səndən uzaq düşsən hər kəs, hər nəfər
 Saadət üstündən bir qələm çəkər.
 Vəfa kəmərinə belə bağlayan
 Düşməz əbədiyyət taxtından bir an.
 Baxıb İrəm bağı bu vüqarına,
 Ətir xərac verir ruzigarına.
 Göylər baratını yazıb göylərə,
 Bir xəzinə kimi qayıtdın yerə.
 Göyləri keçdiyin o sürətlə sən,
 Nolar, Nizamiyə bir söz söyləsən.
 Çoxmu qalacaqsan sən bu niqabda?
 Çoxmu yatacaqsan o rəxti-xabda?
 Bir oyan, üzündən bu örtünü at,
 Şahını şahmatın taxtında oynat.

O yük dalındakı süfrəni göstər,
 Xəyalım ələmi pərdəsiz istər,
 İki ağ-qaranın rəngini sil sən,
 Qaldır ziddiyyəti dörd təbiətdən.
 İki vəfasızın əhdini bir et,
 Bu dörd ayaqlını özün əl bir et³².
 Həyatı kəmalə verəndən bəri
 Həll etdin ələmdə çətinlikləri.
 Nəfəndən küləyə bir ətir versən³³,
 Bizə də pay düşər bu nemətdən.
 Əzəl lövhəsini bilirsən əzbər,
 Ondən bir ayə də bizimçin göndər.
 Zəhmətsiz tapdığın elmdən bir az
 Bizim də dəftərə öz əlinlə yaz.
 Biz kimik, nəçiyik, aç göstər artıq,
 Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq³⁴.
 Ey mənim işimi düzəldən qüdrət,
 Sənsən Nizamının qəlbinə qüvvət.
 Könül, gəl bununla qənaət elə!
 O böyük tanrıdan şəfaət dilə!
 Taki bu pərdəni almasın bizdən,
 Bu pərdə qalxmasın heç üzümündən.

HİKMƏT VƏ MOİZƏ HAQQINDA

Ellik məclisinə verəndə ehsan,
 Şəhərdə bədəsiz qalmasın insan.
 Səxavət buludu yağısın ələmə,
 Bütün vücudları gətirsin dəmə.
 Mey kimi tökülsün müzəyiqəsiz.
 Gül kimi açılıb gülsün pərdəsiz.
 Parlasın ələmdə bir günəş qədr.
 Ondən işıq alsın sonsuz üfüqlər.
 Hər şeyi əlliyə bağışla, gerçək,
 El borclu qalsa da, bu borcdən əl çək.
 Bütün insanlara sual ver bu dəm:
 Nə yolla yarandı boşluqdan ələm?

Bir söz lazımdır ki, bağlı sirlər
 Açılısın qönçə tək, şadlınsın səhər.
 Baxın ələmdəki şirin şəkərə,
 Onu paylayıram nəzəninlə.
 Dünyaya səpərim bu şimini mən,
 Oğlum qulaq assın buna ürəkdən.
 Mən bütün bədəmə yem verən zaman
 Öz ciyər param da pay alar ondan³⁵.
 Ey varlıq nəqşinin naziri olan,
 Qaldır əngəlləri idrak yolundan.
 Yolunda nə qədər canlılar vardır,
 Sənin varlığına pərəstişkardır.
 Boş təbli döyərək, hay-haray salma,
 Heç kəsən səsinə biganə qalma.
 Bir toz görünsə də hər zərrə ağər,
 Dünya pərdəsində o da iş görər.
 Göylərə yüksələn bu yeddi hasar
 Zərafət deyildir, öz mənası var.
 Pərdə altındakı bu yeddi rəvaq
 Lovğalıq deyildir, hekmətə bir bax.
 Qısa söz, dünyada nə sən, nə də mən
 Oyuncaq deyilik xilqətimizdən.
 Nə səhvət, nə yuxu, nə də ki, yemək
 Həyatın mənası olmasın görək.
 Yatmağı, yeməyi bu ələmdə sən,
 Eşşək, öküzdə də görə bilərsən.
 Təbiət quranda xilqətimizi,
 Başqa səhifədə yazmışdır bizi.
 Anlayıb, düşüncə hər şeyi görək,
 Hər siri açmaqla hünər göstərək.
 Yerləri, göyləri öyrənək bir-bir,
 Qalmasın bizimçin açılmamış sirr.
 Görək, kim yaratmış bu təbiəti,
 O kimdir, işinin nədir hikməti?
 Bu varaq üstündə çəkilən hər xətt
 Sənətkar əliylə yaranmış, əlbət.
 Qurğusu düz olan bu şeylər bir-bir
 Mahir bir ustada canlı şahiddir.

Səni, öz adıyla düz yol göstərən
 O böyük allaha and verirəm mən,
 De, görüm, dünyada bir aynamı var
 Ki, seyqəl verməsin ona sənətkar?
 Seyqəlsiz bir ayna olmaz dünyada,
 Hər sənət bir ustad gətirir yada.
 Həqiqət gözüylə xəyala varsan,
 Hər şeydə qüdrətdən nişan taparsan.
 Baxma ki, nə yolla yaranmış onlar,
 Sənin gözlərində bu qüdrətni var?!
 Hər şey öz-özünə necə düzəldi,
 Bax, nə cür kainat əmələ gəldi?
 Qoy, sənə şübhəsiz olsun aşikar,
 Onun başqasına ehtiyacı var.
 Rəsm işi rəssama düşdüyi zaman
 Mən qaxıncdan çıxdım, sən avamlıqdan.
 Dünyada gördüyün hər incə sənət
 Allah əsəridir, ondadır qüdrət.
 Bax, bu ipək rəngli yeddi pərdədən
 Üzsən ayağını, daş yeyəcəksən.
 Bu pərdə dalında o sirlər ki, var,
 Zənn etmə, çalışsan məlumun olar.
 Xilqətin sirrini az ara, az göz,
 O, adi gözlərlə görünə bilməz.
 Elə toxunmamış bu ip əzəldən
 Ki, onun ucunu tapa biləsən.
 Tanrı qüdrətiylə duyüm bağlayan
 Bu ipi açmamış, açammaz insan.
 Bu tanrı dastanı necə dastandır?
 Ağıl sahibləri ona heyrandır.
 Xilqətin sirrini bilsə bir nəfər,
 Bu qoca dünyanı o da xələq edər.
 Acizlik aləmi yaratmağa biz,
 Onun əslini də tapmaz əqlimiz.
 Göyün sirr pərdəsi ki, bərqərarlır,
 Gözə görünməyən bir sirri vardır.
 Nə qədər oraya at çapsam da mən,
 Bir xəbər öyrənmək gəlmir əlimdən.

Göyün lövhəsində yanır rəqəmlər,
 O saf ulduzları mən birər-birər,
 Nə qədər oxuyub öyrəndim, heyhat,
 Yənə də qəlbimi görmədim rahat.
 Bilirəm, yaranmış hər böyük əsər
 Onun qüdrətiylə açıla bilər.
 O şey ki, bizlərə lap aşikardır,
 Orda da gizli bir xəzinə vardır.
 Çalış, xəzinənin böyük açarı
 Şüşə yox, poladdan qayırılsın barı,
 Taki xəzinəyə çatdığın zaman
 Sən orda zəhər yox, şərbət tapasan.
 Bilirsən, harda ki, bir xəzinə var,
 Qoynunda zəhər də, dərman da saxlar.
 Musa gövhər tapdı xəzinələrdə,
 Qarun da boğuldu ləli-gövhərdə³⁶.
 Arada itxilaf, dava oldusa,
 Yənə Qarun öldü, qazandı Musa.
 Vərlıq cədvəlini quran sənətkar
 Bilinməz şeylərə çəkmişdir hasar.
 Ən uca nöqtəni aşarsa bir xətt,
 Öz əski halına meyl edər fəqət.
 Fikir nə zaman ki, son xəttə çatar,
 Dayana bilməyib geri qayıdar.
 Pərgar dolansa da öz dövrəsində,
 Birinci nöqtəyə qayıdar yənə.
 Dünya dövrəsində bu hələqə ki var,
 Onu bu məqsədlə bağlamışdırlar.
 Ki, hər kəs başını çıxartsa ondan,
 Qapı hələqəsi tək qala sərgördan,
 Əl vurma fələyin bu zəncirinə,
 Bil ki, bu zəncirin sonu var yənə.
 Baxma ki, nə höküm vermmiş təbiət,
 Onun da bir sonu olacaq, əlbət.
 Bundan xaricdə də bir dərgah durur,
 Ağlayıb sızılamaq onun yoludur.
 Elə bir pərdədən nəfəs al ki, sən,
 Hər şey düz qurulmuş hamın pərdədən.

Bu yeddi fələyə nəzər yetir bir,
 Xəyalın rəqsinə pərdə düzəldir.
 Olmaz o pərdəylə səsləşmək bir az,
 Onu öz-özünə tanımaq olmaz.
 Sən haman pərdəni axtarsan əgər,
 Bil ki, öz pərdən də yadından gedər.
 Çalıb oxumaqda Barbüd olsan da³⁷,
 Pərdəsiz bu saza toxunma əsla
 Pərdəsi yırtılmış xudbinlə yəqin,
 Dalında durma sən heç bir pərdənin.
 Sən də Nizami tək bir pərdə axtar,
 O vaxt yaxşıliqla şöhrətin artar.
 Yenəmi alçalaq biz torpaq kimi,
 Ruzgara baş əyək bir yarpaq kimi?
 Yenəmi yel olub torpaq sovuraq,
 Xəzəllə, tikanla oynayıb duraq?
 Torpaqdan nə qədər xərc əlsa ruzgar,
 Aldığı torpaqla çuxur doldurar:
 Bundan aldığına ona verərək,
 Aldığı mayanı qaytarır külək.
 Bu qat-qat yerlərə diqqətlə bir bax,
 Torpaqdan qurulmuş bu yerlər ancaq,
 Gah zəlzələ qopar, gah sellər axar,
 Torpaq tuta bilməz bir yerdə qərar.
 Zəlzələ batırır, su yuyar onu,
 Sonra düzəngaha çevrilər sonu.
 O vadi, zamanın hökümləriylə
 Dönüb qışlaq olur obaya, elə.
 Bu fani torpaqdan hər arxı bir su,
 Bir də külək qazmış, sözün doğrusu.
 Yerin hüduvundan o tərəfdə də
 Bulutlar, fələklər qaçışır yenə.
 Onlar bir-birinə sarılmış bərk-bərk,
 Həmsi top kimidir, gəzir kürə tək.
 Bu kürə şəklinə yalnız yer deyil,
 Hər xətt ki, hərlənir yuvarlaqdır, bil.
 Tüstü bu dərədən qalxar yuxarı,
 İki-üç cidalıq gəzər ruzgarı,

Sonra əyilərək, geriyə dönər,
 Bu yer kürəsinin başına enər.
 Pərgar xətti kimi dolanan fələk
 Yalnız bu qaydayla dövr edir, gerçək.
 Səhradan bir bulut qalxarsa əgər,
 Ucalar müəyyən nöqtəyə qədər.
 Uçar ucalığın son zirvəsinə,
 Lakin o sərhəddi aşammaz yenə.
 O da dairədə dolanıb qalar,
 O da bir dairə şəklini alar.
 Çadır tək çataraq bulut qaşını,
 Yerini üfünə qoymuş başını.
 Onun qoşununa yetirsən nəzər,
 Dairə olmağa o da meyl edər.
 Hər sadə damcının əsil cövhəri
 Dəryaya meyl edir əzəldən bəri³⁸.
 Bax, yeddi dalğalı bu çərx-i-fələk
 Getdikcə yüksəlir, hey yüksələrək.
 Üfünədə də olsa, göydə də olsa,
 Həmişə yüksəlmək adətidir ona.
 Onun bu uçuşu bənzər xəyalə,
 O da ucaldıqca yetər kamalə.
 Fələkdən yuxarı dolaşma artıq,
 Ondən da yuxarı yoxdur ucalıq.
 Hələ açılmamış elm ilə göylər,
 Lakin hər elm də gülür bir səhər.
 Bir qara pul olsun, bir arpa əgər,
 Onda dörd gövhərdən tapılar əsər³⁹.
 Toxum göyərəsə də torpaqdan, sudan,
 Bu sirri axtarıb tapmamış insan.
 Toxumu bəsləyən torpaqdır ancaq.
 Ona şəkil də mi verir bu torpaq?
 Nizamsız olsaydı yeraltı bir an,
 Salxım olardı mı, deyən, toxumdan?
 Tutmaq, salxım olur bir dənin sonu,
 Şəkil qalıbına kim salır onu?
 Fikri dolaşdıran bu pərdə də bir,
 Halları dəyişən səbəb gizlənin.

O səbəb nədirsə sənin yanında,
Aç, söylə, gizləmə onu canında.
Bir səbəb gördükdə arif olanlar
Anlar ki, yaratmış onu səbəbkar.
Nizami, uzaqlaş bu fikirlərdən,
Düşmə bu dünyanın tələsinə sən.

KİTABIN YAZILMASININ SƏBƏBİ

Bir gün nəşəliydim, aləm şad kimi,
Dəmlər içindəydim Keyqubad kimi⁴⁰.
Qaşlarım açıqdı, sanki bir kaman,
Qarşımda dururdu yazdığım divan.
Üzümə tutmuşdu güzgüsünün baxt,
Səadət saçımı darardı, o vaxt,
Dəstə bağlamışdı güllərdən səhər,
Səhəri oxşardı yaqut şəfəqlər.
Könül pərvanəsi əlində çıraq,
Mən bülbül olmuşdum, məst olmuşdu bağ.
Bayraq qaldırmışdım söz zirvəsinə,
Hünər lövhəsini yazırdım yenə.
Qələm dimdik olub deşirdi ləli,
Turaca dönmüşdü təbimin dili.
Qəlbim deyirdi ki, söz əməyimdir,
Səadət yoldaşım, bəxt köməyimdir.
Yenəmi dünyada boş nəfəs alım?
Yenəmi aləmdən kənardə qalım?
Dövrən şadlıq bəzmi qurandan bəri
Qovdu məclisindən boş gözənləri.
Mədəsi ac olan işsiz bir köpək
Boş-boş oturmaqla taparmı çörək?
Bu dünya səsiylə səsləşəndir,
Dövrənlə düz gəlsən, dövrən sənindir.
Başını yuxarı tutmaq istəsən,
Hava tək hamıyla sazişə gir sən.
Güzgü tək hər yerdə qoyulsa əgər,
Yalandan özündə bir şey göstərər.

Sənətin ziddinə söz danışanlar
Əyri pərdə kimi yanlış çalarlar⁴¹
Sən ey padşahım, böyüksən əgər,
İltimas edərsən məndən bir hünər.
Bu fala mən qürə atdığım anda
Ulduzlar keçirmiş eyni zamanda⁴².
Hər zəhmət sonunda bir səadət var,
Bəxti olanlar da xəzinə tapar.
Bu zaman bir elçi gəldi evvana,
Şahın məktubunu gətirdi mana
On-on beş sətirdi şahın bu sözü
Gözəl xətti ilə yazmışdı özü.
Hər hərfi bağ kimi güllər açmışdı,
Bir şəbçirəq kimi şəfəq saçmışdı:
"Ey söz dünyasına hakim Nizami,
Qulluğa məhrəmsən tut ilticamı.
Səhər yuxusunun pərdəsini at,
Yenə söz oynadıb bir sehir yarat.
Əqli heyran qoyan söz meydanında
Min şirinlik göstər hər dastanında.
İstərəm Məcnunun böyük eşqinə
Bir söz xəzinəsi açasan yenə.
Bakirə Leyli tək, ey böyük ustad!
Şərdə iki-üç bakir söz yarat.
Deyim, bu şəkərdir, deyildir acı,
Deyim ki, bu sözdür başımın tacı.
Min eşq kitabından yüksək və təzə,
Sən öz qələminlə bir dastan bəzə.
Bu mövzu şahıdır bütün sözlərin,
Layiqdir bu sözə sənin hünərin.
Bu təzə gəlinə, çəkəndə zəhmət,
Fars, ərəb diliylə vur ona zinət.
Sözün sərrafiyam, sən ki, bilirsən,
Təzəni köhnədən tez seçərəm mən.
Qüdrətin böyükdür ona-on yarat,
Onda beş verməyi bir dəfəlik at!
Kamal cövhərinin xəzinəsindən
Gör, kimin sapına inci düzürsən.

Türk dili yaramaz şah nəslimizə,
 Əskiklik gətirər türk dili bizə.
 Yüksək olmalıdır bizim dilimiz,
 Yüksək yaranmışdır bizim nəslimiz".
 Qulluq halqasına düşdü qulağım,
 Qan vurdu beynimə, əsdi dodağım.
 Nə cürətəm vardı ki, evdən qaçam.
 Nə də gözüüm vardı, xəzinə açam.
 Ömrüm viran oldu, solub saraldım,
 Bu əmrin önündə cavabsız qaldım.
 Sırrımı deməyə bir məhrəm hanı?
 Ona söyləyəydim bu macəranı.
 Qəlbimdə can kimi əzizim olan
 Məhəmməd Nizami oğlum bu zaman
 Bu gözəl mövzuya könül verərək,
 Oturdu yanımda o bir kölgə tək.
 Öpdü ayağımı xeyli mehriban.
 Dedi: "Ey göylərə meydan oxuyan,
 "Xosrovi-Şirini" yazıb yaratdın,
 Hər duyan könlüdə bir zövq oyatdın.
 Leyli-Məcnundan da yarat bir əsər,
 Cüt olsun yazdığın qiymətli gövhər.
 Bu gözəl mövzuda böyük sənət var,
 Xoşdur qoşa gözə cavan tovuqlar.
 Bir də ki, Şirvanşah, o baş hökmüdar
 Şirvana, İrana olmuş səhriyar.
 O rütbə verəndir, nemət verəndir,
 Şərə, sənətə də qiymət verəndir.
 O səndən bir əsər edir iltimas,
 Sən də hünər göstər o əsəri yaz".
 Dedim: "Aynaüzlüm, sözümdə möhkəm,
 Sözüün yerindədir, haqlısan bu dəm.
 Lakin, iki səmtə əsir bu ruzgar,
 Fikir çox genişdir, könül mülkü dar.
 Əfsanə dəhlizi dar olsa əgər,
 Sənətin sözü də yolda ləngiyər.
 Görək söz meydanı gen olsun müdam,
 Atını dörd nala səyirtsin ilham.

Bu ayə olsa da aləmə bəlli,
 Qəlbə gətirməyir şadlıq, təsəlli.
 Şadlıqdır, eyhamdır sözün arğacı,
 Bunlarla düzəlik söz ehtiyacı.
 Kədərlə, zəncirlə bağlansa dastan,
 Sözlər çılpaq olar, can sıxar, inan.
 Onu həddən artıq bəzəsen əgər,
 Dastanın üzünə ləkələr düşər.
 Yoxsa çıxış yolu bu vəziyyətdən,
 Mütləq bir neçə söz deməliyəm mən.
 Bu dastanda nə bağ, nə ucalıq var,
 Nə çalğı, nə şərab, nə xoşbəxtlik var.
 Qumsala, daşlığa ilham gedərmimi?
 Getsə də, torpağa təsir edərmimi?
 Hər şer şadlıqla gəlsə nəfəsə,
 Beyit hadisəylə başlayar rəqşə,
 Odur ki, dünyada əzəl zamandan
 Kədərdən, qüssədən qaçmışdır insan.
 Dərd yazan şairlər qanad salmışdır,
 "Leyli və Məcnun"sa sözsüz qalmışdır...
 İndi şah dil tökülür bu təmtəraqla,
 Deyir: "Bu kitabı adıma bağla".
 Mənzil dar olsa da, bu gündən belə
 Mən Leyli-Məcnunu incəliyilə
 Bəzəyib bir zinət vurum ki, ona,
 Gövhərlər səpilsin şahın yoluna.
 Oxucu pərişan olsa da bundan,
 Qoy eşqə can versin onda varsa can.
 Yənə də öz oğlum dinlədi məni,
 O açdı üzümə bu xəzinəni,
 Ömrümün ilk gülü o təkə bəlam,
 O ağır ləzzətim, o son piyalam
 Dedi: "Ey kəlamı ekizim ata",
 Əsəri qardaşım, əzizim ata,
 Yarat bu dastanı rəngli, boyalı,
 Qoyma ki, süsləşə nəzmin xəyalı.
 Harda ki, eşq əli bir süfrə açar,
 Bu gözəl hekayə ona duz saçar.

Bütövsə, parçasa hələ bu duzlar,
 Süfrədə bişməmiş çiy kabab da var.
 Sənin qüdrətinlə duz azılacaq,
 Kabab da səyinlə bişə biləcək.
 Bu qədər nəzəndə, incə bir dilbər
 Nədən çılpaq qalsın bu vaxta qədər.
 Onu bəzəməmiş arif əlləri,
 Odur ki, çılpaqdır o gözəl pəri.
 O, candır, can üçün çalışmayanlar
 Həmişə borc geyər əyninə paltar.
 Can bəzənməlidir can bəzəyilə,
 Canından keçməmiş bir insan hələ.
 Nəfəsin can verir xalqa cahanda,
 Sənin məhrəmindir bu gözəl can da.
 Səndən söz yaratmaq gözlənsin gərək,
 Məndən dua etmək, bəxtdən də kömək",
 Danişib qurtardı o ciyərpəram,
 Onun xatirinə söz aldı ilham.
 Gövhər axtarmağa başladım yenə,
 Kimyalar açaraq girdim mədəmə.
 Təbim də ən qısa bir yol axtardı,
 Yol uzunluğundan qorxum da vardı.
 Nə bundan qısaca yol var hələlik,
 Nə də bundan qıvrıq, iti bir minik.
 Bəhrin suyu yüngül, özü axardır,
 Canlı, nəfəs alan balığı vardır"⁴⁵.
 Çox bu şirinlikdə söz deyən olar,
 Sanma ki, onlarda bu təzəlik var.
 Hələ üzücülər qəlb dənizindən
 Belə saf bir inci tapmamış, bilsən.
 Hər beyti, sapdakı incilər kimi,
 Parlayır eybsiz bir hünər kimi.
 Mən bu inciləri gəzəndə bir-bir,
 Ayağım tük qədər sürüşməmişdir.
 Qəlb cavab- verirdi mənə ürəkdən,
 Bulaq su verirdi yer qazdıqca mən.
 Əqildən aldığım bu gəlir, dövlət
 Yalnız əsərimə vururdu zinət.

Dörd min beytdən də çoxdur bu dastan,
 Dörd aydan az vaxta yazmışam, inan!
 Əgər başqa işlər olsaydı haram,
 Bu, on dörd gecəyə olardı tamam.
 Bu azad gəlini görən şad olsun,
 Ona abad deyən, qoy abad olsun.
 S. F. D. ili idi rəcəbin sonu"⁴⁶,
 Çox gözəl şəkildə bəzədim onu.
 Əgər tarixini söyləsəm ayan,
 Dörd il keçmiş idi beş yüz həştaddan.
 Sənətin əlilə tutdum bəzəyə,
 Gətirib oturdum bu kəcavəyə.
 Şahımın mübarək gözündən başqa,
 Kimsənin nəzəri dəyməsin ona.

AXSİTANIN TƏRİFİ

Sən şahlıq taxtının şahsüvarısan,
 Qaranın və ağıın hökmdarısan.
 Tac sahiblərinin başçısısan sən,
 Şahlar ordusunun sərkərdəsisən.
 Ey şahlar içində mütləq olan şah!
 Ey dünya xaqanı, böyük padişah!
 Şöhrətin tutmuşdur bütün mahalı,
 Dinin və dövlətin sənənsən calalı.
 Şahlığın taxtını sənənsən saxlayan,
 Hökmünə baş əyir bu yer, bu ümman.
 Şahların tacısan, Əbül müzəffər,
 Yeddi məmləkətə sən oldun zivər.
 Kölgən bir günəşdir, sən alov kimi,
 Keyqubad rütbəli Keyxosrov kimi.
 Adın Aksitandır, özün söz bilən,
 Göydəki günəşin ağasısan sən.
 Sən ki, padişahsan, açıq, aşkar,
 Gizli xəlifəsan, böyük hökmdar.
 Bu Bəhram nəsbəli, ölkər üzül sən"⁴⁷,
 Məlik Mənuçehrın sədəf dürrisən.

Bu tayfa şahlığı nəsildən-nəslə,
 Gəlib keçə-keçə oldu silsilə.
 Onun şah əcdadı aransa əgər,
 Şahdan-şaha gedir Adəmə qədər,
 İstəyəm, bu böyük şahda daima,
 Qılınc uzun olsun, qələmsə qısa.
 Daimi bir taxtda o bərqərarlır.
 Ağıl tək nöqsansız bir hökmüdüardır.
 O, yeddi göylərə boyun əyməyəm
 Yeddi ərənlərə qiblədir, bilsən.
 Ruzi verən deyil, ruzi göyüdüür,
 Dünyanın sərdarı, həm böyüyüdüür,
 Mənalər çəşməsi gözündə qaynar,
 Qəlbində göylərin gizli sirri var.
 On iki elmin də sirləri bütün
 Əlində mum kimi yumşalır hər gün.
 Bu yeddi örtüklü, altı barmaqılı,
 Bir gözülü, dörd əlli, doqquz ayaqlı⁴⁸,
 Onun çəmbərindən çıxmasın deyə,
 Qalıb çəmbərində dönmüş həlqəyə.
 Adı şirin sulu bir kainatdır,
 Varlığı aləmə abi-həyatdır.
 Dağılmış mədənlər onun əliylə,
 Artmış kərəmindən dənizlər belə.
 Bir yandan dünyanı tutur zəfəri,
 Bir yandan əfv edir kərəm əlləri.
 Cəvhərli qılıncdan tutaraq çapar,
 Yaxından ötəni vurur, qamçıları.
 Bəxtinin burnunda kövsər suyu var,
 Onun toppuzundan alovlar qalxar.
 O, dünya mülkünə böyük işıqdır,
 Məclisə, meydana bir yaraşıqdır.
 Mərrixdə bir qılınc, Zöhrədə bir cam,
 Sağında, solunda durmuşlar müdam.
 Zöhrə şərab verir cam ilə ona,
 Mərrix silah alıb düşür ardına.
 Qılıncı qaldırır bir ləl dağı,
 Camından tökülür ləl bulacağı.

Bu iki qan rəngli lələ baxanda,
 Ləlin rəngindədir şərab da, qan da.
 Sübhün saqisidir onun kərəmi,
 Lütfü çox yaşasın, tutsun aləmi.
 Düşməni qəhr edən zərbələri var,
 Ondən uzaq olsun yaman baxışlar.
 Lütfü-səhər yeli, əsər hər yerə,
 Əsər, nəfəs verər ağciyərlərə.
 Elə bil zərbəsi odlü şimşəkdir,
 Toxunsa hər kəsə qəhr edəcəkdir.
 Sabah yeli kimi lütfü can verər,
 Hicrən axşamı tək zərbi öldürər.
 Gəlsə hərəkətə səhlik sancağı,
 Deşər polad kimi döşündən dağı.
 Bayraq qotazları titrəsə əgər,
 Zəlzələ görünər bir arpa qədər.
 Belə bir qanun da vardır dünyada:
 Od yüksəkdə durur, su aşağıda.
 Atı oda bənzər, özü suya, bax,
 Bulut od üstündə qərar tutaraq.
 Onun qapısında mehtərdir Qeysər,
 Fəğfur o qapıda gəlib dilənər⁴⁹.
 Nə qədər parlasa günəşin üzü,
 Şahın məclisində sönükdür, düzü.
 Ay ki, bədirlənib, nura bürünər,
 O da qapısında solğun görünər.
 Uçarmış Arəşin oxu deyirlər,
 Ad qəbiləsinin nizəsi qədər⁵⁰
 O, ox şahımızla yarışsa əgər,
 Kamandan çıxmamış torpağa düşər
 Deyirlər, Pərvizin hüsnü, cəmalı
 Baxdıqca oxşarmış qəlbi, xəyalı,
 Atının tozuyla tutuşsa Pərviz.
 Qalmaz camalından zərə qədər iz.
 Kimə şah qılıncı dəydisə bir əl,
 Qurtuluş yolunu bağladı cəal.
 Hansı bir zirehə dəydi nizəsi,
 Parça-parça oldu bütün həlqəsi.

Atdığı zubinin hər nişanından⁵¹
 İkiyə bölündü bu iki cahan.
 Lütüf parlaq olan bir günəş kimi,
 Qəhr edər tufan tək qəzəbi, kini.
 Qılığı bir səhər yelidir, gerçək,
 Qəzəbi şir tutur göydə günəş tək.
 Altı hərfi olan adıyla bilsən,
 Dünyanı bağlamış altı tərəfdən⁵².
 Bu altı hərf ki, şeş atdı yənə,
 Düşdü nərd oyunu şahın xeyrinə.
 Düşməni milçək tək qaynasa belə,
 Tab etməz qəhrindən əsən bir yelə.
 Günəşin ordusu boy versə əgər,
 Xəlvətə çəkilər qaçar kölgələr.
 Atının dırmağı dayan yerlərdə
 Pələnglər, aslanlar görünməz bir də.
 Ölümün baratı yağsa oxundan,
 Həyat naməsinə olmaz oxuyan.
 Qınından qılıncı çıxarsa bir əl,
 Daşların bağrında qana dönər ləl.
 Ağzını açarsa qılıncı bir an,
 On-on baş itirər önündə düşmən.
 Düşmən qarşısında Əfrasiyabdır,
 Təkbətək döyüşdə günəşə bəbdir,
 Qoşun kəmərinə bağlamamışdan,
 Düşməni məhv edər bu mərd Axsitan.
 Qoşunu arxadan gələncə qədər
 Düşmən ordusundan qoymaz bir nəfər.
 Onun rıkabında yüz Rüstəm durar,
 Yenər qarşısında böyük ordular.
 Şahlıq məclisini açib quranda,
 İlk bahar bulutı görünər onda.
 Nə qədər çox olsa orda simü-zor,
 Bağışlar hamsını sonuna qədər.
 Bir günlük xərcinə qoyduğu maya
 Uzun illər boyu alınmaz saya.
 Bu şah çanaq-çanaq pullar bağışlar,
 Bir də dəstə-dəstə qullar bağışlar.

O camdan ki, Cəmşid qıymaz özünə,
 Bəxş edər qullardan hər gün yüzünə.
 Hələ yer üzündə yoxdur bir insan
 Onun xələtindən geyməsin nişan.
 O, müşgü qır kimi paylar hər yana,
 Çini bir hədiyyə verər mərdana.
 O, birəcə fərmanla bir qala alar,
 Bircə qəsidəyə ölkə bağışlar.
 Hesabsız, ölçüsüz nemətləri var,
 Dərya qucağına sığışmaz onlar.
 Qəlbə çox genişdir, ora nəzər qıl,
 Çınqıllar kimidir əlində qızıl.
 Kimin xəzinəsi artsa dünyada,
 Şirvanşah puluyla çoxalır o da.
 Mülçəyi doydursa bizim hökmüdar,
 Mahmudun filindən qüvvətli olar⁵³.
 Fil boyda təxtinin sayəsində, bil,
 İçilən qədəhi götürməz bir fil.
 Şahımız dənizdir, Fəratdır, lakin,
 Dəryası axandır, Fəratı sakın.
 O gün ki, bar verər böyük hökmüdar.
 Ən böyük bir novruz bayramı olar.
 Səyindən, bəxtindən yazdım görmədən,
 Nə yazım təxtdəki əzəmətindən?
 O, dağ arxasından çıxan bir aydır,
 Yanında ulduzlar alay-alaydır.
 Günəş çeşməsidir böyük hökmüdar,
 Onunla canlanır bizim çəmənzar.
 Göyün yerə enmiş bir səhəridir,
 Allahın mərhəmət şəfəqləridir.
 Hər göz ki, o nuru görər cahanda,
 O yaman gözlərdən olar amanda.
 Yarab mən ki, Üveys adını aldım,
 Məhəmməd eşqinə mən sadıq qaldım⁵⁴.
 Məhəmməd sifətli o şah həzrəti
 Versin xəyalımda olan neməti.

PADŞAHA XİTAB

Sən, ey can aləmi, ey aləmə can!
 Ey insan qəlbini güldürən insan!
 Günəşin taxtından tacın ucadır,
 Cəmsədin taxtından taxtın qocadır.
 Sənin idrakınla dünya abaddır,
 Sənə qul olmaqla insan azaddır.
 Sənin fərmanınla bütün ölkələr
 Azad nəfəs alır, düzdür bu xəbər.
 Bir sən əzizlədin bütün dünyanı,
 Sənidir dünyanın hökmü, fərmanı,
 İslamın bəzəyi olmuşdur xütbən,
 Xəlifə puludur sənin bu sikkən.
 Biz sənin duanla öpsək torpağı.
 Qızıl güllər açar qanqal yarpağı.
 Bir sənin sikkəni vursalar daşa,
 Qızıl-gümüş olar yer başdan-başa.
 Nədir o səndəki şanlı əzəmət?
 Keşikçin olmuşdur sənin səadət.
 Mehtərin olmuşdur fələk, hər zaman,
 Arpa-saman alır o anbarından.
 Nədir, mən dediyim bu arpa-saman?
 Bu arpa-sünbüldür, saman-kəhəkşan.
 Sən səhər yelinin ötrini çaldın,
 Bu xoş təbiəti havadan aldı.
 Həyat çeşməsidir bu səxavətin,
 Dünyanı doydurur sənin dövlətin.
 Bu əlvan çiçəklə nazənin bahar
 Sənin ayağını öpmək arzular.
 Məşriqi, məğribi alan könüllər
 Sənin hüzurunda qul olmaq dilər.
 Zəfər əli kimi tac bağışlarsan,
 Günahı, tanrı tək, sən bağışlarsan
 Bu dünya səninlə olmuş bərqərar,
 Sənə bütün aləm keşikçi durar.
 Sən qabaqda getsən, yol çıxarısan,
 Arxada qalanda el dayağısan.
 İşıqsan yollara məşəllər kimi,
 Şəfaqın aydıncıdır sən səhər kimi.

Səndədir işlərin hökmü, divanı,
 Hökmün dolandırır bütün dünyanı.
 Kimsə bu dünyada ən baş hökmüran
 Özünü qul sayır qarşında, inan.
 Ağılı, iradənin gücü var sənə,
 Onlar iş aparır sənin ölkədə.
 Məqsəd nişanəsi yaranmışsa vaxt,
 Bir sənə inanıb, sığınır hər vaxt,
 Qələbəm düşməni qaçıra bilir,
 Bu, sənin sayəndə əldə edilir.
 Səndəki göz nuru sayılan sancaq
 Dövlətdən, nüsrətdən yaranmış ancaq
 Hər kimlə döyüşsən, onu dağlarsan,
 Mən igid belinə qurşaq bağlarsan.
 Onun vücudundan tökülməmiş qan,
 Başımı qarşında yerə salarsan.
 Cahanda hər kimə yetirsən nəzər,
 Səadət taxtında gəlib, əyləşər.
 Onun taleini sən şad edərsən,
 Xarab ölkəsini abad edərsən.
 Böyüklük, ucalıq səndədir deyə,
 Xoşbəxtlik gətirdin bu Nizamiyə.
 O da sarayının keşikçisidir,
 Sayəndə özünü bəxtiyar bilir.
 Gör, hüma quşunun güllər varlığı,
 Sonsuzdur bu quşun bəxtiyarlığı.
 Bu quş ki, eşqinlə qidalanır, bil,
 Sənin kölgəndədir, pərişan deyil.
 Səbə quşları ki, ötür hər səhər,
 Şahın duasıdır dilində əzbər.
 Böyükdür cahanda şöhrətin, namın,
 Zəfərdir, fəthdir yalnız məqamın.
 Ucalın calalın, ağ olsun baxtın,
 Zəfərlə bəzənsin sarayın, taxtın.
 İl boyu şadlanır sayəndə aləm,
 Aləm ayrılmasın sayəndən bir dəm.
 Səadət daima sənə yar olsun,
 Səninlə bir yerdə o da var olsun.
 Verirəm dostlara şad xəbəri mən,
 Şahın, şahzadənin mərhəmətindən.

ŞAHZADƏNİN TƏRİFİ VƏ OĞLUMUN ONA TAPŞIRILMASI

Səhərin qırmızı gövhəri erkən
Zülmətdən bir işıq zahir edərkən,
Mənim xəzinəmin gövhəri olan,
O belimdən gələn, qəlbimə sultan
Öz ata tacına gövhərlər saçdı,
Şirvanşah oğlundan mənə söz açdı,
Dedi: - Adamsızam, qırılmaz bağla
Məni şah oğlunun lütfünə bağla.
Qoy onun əhdinə bağlanım bu dəm,
O gənc bir ustaddır, mən öyrənənəm.
Kərəmi kamala yetişən zaman
Dərs alsın o sənin kəlamlarından.
O az yaşlıdırsa, bir hökmüdədir,
Onda yenilməyən iradə vardır.
Vətən göylərinin ulduzudur bu,
Şahın vücududur-ölkənin ruhu.
Yerlərin, göylərin Yusifidir tək,
Zaman vəliəhdi bir odur, gerçək.
Məclisi, büsəti, sevdəsi yeni,
Padşah Mənuçehrin, bəlkə də, eyni.
Bu iki dünyanın o can sirdəsi,
Ağılda, idrakda şahların başı.
Bu yeddi ölkəyə varis qəhrəman,
Bu dörd gövhərin də sirrini açan.
Böyük insanların gözlərinə nur,
Şahlar namazının qibləsi odur.
O, taca fəxrdir, taxta da zinət,
Üzünə möhtacdır onun səadət.
Şahzadə, güldükcə şərəfin, şanın,
Açıldı gövhəri şah Axsitanın.
Sübhün iki çalan rəngidir rəngin,
Səndə şah qanı var iki ölkənin.

Şahlığın bağında əkilən budur,
Keyqubad nəslinin bir toxumudur.
Şirvan bəzənmişdir əzəmətinlə,
Xozan abadlaşmış ədalətinlə.
Yeddi dairənin mərkəzində tək,
Durub ayləşirsən, sən bir nöqtə tək
Tanrı sayəsində yaşayırsan sən.
O səni saxlasın yaman gözlərdən.
Mənim ümidim var böyük allaha,
Öz zehnin, ağılnla səni bir daha
Göylərə qaldırsın o gülə-gülə,
Çatasan dünyada hər təkamülə.
Şah kitablarını öyrən dəridəndən,
Dərs al aqillərin dediklərindən.
Sandıqda gizlənmiş xəzinəni sən
Göydə on dörd günlük ay tək görəsən
Bil ki, bu gəlinə yoxdur bir əvəz,
Bu canı heç bir əhd yarada bilməz.
Onun atasını görə bilməsən,
Bari qardaşına hörmət saxla sən⁵⁵.
Mən bir nəvazişlə gətir yadına,
Əbədi bir hörmət bəslə adına.
Qoy oğlum heç kəsə möhtac olmasın,
Heç kəsin əlində gözü qalmasın.
Bununla qurtardım bu hekayəti,
Olsun səadətin şahın dövləti.
O göz, bu işıqla parləsın ancaq,
Bu sərvi o çəməndən düşməsin uzaq.
Şaha arxalanmış sənin surətin,
Düşmənin belini qırmış qüvvətin.
Həyat bulağıyla Xızır yaşadı,
Səninlə yaşasın şahlığın adı.
Göydə nə qədər ki, səyyarələr var,
Bu iki vücuddan işıq alsınlar.

MƏNİ İNKAR EDƏNLƏRDƏN ŞİKAYƏT

Coşmaq zamanıdır, coş, ey könül, sən,
 Dünyaya dil verən dinnəyir nədən?
 Gəldi söz meydanı, mənəm sənətkar,
 Bu gün məndən gözəl söz deyənmi var?
 Əlimin muzduyla dolanıram mən,
 Calalım yararır söz xəzinəmdən.
 Bu səhər sehrini yaradan zaman,
 Bütün yeddi fəslı dedim qurandan.
 Bu halal, bu açıq sehrə baxın siz,
 Günahdır bu sehri danmaq, şübhəsiz.
 Bu söz sənətində elə kamiləm
 Ki, qeyb ayinəsi adımdır bu dəm.
 Mənim dil qılıncım iti füsunkar,
 İsa möcüzündən onda nişan var.
 Nəzərimdə nə qədər mənim əsər var
 Lal gör eşidərsə onu, dil açar.
 Alışar göz kimi sözümlə qızanda,
 Barmaq toxundurma, alov var onda.
 Arxımdan su içdi şerlə sənət,
 Mənlə şöhrət tapdı sözdəki qüvvət.
 Bu qarın otaran duzsuz şairlər
 Sayəmdə dünyanı basıb yedilər.
 Şikarı tutmağa aslan gərəkdir,
 Tülkünün işi də müftə yeməkdir.
 Mənim öz nəfsimə yeməyimdənsə,
 Qoy məndən yesinlər, verib səs-səsə.
 Paxıl! Göz yumaraq açıq nemətə,
 Saqqız çeynəyirsən, girib xəlvətə.
 Ey mənim yazımın oğrusu insan,
 Qarşımda kölgə tək çox alçalırsan.
 Mən qəzəl deməyi edəndə peşə,
 O da zurnasını çalar həmişə.
 Mən hər gün düzəndə xoş qəsidələr,
 O da quraşdırır boş qəlidələr.
 Hədərən-pədərən dilinə bax bir,
 Yənə də nəzm ilə hekayə deyir.

Mən yaxşı qalibdə sikkə vururam,
 O da, döyəşdəyir, qəlp çıxır müdam.
 Meymun da yamsılar, bu deyil hünər,
 Bulanlıq suda da ulduz görünər.
 Gözlər işıqlanır hər əsərimdən,
 Lakin o incikdir kölgələrimdən.
 Bəllidir, insanı kölgə yamsılar,
 Kölgədən də betər kölgələrim var.
 Yamsılar, yamsılar utanmaz bir az,
 Çünki gözü görməz, üzü utanmaz.
 Kölgəsi olmayan peyğəmbər belə
 Təqib edilmişdir bu kölgələrlə.
 Mühit dənizində pəkdirsə sular,
 İtin seliyindən nə qorxusu var.
 Sarı qulaqları düşündükcə mən
 Coşub qızıransa bəzən hirsimdən,
 Sahili yusam da, sanki bir dəniz,
 Bunu acığımdan zənn etməyiniz.
 Cıraq tək aldığı sət bir zərbədən
 Şam tək gülümsəyib sönürəm bəzən,
 Mən ki, ayna kimi dəmir deyiləm⁴⁶,
 Ürəyi daşlara olmaram həmdən.
 Xəzinə qazsam da, bir kişiylə mən,
 Düşmə can çəkişir mənim dərdimdən.
 Sənətimi danan bir də sağalmaz,
 Çarşənbə cinlisi ağıllı olmaz⁴⁷.
 Qapımın oğrusu haqq əvəzinə
 Mənim qeybətimi danışır yenə.
 Evin sahibini görən oğrular
 Haray qopardaraq deyir: "Oğru var".
 Malım doyursa da ac oğruları,
 Pis söz deməsinlər haqqımda barı.
 Hünəri görsə də etiraf etməz,
 Pis yolu buraxıb yaxşıya getməz.
 O, gözsüz yaşasın gözsüzə əgər,
 Korsə açılmasın bir də o gözlər.
 Oğurlayan odur, utanansa mən,
 Oğurluq şöhrətdir ona əzəldən.

Yox, yox, alçaqlığa qurşandı murdar,
 Qapını aç ona de ki: "Gəl, apar".
 Onun ki, qazancı oğurluqdur tək,
 Neylərdim, olsaydım mən də onun tək.
 Bu iki aləmin xəznəsi məndə,
 Nolar bir müflisə bir pay verəndə;
 Borcumdur gədəyə sadağa vermək,
 Açıq almayanda, o çalsın gərək.
 Xəzinəm yer altı, dürrümsə ümman,
 Nə üçün inciyim lağım atandan?
 Xəzinə sandıqda saxlana bilər,
 Gözəl üzərliklə bəslənib güllər⁵⁸.
 Mənə anam verdi bu xəzinəni,
 Üzərlik üstündə mərd doğdu məni.
 Baxsan Nizaminin çizgisinə sən,
 Mən bir ad sayını orda görürsən.
 İlyasın "əlf"ini, "lam"ından kəssən.
 Yənə doxsan doqquz tamam görürsən⁵⁹.
 Dayanmış dövrəmdə bu minbir hasar,
 Yüzdən də bir əskik qaravulçum var.
 Zəhmətə düşməkdən azadam hər an,
 Qorxmayır xəzinəm heç bir oğrudan.
 Bir xəzinənin ki, bu hasarı var,
 Ona neyləyəcək lağım atanlar?
 Lakin, xəzinələr olmaz ilansız,
 Yoxdur bu dünyada bir gül tikansız.
 Kim ki, ad qoymuşdur qoca dünyada,
 Onu öz dostları vermişdir bada.
 Ay üzlü Yusifi yad edin bəri,
 Ona quyu qazdı öz qardaşları.
 İsa ki, insanlıq elmində təkdi,
 Hər bir yəhüdidən cəfalar çəkdi.
 Əhməd ki, rəhbəri oldu ərəbin
 Gördü cəfasını Əbüləhəbin⁶⁰
 Əzəldən dünyanın bir qaydası var:
 Bal tutan barmağı arılar sancar.

ŞİKAYƏTİN ÜZRÜ

Mən, mən olan gündən, şahiddir aləm,
 Bir qarışqanı da incitməmişəm.
 Dürrümü çəkmədim özgə suyuna⁶¹,
 Pislik yaratmadım, düşməmə buna.
 Təmizdir vicdanım, ucadır adım,
 İtin də haqqında pis danışmadım.
 Şir kimi qızdırsa məni köpəklər,
 "Eyb etməz" deyərəm, basılmaz hünər.
 Yaxşıydı hirsimi gizləsəydim mən,
 Bu dediklərimi deməsəydim mən.
 Lakin, ariflərin zəndinə bax bir,
 Dilsizlik, dünyada qeyrətsizlikdir.
 Bir insan şəhərdən olsa xəbərdar,
 Bilər ki, hardandır bizim mətəhlər.
 Kim ki, mənə qarşı bir əl qaldırar,
 Onun məndən başqa düşməni də var.
 Ey könül! Bu kəskin sözlərdən əl çək,
 Qəm piyaləsini öz başına çək!
 Gül kimi, köçməyin təbli ni vur sən,
 Kim qoparsa səni, öp əllərindən.
 Qanını çörəynə yavanlıq elə,
 Papağı dik saxla, baş getsə belə.
 Zülmə döz, incitmə heç də özgəni,
 Ellər qəm çəkinəcə, dərd alsın səni.

OĞLUM MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏT

Sən, ey on dörd yaşım, hər elmə yetkin!
 Gözündə əksi var iki aləmin!
 Yeddi yaşar oldun o zaman ki, sən,
 Açıldın gül kimi, güləndə çəmən.
 İndi ki, çatmışdır yaşın on dördə,
 Başın sərvi kimi durur göylərdə.
 Qəflətdə oynama, qeyrət vaxtıdır,
 İndi hünər vaxtı, şöhrət vaxtıdır.
 Ucalmaq istəsən, bir kamala çat,

Kamala ehtiram göstərər həyat.
 Uşaqkən əslini sorsalar bir az,
 Ağac bar verəndə cinsi sorulmaz!
 Elə ki, böyüdün, belədir qayda,
 Atanın adından sənə nə fayda?
 Sən, aslanlar kimi, keç cəbhələrdən
 Yalnız hünərinin balası ol sən!
 Səadət kamalla yetişir başa,
 Xalqa hörmət elə, ədəblə yaşa.
 Başına əfsanə düşdüyü zaman
 Allah qorxusunu unutma bir an.
 Öz adına layiq işlər gör ki, sən
 Axırda utanma xocalətindən.
 Oğul, sözlərimə yaxşı qulaq as!
 Ata nəsihəti faydasız olmaz.
 Görürəm, şöhrətdə ləyaqətin var,
 Şərdə, sənətdə məharətin var.
 Şairlik eləmə! Dövrə bax ki, bir,
 Tərif əvəzinə pislənin şər.
 Şərdən ucalıq umma dünyada,
 Çünki Nizamiylə qurtardı o da.
 Hərçəndi sənətin çox rütbəsi var,
 Həyata faydalı bir elim axtar.
 Bu əyri çizgilər cədvəlində sən
 Özünü şərh edib, özünü öyrən!
 Ol öz vicdanının sirrini açar,
 Çünki bu mərifət qəlbə nur saçar.
 Elmlər elmidir demiş peyğəmbər
 Din elmi, təbabət elmi müxtəsər.
 Göbəkdəki ətri bu iki elmin
 Fəqihlə təbibdir bunu bil yəqin.
 Fəqih olsan əgər itətkar ol,
 Hiylədən, riyadan daim kənar ol.
 İsa mərifətli həkim ol, amma,
 İnsanı öldürən bir həkim olma.
 Həm həkim, həm fəqih olsan sən, əgər,
 Həminin yanında adın yüksələr.
 Həyat da, ölüm də qul olar sana,

Səadət və şöhrət düşər payına.
 Bir elim öyrənmək istədikdə sən
 Çalış ki, hər şeyi kamil biləsən.
 Kamil bir palançı olsa da insan,
 Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan.
 Məndən söyləməkdir, sənədən eşitmək,
 Bir insan əliboş gəzməsin gərək.

AZ DANIŞMAĞIN GÖZƏLLİYİ

Sözün də su kimi lətafəti var,
 Hər sözü az demək daha xoş olar.
 Bir inci saflığı varsa da suda,
 Artıq içiləndə dərd verir su da.
 İnci tək sözlər seç, az danış, az din,
 Qoy az sözlərinlə dünya bəzənsin.
 Az sözün inci tək mənası solmaz,
 Çox sözün kərpic tək qiyməti olmaz.
 Əsli təmiz olan saf mirvarılar
 Suya və torpağa min bəzək vurar.
 Mədənlə dolsa da hər bir xəzinə,
 Hər kiçik zərəsi dərməndir yenə.
 Ürəyi oxşayan bir dəstə çiçək
 Yüz xırman otundan yaxşıdır gerçək!
 Yüz ulduz yansa da göylərdə, inan,
 Bir günə baş əymək xoşdur onlardan.
 Göydə parlarsa da nə qədər ıldız,
 Günəşdir nur verən aləmə yalnız.

ÖLƏN QOHUMLARIMDAN XATİRƏLƏR

Saqi, harda qaldın? Mən meypərəstəm!
 Doldur piyaləni, onsuz da məstəm!
 O, göz yaşım kimi saf olan şərab
 Aşiq məzhəbində sayılır səvab!
 Onu bu umudla içirəm ki, mən,
 Qurtara könlümü dərdədən, ələmədən.
 Yolumun üstündə duran şirə bax,

O şir-qəm şiridir, onu azdırmaq.
 Əzəllər həmdənim olardı şadlıq,
 O adam deyiləm, deyiləm artıq.
 Bu gün də əlimdən çıxsə o dildar,
 Daha da pis günlər qismətim olar.
 Saqi, ver şərabı, dərdimə bir qal!
 Söz mənim oduma nal atmışdır, nal⁶²!
 Ver o şərabı ki, açardır, işə,
 Ruh ilə ruh kimi girir sazişə!

ATAMIN XATİRƏSİ

Atam Yusif ibni Zəki Müəyyid
 Babam tək dünyanı tərək edib getdi.
 Dövrünün işidir nə etməliyəm
 Nə üçün ağlayım, deyildir sitəm.
 Atalar yolunu çox gördüyümdən,
 Öz ata qəlbimi qopardım ki, mən,
 Ölüm tikanından süzülən zəhər
 Canıma yerisin, ərisin qəmlər.
 Saqi! Şərab ver ki, şirindir candan,
 Xiltu təmizləsin, çıxarsın qandan.
 Bir şərab gətir ki, onu içsə lal,
 O da nitqə gəlsin, dil açsın dərhal.

ANAM RƏİSƏNİN XATİRƏSİ

Kürd qızı anam da bizi tərək etdi,
 Bir ana qəlbıyla dünyadan getdi.
 Nə qədər ağlayıb, yansa da ürək,
 Anama dil verən varmıdır, görək?
 Çəkməklə qurtarmaz bu dərdi insan,
 Bu girdab dərinidir insan boyundan.
 Daşmışdır ələmin, qəmin kasası,
 Bu qəm min nəfəsə içilər, azı.
 Bu ucsuz, bucaqsız dərd ölkəsinə
 Dərdi unutmaqdır bir əlac yənə.

Saqi! Şərab ver ki, mənzil uzaqdır,
 Xəyalım bu yolda yorulacaqdır.
 Bir şərab gətir ki, başa şur gəlsin,
 Hər addım başında min baş yüksəlsin.

DAYIM XACƏ ÖMƏRİN XATİRƏSİ

Xacə Ömər dayım ölüb gedəndə,
 Düşdüm müsibətə, bəlaya mən də.
 Bu acı tikənin acılığından
 Ahım boğazımda qurudu, inan.
 Ağlamam, fələkdən qorxum var, deyə,
 Qorxuram, dayımın ruhu inciyə.
 Saqi! Meyxananın şərab küpündən
 Nargilə rəngində şərab ver ki, sən,
 Onda dəniz boyda səxavət olsun,
 Behişt şərbəti tək bir şərbət olsun.

KEÇMİŞ MÜSAHİBLƏRİN XATİRƏSİ VƏ BAŞQALARI İLƏ MÜSAHİBLİK

Yetməzmi dostlardan vurduğum dəmlər?
 Hani o mən deyən dostlar, həmdəmlər?
 Xurmanın şirəylə şadlanmağı var,
 Xurma yoldaşlıqla şirə yaradar⁶³.
 Bir də ipək taclı barama qurdu
 Tacını yoldaşlıq əliylə qurdu.
 Qarışqa birliklə göstərər hünər,
 Özündən çox böyük şeylər sürüyər.
 Dostluqda hər kimlə səsleşə bilsən,
 Onun pərdəsində nəğməni çal sən.
 Bu dar nəğməciyin öz pərdəsi var,
 Ahəngi bilməsən, dolaşıq çalar.
 Yalnız ipək deyil Çində toxunan,
 Gah qumaş, gah həsir toxuyur insan.
 İşə kömək etsə təmkinlik, əgər,
 Sonunda daima işlər düzələr.

Bir çalğı tutmasa nəğməyə ahəng,
Nəğmə çalınsa da tez kəsiləcək.
Saqi! Ətir iyli şərab gətir sən,
Gəl aç bu zənciri mən çarəsizdən.
Bir şərab gətir ki, can şirəsidir,
Gənclik küzəsinin yetirməsidir.

VÜCUDU UNUTMAQ

Torpaqla örtülən bir ev üçün sən
Çoxmu qan udaraq, ah çəkəcəksən?
Hörümçək torudur o açıq-aşkar,
Gah yara bağlayar, gah da qanadar⁶⁴.
Bəzən bir milçəyin yolunu kəsər,
Bəzən də bir əlin qanını kəsər.
Bağlasan bu evi baramalar tək,
Rahatca yatarsan yatağında tək.
Günahla doludur bu can evi, bil,
Onun da dövrünü çox sürən deyil...
Saqi! Nə şərabdan, nə kefdən əl çək!
Bu acı şərabla şirin kef çəkək!
Bir şərab gətir ki, içəndə dərhal
Bilinsin kimdədir idrakla kamal!

ŞÖHRƏTİ UNUTMAQ

İlan tək dikbaşlı gözmə, ey insan!
Aşacaq dünyanın seli başından.
Yeddi başın olsa, ədəhalar tək,
Onun yeddisi də yerə düşəcəkdir.
Çox da yüksəkliyə ucalma ki, sən
Torpağa düşəndə inciməyəsən.
Nə qədər alçaqdan yıxılsa adam,
O qədər ağrısı az olur müdam.
Dünyada yer kimi ağır dolansan,
Üç gövhər arxanda qalacaq, inan!

Bütün gövhərlərin rəngi parlaqdır,
Hamsından xoş gələn yənə torpaqdır,
Torpaqda gizlidir o üç yoldaş da,
Yənə də torpaq var o üç yoldaşda.
Saqi, lələ rəngli bir şərab yetir!
Qarşıma çəng ilə bir badə gətir!
Onunla sabahın üzünü şad olur,
Onunla ruh evi tez abad olur.

KEÇƏN ÖMRÜ UNUTMAQ

Yənəmi dərd çəkib səhərkə qəmədən?
Görüb bildiyimi danışmayım mən?
Keçən günlərin də adını az tut,
Yaxşısı budur ki, bir dəfə unut!
Bir qəlyanaltıydı keçən ömürlər.
İndi o keçmişdən qalmamış əsər.
Onları köhnə bir səhifə düşün,
Dünən yazılmışlar yazılmaz bu gün.
Tutaq ki, yeddi göy, yeddi yeri sən
Yeddi min il qalıb, bildin əzbərdən;
Axıra çatsa da bu yeddi min il,
Dünyanın axırı görünən deyil.
Uzun da, qısa da olsa qəddimiz,
Yənə də ölməyə yaranmışıq biz.
Saqi, piyaləni ver səhər-səhər!
İçməmiş məst olum, mən üzügülər.
O şərab gün kimi şölələr salsın,
Qurumuş çeşmələr ondan su alsın.

ALÇAQLIĞI VƏ YALTAQLIĞI RƏDD ETMƏK

Buz kimi donmaqdan gəl götür sən əl,
Ölü siçan kimi suda axma gəl.
Gül kimi yumşaqlıq göstərmə, gerçək,
Olma ikiüzlü, bənəşlələr tək.
Tikan olmağın da öz məqamı var,
Yerli dəlilik də işə yarar.

Bir kürdün eşşəyi Kəbədə itdi,
 Kürd haray qoparıb bir sual etdi:
 "Bura ki, insansız boş səhralardır,
 Eşşək yoxa çıxdı, nə hekmət vardır?"
 Deyib, arxasına baxdığı zaman
 Gördü eşşəyini, güldü şadlıqdan.
 Dedi: "Ortaşıqda itmişdi eşşək,
 Mənim hay-küyümdən tapıldı bişək!"
 Kürd qoparmasaydı hay-haray, əgər,
 Nə eşşək qalardı, nə yükdən əsər.
 Huşsuzlar qalası dünyaya bax bir,
 Daima zalıma mükafat verir.
 Ömrü başa vurur şir ürəklilər,
 Öküz ürəklidə olmaz bir hünər.
 Saqi, şərabi ver, sən ol köməyim!
 Bir su tök, od tutub yansın ürəyim!
 Ver o şərabi ki, yuduqca daşı
 Parladib eyləsin bir yaqut qaşı.

ZÜLMƏ QATLAŞMAMAQ

Nəçin alçaqlara boyun əyirsən?
 Oyuncaq olursan namərdlərə sən?
 Nə üçün boynuna min yük alırsan?
 Zalımın zülmündən razı qalırsan?
 Qəlbə yumşaqlığı bir dəfə unut,
 Çiyinini dağ kimi ucalıqda tut!
 Sən də süsən kimi ipəkdən olsan,
 Səni saf torpaq da yaralar, inan!
 Zəlillik ürəyə ağrılar salar,
 Zülmə dözənlərin sonu olar xar.
 Tikan tək çiyində tut yarağını,
 O vaxt qucaqlarsan gül budağını.
 İnsanı sarsıdır göz yaşı, nalə,
 Ah çəkib, of deyənin yetməz kəmalə!
 Saqi, zaman keçir, durma, qardaşım!
 Şərab ver, doludur fikirlə başım!
 O, bir çıraq olsun yolçu keçəndə,
 Gəncləşsin qocalar onu içəndə.

PAHŞAHLARIN QULLUĞUNU TƏRK ETMƏK

Bir-iki rind ilə get müsahib ol,
 Axtar bu dünyada qürursuz bir yol.
 Zərrəylə dur otur, gün işığı tək,
 Cəməşid sarayının fikrindən əl çək!
 Padişah puluna tikmə gözünü,
 Qanun kəməndinə salma özünü!
 Şahlar məclisindən kənar ol, kənar!
 Pambıq od görəndə alışıb yanar.
 O od doludursa işıqla əgər,
 Ondan uzaq olan asudə gəzər.
 İşiq alırdısa pərvanə şamdan,
 Yandı məclisinə düşdüyü zaman.
 Saqi! Şərab gətir, könüldə qəm var,
 Şərablə qəmləri dağıtmaq olar.
 Ver o şərabi ki, safdır gümüş tək,
 Onunla qəmlərdən qurtarır ürək.

İNSANLARIN İŞİNƏ VƏ RUZİSİNƏ ƏL UZATMAMAQ

Razı qal cahanda öz qismətdəndən,
 Özgənin haqqını çeynəmə gəl sən.
 Bir də ayağını öz yorğanından
 Artıq uzadanlar bədbəxtədir, inan.
 Bir quş ki, hoddindən artıq ucalar,
 Özünü fəlakət yoluna salar.
 İlan düz getməyə yoluyla əgər,
 Özünü sarılıb, dolaşıq düşər.
 Silaha sarılsa bir zahid axmaq.
 Onun qazandığı sille olacaq.
 Aslanla döyüşə çıxsın tülkülər,
 Bilinər kimdədir qılıncı hünər.
 Saqi! Baş qızdıran şərab ver görək.
 Piyalən hər zövqü oxşasın gərək!
 Bir şərab gətir ki, qəlb açsın yenə,
 Can versin Keyqubad xəzinəsinə.

ŞADLIQ VƏ QƏNAƏT

Şadlığı bir yaşat təbiətinlə,
 Şad ol öz qismətin, öz nemətinlə.
 İnsanlardan başqa bütün canlılar
 Qənaət evində tutmuşdur qərar.
 Ruzi arxasınca onlar da qoşar,
 Nə tapsa, onunla keçinib yaşar.
 Ruzi olmasa da kifayət qədər,
 Nə küsər, nə də ki, şikayət edər.
 Yalnız insan oğlu doymayan zaman
 Şikayət sədəsi ucalar ondan.
 Əlindən tikəsi itsə bir kərə,
 Naləsi, fəryadı çıxar göylərə.
 Düşəndə damına bir damcı yağış,
 Buludu töhmətlər, dilində qarğış.
 İnsan daşa tutar günəşi yerdən,
 Ona arpa boyda daş dəysə birdən.
 Çalış, işıq kimi ap-ağ olasan!
 Pisdən və yaxşıdan uzaq olasan!
 Su kimi aləmə həyat ver, can ver,
 Hər rəngə uyğunlaş, dərddə dərman ver!
 Saqi! Bəhanəni ortadan götür,
 Zərdüştü, şərəbı məclisə gətir.
 O mey ki, məclisə işrət bəxş edər,
 Döyüşdə silahə qüvvət bəxş edər.

ŞADLIQLA XALQA XİDMƏT ETMƏK

Bir daş deyilsənsə, donub qalma sən,
 Çolaq deyilsənsə, diribaş tərən!
 Keçənin üstünə vur ayağını,
 Təmizlə keçənin toz-torpağını.
 Daş-kəsək olsa da, keçdiyin bu yol,
 Rəqsində oynayan fələk kimi ol!

Bağışla atını, sən get piyada,
 Sillələr yesən də, mərd ol dünyada.
 Bacarsan hamının yükünü sən çək,
 İnsana ən böyük şərəfdir kömək.
 Sən də əldən düşüb yorulsan əgər,
 Sənin də yükünü bütün el çəkər.
 Saqi, tünd qırmızı şərabadan gətir!
 Mənə həyat verib, murada yetir!
 Bir şərəb gətir ki, canıma sinsin,
 Ömür təzələnsin, könül bəzənsin!

TƏVAZÖKAR OL!

Şikayət torundan çıx bundan belə,
 Öz acizliyini etiraf elə!
 Çıxılmaz bir dağdır-yoldaki əngəl,
 Çox da öz gücünə arxalanma gəl!
 Qalxanı dəşilmiş bir gül ilə sən
 Çoxmu bülbül kimi öyünəcəksən?
 Yol qanad qırandır, neyləsin qanad?
 Qılınc qüvvəlidir, qalxanını at,
 Taki yüklü atın uçsun gülək tək,
 Qoy sənin payını artırsın fələk.
 Yaxşısı budur ki, atı da tərək et,
 Doğru bir yol tapıb, o yol ilə get.
 Bax ki, ay hilala döndüyü zaman
 Canını qurtarır parçalanmaqdan.
 Saqi, can boğaza dayandı, tez çat!
 Şərəb qətrəsiylə ağzımı islat!
 Bir şərəb gətir ki, içməmiş candır,
 İçəndən sonrasa, cana dərmandır.

XƏLVƏTƏ ÇƏKİLİB SÖZ YARATMAQ

Arxayın oturma, köç vaxtıdır, qalx!
 Sən bu çaş gözünlə özünə az bax!
 Mənzilin çətindir, ayağın qabar,
 Bəs bu iş nə olsun, de, ey sənətkar!
 Ya çıx bir dəfəlik söz meydanından,
 Ya bağla qapını, gəlməsin zaman!
 Söhbət ki, qılıncı qınında saxlar,
 Sən də xəlvətə tut qınında qərar.
 Boş səhifələrimi oldu həmdəmin?
 Çoxmu susuz yerdə üzəcək gəmin?
 Nizami, bu yolda Xızır kimi dur!
 Hər bulaq başında bir söz çadırı qur!
 Məcnun sövdasının sər çeşməsindən
 İç, doy sədəfdəki inci kimi sən.

DASTANIN BAŞLANĞICI

Bu söz incisini düzən zaman mən,
 Böylə danışmışdı bu nəqli deyən:
 Ərəb torpağında bir kişi varmış,
 Şöhrəti, hörməti aşib daşarmış.
 O imiş başçısı Amirlərin,
 Abadmış torpağı olduğu yerin.
 Yel kimi əsdikcə şöhrəti, sanı,
 Ətirlə yuyarmış Ərəbistanı.
 İnsanlıq elmində olmuş hünəri,
 Heyrətə salarmış o, dünyaləri.
 Ondaymış ərəbin hər ixtiyarı.
 Qaruna bənzərmiş dövləti, varı.
 Fəqirlər, qonaqlar razıydı ondan,
 Bəxti çıxmamışdı öz qabığından.
 O, bir xəlifə tək məşhur olsa da,
 Övladsız, işıqsız bir şamdı o da.
 Sədəfdən daha çox oğul aradı,
 Dənsiz sünbül kimi dən arzuları.

Deyərdi, bəxt gəlib imdada çatsın,
 Onun da ağacı bir budaq atsın.
 Özü sərv kimi qopsa kökündən,
 Başqa sərv boy atsın onun mülkündən.
 Laçın qanad çalib, gəlsə çəməno,
 O sərvin yerində sərv görsün yəno.
 Köhnə olmasa da, qoy sevə-sevə
 Otursun bu təzə, kölgəli sərvə.
 İnsan bu dünyada daimi yaşar,
 Yurdunda bir övlad qalsa yadigar.
 Məcnunun atası bu xoş diləklə
 Aclar doydurardı min bir köməklə.
 Nəzirlə bir oğul istərdi tez-gec,
 Əkdəyi yasəmən göyərəcədi heç.
 Gəzdəyi incidən tapmazdı əsər,
 Yəno yaşadırdı onu ümidlər.
 Bilməzdi bu nədir, bu nə hekmətdir?
 Bu gec yaranmaq da bir məsləhətdir.
 Cahanda məqsədə nail olmasan,
 Bunda da sırr var, mənə var, inan!
 Qarşıya çıxsa da hər yaxşı, hər pis,
 İşin xeyrinədir, diqqət etsəniz.
 Tapmaq istədiyən çox şeylər də var,
 Onları tapmasan, daha xoş olar!
 Ürəkdən arzular keçsə də bir-bir,
 Çoxunu gizləmək daha gözəldir.
 "Olsun!", "olsun!" deyir dünyada hər kəs.
 Yoxdur məsləhəti bilən bir nəfəs.
 Bu sirrən nə ilki, nə sonu vardır,
 Qıfıl zənn etdiyən özü açardır.
 Bədbəxt yaratmışdır insanı fələk,
 Onu torpaq kimi sovurar külək.
 Belə bir aləmi şadlıqla yaşat,
 Ömrün arzusunu torpaqlara qat!
 Övlad arzusuyla yanırıd qəlbi,
 Ləl üçün sıxılan bir mədən kimi.
 Onun naləsini eşitdi allah,

Ona da bir oğul verdi bir sabah.
 O, nar kimi gülər, çiçək kimi şən,
 Mın dəfə gözəldi nardan və güldən.
 Onda gövhər üzlü bir sifət vardı,
 Gecə, o sifətdən gündüz olardı.
 Ata baxan kimi oğlun üzünə,
 Açdı xəzinəni ellər üzünə.
 Belindən gələnı görüb dünyada,
 Gül kimi xəzinə payladı o da⁶⁵.
 Bir müddət dayələr göz oldu buna,
 Süd verdi ərəbin bu ilk oğluna.
 Zamana, mehriban dayələr kimi,
 Məhəbbət südüylə onu bəslədi.
 Onun dodağına hər damla süddən
 Bir vəfa kəlməsi yazıldı bilsən!
 Verilən mayədən körpəcik doydu,
 Köksünə bir dostluq ürəyi qoydu.
 Üzünə nil alıb çəkdiyə onun,
 Oxundu ona bir könlükdən əfsun.
 Lalə tək ağzını südlə islatdı,
 Səmən yarpağı tək südlə boy atdı.
 O, süd içindəki bala dönürdü,
 Sanasan beşikdə ay görünürdü.
 Boy atıb, ikicə həftəyə doldu,
 Lap on dörd gecəlik ay kimi oldu.
 Bilindi ondakı hünərlə vüqar,
 Adını hünərli Qeys qoydular.
 Güldü bir yaşında gözəl camalı,
 Camala can verdi onun kamalı.
 Suvardı körpəni eşqin əlləri,
 Üzündə parladı sövdə gövhəri.
 Şadlıqla iki-üç yaşına çatdı,
 Öz könül bağında azad boy atdı.
 O, yetişən kimi yeddi yaşına,
 Düzüldü bənəfşə, lalə başına⁶⁶.
 Böyüyüb on yaşa çatandan bəri
 Oldu gözəlliyi dillər əzbəri.

Kim onun üzünü görsə uzaqdan,
 Ona can sağlığı dilərdi haqdan.
 Atası gördükdə, gülüb sevindi,
 Məktəbə yolladı oğlunu indı.
 Bilikli alimdən istədi kömək
 Ona gecə-gündüz sərf etsin əmək.
 Ona yoldaş oldu bir bötük uşaq,
 Sən bir onlardakı səadətə bax!
 Hər uşaqda qorxu və ümid vardı,
 Dərsinə, elminə can yandırardı.
 Xırda oğlanlarla, qızlar-yanaşı
 Hamısı olmuşdu sıra yoldaşı.
 Hərəsi bir yerdən, bir qəbilədən,
 Bu ədəb evində, öyrənirdi fənn.
 Qeysin elm işində vardı hünəri,
 Dodağı saçardı söz inciləri.
 Orada bakirə bir inci vardı,
 Sırada Qeys ilə bir oturardı.
 Hələ saf qalmışdı o gözəl dilbər,
 Kamalı olmuşdu dillərdə əzbər.
 Camalı ay kimi, süd işıqlıydı,
 Boyu, sərv kimi, yaraşıqlıydı.
 Qəmzə xəncərini çəksəydi ağər,
 Mın sinə dəşərdi o nazlı dilbər.
 Ahu gözələrini süzsəydi bir an,
 Yanıb məhv olardı bütün bir cahan.
 Ərəb ayı kimi sifəti vardı,
 Əcəm türkü kimi könül ovlardı.
 Saçları gecəydi, camalı bir bağ,
 Sanki qara qarğa tutmuşdu çırağ⁶⁷.
 Lalə bəzənmişdi püstəcik ağzı,
 Şəkər dodaqlıydı o ellər qızı.
 Nə qədər istəsən şəkər qırardı,
 Yalnız şəkər deyil, ləşkər qırardı.
 Qoynunda bəslərdi qızı gözəllər,
 Sevərdi, oxşardı onu ağ əllər.
 Dünyanın həyalı bir dilbəriydi,

Gənclik dastanının şah əsəriydi.
 Onun mirvarisi- alın təriydi,
 Boyun həmaili-hörükləriydi.
 Ənliyi anadan gəlmə qırmızı,
 Sürməni neylərdi o ellər qızı?
 Öpərdi xalını qara telləri,
 Zülfünə bağlıydı camal gövhəri.
 Bir ona düşmüşdü hamının meyli,
 Zülfü də "leyli" idi, adı da Leyli⁶⁸.
 Qeys onu gördükdə heyrətdə qaldı,
 Ona könül verdi, könlünü aldı.
 Qeysin bu sevgisi qızı oyatdı,
 Könüldən-könülə sevgi boy atdı.
 İçdilər ilk eşqin piyaləsini,
 İki can bir qəlbin duydu səsini.
 Birinci bədənin yaman zəhmi var,
 İlk dəfə yıxılan çox bərk yıxılar.
 Onları məst etdi ilk eşqin dadı,
 Onları bir yerə sövdə bağladı.
 Bu ona can verib meylini saldı,
 Qəlbini ovladı, can isə qaldı.
 O bunun üzünə nəzər salaraq,
 Quruca könlünü vermişdi ancaq.
 Yoldaşlar elm alıb, dərş oxuyurdu,
 Onlar da eşq adlı elmi duyurdu.
 Yoldaşlar lügətdən söz axtarardı,
 Onların başqa bir lügəti vardı.
 Yoldaşlar deyirdi addan, sifətdən,
 Onlar da eşq adlı bir sərgüzeştdən.
 Yoldaşlar elm üçün kitab açardı,
 Onlar da eşqdən söhbət açardı.
 Hesab öyrəndikcə hər oğlan, hər qız,
 Onlar özlərini sayırdı yalnız.

LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN SEVİŞMƏSİ

Hər gün parladiqca sübhün güzgüsü,
 Doğardı şərqin də Yusif üzüsü⁶⁹.
 Öz reyhan köksünə turuncu fələk
 Qızıl bir turuncu verirdi bəzək.
 Leyli də bəhs edib turunc fələklə,
 Turunc çənəsini alardı ələ.
 Turuncu gördükcə xalq o nigarı,
 Açıldı eşqinin yetmişmiş narı.
 O təzə turunc baxdığı zaman
 Turunc tək, əlini kəsərdi insan.
 Qeys onun turunca bənzər üzündən
 Saralıb narınca dönmüşdü bilsən.
 Narınca turuncun ətri dünyada
 Dostlar damağını gətirdi dada.
 Böyləcə bir müddət gəlib dolandı,
 Bu iki nəzənin odlara yandı.
 Çəkib qılıncını zalım məhəbbət.
 Bu gənc ürəkləri eylədi qarət.
 Ürak əvəzində qəm verdi yalnız,
 Ürəklə səbri də apardı vaxtsız.
 Onlar bir-birinə könül verdilər,
 Təzəcə dildən-dilə düşdü bu xəbər.
 Hər yandan yırtıldı bu gizli pərdə,
 Bu sirr əzbər oldu bütün dillərdə.
 Bu qəmli dastanın sərgüzeştdən
 Hər ağız bir parça deyirdi bəzən.
 Aşıqlar çalışıb, çox əlləşdilər
 Ki, aləm tutmasın bu sirdən xəbər.
 Lakin, bağlansa da ətir şişəsi,
 Yənə duyulacaq xoş rayihəsi.
 Eşqə məhrəm olan ruzgar, qəflətdən
 Götürdü pərdəni eşqin üzündən.
 Xeyli səy elədi oğlan da, qız da,
 Bu sirr dolaşmasın dildə, ağızda.
 Bu səyin olmadı faydası bir az.

Günəşi pəlçıqla qapamaq olmaz.
 Göz qəmzə oxunu atsa, aşıkar,
 Bu sirri pərdəylə örtməkmə olar?
 Zülfü min halqalı zəncirsə, əgər
 Könül vurulmaqdan başqa nə edər?
 Sonra, gələcəkçin sözləşirdilər,
 Bəzən oğrun-oğrun gözləşirdilər.
 Aşılıq olalı Qeysin murazı,
 Eşqin kəməndinə keçdi boğazı.
 Bir qəlb ovçusuydu Qeysin nigarı,
 Uçub dağılmışdı səbri, qərarı.
 Bəzən, ortalıqda olsa da söhbət,
 Yaxırdı qəlbini yenə də möhnət.
 Bir gün dərd əlindən yoruldu ürək,
 Tülüqlər yırtıldı, yıxıldı eşşək⁷⁰.
 Eşqdən xəbərsiz adamlar ki, var,
 Onu "Məcnun" deyə çağırırdılar.
 Biçarə Qeys də ələcsiz qaldı,
 Bu "Məcnun" sözünü üstünə aldı.
 O qədər artdı ki, tənə yarası,
 Gizləndi dəlidən o ay parası.
 O qədər it kimi hürdü avamlar,
 Çəməndən ayrıldı o ahu nigar.
 Hicrana dözmədi Leylinin qəlbı,
 Axdı göz yaşları incilər kimi.
 Məcnun görmədikdə Leylini bəzən,
 Bir sel axırdı hər kirpiyindən.
 Gözündə qəm yaşı, ürəyində qəm,
 Küçəni, bazarı gəzərdi sərsəm.
 Ürək parçalardı onun nəğməsi,
 Aşıqlar səsiydi Məcnunun səsi.
 Gəzəndə, ardınca bağırırdılar,
 -Məcnun! Məcnun! - deyə çağırırdılar.
 O da bu tənədən qəmlər yeyərək,
 Pərişan gəzərdi divanələr tək.
 O, eşşək sürürdü zəif boyunla,
 Eşşəyi də getdi, ip də onunla.

Öz qəlbini bölüb, bənzətədi nara
 Ki, Leyli söyləsin "Ey qəlbə para".
 Çalışdı, sirrini bilməsin ellər,
 Lakin, qəlb oduna kim dözə bilər?
 Beynənə sıçradı qəlbini qanı,
 Aşiqin dərdini üzündən tanı.
 O, yar dərdindəydi, ondan yar uzaq,
 O, qəm içindəydi, qəmküsər uzaq.
 Gözünə şam kimi yuxu gəlməzdi,
 Gecə də, gündüz də o dincəlməzdi,
 Üzürdü canını bu bəla, bu qəm,
 Nə bir can dərmanı, nə də bir mölhəm!
 Umudla qəsd edir o öz canına,
 Başını çırpardı yar eyvanına.
 Səhər ayaqyalın, baş açıq, yalnız,
 Çöllərə qaçardı o vaxtlı-vaxtsiz.
 O yarı quluydu, yarsa zindənda,
 Bir qəlb döyünürdü o iki cənda.
 Dilində hər gecə hicran qəzəli,
 Pünhan axtarırdı nazlı gözəli.
 Onun qapısını öpüb hər gecə,
 Yenə qayırdı ordan gizlicə.
 Gedəndə yel kimi əsərdi o, bil,
 Geri qayıtmadı çəkərdi bir il.
 Gedən baş, quşu da vurub ötərdi,
 Gələn baş, yolunda tikan bitərdi.
 Gedən baş, sellərə bənzəri vardı.
 Gələn baş, yolları çuxur olardı.
 Gəzərdi cananı ayağı qabar,
 Elə bil altında yorğa bir at var.
 Evinə dönəndə deyirdi ürək:
 -Qarşımda quyu var, arxamda külək,
 Bəxt əl uzatsaydı ona bir yerdə,
 O öz yuvasına dönməzdi bir də.

MƏCNUNUN EŞQİ HAQQINDA

Yuxusuz gözlərin taxtına sultan,
 Matəm ordusuna sərkərdə olan,
 Səvda yollarının o yalnız səsi,
 Aşıqlər mülkünün qəm divanəsi.
 Fəryada, nalayə, bəlayə məftun,
 Bağdad ellərinin qanunu, Məcnun⁷¹,
 O qəm dovulunun təbil sahibi,
 Hicran kilsəsinin səvda rahibi,
 O aşkar gözən div, o gizli cadu,
 Şeyda aşıqlərin şeyda Harutu,
 Bir Keyxosrov olan o tacsız-taxtsiz,
 O yuz min bədbəxti düşünən baxtsiz,
 Qarışqa selinə köməkçi duran,
 Taxtını ahular belində quran,
 Sırlı qələləri fəth edən hünər,
 Sahibsiz yerlərə o keşikçi ər,
 Qəlbə dəniz kimi daima daşqın,
 O məcnun könüllü, səvdalı şaşqın
 İki-üç aşıq olmuşdu həmdən,
 Onların qəlbində bir bəla, bir qəm,
 Səvda yuxusundan qalxıb hər səhər
 Leylini görməyə bir gedərdilər.
 Məcnunun dilində əzbərdi Leyli,
 Başqa heç bir sözə düşməzdi meyli.
 Yanında özgə bir ad çəkən olsa,
 Onu dinləməzdi, dinməzdi əsla.
 Gedib Leyligilin qəbiləsinə
 Yurd olan Nəcd adlı dağ sinəsinə,
 Məcnun ah çəkərdi, ağları zar-zar,
 O dağda tutardı daima qərar.
 Yıxılıb durardı, sərəxoşlar kimi,
 Əl çalıb oynardı, dərdi var kimi.
 Ürək yandırardı zəngülələri,
 Qaçardı gah geri, gah da irəli.
 Birdən, ağlar gözəda coşardı dərdi,
 O, səba yelinə kitab edərdi:
 -Oyan, tezdən oyan, səba yeli, sən!
 Get, asıl Leylinin ipək telindən!

Söylə ki: "Eşqindən məhəv olan yazıq
 Sənin yollarına döşənmiş artıq.
 Alır soracağını səba yelindən,
 O, daşa torpağa dərd açıq bəzən,
 Qoy əssin qapından bir elçi ruzgar,
 Bir ovuc torpaq ver, ona yadigar.
 Səninçin, yel kimi, əsməyən bir kəs,
 İnan ki, bir ovuc torpağa dəyməz.
 Kim ki, əsirgədi canını səndən,
 Can versə yaxşıdır dərddən, qüssədən.
 Sənin eşq oduna düşməsəydi can,
 Məni aparardı qəm seli çoxdan.
 Bir də, gözlərimdən axmasaydı sel,
 Qəlbim qəm odundan yanardı tel-tel.
 Dünyalar gözəli günəş də, inan,
 Alışıb odlanır mənim ahımdan.
 Qəlbimin şamisan! Bir düşün məni,
 Yaxma eşq oduna öz pərvanəni.
 Dağıtmış yuxumu sehirlə gözün
 Ki, yansın ciyərim, kababa dönsün.
 Dərdindən, qəmindən zövq alıram mən,
 Bil ki, dərmanım da, dərdim də sənə!
 Qənddir dodaqların, bacarsan əgər,
 Ondən aşıq də bir az pay göndər.
 Qoyma ki, ürəyim pərişan olsun,
 O qənd dərdlərimə bir dərman olsun!
 Gözmü dəydi bizə? Nə oldu ki, mən
 Düşdüm birdən-birə sənin gözündən?
 Yəqin yaman gözə gəlmişəm ki, mən,
 Çıxdı sənin kimi qismət əlimdən
 Dünyada çox ləziz, şirin meyvələr
 Pis gözə oğrasa torpağa düşər.
 Zamanə barmaqla göstərdi bizi,
 Bu yara öldürər hər ikimizi.
 Yədlərdən yetməsin deyə bədnəzər,
 Üzün dövrəsinə nil də çəkərlər⁷².
 Küsufun gözündən günəş qorxaraq,
 Üzünə salmışdır qara bir duvaq.
 Xəzinə üstünü örtməsə əgər
 Onu bu insanlar tez qarət edər"⁷³.

MƏCNUNUN LEYLİNİN TAMAŞASINA ETMƏSİ

İpək paltarını geydi asiman,
Göy öz sığasını taxdığı zaman.
Ulduzlar cıvə tək səpələndilər,
Şəfəqdə qalmadı onlardan əsər.
Qəlbi cıvə kimi dağınmıq Məcnun
İki-üç dostuyla yaralı, məhzun,
Şərqilər deyərək, yola düzəldi,
Qaçaraq Leylinin yurduna gəldi.
Səbir kömləyini parçalayaraq,
Canan yollarında inlədi ancaq.
Könül xırmanını dolaşib yalnız,
Təsəlli gəzirdi o Məcnun baxsız.
Oxuya-oxuya o, sərxoşlar tək,
Döyürdü başına, üzünə bərk-bərk.
Qüvvədən düşmüşdü o talei kəm,
Yarın çadırına yetişdi sərəm...
Ərəb adətiylə oturub o qız.
Çadırda yollara baxırdı yalnız.
Leyli bir ah çəkdi, görüb Məcnunu,
Məcnun da fəryadla səslədi onu.
Leyli ulduz kimi çadırda təkdi,
Məcnun sanki pərdə tutan fələkdi.
Leyli duvağını üzündən açdı,
Məcnun gileyənib, dərddən söz açdı,
Leyli çəng tutmuşdu bağı başında,
Məcnun rübab kimi əli başında⁷⁴.
Leyli səhər kimi işıqlanırdı,
Məcnun da şam kimi qəmədən yanırıdı.
Leyli bağ içində gözəl bir bağdı,
Məcnun dağ üstündə böyük bir dağdı.
Leyli yaranmışdı ay kimi parlaq,
Məcnun ipək kimi qarayırdı ancaq.
Leyli gül saçırıdı ağaclara, bax,
Məcnun dürr səpirdi şabaş olaraq⁷⁵.
Leylini sormayın, pəriydi o can,

Məcnun bir od idi, nə deyim ondan?
Leyli-qış görməmiş yasəmən kimi,
Məcnun-xəzən vurmuş bir çəmən kimi.
Leyli parlayırdı sübhün qızı tək,
Məcnun da sönürdü dan ulduzu tək.
Leyli dağıtmışdı saçını nazla,
Məcnun qul olmuşdu min iltimasla.
Leyli can bəsləyən şərbət içirdi,
Məcnun yaxa yırtıb, candan keçirdi.
Leyli toxuyurdu qəlbində ipək,
Məcnun alışırdı bir üzərlik tək,
Leyli boy atırdı qızıl gül kimi,
Məcnun ağlayırdı bir bülbül kimi.
Leyli keçirdikcə zülfü şənədən,
Məcnunun göz yaş axırdı dan-dən.
Leylinin əlində müşkin piyalə,
Məcnun mey ətriylə dalmış xəyalə.
Bunu əyləndirir canan səfəsi,
Ona xoş gəlirdi aşıq vəfəsi.
Onları görməsin, deyərək, əğyar,
Qərib tək uzaqdan baxışırdılar.
Bunu da çox gördü onlara zaman,
Quru bir baxış da çıxdı ortadan.

MƏCNUNUN ATASININ LEYLİYƏ ELÇİ ETMƏSİ

Elə ki, yar yolu bağlandı bir gün,
Arxın körpüsünü kəsdiilər bütün.
Məcnun ağlayırdı qəlbində hicran.
Gözünü yummazdı gecələr bir an.
Başından aşdıqca ayrılıq dərdi,
Dilində nəğmələr Nəcdə gedərdi.
Dalınca qaçardı iki-üç nəfər,
Baş açıq gəzərdi o divanələr.
Sövda xəstəsiydi bu aşıq artıq,
Dillər dastanıydı bu rüsvayçılıq.
Şikayət eylərdi qohumlar ondan.

Atası qalmışdı bu dərddə heyran.
 Nəsihət verdilər, əməl etmədi,
 Əfsanə dedilər, o eşitmədi.
 Nəsihət versə də çoxlu mənfəət,
 Eşqin meydanında nədir nəsihət?
 Zavallı atası gətirməyib tab,
 Oğlunun dərdiylə çəkirdi əzab.
 Bütün nazlar ilə oynardı, yenə
 Bir çarə tapmazdı onun dərdirinə.
 Bu sirri dostlardan o aldı xəbər,
 Dostlar bu mətləbi şərh eylədilər,
 "Bir qız həsrətidir bu dərd, bu nəvə,
 Eşqiddən gəlmişdir başına hava".
 Ata bu sözlərdən çıxardı qərar,
 Dedi: "Gül üzündən silinsin qübar.
 O dünya gözəli, dürrü gətirək,
 Başımın tacına nəqs edəm gərək.
 O gözəl zinəti yüz calalla mən
 Alım öz oğluma o qəbilədən".
 Bütün ağsaqqallar danışdı bir-bir,
 Bu oldu məsləhət, bu oldu tədbir:
 "O gözəl tayfanın incisini biz
 Bizim bu gövhərə tay etməliyiz".
 Bu oldu tayfanın verdiyi qərar,
 Səfər paltarında yola çıxsınlar.
 Razılıq əliylə kəsilsin kəbin,
 Bəlkə bu divanə o aya yetsin.
 Elə ki, səsləndi bu şadlıq zəngi,
 Açıldı gül kimi atanın rəngi,
 Ata dinlədikcə bu məsləhəti,
 Dağıldı qəlbindən qəmi, möhnəti.
 Böyük bir dəstəylə qalxıb o zaman
 Səfər tədarükü gördü hər yandan.
 Tamam hazırlaşdı, düzəlişdilər,
 Böyük bir calalla yola düşdülər.
 Çatdı Leylilə gedən elçilər,
 Böyükdən kiçiyə yetdi bu xəbər.
 Hər elin, obanın öz adəti var,

Qonaq gəlir deyə, yola çıxdılar.
 Hörmət ayağında durdular möhkəm,
 Bütün hədiyyələr verildi o dəm.
 Baxıb başçısına amirilər,
 Dedilər: "Gəlməkdən nədir məqsədin?
 Danış istəyini, hazırlıq biz də
 Can-başla dayanaq xidmətinizdə!"
 Dedi ki: "Məqsədim-qohum olmaqdır.
 İki gənc gözüne işıq salmaqdır.
 - Qızın atasına üz döndərərək,
 Qoy birləşsin, - dedi, - bu iki ürək.
 Bil ki, məhəbbətlə, kəbinlə səndən
 Qızını oğluma istəyirəm mən.
 Qumlarda doğulmuş, ciyəri təşnə
 Gözünü tikmişdir sənin çeşməyə.
 Sərin bulaqlardan kim içsə bir az,
 Bir də susuzluqdan ürəyi yanmaz.
 Qapına gəlmişəm bu məqsədlə mən,
 Xəcalət çəkmirəm dediklərimdən.
 Sən özün bilirsən, bilir bu ələm,
 Zamanın ən məşhur adamı mənəm.
 Mənim xəzinəm də, calalım da var,
 Dosta, düşməyə də qüdrətim çatır.
 Ağlın başındasa, mətəini sat!
 Almağa gəlmişəm, sən də əl uzat!
 Nə qədər olsa da onun qiyməti.
 Almağa hazırım mən o zinəti.
 Sən onu satmağa vergilən qərar,
 Dünyada hər şeyin öz bazarı var".
 Dinləyib-dinləyib bu iltiması,
 Böylə cavab verdi qızın atası:
 "Baş tutan deyildir sənin diləyin,
 Başqadır qərarı, hökmü fələyin.
 Şirin bir dil ilə danışsan da sən,
 Əyləşə bilmərəm o ataşla mən.
 Bir dostluq olsa da bu xeyir işdə,
 Mən ədavət olar bu tərpənişdə.
 Nə yaman ərköyün böyümüş oğlun,

Özbaşına gəzir, muğayat olun.
 Dalınca "divanə" söyləyir hər kəs,
 Bizo divanələr tay ola bilməz.
 Əvvəl dua et ki, gəlsin ağıla,
 Sonra məhəbbətdən başla nağıla.
 Hələ düzəlməmiş sizin o gövhər,
 Bu sövdə söhbəti verməz bir səmər.
 İllətli gövhəri almaz ki, heç kəs,
 Eyibli gövhərlər sapa düzülməz,
 Gözdən kirpik çəkir bizim ərəblər,
 Güllərlər üstümə, dil versəm əgər.
 Bir də bu mətləbdən gəl danışma heç,
 Söhbəti qurtaraq, bu işdən vaz keç",
 Onu amirilər sakit dinlədi,
 Atanın qəlbində kaman inlədi...
 Qayıtmaqdan başqa bir əlacı var!
 Pərişan olaraq çəkildi onlar.
 O yol yorğunları, dil incikləri .
 Dərdin dəryasına batandan bəri,
 "Bu dərdə bir dərman axtaraq" deyər,
 Əlac gətirdilər o divanəyə.
 Nəsihət dilinə keçdi hər nəfər
 Ancaq od üstünə tikan səpdilər.
 "O ruh ovçusundan daha da xumar,
 Burda ruh bəsləyən gözəlimiz var.
 Bax, yaqut dodaqlı, inci buxaqlı,
 Ruha otir saçan, lələ yanaqlı
 Gözəllər, aydan da çox işıqlıdır,
 Onlar ilk bahardan yaraşıqlıdır.
 Qarşında yüz tanış ola-ola, sən
 Nədən yad qızına könül verirsen?
 Gəl, bu gözəllərə, cananlara bax,
 Səninçin nəzəndə bir sənəm alaç.
 Oxşasın könlünü o nazlı nigar,
 Şəkərə süd kimi uyuşsun o yar.
 Canından deyildir, unut Leylini,
 Bir də o dilbərə salma meylini".

LEYLİNİN EŞQİ İLƏ MƏCNUNUN AĞLAYIB SİZLAMASI

Məcnun qohumların yalvarışından
 İnciyib daha da oldu pərişan.
 Cırdı köynəyini, lüt qaldı bədən,
 Dedi ki: "Ölmüşə nə lazım kəfən?
 Bu iki aləmə sığmayan bir kəs
 Bir can köynəyini yerləşə bilməz".
 Əzraçün Vamiq tək düşmüşdü dərdə,
 Gah dağda yaşardı, gah da çöllərdə.
 O evdən türk kimi çıxaraq yənə,
 Düşdü köçərlik düşərgəsinə.
 Geymini yırtaraq, tikdi bir kəfən,
 Qırıb zəncirini, çıxdı məhbəsdən.
 Döşəyə cırılmış halda otayı,
 Uzaqda gəzirdi qəriblər kimi.
 Canına qəsd etmək xəyalı vardı,
 O, yalnız oturub, yalnız durardı.
 Dəli tək hər evə yaxın gedərdi,
 Leyli! Leyli! deyib xitab edərdi.
 Ah! O ayaq yalın, bir də baş açıq,
 Mələmət yurduna düşmüşdü yazıq.
 İstər pislik olsun, istər yaxşılıq
 Yamanı yaxşıdan seçməzdə artıq.
 Yəmənin ulduzunun xəyalilə tək,
 Nəğmələr deyərdi, imildəyərkək.
 Beyitlər axdıqca onun dilindən,
 Yadında saxları hər gəlib gedən.
 Hamı bu mətəmə olmuşdu heyran,
 Görənlər ağları bu hala candan.
 O da xəbərsizdi görün gözələrdən,
 Dalınca söylənən acı sözlərdən.
 Həyat dəftərindən silmişdi eybi,
 Yaşardı nə ölü, nə diri kimi.
 Qəlbinin başında bir sövdə daşı,
 Olmuşdu xar kimi daşın sirdaşı.

Altı daş, üstü daş, o əzilərək,
 Bədəni bir xılta dönmüşdü, gerçək.
 Şam kimi keçinib, o qaralmışdı,
 Quş kimi tayından ayrı qalmışdı.
 Qəlbinin başında çal-çarpaz dağlar,
 Üzünü örtmüşdü tozlar, torpaqlar.
 Ələmi, qüسسəsi başdan aşaraq,
 İnsan məclisindən uzaqlaşaraq,
 Ah çəkib, ağladı: "Əlacım nədir?-"
 Dedi, - könlü mülkü bir viranədir.
 Avara düşmüşəm xanımınarımdan,
 Məskənim olmuşdur mənim biyaban.
 Nə öz qarımıza gedir bu yollar,
 Nə də yar yurduna bir çıxırım var.
 Həyəmin şüşəsi, adımın camı
 Sındı daş üstündə, eşitdi hamı.
 Ah, səadət təblim gedəli bada,
 Köç təbli çalırəm artıq dünyada.
 Gah mənə "bir sərxoş" deyir bu yerlər,
 Gah da "bir bütərəst aşiq" deyirlər.
 Öylə zənn etmə ki, bir bütərəstəm,
 Mən torpaqla deyil, gül ilə məstəm.
 Olmuşam o türək çolaq bir şikar.
 Oxuna hədəfəm açıq, aşikar.
 O yarın quludur bütün varlığım,
 Ona can verməkdir bəxtiyarlığım.
 Mənə sərxoş desə, neyləməliyəm?
 Dəli də söyləsə, yaqın, dəliyəm!
 Madam ki, dəliyəm, sərxoşluğum var,
 Dəlidən, sərxoşdan ağır ummazlar.
 Elə bir divanə deyiləm ki, mən
 Bir də azad olam zəncirlərimdən?
 Suyum bərk bulanmış, bir də durulmaz,
 Mənim viran könlüm heç abad olmaz.
 Kaşki dəli bir yel əssin bir kərə,
 Sovursun kül kimi məni göylərə.
 Yaxud da şiddətlə ildırım çaxsın,
 Evimi, canımı yandırır, yaxsın.

Odlara salsaydı məni bir insan,
 Yanan varlığımın qalmazdı nişan.
 Bir nəhəng ağzına atılsaydım mən,
 Dünya qurtarardı xəcalətimdən.
 Bəd övlad yaratdı məni zəmanə,
 Eydə div oluram, çöldə divanə.
 Baxdıqca xar olur qohum-qardaşlar,
 Adımdan utanır yaxın yoldaşlar.
 Xəstəyəm, qanıma tökən o cəllad
 Öz keyfində gözür qisasdan azad.
 Of! Salamət qalın can sirdaşlarım!
 Məclis yoldaşlarım, söz yoldaşlarım!
 O şərəb şüşəsi əlimdən düşdü,
 Sınıb parçalandı, yadlar gülüşdü.
 Yolumda şüşələr qırılsa da, bax,
 Onları, göz yaşım sel tək coşaraq,
 Yudu ki, o şüşə qırıntıları
 Dostlar ayağına batmasın barı.
 Ey mənim dərdimi anlamayanlar
 Yolumdan çəkilin, nə işiniz var?
 Özümdə deyiləm... məni anmayın,
 İtgin bir insanam, mənə yanmayın.
 Bəsdir bu zülmünüz, halıma baxın,
 Məni öz dərdimlə azad buraxın!
 Qovmayın məni siz ana vətəndən,
 Onsuz da, qaçmağa atlanmışam mən.
 Taqətdən düşmüşəm, əlacım nədir?
 Canan! Əlimdən tut, can viranədir!
 Sənə könlü verən xəstəyəm, ey yar!
 Uğrunda ölməyim daha xoş olar.
 Bir salam lütf elə, durult suyumun,
 Bircə sifarişlə oxşa ruhumun.
 Divanə bir mənəm, gizli deyildir,
 Bəs sənin boynunda nədir o zəncir?⁷⁶
 Canan! O zənciri salma boynuna,
 Qoy mən zəncirlənim, layiqəm buna.
 Uçurdu könlümü zülfüyün bağı.
 Kim öyrətdi sənə bu ev yıxmağı?

Könül ovçusudur o qara saçlar,
 Oğrudur saçların, kordur ruzigar...
 Ey mənim diləyim, ağzımda dilim!
 Əl ver, bu quyudan çıxım, sevgilim!
 Ya əlimdən yapış, sevimli canan!
 Ya da ki, qoy öpüm ayaqlarından.
 Bir kömək əli ver, işsiz oturma!
 Əllərin qoynunda bir küncdə durma!
 Nədən mənə qarşı mərhəmətsizsən?
 Bəs "İrhəm-türhəm"i oxumadın sən?⁷⁷
 Dərdlərdən, qəmlərdən azad bir ürək
 Özgənin dərdini hardan biləcəkdir?
 Toxun ac olandan nə xəbəri var?
 Verdiyi çərəyi xırdaca doğrar!
 Əlini vurmasa oda bir nəfər,
 Odun istisini necə hiss edər?
 Sevgilim! İnsanlıq ikimiz də, bax:
 Mən tikan koluyam, sən şümşad budaq.
 Qızılı zırxımdan seçərək, tanı,
 Onun bir misqalı, bunun batmanı.
 Hardasan, ey mənim dərdimə dərman?
 Nə üçün can almaq xəyalındasan?
 Şikəstə könlümün nədir pənahı?
 Səni sevmək midir onun günahı?
 Nolar bir gecəlik bizə gələndə?
 Bir dəfə yanılıb, səvab et sən də.
 Gəl inad eyləmə, boyun ol buna,
 Bu işin babalı mənim boynuma.
 Bu dərdli aşiqin günahı çoxdur,
 Sənin ki, lütfün var, qorxusu yoxdur.
 Qəzəbin yandırır, qəlbi, ciyəri,
 Yoxmu iltifatın, ey gözəl pəri?
 Sənin qəzəb odun yandığı zaman
 Ona göz yaşından su çilə, canan!
 Ayımdır, günümdür səndəki camal,
 Onunçün seyr edir ələmi xəyal.
 Yaxşı ki, görmürəm səndən nəvaziş,
 Dəli təzə ayla bağlamaz saziş.
 Səni kölgəmdən də sormuram, ey yar,

Çünki kölgəmə də yoxdur etibar.
 Mən ki, öz kölgəmdə görürəm səni.
 Başından kəsirsən sən öz kölgəni.
 Apardın könlümü, aldın canımı,
 Zalım cəllad olub, tökdün qanımı.
 Eşqindən aldığım bu şöhrət, bu ad
 Elədi ömrümü, eşqimi bərbad.
 Sənin visalına yetməyir ünüm,
 Lakin ümidinlə keçir hər günüm.
 Evdə susuz qalıb yatsa bir uşaq,
 Görsə yuxusunda sulu bir bardaq,
 O şirin yuxudan qalxdığı zaman
 Sorar barmağını susuzluğundan.
 Qatlandı dizlərim qoşa, "lam" kimi,
 "Yey" kimi bükmüşəm öz əllərimi⁷⁸.
 Ah, adın məni də adın tək edir,
 O da, bax, iki "lam", iki də "yey"dir.
 Eşqin çıxan deyil candan, ürəkdən,
 Nə çıxar ələmə sirr söyləməkdən.
 Süd ilə gəlmişdir canıma bu sirr,
 Canımdan ölüncə çıxan deyildir".
 Bunu söyləyərkən, yıxıldı yerə,
 Çökdü qəm buludu baxan gözlərə.
 Mərhəmət üzündən kömək etdilər,
 Onu evlərinə alıb getdilər.
 Məhəbbət daimi olmasa əgər,
 Gəncliyin bir şəhətət oyununa dönər.
 Məhəbbət odur ki, odu sönməsin.
 İnsan yaşadığıca, üzü dönməsin.
 Haqiqi məhəbbət bir məhəbbətdir,
 İlki də, sonu da əbədiyyətdir.
 Məcnun məhəbbətlə yetdi kamala,
 Yayıldı şöhrəti bütün mahala.
 Məhəbbət yükünü çəkən o ürək
 Sövdə nəsimiylə açıldı gül tək.
 İndi onun güllü olmuşdur xarab.
 Ondan xatirələr bir damcı güləb.
 O gözəl güləbin xoş ətirindən
 Arxımın suyunu durulduram mən.

ATASININ MƏCNUNU KƏBƏYƏ APARMASI

O sövdə bayrağı qalxandan bəri
 Leylinin hüsnü tək tutdu göyləri.
 Aləmdə Məcnunu bu rüsvay etdi,
 Onun dəliliyi kamala yetdi.
 Başa divanəlik gəlsə hicrandan,
 Bütün zəncirlərdən qurtarı insan.
 Talein ürəyi yanmırdı ona,
 Atası baxdıqca yazıq oğluna,
 Dua edirdi ki, günəş görünsün,
 O qaranlıq gecə gündüzə dönsün.
 Duasız bir qapı, bir pir qoymadı,
 Yazıq yalvarmaqdan cana doymadı.
 Bütün qohumlar da pirə gedərdi,
 Atayla birlikdə dua edərdi.
 Gördülər bir əlac yoxdur bu dərdə,
 Bir xeyir verməyir ziyarətlər də;
 Bu oldu dostların verdiyi qərar:
 Bu dərdə Kəbədən qapı açılar.
 Bütün yer üzünün o pənahıdır,
 Yerin də, göyün də qibləgahıdır.
 Dedilər: "Həcc vaxtı gələndə yenə,
 Gedərik Məkkənin ziyarətinə...
 Ata bu səfərə çıxdığı gündə,
 Kəcavə bəzədi dəvə üstündə.
 Oğluna yalvardı: "Gəl əyləş", deyər,
 Oturtdu ay kimi onu beşiyə.
 Çatınca Kəbəyə o dörd atası
 Təxdi qulağına qulluq sığması.
 Gövhəri qızıla qatıb yüz kərə,
 Qum kimi səpdi o qum rənglilərə.
 O qədər xəzinə payladı ki, tək
 Qaldı xəzinəsi boş bir daxma tək.
 Kəbənin üzünü görüncə ata
 İstədi mətləbi yetsin murada.

Örüb, qucaqladı yazıq oğlunu,
 Kəbə kölgəsində saxladı onu.
 Dedi: "Oyun yeri deyil bu, oğlum,
 Əlaca gəlmişik, qurbanın olum.
 Kəbə zəncirindən yapışsan bu an,
 Qəmlər zəncirindən azad olarsan.
 De ki: - Böyük tanrı, bu hərzəlikdən
 Canımı bir dəfə azad etlə sən.
 Rəhm elə, məni öz himayənə al,
 Gəl bu divanəni doğru yola sal.
 Bu dərdi canımdan irəgə göndər,
 Bir də bu eşqdən qəlbimi döndər.
 Mən eşq əsiriyəm, bir məni yad et,
 Eşqin bəlasından məni azad et".
 Məcnun eşq sözünü eşidən zaman
 Əvvəlcə ağlayıb, güldü sonradan,
 İlan tək qıvrılıb, sıçradı yerdən,
 Kəbə halqasına əl atdı birdən,
 Halqanı öpərək, dedi: "Ey allah!
 Mən də bir qapının halqasıyam, ah!
 Eşqin halqasında inildəsin can,
 Bir gün də düşməsin o qulağımdan.
 Mənə deyirlər ki: - Gəl eşqi burax, -
 Bu, dost məsləhəti deyildir ancaq.
 Eşq ilə yaşayır aləmdə səsım,
 Eşqsiz aləmdə batır nəfəsim.
 Eşqdən yoğrulmuş ruhum, bədənim,
 Eşqsiz bir günüm olmasın mənim.
 Eşqsiz bir ürək heçliyə varsın,
 Onu qəm selləri yuyub aparsın.
 İlahi, birliyin xatirəsinə,
 Yenə yalvarıram ürəkdən sənə.
 Qoy eşqim ucalıb, namidar olsun,
 Mən özüm ölsəm də, eşqim var olsun.
 Eşqin günəşindən ayırma məni,
 Silmə gözlərimdən sən bu sürməni.

Könül bu sövdadan sərcox olsa da,
 Qoy bundan da bətər olum dünyada.
 Deyirlər: - Eşqi tut özündən kənar,
 Leylini sevməyi qəlbindən çıxar.
 İlahi, sən saxla mənim Leylimi,
 Çoxalt hər dəqiqə ona meylimi!
 İlahi, ömrümdən kəs indən belə
 Leylinin ömrünə cala əlinlə!
 Mən tükə dönsəm də onun qəmindən,
 Başından bir tük də əskik etmə sən.
 Qoyma ki, boş qala qulağım bir an,
 Yarın öyüd verən o halqasından.
 Cənanın meyiylə dolsun piyaləm,
 Sikkəsi düşməsin adımdan bir dəm.
 Qoy əlsin canımı yarın camalı.
 Qanımı içsə də olsun halalı.
 Qəmindən şəm kimi yansa bədənim,
 Bir günüm olmasın o qəmsiz mənim.
 Bu eşq ələmində ürək düz olsun,
 Eşqim yaşadıqca, birə yüz olsun".
 Ata dinlədikcə oğlunu, yenə
 Dərin bir susqunluq çökdü qəlbinə.
 O indi bildi ki, nədir məhəbbət,
 Dərmansız, davasız yaranmış bu dərd.
 Baş alıb qayıtdı öz evlərinə,
 Bütün qohumlarla görüşdü yenə.
 Dedi: "Bu zənciri qırılmış bədbəxt
 Kəbə halqasına əl atdığı vaxt
 Qulağım titrədi zəhmətəsindən,
 Mən də Zəhmət kimi coşdum səşindən"⁸⁰.
 Deyirdim, əl açar oğlum Kəbəyə,
 Leylinin dərdindən qurtarsın, deyə.
 Osa öz canına qarğadı yalnız,
 Dualar etdi ki, yaşasın o qız".

MƏCNUNUN ATASININ LEYLİ QƏBİLƏSİNİN QƏSDİNDƏN XƏBƏR TUTMASI

Yayıldı ələmə bu acı xəbər,
 Bu sirri yadlar da açıq bildilər.
 Dedilər: "Can alan bir eşq ucundan
 Divanə olmuşdur gözəl bir cavan".
 Ondən danışdıqca hər oba, hər kənd.
 Gah təəssüf etdi, gah da məzəmmət.
 Leyliyə güldükcə istehzaçılar,
 Girdi qəm evinə o dərdli nigar.
 Leyligil tərəfdən bir-iki nəfər
 Qəbilə şahına belə dedilər:
 "Filan biyabandan çıxan bir sarsaq
 Bizim qəbiləni rüsvay edir, bax.
 Yanında it kimi bir sürü adam,
 Baş açıq buraya gəlir o müdam.
 Gəzir sızıltıyla bizim yerləri,
 Gah atılıb düşür, gah öpür yeri.
 Yaxşı şer deyir, şəri gözəldir,
 Dəqiqə başına qəzəl düzdür.
 Onun qəzəlləri oxunan yerdə
 Yırtılıb dağılar yüzlərcə pərdə.
 Bütün sözlərini el deyir əzbər,
 Bizi də, səni də rüsvay edirlər.
 Leyli də olmuşdur sənəsi dağ-dağ.
 O yeldən sənəcə bizim bu çırağ.
 Bir qulaq burması göstər ona sən,
 Bizim ay qurtarsın onun şərrindən".
 Oğru yorğun idi, darğa qan tökən
 İşdən xəbər tutub qopdu yerindən.
 Qılıncı çəkərək, dedi, müxtəsər:
 "Onun cavabını bu qılınc verər".
 O yerdə bir nəfər amiri vardı,
 Öz qəbiləsinə xəbər apardı.
 Dedi atasına Məcnunun dərhal:
 "Gözlənən bələnin qarşısını al.
 Yoxdur o darğanın qəlbi, duyğusu.

Alovlu bir oddur, sürətli bir su.
 Məcnun xəbərsizdir, qorxuram ki, mən,
 Bilsin, ayrılıqda başı bədəndən.
 Onun qarşısında boş bir quyu var,
 Quyuya düşməmiş edək xəbərdar".
 Sən yazıq atanın taleinə bax!
 Atalıq eşqiylə qəlbi yanaraq,
 Dostlara ömr edib, buyurdu qoca:
 Yel kimi düşsünlər onun dalınca,
 Nəsihət diliylə onu bir təhər
 Təsəlli tapmağa dəvət etsinlər.
 Axtarib gözdilər onu hər yandan,
 Nə bir iz tapdılar, nə də bir nişan.
 Dedilər: "Bəlkə də əcəl yetmişdir,
 Vəhşilər əlində ölüb getmişdir".
 Hər dost ürəyindən qopdu bir nalə,
 Qaranlıq çökmüşdü hissə, xəyalə.
 Ondən nə iz vardı, nə də yadigar,
 Bütün ailəsi qalmışdı ağlar.
 Eşqin halqasını qulağa taxan,
 Dünyanın işinə biganə baxan,
 Bir xəzinə kimi küncdə qalaraq,
 Nə səs eşidirdi, nə də ki, soruq.
 Belə bir ovlaqda o Məcnun yazıq
 Yolun tozuna da qanədi artıq.
 Şir güclü olsa da tox bir canavar,
 Ondən qoçaq olar ovda çaqqallar.
 Aclığı olmasa şahinin bir az,
 Turacın üstünə uçub şığımaz.
 Ac üçün kəpək də yağlı çörəkdir,
 Tox üçün yağ-çörək sanki kəpəkdir.
 İştah qızıqanda baş alıb gedər,
 Çovdar çörəyini mum tək əridər.
 Halva çox şirindir, şəkər kimidir,
 Kəkliyi azmışa zəhər kimidir,
 Məcnun dolaşdıqca o baldan kənar,
 Yediyi olmuşdu tamam zəhrimar.
 Başından aşdıqca aşıqın dərdi,

Kasad mətaina rəvac verərdi.
 Yox, yox, əridəcək bu sövdə onu,
 Yoxdur bu qüssənin, bu dərdin sonu.
 Məcnuna üz verən hər ölçüsüz qəm
 Olmuşdu dərdini dağıdan həmdəm.
 Bir yol tapmasa da o xəzinəyə,
 Axtarib gəzərdi, xəzinə deyə.
 Bəni-Səd adlanan yad bir tayfadan
 Bir nəfər Məcnuna rast gəldi bu an.
 O gördü aşıqı xərabəzarda,
 Əhvalı pozğundur, xəyalı darda.
 Qalmış öz beyti tək tənha, giriftar,
 Mənası genişdir, qafiyəsi dar,
 Yəni ki, məhrumam yardan, yoldaşdan,
 Qafiyəsiz şerdir, kimsəsiz insan.
 Öz talei kimi dönmüş kamana,
 Vəfada ox kimi durur mərdana.
 Onun duruşunda mənə gəzərdi,
 Kamanla birləşmiş oxa bənzərdi.
 Bir nalədən başqa yoxdu həmdəmi,
 Yalnız kölgəsiydi onun məhrəmi.
 O yolçu ordaca gördü Məcnunu,
 Nəcib bir insana bənzətdi onu.
 Sonra əhval tutub, nə soruşdusa,
 Məcnun cavab verib dinmədi əsla.
 Umudu kəsildi, onu tərək etdi,
 Yolçu öz yoluna düzəlib getdi.
 Gəldi Məcnungilin qəbiləsinə,
 Qəbilə topladı onun səsinə.
 Dedi: "Filan yerdə, xərabəzarda
 Məcnun ilan kimi qıvrılır darda.
 Divanə dərdlidir, yorğundur, bilin,
 Div kimi qaçmışdır gözündən elin.
 Hər yetən tənədən bir yara almış,
 Əriyib bir dəri, bir sümük qalmış".
 Atası oğlundan xəbər tutunca,
 Eldən üz döndərdi zavallı qoca.
 Oğul sorayıyla o ixtiyar da

Dolaşdı div kimi mağaralarda.
 O gəlib yetişdi bir viranəyə,
 Daş üstə rast gəldi o divanəyə.
 Məcnun sinəsindən söz bağlayırdı
 Gah oxşatma deyir, gah ağlayırdı.
 Ciyərinin qanı gözdən axırdı,
 Bəxti tək gah düşüb, gah da qalxırdı.
 Elə məst etmişdi onu bu hicran,
 Nə dünya bilirdi, nə də ki, insan
 Ata salam verdi yazıq oğluna,
 Şirin bir dil ilə yalvardı ona.
 Məcnun atasının şəklini görcək,
 Onun ayağına düşdü kölgə tək:
 "Ey başımın tacı, könlümün taxtı,
 Üzrüm var, gəl dinlə sən bu bədbaxtı,
 Soruşma halımı, üzümə bir bax,
 Gəl qəzaya tapşır məni sən ancaq.
 Arzu etməzdim ki, belə bir halda
 Gözlərin görəydi məni, ey ata!
 Doğrudur, qaradır yanında üzüm.
 Ah, üzr istəməyə varmıdır sözüm.
 Mənim ki, dərdimi özün bilirsən,
 Çıxmış ipin ucu əllərimizdən..."

ATASININ MƏCNUNA NƏSİHƏTİ

Ata eşitdikcə onun səsinə,
 Alıb yerə vurdu əmmaməsini.
 Bir səhər quşu tək sızladı qəlbən,
 Gündüzü gecə tək qaraldı birdən.
 Dedi: "Ey gözümün qarası, ağı,
 Dağılmaz bir gülün solğun varağı,
 Xəyalın yenəmi bir divanədir?
 Yanıb külə döndü, bu halın nədir?
 Kimin gözü dəydi gül camalına?
 De, kimlər qarğadı sənənin halına?
 Kimlər öz qanını boynuna atdı?
 De, kimin tikani ətəynə batdı?

Sənə nə oldu ki, qaldın işindən?
 Düşdü gözlərinə, de, hansı tikən?
 Heç aşıq sən kimi bədbəxt olmamış,
 Bu qədər dərd çəkib darda qalmamış.
 Neçin yorulmadın, usanmadın sən,
 Düşmənlər tənəsindən, qəm qəfəsindən?
 Qəlbən doymadımı bu məzəmmətdən?
 Neçin dirilmədin bu qiyamətdən?
 Oğul, bu səvdanı bir dəfə unut,
 Özünə rəhm elə, hörmətini tut.
 Nədir bir eşq üçün bu rüsvayçılıq?
 Aləmə göstərmə bu eybi açıq.
 Çox gözəl olsa da eybi gizləmək,
 Dost dostun eybini örtməsin görək.
 Bu dostluq aynası göstərir ki, sən
 Özündən bu eybi kənar edəsən.
 Aynanın nə pisi, nə yaxşısı var,
 Bu cür xasiyyətlər insanda olar.
 Bu dərdi qəlbindən çıxar bir kərə,
 Soyuq bir damiri döymə boş yerə.
 Tutaq ki, ağırdır canan həsrəti,
 Qalmamış könlüyün səbri, taqəti
 Bari bu həsrəti arabir unut,
 Gəl biz tərəfin də əhvalını tut.
 Xəyal havasına at çapan olar,
 Qaçmaq ayağında piyada qalar.
 Bəsdir bu şərabsız, içgisiz məstlik,
 Bəsdir bu arzusuz arzu-pərəstlik.
 Oğul, sən xırmanı yelə vermişən,
 Bu zalım düşməncə kam olmuşam mən.
 Sən adlı, sikkəli istərsən məni,
 Boşla dəliliyi, bu pis sikkəni.
 Sən sazı döyürsən, mən də dizimi,
 Sən paltar cırırsan, mən də üzümü.
 Eşqin odlarına yansan belə sən,
 Mənim ciyərimdir küllərə dönən.
 Umuddan əl üzmə, gəl çarə qılmaq.
 Göyərək deyildir danədən uzaq.

Umudsuz bir işdən, səbr etsən əgər,
 Bir umud işığı parlama bilər.
 Hər umudsuz işdə bir çox umud var,
 Qaranlıq gecədən ağ səhər doğar.
 Oğul, səadətə qapısını aç,
 Ayağı sürüşkən taleindən qaç.
 Çalış, əllərindən çıxmasın dövlət,
 Dövlətlə yaranır bütün səadət.
 Dövlət, düyümləri açandır bir-bir,
 Şahlıq üzünün firuzəsidir.
 Dünya qapısının açarı hər an
 Dövlətin cibində saxlanır, inan.
 Sən də səbr eləsən, dayansan əgər,
 Tale yavaş-yavaş əlinə gələr.
 Dərinlik, sonsuzluq varsa dəryada,
 Arxların suyundan yaranmış o da.
 Başında bulutlar oynayan hər dağ
 Torpaq zərrəsindən qurulmuş ancaq.
 Sənin də səbrində qoy olsun qərar,
 Gövhəri səbr ilə qazanmaq olar.
 İradəsiz olma, iradəsizlər,
 Ayaqsız qurd kimi yerdə sürünər
 Tülkü canavarı edirsə məğbun,
 Ondan iradəsi böyükdür bunun.
 Səni illər boyu yad etməyə nə
 Nə üçün könlünü verirən yenə?
 O, şaddır, gül kimi, sən gözü yaşlı,
 O, daş ürəklidir, sən başı daşlı.
 Kim ki, söhbət açır o qızdan sana,
 Səni rüsvay edir, bir ayılsana.
 Əqrəb çalmışlara verilsə gərfəs⁴¹,
 Zəhərlə məhv olub kəsilər nəfəs.
 Can oğul, başqa bir iş ucundan tut,
 Bu sövdə işini bilmərrə unut.
 Hindli fil başına döyər hər yerdə
 Ki, fil Hindistanı anmasın bir də.
 Canımsan, canımdan daha əzizsən,
 Evə dön, evimin işığısən sən.

Bu dağda yurd salıb otursan, əgər,
 Yalnız üzümüzün suyu tökülər
 Bu yolda daşlıq var, quyu var ancaq,
 Bir aç gözlərini, ona yaxşı bax.
 Dağda pusqudadır, inad olma bir,
 Zəncirə əl vurma o dəmirdəndir.
 Sən yol uşağısan, fitnə yolkəson,
 Qılıncdır başının üstündə əsən.
 Sən şadlan, kor olsun buna düşmənin,
 Gəlsin məclisinə dostların sənin"

MƏCNUNUN ATASINA CAVABI

O şəkərdillini Məcnun eşitcək,
 Ağzından söz tökdü o da şəkər tək:
 "Sən, ey böyüklüyü göylər calallı,
 Uca göylərdən də uca xəyallı,
 Viranə yerlərə sənə sənə şəhriyar,
 Ərəblər üzündə, ənbər xalın var.
 Sənin dərgahındır ilk qibləgahım,
 Canım canındandır, sənə sənə pənahım.
 Ömrün uzun olsun, daima yaşa,
 Səninlə bir vuraq dünyanı başa.
 Böyük xəzinədir bu nəsihətin,
 Yaramı bağladı məhrin, ülfətin.
 Ancaq, neyləyim ki, mən bəxti qara
 Xoşla düşməmişəm vəhşi dağlara.
 Doğrudur, dağılmış səbrim, qərarım,
 Özümdə deyildir öz ixtiyarım.
 Bağlanıb qalmışam, zəncirim dəmir,
 Görünür mənim də bəxtim belədir.
 Zənciri açmağa gücsüzəm bu dəm,
 Bu yükü üstümdən ata bilmərəm.
 Dedim ki, dönməsin ciyərim qana,
 Xəyal pərişandır, könül virana.
 Başımda partlayan bu ildırımın
 Mənlərə cırmanlar yanıdır, inan.
 Məzlum mən deyiləm yalnız bu yerdə,

Yüzləri düşmüşdür mən düşən dərdə.
 Kölgə özbaşına düşməz quyuya,
 Göydə dayanmamış ay duya-duya⁸³.
 Filin vücudundan milçəyə qədər,
 Bu zülmü çəkməyən varmıdır məgər?
 Xalqın istəyincə olsaydı hər iş,
 Bir iş qalardımı xalq istəməmiş.
 Daşları əridir çəkdiyim kədər,
 Kim öz ürəyinə sıxıntı istər.
 Məni pis taleim təqib edir, bil,
 Heç kəs bədbəxtlikdən qurtaran deyil.
 Neyləyim, olsaydı əlimdən tutan,
 Ya günəş, ya da ay olardım, inan.
 Bizdən ixtiyarsız yaranmış hər iş,
 İnsan iradəsi ona dəyməmiş.
 Başım bələlidir, ürəyim xal-xal,
 Dünyada varmıdır bir nəfər xoşhal.
 Vətən tozu kimi mənəm sərgərdan,
 Axır gözlərimdən yaş yerinə qan.
 Bükdüm ildırım tək dodağımı mən,
 Qorxub gülmədim ki, od tutar bədəm.
 Deyirlər, nə üçün gülməyirəm bir?
 Ağlamaq qəmginlik əlamətidir.
 Ömrümdə şadlanıb gülsəm birçə gün,
 Qorxuram ağzımdan alov püskürsün.
 Kəlik qarışqanı dimdikləyərək,
 Onu dimdiyində sıxırdı bərk-bərk.
 Qarışqa kəkliyə gülərək bu an,
 Dedi ki: "Sən gülmək bacarmayırsan"
 Yazıq qarışqaya baxaraq dik-dik;
 "Bu mənim peşəmdir" söylədi kəklik.
 Sonra qəhqəhəylə o güldü birdən,
 Saldı qarışqanı öz dimdiyindən.
 Hər kim bu dünyada gülsə artıq,
 Ondən uzaqlaşar mənə xoşbəxtliq.
 Yersiz bir gülüşün nə mənası var?
 Yerində ağlamaq daha xoş olar.
 Mənim ki, nəsbim oldu əziyyət,

Hansı bir günümlə mən olum rahat?
 Belində yük olan qoca bir eşşək
 Nə qədər ömrü var əzab çəkəcək,
 Rahat olmayacaq o əziyyətdən,
 Bir ölüm qurtarar onu bu dərdədən.
 Demə məhəbbətə qılıncdan iti,
 Ürəkdir yaradan bu məhəbbəti.
 Qılınc oyunundan kim qaçsa, gerçək,
 Başı bir qılıncı vurulsun gərək,
 Eşqin qılıncından qorxmaz ki, heç kəs,
 Aşiqin başından qılınc əksilməz.
 Aşiq olan kimsə canından qorxmaz
 Cananını sevən cahandan qorxmaz.
 Girdi bulutlara o ay sirdaşım,
 Qoy qılınc altına qoyulsun başım.
 Bir baş verilməsə canana qurban,
 Qılınc və təştə layıqdır, inan.
 Bu odlara düşən canım naxoşdur,
 Bu naxoş canımın yanması xoşdur.
 Mən ki, söz olmuşam ağıza, dilə,
 Sən də unut məni bu gündən belə".
 Ata dinlədikcə yazıq oğlunu,
 Ağladı, ağladı, yaş boğdu onu.
 Bir yanda atası dayanmış gıryan,
 Bir yanda balası yıxılmış ürəyan.
 Sonra evlərinə onu apardı,
 Təsəlli verərək öpdü, yalvardı.
 O sinəsi dağlı, o bəxti qara
 Qəfəsdə quş kimi düşmüşdü dara.
 Evdə iki-üç gün qara bağladı
 Bu acı səhnəni görən ağladı.
 O pərdəni yırtıb, ah çəkdi yenə,
 Baş alıb yollandı çölün düzünə.
 Əzab içindəydi həyatı ancaq,
 Ölümdən pis idi ona yaşamaq.
 Məhəbbət coşdurdu onun ruhunu,
 Yenə Nəcd dağına apardı onu.
 Əli daş kimiydi, ayağı dəmir,

Dağı dolaşırdı o havalı şir.
Orda gurladıqca Məcnunun səsi,
Bir qəzəl deyirdi hər zümzüməsi.
Ellər, obalar da yığışib səf-səf
Gəlirdi heyratlı o dağa tərəf.
Eşitdikdə ondan nadir bir inci,
Xatirə qələmə tutub birinci.
Təhfə apardılar diyarbədiyar,
Aşıqlar nəğmədən varlanırdılar.

LEYLİNİN ƏHVALI HAQQINDA

Murad dastanının ilk səhifəsi,
Gözəllik mülkünün baş sərkərdəsi,
Yeddi ulduz kimi gözəl camallı,
O göylər duruşlu, göylər calallı,
Gözəl camalına ay həsəd çəkən,
Hüsnüylə sərvin də bağrını sökən,
Umudu, qorxunu mars qoyan hünər,
O aydan, günəşdən irs alan dilbər,
O, büt-pərəstlərin səcdə mehrabı,
O, saray qəndili, gülşən güləbi,
Eşqin yatağına, nazına bir yar,
Həm xəzinə olan, həm xəzinədar,
Hüsnün, gözəlliyin zinət mayəsi,
Şəkər dillilərin naz sərmayəsi,
Özünə min aşıq qəlbi bağlayan,
Mın Məcnun zənciri qımb ağlayan
Leyli parladıqca min təmtəraqla,
Aləm göstərirdi onu barmaqla.
Daradı saçını o təzə sünbül,
Yırtıdı qönçəsini o növrəstə gül.
Boyu sərv kimi qalxıb, ucaldı,
Yaqut dodaqları nə canlar aldı!
O, könül bağında boy atan pəri,
Qənzə oxlarına tutdu elləri.
Ah, o baxışları nə sehirkardı!

Yüz könül mülkünü birdən talardı.
Qənzəsi ox kimi süzüb gedərdi,
Ərəb, türk yurduna hücum edərdi.
Atdığı kəməndin bir sirri vardı,
Qənzəsi ov tutar, zülfü bağlardı.
Sonra da atardı damın üstündən,
Müşgə bənzəyirdi ahu gözləri,
Ahular ovlardı o gözəl pəri.
Şikar zamanında şirləri belə
Tutub zəncirlərdi hörüklərilə.
Üzü gül, dodağı baldan da şirin,
Şəkər görüb onu, dedi afərin,
O gül yanaqlara, bal dodaqlara
Mın nəzənin baxıb, düşmüşdü tora.
Saçı öpüş üçün yol təmizlərdi,
Kırpiyi "qoy allah versin" deyərdi.
Zülfü kəmənd olub, aşıq ovlardı.
Kırpiyi ox kimi onu qovlardı.
Aydan gözəl olan o iki yanaq
Güldən iki addım düşmüşdü qabaq.
Bir sərv boyluydu o qızın özü,
Sərv üstə qırqovul kimiydi üzü.
Dodağı şəkərdən şirə çəkmişdi,
Xurmanın üstünə qələm çəkmişdi.
Öpüş yaraşırıdı o gül dodağa,
Şəkərin tungünü qoymuşdu lağa.
Açıq quyu kimi zəncərdənina
Yüz könül düşmüşdü, aldandıb ona.
Zülfünü ip kimi atmışdı canan,
Bəlkə, aşıqları çəksin quyudan.
Aşıqlar halına o yana-yana,
Özünün qəlbi də dönmüşdü qana.
O, dustaq qalmışdı bir pərdədə tək,
Ürəyi sınımışdı onun pərdə tək.
Bəzən oğrun-oğrun dam üstündə qız.
Səhərdən axşama baxardı yalnız.
Bəlkə də, Məcnunu görə bir təhər,
Bari, bir dəqiqə deyib gülələ.

Harda tapsın onu bu gözəl sona,
 Dərdini, sirrini bir açsın ona?
 Ah, rəqib hədəsi, ah, düşmən dərdi!
 Qız gecə yarısı min ah çəkərdi.
 Şam kimi dəlicə gülməyi vardı,
 O, şirin gülsə də, acı ağlardı.
 Göz yaşı gülünü islatdıqca hey,
 Məcnun görünürdü gözünə hər şey.
 Ayrılıq oduna yanırdı pünhan,
 Nə işiq, nə tüstü çıxırdı ondan.
 Üzdə külək kimi coşsa da hər yaxt,
 İçərdə qəlbini yeyirdi bədbaxt.
 Öz dərd aynasına baxaraq yalnız,
 Orda xəyalıyla danışdı qız.
 Yalnız kölgəsiydi onun sirdaşı,
 Bir də həmdəmiydi eşqin göz yaşı
 Kölgəyə dərdini açdıqca dilbər,
 Qonşusu yatmırdı onun gecələr.
 Odlu su arası olmuşdu yeri,
 Bir pəri üzlüydü o gözəl pəri.
 Qadının nəğməsi cəhrə səsidir.
 Ox isə şahların ov həvəsidir.
 Leyli iki başlı iyi ataraq,
 Bir başlı ox aldı, ah çəkdi ancaq.
 Sarsınıb atdığı bir başlı oxdan,
 İki başlı iy də oldu sərgərdan
 Dərya-dərya yıgıb dərd ilə qəmi,
 Gözündən töküdü o, gəmi-kəmi.
 O, pərdə dalında qəmlər yedikcə,
 Qəmlər əridirdi qəlbini təkçə.
 Qulağa bir qızıl halqa taxaraq,
 Halqa tək qapıya asırdı qulaq.
 Eşqin halqasını öz qulağından
 Başqa bir insana verməzdi bir an.
 O, ay çəşməsinə baxıb dalardı.
 Gözləri çəşmə tək yolda qalardı.
 Bəlkə bir sifariş gələ Məcnundan,
 Ya quru bir salam eşidə ondan.

Arabir əsdikcə Nəcdin küləyi,
 Bir vəfa duyurdu qızın ürəyi.
 O yandan bir bulut gəlsə bu yana,
 Umud damlları verirdi ona.
 Evin hər yerindən, hər bucağından
 Yarıq qəzəlini duyurdu canan.
 Leyliyə bazardan gələn hər uşaq
 Baxırdı, Məcnundan söz oxuyaraq.
 Damının altından keçdikcə hər kəs,
 Qəzəl söyləyərdi ona bir nəfəs.
 O dünya camallı nəzəndə dilbər
 Qəlbindən qoşardı gözəl şerlər.
 O bakirə gözəl, bir sənətkardı,
 Özü tək bakirə sözləri vardı.
 Məcnunun dilindən söz düzəldərək,
 Cavab da yazırdı o gözəl mələk.
 Məcnunun şeriyə yandıqca pəri,
 Ona su səpərdi öz şerləri.
 Kağızı gizlində istəlib qanla,
 Ona söz yazardı min həyəcanla.
 Salam göndərərdi sərvcə yasəmən.
 Kimə rast gəlsəydi o məktub, inan,
 Oxuyub oynardı o, şadlığında.
 Aparıb Məcnuna verərdi ki, bir
 Desin cavabında o gözəl bir şer.
 O da canan yazan söz əvəzinə,
 Axıçı bir qəzəl deyərdi yənə.
 Demək, bu həsbhal qəlbini səsiydi.
 İki sevgilinin deyışməsiydi.
 O aşiq bülbüllər ötdəndən bəri,
 Qırıldı dünyanın bütün qəmləri.
 Dinib danışdıqca o qoşa sazlar,
 Qopdu simlərindən gözəl avazlar.
 Rudla çəng çalsə da iki nəğməkar,
 Bir qəlbini səsinə verirdi onlar.
 Onlar ki, hər dərdi şerə salardı,
 Başqası çəngdə, neydə çalardı.
 Nəğmə düzəldikcə iki nəğməkar,

Çalıb oynayardı evdə uşaqlar.
Tənə qapısını açıb yenidən,
Böhtan uydurardı onlara düşmən.
Ağlamaq tutardı axır onları,
Göz yaşı yuyardı o böhtanları.
Tamam bir il keçdi bu münval ilə,
Onlar dolanırdı bir xəyal ilə.

BAHARIN TƏRİFİ VƏ LEYLİNİN XURMALIQ TAMAŞASINA GETMƏSİ

Sərdi xalısını səhraya min gül,
Bəzədi torpağı susənle sünbül.
Ağacda qonçalar baxdı göz-gözə,
Bənzədi qayğısız, gülər bir üzə.
Qırmızı lələdən sarı çiçəkdən
Təbiət bir bayraq qaldırdı bilsən.
Baxıb bostandakı, bağdakı hüsənə,
Bülbül rübabını basdı köksünə.
Üstünə şəh düşmüş yaşılıqlar da
Zümrüdə bənzərdi o ilk baharda.
Çəmənlər başına bürümüşdü şal,
Lələninarpağı olmuşdu xal-xal.
Hələ, nəzər yetir bənəfşələrə,
Zülfünü darayıb tökmüşdü yerə.
Qonça, kəmərinə bağlayıb bərk-bərk,
Tikandan ox tutub atırdı, gerçək.
Güllər ipək geyib bəzənən zaman
Külək yapışmışdı sırğalarından.
Gül rəngli günəşdən açıb neylufər,
Suyun qarşısında atmışdı süpər
Şümşad tellərinə çəkib şənəni
Nar gülü yığdırdı nara danəni.
Ətrinin ağzını açdıqca sünbül,
Baxıb əl verirdi ona qızılgül.
Od tutub alısan nərgiz də bu an
Qızdırmalı kimi qalxdı yuxudan.
Şərab qətrələri qaynayıb haman.

Yavaşca axıtdı damarında qan
Axıtdı yasəmən can bulağını,
Nəstəron yıxadı gül yanağını.
Qızıl gül qorxaraq açdı gözünü,
Nazlandı misilsiz görək özünü.
Bəldəki qılınca bənzərdi süsən,
Yox, o sıyırmaydı, səhv elədim mən.
Quşlar dil açmışdı bağda hər yandan,
Baş açmaq olmazdı hərzə-hədyandan.
Turac ürəyindən kabab bişirir,
Qumru sinəsindən ona duz verir.
Çinar başındakı göyərçin səsi
Deyirdi ələmə yar zümrüməsi.
Ağacda bülbül də qan yaş tökərdi,
O da Məcnun kimi nalə çəkərdi.
Gül də Leylidəki o vüqar kimi,
Çadırdan çıxmışdı tacidar kimi.
Baxıb gül fəslinin çəmənlərinə,
Leyli qədəm basdı onun seyrinə.
Sonra saçlarını hörərək yenə,
Su səpdi gülünün yaqut rənginə⁸⁴
Haman qəbilənin gözəl qızları
Aldı ortalığa bizim dildarı.
Ərəb torpağında türk idi onlar,
Xoşdur ərəbboylu türk olan nigar.
Sənəmlər içində gedir xuraman,
Yaman göz dəyməsin ona heç zaman.
Bağda bitkilərin seyrinə dalsın,
Gülün kölgəsində dincini alsın.
Piyala uzatsın ona nərgizlər,
Lələdən öyrənsin təzə bir xəbər.
Bənəfşə zülfündən aldıqca işıq,
Camalı güllərə olsun yaraşıq.
Boy atmaq öyrətsin sərvə özündən,
Utansın yasəmən onun üzündən.
Qönçənin ətrindən min bac istəsin,
Çəmənələr mülkündən xərac istəsin.
Boyu kölgə salsın çəmən üzünə

Gülsün o sərv ilə səmən üzünə,
 Yox, yox onun qəsdı bu deyil, bilsən,
 Nə güldür, nə sərvdir, nə də nəstərən.
 Onun məqsədi də, eşqi də təkdir,
 Bir bucaq axtarıb, min ah çəkməkdir.
 Bülbülə sırrını açmaq istərdi,
 Bəlkə təzələmə yenidoan dərdi.
 Bəlkə gülüstəndə əsən küləklər
 O qərrib aşıqdan verə bir xəbər.
 Bəlkə də açılı qəlbini baği.
 Qalxa sinəsindən ayrılıq dağı.
 O yerdə bir gözəl xurmalıq vardı,
 Çin nəqqaşlarından bir yadigarı.
 Onun cərgə-cərgə xurmalıqları
 Sanki yol salmışdı behiştə sarı.
 Bu xoş seyrangaha - başdan, binadan
 Ayaq basmamışdı canlı bir insan.
 Leylinin yanında bir bölük nigar
 Gəlib o çəmənə yetişdi onlar.
 Leyli yaşılıqda oturdu gül tək,
 Otlardan belinə kəmər çəkərək,
 Hayana dəydisə onun nəfəsi,
 Açıldı süsənin, gülün qönçəsi.
 Hansı çəmənə ki, əli çatardı,
 Şümşad göyərərdi, sərv boy atardı.
 O sərv boylular, o gül üzlülər
 Şadlanıb güldülər orda bir qədər.
 Bir an qoşuldusa şadlığa Leyli,
 Çox da bağlanmadı məclisə meyli.
 Tutu quşu kimi o sövdalı qız
 Bir sərvın altına oturdu yalnız.
 Gizlicə sızladı mehrıbanlıqla,
 Sonra dilə gəldi bir xoş qılıqla:
 "Sən ey eşqə layiq, əziz dildarım,
 Sən mənə layiqsən, mən sənə, yarım.
 Ey sərv qamətli, coşqun həvəsli,
 Ey atəş ürəkli, sərin nəfəsli,
 Nolar ki, görəsən sən də bu baği!

Gəlib qaldırasan sinəmdən dağı.
 Nolar, bir tapasan bu bağda məni!
 Sən sərvı görəsən, mən də narvəni.
 Tutaq ki, dözmürsən məni görməyə,
 Mənim bu bağçəmdən qaçırasan niyə?
 Söylə, sifarişin gəlməyir nədən?
 Layiq deyiləmmi bu vəfayə mən?"
 Söz sona çatmamış eşitdi bir səs,
 Elə bil bir anlıq kəsildi nəfəs.
 Qəzəl oxuyurdu yolda bir nəfər,
 Məcnunun şəriydi o gözəl əsər:
 "Ey mənim pərdəmi açan cananım,
 Qoy olsun umudun pərdə tutanım.
 Məcnunu boğmuşdu qan dalğaları,
 Leyli o yazığı anırmı barı?
 Məcnunun bağrını yandırır ələm,
 Leyli hansı qəlbə su səpir bu dəm?
 Məcnunun qəlbini dəlmüş ox, tikən,
 Leyli nə naz ilə yatır, görəsən?
 Məcnun min ah çəkib ağlayır burda,
 Leyli necə şadlıq axtarır orda?
 Məcnun dərd içində, dağ içindədir,
 Leyli hansı bahar, bağ içindədir?
 Məcnun qəm zənciri vurmuş özüne,
 Leyli gülümsəyir kimin üzünə?
 Məcnunun ürəyi ürkmüş hicrandan,
 Leylinin xəyalı nədir bu zaman?"
 Bunu dinlədikcə, qızın göz yaşsı -
 Tökülüb, yumşaldı torpağı, daşı.
 Bağdakı qızlardan birisi bu an
 Leyliyə baxaraq gözünün altıdan,
 Gördü ki, dərd çəkir o gözəl pəri,
 Eşqə mehrıbandır onun gözləri.
 Sonra evlərinə qayıtdı qızlar,
 Sədəfə dürr kimi girdi o nigar⁸⁵.
 O qızın qəlbində qalmadı bu sirt,
 Gedib anasına söylədi bir-bir.
 Məqsədi buydu ki, anası yəno

Bir çarə axtarsın onun dərdinə.
 Bu nakam gözəlin anasına bax,
 Qəfəsdə quş kimi o çırpınaraq,
 Dedi: "Özbaşına qalsa bu nigar,
 O, Məcnun olmuşdur, bu da məst olar.
 Onu səbr etməyə çağırısam əgər,
 Qorxuram məhv olub əlimdən gedər".
 Onun həsrətiylə hey yana-yana
 Səbr edib dözüldü yənə də ana.
 Leyli dörd divarda bir xəzinə tək,
 Ay kimi çadırdə yaşayırdı tək.
 Bulutdan tutqundu çəkdiyi ahlara,
 Qında qılınc kimi olmuşdu qəm-xar.
 Əzab içindəydi o nazlı mələk
 Varmı məhəbbətlə şad olan ürək?

İBN-SƏLAMIN LEYLİNİ İSTƏMƏSİ

Bağın calalını yarıdan usta
 Böylə nəql edirdi dastan xüsusda:
 O gün ki, o bağa girdi aypara,
 Yayıdı şəfəqini asimanlara.
 Gül sərvin başında dəstə bağladı,
 Gülün və güləbin alçalıdı adı.
 Zəncir halqası tək biri-birinə
 Keçmişdi Leylinin saçları yənə.
 Yolda Bəni-Əsəd qəbiləsindən
 Bir nəfər, Leyliyə rast gəldi birdən.
 Böyükdü ondakı vüqar və hünər,
 Ehtiram saxlardı ona ərəblər.
 Çoxdu qəbiləsi və qohumları,
 Hörmətlə keçərdi bütün ruzgarı.
 Xalq da baş əyərdi o gəncə müdam,
 Ona ad vermişdi bəxt-İbn-Səlam.
 Gümüşlə, arxaydı ondakı hünər,
 Onu barmaq ilə göstərərdilər.
 O parlaq çıraq-Leylini görçək,
 Bir çarə tapmağa əsdi külək tək.

Lakin o baxmadı heç də gərmişə
 Ki, çıraq küləklə gəlməz sazişə.
 Vətənə qayıdıb, cumdu xəyala,
 Qəlbi can atırdı onun visala.
 Ayı qucaqlaya bilməmiş heç kəs,
 Bəlkə xəbərsizdi bu işdən o şəxs.
 Başında gəzirdi visalın dərdi,
 O pəri qızına elçi göndərdi.
 İstəyi buydu ki, getsin elçilər,
 Versin öz könlünü ona bu dilbər.
 Hiylələr düzəldib düşdü ayağa,
 Qızılı gül kimi tökdü torpağa.
 Min xəzinə yığıb göstərdi elə,
 Sürüsü, ilxısı səs saldı çölə.
 Könlü ovçusu ydu o gözəl mələk,
 Onun arxasınca elçi gədərək,
 Ələ gətirməkçin haman gəlini,
 Ata, anasının öpdü əlini.
 Ata da, ana da cüt əyləşdilər,
 Onlara xoş gəldi bu xeyir xəbər.
 Dedilər: "Başqa bir məsləhət olmaz,
 Ancaq ki, gözləmək lazımdır bir az.
 Çünki pərişandır bizim novbahar,
 Leylinin azacıq xəstəliyi var.
 Qoyun yaxşılaşsın, şadlanaq biz də,
 Kəbin kəsərsiniz o zaman siz də.
 Bu kəbin, qalbaçan bu xeyir xəbər
 Allahın iznilə tez başa gələr.
 Hələlik dayanıb bir az səbr edin.
 Hələlik vədəylə şadlanıb gedin.
 Təki gül qonçası açsın bu taqda,
 Tikanlar çürüsün bu gözəl bağda.
 Qızıl boyunbağı taxıb boynuna,
 Verərik, sizinki olar bu sona".
 Bunu İbn-Səlam eşidən zaman
 Bilmədi neyləsin o şadlığından.
 Çapdı öz yurduna atını o dəm,
 Silindi könlündən qüssə ilə qəm.

NOFƏLİN MƏCNUNLA TANIŞ OLMASI

Leyli çadırdıydı, o gizlənməmiş ay
 Pərdədə qalmaqdan olmuşdu rüsvay.
 Açılmışdı onun abır pərdəsi,
 "Leyli" çağırırdı hər neyin səsi.
 O, ağıza, dila daстан olmuşdu,
 Ətir çəkənlərə reyhan olmuşdu.
 Aşıqlər zikriydi o gözəl dilbər,
 Dəfində çalırdı onu mütrüblər.
 Qıvrılıb qalmışdı öz zülfü kimi,
 Nə yuxusu vardı, nə də həmdəmi.
 Didərgin Məcnun da atıb elləri,
 Sərgərdan gəzirdi vəhşi çölləri.
 Vəhşilər yanınca yazıq qoşaraq,
 Gəzərdi çölləri qayəsiz, çılpaq.
 Güclə tərpanırdı zəif bədəni,
 Mın dərdlə oxurdu o bir nəğməni.
 Vüqarı qılmadı yerlərə səcdə,
 Yenə baş götürüb yollandı Nəcdə.
 Eşqin tikanına ayaq döyərdi,
 Torpaq sovurardı ah olmuş dərdi.
 Aşıqlər görəndə onun yasını,
 Didib parçalardı öz libasını.
 O yerdə mehriban, olduqca qoçaq,
 Dəmir kimi möhkəm, mum kimi yumşaq,
 Nofəl adlanılan bir igid vardı,
 Ərəblər öndündə boyun burardı.
 Qılıncla ordular basardı o ər,
 Lütfü bir maraldı, hirs şiri-nər.
 Ordu sahibiydi, əzəmətliydi,
 O çox xəzinəli, çox dövlətliydi.
 Bir gün güvənərək öz qüvvətində,
 Şikara çıxmışdı o yerdə yenə.
 Qorxunc mağaralar arasında tək,
 Nofəl dolaşırdı şikar gəzərək.
 Ayağı qabarlı bir dərdli gördü,

Onun hər tükündən qəm tökülürdü.
 O möhnət dustağı, o zəif çıraq
 Düşməyə kam idi, dostlardan uzaq.
 İnsandan qaçmışdı o talei kəm,
 Vəhşilər olmuşdu Məcnuna həmdəm.
 Əqli uçurardı hər bir nəğməsi,
 Qəlbi parçalardı pərişan səsi.
 Məcnunun halından o tutdu xəbər,
 Başından keçəni tamam dedilər.
 Dedilər: "Bir qızın divanəsidir,
 Bir sövdə şamının pərvanəsidir.
 Beytlər, nəğmələr deyir ürəkdən,
 Canan qoqusunu alır küləkdən.
 Yarı soracağını gətirəndə yel,
 Yüz qəzəl oxuyur ürəyi tel-tel.
 O yandan süzülüb gələnlər buluda
 Baxıb sinəsindən söz deyir bu da.
 Hər yerdən səfərə gələn gedənlər
 Bu məzlum aşıq baxıb bir qədər,
 Taam da, şərab da verirlər buna,
 Deyirlər bir işiq düşsün ruhuna,
 Mın cəhddən sonra bir təhər keçir,
 Yarı sağlığına bircə cam içir.
 Bir budur dünyada fikri, diləyi,
 Leyliyə bağlıdır onun ürəyi".
 Məcnunun dardını Nofəl eşitcək,
 Dedi: "Bu məqamda kişilik görək!
 Əlimdən gələni göstərməliyəm,
 Yetsin muradına bu talei kəm.
 Mən ov arxasında gəzirdim, ancaq,
 Bəh, bəh, rast gəldiyim şikara bir bax".
 Bu sözlər çıxınca onun dilindən,
 Düşdü yel qanadlı atın belindən.
 Sonra öz yanına çağırdı onu,
 Süfrəyə oturtdu eşqin oğlunu.
 Şirin əfsanələr danışib əvvəl,
 Məcnunu mum kimi yumşaltdı Nofəl.
 Dostdan danışmayan bir söz dünyada

Onca mənasızdı hikmət olsa da...
 Lakin, o gördü ki, bu cavan mərddir,
 Canansız yediyi, içdiyi dərdidir.
 Nə cürə söhbətlər olsaydı, inan,
 Leyliydi aşiqin dilində hər an.
 O yolsuz divanə, o qırılmış saz
 Nofəli dinləyib yumşaldı bir az.
 Azacıq şadlanıb, qüssəsi keçdi.
 Onunla əyləndi, yedi və içdi.
 Xoşsifət görüncə müsahibini,
 Söhbətə girişib açdı qəlbini.
 Beyni tək qəlbi də qızıqıb coşdu,
 Qənd kimi dadlı bir qəsidə qoşdu.
 Hər sözü, gülüşü canlı şerdi,
 Od kimi bədihə, qəzəl deyirdi.
 Nofəl o aşiqi çox şad etladi,
 Xərabə könlünü abad etladi.
 Dedi: "O çırağın həsrətiylə sən
 Şam kimi əriyib sönməyəcəksən.
 Qızıl qüvvətinə, qol qüvvətinə
 Səni çatdıraram öz niyyətinə.
 Quş olub havaya uçsa da o qız,
 Əlim boğazından tutacaq yalnız.
 Daşlar gizləsə də o qığılcımı,
 Daşlara çarparam bu qılıncımı.
 Sənə yar olmamış ay üzlü sənəm,
 Ondan kəməndimi çəkməyəcəyəm".
 Umudla açıldı Məcnunun üzü,
 Nofəlin önündə büküldü dizi.
 Dedi: "Könül açan bu vədəni siz
 Uydurub yalandan deməyirsiniz.
 Mən bir divanəyəm, o ev sonası,
 Onu divanəyə verməz anası.
 Küləyə verməzlər qızıl gülü, bil,
 Bir div balasına ay layiq deyil.
 O bizim tərəfə endirib gəlməz,
 O ay divanəylə dost ola bilməz.
 Nə qədər yudular bizim kömləyi,

Yenə də olmadı suyun köməyi.
 Nə qədər ağ gümüş səpildi, ancaq,
 Bizim qara kilim ağarmadı, bax.
 Xeyir iş gəlsə də sənin öləndən,
 Qismətim deyildir, tələsizəm mən.
 Bir qorxum budur ki, sən də doyanan,
 Sən də yarı yolda məni qoyasan.
 Bu şikar hədəfə gəlməzdən əvvəl
 Qorxuram, məni sən atasan, Nofəl!
 Qorxuram verdiyin böyük vədlər
 Axırda verməsin kiçik bir səmər.
 Sözünün üstündə dursan mərdana,
 Allah əvəzini yetirsin sana.
 Yalan deyirsənsə bu sözləri sən,
 Məni özbaşına burax indidən,
 Taki öz peşəmi izləyim yenə,
 Özüm öz dərdimi gözləyim yenə".
 Nofəl bu nalədən pozuldu o dəm,
 Dedi: "Yox... köməyi tez etməliyəm".
 Gördü ki, o gəncdir, özü də qərib,
 Xəyalı azaddır, qəlbi müztərib.
 Məcnuna bir yoldaş, bir qardaş oldu,
 Hal bilib, hal duyan bir sirdaş oldu.
 Əhd edib, əl açdı Nofəl dərgaha,
 Ən əvvəl and içdi böyük allaha,
 Sonra da and içdi peyğəmbərlərə,
 Əqli, iradəsi dedi bir kərə:
 "Bu vəfa yolunda qılınc çəkərək,
 Qurd deyil, aslan tək döyüşəm gərək.
 Bacarıb çatmasam bu xoş murada,
 Rahət gün görməyim bir də dünyada.
 Lakin xahişim var, bu sözü mü tut,
 Divanə qalma, gəl bu dərdi unut.
 Azacıq sakit ol, döymə köksünə,
 Özünü toxtaq tut iki-üç günə.
 Gəl, odlu qəlbini kənara qoy sən,
 O dəmir qapını tez açaram mən".
 İçdi bu şərbəti bizim zavallı,

Qurtuluş gözlədi sövdə xəyalı.
 O artıq qaçmadı insandan bir də,
 And içib, əhd etdi durduğu yerdə.
 Səbr ilə bağlandı onun ayağı,
 Sanki su səpildi, söndü ocağı.
 Sığındı dostunun bu pənahına,
 Gedib ayaq basdı qərarına.
 Hamama gedərək, paltar dəyişdi,
 Artıq aram olub şərab da içdi.
 Ərəb qaydasınca əmmamə qoydu,
 Musiqi dinlədi, şərabla doydu.
 Yarın camalını saldı yadına,
 Dediği qəzəllər yetdi dadına.
 Dostuna yandıqca Nofəlin qəlibi,
 Başına dürr səpdi bulutlar kimi.
 O yedi, dincəldi, əynində libas,
 Artıq gözəlləşdi siması bir az.
 Saralmış rənginə qızartı gəldi,
 Yay kimi bükülmüş qəddi düzəldi.
 Yəne şəvə kimi qararmış xətti
 Onun ay üzünə bir dövrə çəkdi.
 O ətirli güldən şirə çəkərək,
 Nə aparmışdısa, qaytardı külək.
 Güldü dodaqları bir səhər kimi,
 Parladi dişləri incilər kimi.
 Artıq ağıllandı çöl divanəsi,
 Kəsildi zəncirin pərişan səsi.
 Yəne bağ içində boy atdı lalə,
 Qızıl gül əlinə aldı piyalə.
 İndi Məcnundakı əzəmət, vüqar
 Hikmət məclisinə oldu hökmüdar...
 O qonaqcıl Nofəl, o böyük adam
 Məcnunu yüz nazla bəslərdi müdam.
 Məclisi, şadlığı onsuz keçməzdi,
 Üzünü görməyə bir mey içməzdi.
 Onlar iki-üç ay şəhər keçirdilər,
 Mehriban oturub şərab içdilər.

MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI

Bir gün ikilikdə oturmuşdular,
 Yəne məclis açib keyf qurmuşdular.
 Məcnun zəmanəyə nifrət deyirdi,
 Şerlər qoşaraq qəmlər yeyirdi:
 "Ey mənim ahımdan xəbərsiz duran,
 Aldadıb külümü göyə sovuran,
 Yüz dostluq vədəsi verdinsə də sən,
 Yarım dostluğa da vəfa etmirsən.
 Gəl öz başındakı xəyalı unut,
 Sən mənim sözümlü, ilticamı tut.
 Məni ağ yalanlar felinə verdin,
 Yəne kimsəsizlik əlinə verdin.
 Söz verdik dostluğa, səmimiyyəyə,
 İndi göz yumursan sən bu niyyəyə.
 Səndən mən eşitdim yüz dil yarası,
 Görmədim bir dərman, bir dərəcə parası.
 Səbrim tükənmişdir, şəşqınam bu dəm,
 Dadıma yetməsən əldən gedərəm.
 Əvvəl bir yazığın dərdinə qalmaq,
 Sonra öz sözünün ziddinə olmaq
 Bil ki, böyüklükdən uzaqdır, mənə,
 Dostluğun vəfası budurmu, sənə?
 Vəfasız bir vədi vermə insana,
 Layiq görməyirəm mən bunu sana.
 Kəmərsiz, arxasız, qərib bir quşam,
 Dirilik suyundan uzaq uçmuşam.
 Xərabə bir kəndə xəzinə vermək,
 Susuza su vermək şərt olsun gərək.
 Bil ki, müşkülülfü tez düzəltməsən,
 Yenidən divanə olacağam mən.
 Gəlməyə sevgilim-bəxtiyarlığım,
 Bil ki, məhiv olacaq bütün varlığım".

LEYLİNİN QƏBİLƏSİ İLƏ NOFƏLİN MÜHARİBƏ ETMƏSİ

Nofəl bu xoş olan umu-küsüdən
Odlarda mum kimi yumşaldı, bilsən.
Qalxıb hazırlaşdı yol səfərinə,
Havada parladı qılıncı yenə.
Atlandı quş kimi o böyük hünər,
Toplandı başına sadıq igidlər.
Atının nalından odlar qoparaq,
Meydana şir kimi girdi çaparaq.
Elə ki, yetişdi o qəbiləyə,
Bir elçi çağırdı, sözümlə var, deyə.
Nofəl ismarladı: "Öz ordumla mən
Od kimi keçərəm üzünüzüzdən.
Bu saat Leylini götürün mana,
Qılınc girəcəkdir yoxsa meydana.
Göstərin Leylini, hardadır o qız?
O öz aşiqinə yetişsin yalnız.
Qoy, susuz can verən bir suya çatsın,
Ona su verən də savaba batsın".
Çatdı qəbiləyə Nofəlın səsi,
Sındı ortalıqda eşqin şüşəsi.
Cavab verdilər ki: "Bu mümkündür olmaz,
Leyli ayparadır, düşünün bir az.
Ona əl yetişməz, aydır o dilbər,
Heç kəsən əlindən gəlməz bu hünər.
Qılınca qılınca qisas alarıq,
Qarurə atsan da daşa çalarıq".
Qasid baş götürüb qayıtdı geri,
Nofələ söylədi haman sözləri.
Nofəl acıqlanıb, dedi qasidə:
"Bu saat piyada qayıtdı yenə,
De: - Dadmamışsınız qılıncımı siz,
Bu köhlən atımdan xəbərsizsiniz,
Dəniz dalğasıyam, qaçın qarşımdan,
Yoxsa tufan qopar hər bir daşımдан.
Qasid yenə gedib cavab gətirdi,

Nofələ nalayiq sözlər yetirdi,
Nofəl acıqlandı qəzəblənərək,
Köksündə od tutub alışdı ürək.
Sonra qılıncını çəkdi dörd yana,
Qoşunla şir kimi girdi meydana.
Onlar da qabağa ordu tökdülər,
Dağ kimi tərənəb nərə çəkдилər.
Nofəlgil tərəfə at oynatdılar,
Şirin qarşısına qılınc atdılar.
Coşdu dəniz kimi, qızıxdı meydan,
Havadan od yağdı, gölə döndü qan.
Qılıncın əlində qan piyaləsi,
Torpağı məst etdi bu qan laləsi.
Aslanlar goldikə pəncə-pəncəyə,
Toqquşdu nizələr, intiqam, deyə.
O tökülən qanlar çatdıqca diza,
Oxlar quzğun kimi töküldü düzə.
Qılıncın beyinlə şirələndikə,
Bədəndən ayrılan başlar əndikə,
Qızmış arəblərin o nərəsindən
Göylərin qulağı kar oldu bilsən.
Əcəl ildırım şığıyan zaman
Alov püskürürdü daşın ağızından.
Deyləmi tükünün ucları kimi
Qəhr edən zübinin ucu itiydi.
Günəş on cıqqalı bayrağa bənzər,
Sanki qızarmışdı yenə ilk səhər.
Daşlar deşik-deşik Sürəyya kimi,
Yer qana dönmüşdü bir derya kimi.
Hər şirin baxışı alov saçmışdı,
Qara ilan kimi ağız açmışdı.
Yırtıb dağıtdıqca o qara şirlər,
Ağ atlar div kimi əlləşirdilər.
Hər kəs bu döyüşə atlanan zaman
Məcnun can verirdi ruhu pərişan.
Hamı at çapdıqca müharibəyə,
O dua edirdi bərişiq deyə.
Hər kəs çıxardıqca düşmən gözünü,

O həlak edirdi dərdədən özünü.
 Açıb öz qəlbində dua yelkəni,
 Sülhə çağırırdı müharibəni.
 O utanmasaydı, qalxıb durardı,
 Bulud tək özünə qılınc vurardı.
 El qınamasaydı bu dəmdə onu,
 Qırıb qurtarardı öz qoşununu.
 Olmasa düşmənin tənəsi əngəl,
 Dostların başını kəsərdi əvvəl.
 Təqdir kamanına çatsaydı əli,
 Ox atıb dostları qırardı, bəli.
 Onun dediyini desəydi ürək,
 Öz yoldaşlarını qırardı, gerçək.
 Bu qoşun içində coşurdu Məcnun,
 İstərdi ki, bassın o biri qoşun.
 Burda axtarışa at səyirdədi,
 Ordakı qoşuna dua edərdi.
 Öz tərəflərindən olsə bir nəfər,
 Onu öldürənin əlindən öpər.
 Leylilə tələfdən məhv olanlara
 Göz yaşı tökərdi bu bəxti qara.
 Bu yandan o yana nizə tutardı,
 Düşmən nizəsinə duası vardı.
 Bəzən öz qoşunu gələndə üstün
 Atardı kamanı, oxu büsbütün.
 Elə ki, yar tərəf qalib gələrdi
 Şir kimi nərəsi dağlar dələrdi.
 Bir nəfər soruşdu: "Niyə, ey cavan,
 Döyüşdən çarx kimi kənar qaçırsan.
 Biz sənin uğrunda can qoyuruq bil,
 Düşmənlə dostluğun heç insaf deyil".
 Dedi: "Sevgilimdirdi dediyin əğyar,
 Mənim qılınclarla nə işim aşar.
 Düşməni qanına qarq etmək olar,
 Dostla vuruşmağın mənasımı var?
 Döyüşdən su kimi qanlar çağlayır.
 Canansa o tayda yara bağlayır.
 Məşuqə verdikcə aşıqə nəfəs,

Aşıq də verməli ona bir əvəz.
 Yar sürmə göndərir ayaq tozundan,
 Mən ona daş atsam, qıyarmı vicdan?
 Mənə bal vədəsi vermişdir o yar,
 Mən sirkə göndərsəm layiqmi olar?
 Yarın əli varsa o yanda əgər,
 Kim canan tərəfi zəlil istəyər?
 Ordadır istəyim, qəlbim, həvəsım,
 Qəlbim hardadırsa orda nəfəsım.
 Canana can vermək xoşdur əzəldən,
 Canımı əsirgəyim mən o gözəldən?
 Mən ki, öz canımdan keçmişəm belə,
 Yazığım gələrmə sizlərə, söylə! "
 Soruşan bir ona, bir yerə baxdı,
 Göz yaşı torpağa sel kimi axdı.
 Məcnunsa döyüşdən uzaq düşərək,
 Tozların içində oynayırdı tək.
 Nofəl qılıncını çəkib dörd yana,
 Bir sərxoş fil kimi girib meydana,
 Hər oxda bir nəfəs, bir can alardı,
 Hər bir həmləsində cahan alardı.
 Qan arxı çəkirdi gözdiyi yerdə,
 Qan yeyib-icməkdən doymuşdu yer də.
 Qılınc oynadırdı şöhrət gözənlər,
 Axşam qaranlığı çökəncə qəddər.
 Canan zülfü kimi qaraldı göylər,
 Gündüzün üzünə töküldü ənbər.
 Siyah tellərini düzdükcə gürcü,
 Qaraldı get-gedə göylərin bürcü.
 Bu zaman ayrıldı düşmən qoşunlar,
 Döyüş meydanında yatışdı onlar.
 Elə ki, o qara ilan büküldü.
 Ağ nəfəsli Zöhhak-günəş də güldü.
 Qalxdı hər pəhlivan, hər igid əsgər,
 Zöhhak ilanına döndü nizələr,
 Qoşunla dolmuşdu Leylinin yurdu.
 O yerdə dağ kimi ordu dururdu.
 Düşməni qarşidan, arxadan səf-səf

Oxlara tutmuşdu Leyligil tərəf.
 Nofəli qorxutdu o daşğın ordu,
 O artıq, sülh üçün dayanıb durdu.
 Öz adamlarından tapıb bir nəfər,
 Tapşırdı: "Sülh üçün bir tədbir göstər.
 De ki, qan tökməyə gəlməmişik biz,
 Yalnız bir könüldür istədiyimiz.
 Divanə bir gəncə söz vermişəm mən,
 Yalnız bir gözəldir istəyim sizdən.
 Öz dövletimdən də keçirəm bu dəm,
 Sizə xalvar-xalvar qızıl verirəm.
 Məsləhət görəniz bu sövdanı siz,
 Qəlb açan bir cavab verməlisiniz.
 Şəkər satmasanız bu yerdə bizə,
 Sirkə də tökməyin istəyimizə.
 Yaxşılıq gəlməsə əllərinizdən,
 İntiqam almayın qılıncı bizdən..."
 Elçi bu sözləri verincə xəbər,
 Qızmış orduları geri çəkdiilər.
 Hamıya xoş gəldi bu gözəl dilək,
 Ordular döyüşdən geri dönərək,
 Barişiq nəğməsi çaldıqca, çənglər,
 O qanlı döyüşdən qalmadı əsər.

MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI

Sülhün qoqusunu duyunca Məcnun
 Kınla qəzəbləndi ürəyi onun.
 O igid Nofələ acıqlanaraq,
 Rixəndlə dedi ki: "Qəhrəmana bax!
 Sən, ey qucaq-qucaq vədlər verən,
 Yaman başa vurdun öz vədini sən.
 Buydumu sözümdə möhkəm durmağın?
 Bir də at oynadıb qılınc vurmağın?
 Danış, qəribliyə salma sorğumu,
 Vəhşini ram edən əfsunun bumu?
 Buydumu meydanda at oynatmağın?
 Havada ox tutub kəmənd atmağın?
 Zidmiş iradəmə sənir iradən,

Nə yaxşı bir hünər göstərmişən sən?!
 Salam düşməniydi o canan mənə,
 İndi sən döndərdin tamam düşməmə.
 Vəfaya açılmış o qarıya sən
 Mın qfıl vuraraq bağladın nədən?
 Ey dost, köməyindən əlim üzüldü,
 İşimi korladın, belim бүküldü.
 Bu dostluq telləri qırıldı nədən?
 Çox şahlar yıxılmış bir süvaridən.
 Qurda ox atdısı dağlarda çoban,
 Gedib itə dəydi aldığı nişan.
 Hünərin ələmə səs salan zaman
 Əfsus ki, əhdini ayaqlayırsan.
 Bu acı sövdəyə düşməmişkən mən
 Sənə bel bağladım bəlkə ürəkdən.
 Bu yazıq aşıqdən niyə vaz keçdin?
 Əkmədiyin yeri nə üçün biçdin?
 Sən ki, başlamışdın bu böyük işi,
 Hünəri yarımçıq qoyarmı kişi?
 Qaranlıq könlümə işiq verənsən,
 Bu xəstə ömrümün dormanı sənənsən."
 Döyüş qalxanını ataraq, əvvəl
 Şirin dilə tutdu Məcnunu Nofəl;
 Dedi: "Qoşunsuzam, köməksizlikdən
 Siyasət işlədib sülhə girdim mən.
 Qayıdıb yurdumdan qüvvət alaram,
 Yənə qılıncımı işə salaram.
 Qoşun toplayaraq qəbilələrdən,
 Daşdan keçirərəm poladımı mən.
 Qılıncı basmasam o qudurğanı".
 Kor olsun Nofəlin qəlbə, vicdanı".
 Sonra Mədinədən Bağdada qədər
 Qoşun toplamağa getdi elçilər.
 Nofəl hiddətindən yandı bir zaman,
 Qoşun tələb etdi bir çox diyardan.
 Nəhayət, topladı böyük bir ordu,
 Dağlara döz gərib üz-üzə durdu.
 Birinci hücumda sərhəddi aşdı,
 Düşmənlər kor olub qorxudan çasdı.

NOFƏLİN İKİNCİ MÜHARİBƏSİ

Bu söz gövhərini tapıb kəşf edən
 Dastan qapısını açır sinədən:
 Nofəlin başına toplaşan ordu
 Heyrətə salmışdı böyük bir yurdu.
 Nərədən torpağın bağrı söküldü,
 Buqəbis zirvəsi yerə töküldü.
 Onun nərəsindən titrəyən düşmən
 Döyüş meydanında səf çəkdi həmən.
 Qəbilə başçısı donuxub qaldı,
 Nofəl ordusunun seyrinə daldı.
 Gördü ki, nizələr almış hər yeri,
 Ordu bulud kimi tutmuş göyləri
 Təbil nərələri gəldikcə bəzən
 Ölünün qəlbi də qopur yerindən.
 Nofəl ordusunu görəndə düşmən,
 Nə hərbə meyl etdi, nə qaçdı hərbdən.
 Hücuma girişdi "bəxtə-bəxt" deyə,
 Atını səyirtirdi müharibəyə.
 Ordular gəldikcə orda baş-başa,
 Endi şimşək kimi qılıncılar başa.
 Qumları sel kimi apardıqca qan,
 Əqiq göyərirdi sarı qumlardan,
 Ürəklər yoruldu ciyər yarmaqdan.
 Qılıncılar utandı baş qoparmaqdan.
 Nofəl qılınc çəkib qalxan tutaraq,
 Hər hücum başında yıxırdı bir dağ.
 Əbdahalar kimi qızıl meydanda,
 Bir nəfəs kəsirdi o hər bir anda.
 Şir kimi getdikcə Nofəl irəli,
 Oxlara dönmüşdü sərt kirpikləri.
 Hirsdən çatıldıqca qəzəbli qaşlar,
 Toppuz zərbəsindən uçurdu başlar.
 Gürzlü çomağını endirən zaman
 Elburs dağı da uçardı, inan.

Hər kəsə bir qılınc vursaydı Nofəl,
 Onu varaq kimi doğrardı əl-əl.
 Məcnun da həvəsə hərbə gedirdi,
 O həlak olmağa çox say edirdi.
 Döyüş meydanları qızıxdığı vaxt
 Tabut taxtasına dönmüşdü hər taxt.
 Bir olsa yoldaşın, dostun əməli,
 Daşdan su çıxardar onların əli.
 Nifaq olan yerdə fəlakət də var,
 Səadət günəşi birlikdən doğar.
 O gün nofəçilər qalib gəldilər,
 Onların bəxtinə açıldı səhər.
 Düşmən cəbhəsini yarıb sökdülər,
 Baş-başa, leş-leşə vurub tökdülər.
 Can verib öldükcə yaralananlar,
 Ah çəkib sönürdü darda qalanlar.
 Əsib kükrədikcə ölüm ruzgarı,
 Leyligil tərəfin ağsaqqalları
 Aman istədilər igid Nofəldən.
 Yalvarıb dedilər: "Düşmüşük əldən.
 Çəkmə qılıncını gəl indən belə,
 Hamını ölmüş bil, əsir zənn elə.
 Bizi qırmağından bir fayda varmı?
 İgid basdığıni boğazlayarmı?
 İki-üç nəfərik, olmuşu unut,
 Əlinə ox alma, əlimizdən tut.
 Gəl bu qiyaməti əlindən burax,
 Qiyamət günü var... o dünyaya bax.
 Düşmən silahlınsa qarşında əgər,
 Sən də qılınc vurub qüvvəni göstər.
 Lakin, silah töksə qarşında düşmən,
 O miskin düşmənlə gəl vuruşma sən.
 Artıq tutmayırsız özünü qalxan,
 Gəl bağışla bizi sən, ey qəhrəman!
 Qılıncı, nizəylə dindirmə bizi,
 Görürsən qalxansız əllərimizi".
 Nofəl bu naləni dinləyib o dəm,

Keçmiş günahlara çəkdi bir qələm.
 Əmr etdi: "Gəlini gətirin ki, mən
 Xoşluqla əl çəkim bu qəbilədən".
 Leylinin atası, ürəyi qəmli,
 Torpağa üz qoydu gözləri nəmli.
 Yalvardı Nofələ: "Ey böyük insan,
 Güvənir tacına bu Ərəbistan.
 Dərdli bir qocayam, ürəyimdə qəm,
 Səndən uzaq olsun, yaman gündəyəm.
 Qorxaraq ərəbin tənələrindən,
 Əcəm ləqəbini gəzdirirəm mən.
 Başımın dərdinə, sövdasına bax,
 Bəxtimdən görürəm mən bunu ancaq,
 Xəcalət çəkirəm bu günahımdan,
 Civə tək ərimək istərdim, inan.
 Qızımı qarşına gətirsəm də, bil,
 Quluna versəm də, əskiklik deyil.
 Yənə fəxr edəyəm, gəl inan ki, sən,
 Boyun qaçırmaram sənin hökmündən.
 Çöldə od yandırıb ocaq da çatsan,
 Qızımı ud kimi oda da atsın,
 Ya quyu dibinə tullasan onu.
 Ya da qılınc çəkib vursan boynunu,
 Bil ki, ağ olmaram üzünə yənə,
 Can-başla hazırım hər bir əmrinə.
 Baharda bir təzə gül olsun da mən,
 Boyun qaçırmaram sənin əmrindən.
 Ancaq, o dəliyə layiq deyil qız,
 Dəliyə bir zəncir yaraşır yalnız.
 Ay üzli bir qıza sərsəm yararmı?
 Çör-çöpün yanında od qalanarmı?
 O, gicdir, mərd deyil, yoxdur sənəti,
 Nə dünyası vardır, nə axirəti.
 Dağları, daşları gəzir o sərsəm,
 İnan, divanədir, dəlidir desəm.
 Pis-pis adamlarla oturub durur,
 Mənim adıma da min ləkə vurur.

Mərdə təmiz bir ad candan əfzəldir,
 Ləkəli qalmaqdan ölüm gözəldir.
 Ərəb torpağında küləklər belə
 Qızımı salmışdır ağıza, dilə.
 Leylinin adını o, dilə saldı,
 Balam bu dünyadan min töhmət aldı.
 Məcnuna tapşırırsan cilovumu sən,
 Mənə güləcəkdir hər yoldan ötən.
 Bir nəhəng ağzında qəhr olub ölmək
 Alçaq bir ömürdən xoş olsun gərəkdir!
 Bədnam olmağımı qoyma, amandır!
 Qiyamət günü var... o, imtahandır.
 İndi bu naləmə, dərdimə çatsan,
 Dünyada xoşbəxt ol, sevin hər zaman.
 Yoxsa, and içirəm bir allaha mən,
 Əlimi çəkərəm ətəklərdən,
 Ay üzli balamın vurub boynunu,
 İtin qabağına ataram onu.
 Taki bu qeyrəti çəkməyim bir də,
 Ölüb, öldürməyim durduğum yerdə.
 Qoy mənə yer üzünü lənətlər desin,
 Qızımı divdənsə köpəklər yesin.
 İnsanı dinləsə azğın bir quduz,
 Onun məlhəmi var, keçər, qorxusuz.
 Lakin dil yarası ürəkdən getməz,
 Ona min məlhəm də bir əsar etməz".
 Nofəl dinlədikcə rəngi saraldı,
 Söz tapa bilməyib cavabsız qaldı.
 Qoca danışdıqca açıq, mərdana,
 Nofəl yumşalaraq: "Qalx-dedi ona.
 Bu gün bir sərkərdə olsam belə mən
 Xoşluqla istərdim qızını səndən.
 İndi ki, vermirsən, canın sağ olsun,
 Mən zalım deyiləm, üzün ağ olsun.
 Quru bir çörəklə, şor bir halvadan
 Pisdirdi zorla gələn bir arvad, inan.
 Dualar ardınca dolaşırım mən,

Belə cəfalardan bezaram, bilsən".
 Nofələ dil açdı yaxın adamlar,
 Dedilər: "Qocanın nə günahı var?
 Məcnun xoş gəlməsin gözüna sənin,
 Mənlili alçaqdır o divanənin.
 Bir qadın doğrudan sevsə də onu,
 Fəlakət törədar bu eşqin sonu.
 Havalı yaşayan sərsəm bir insan.
 Nə xeyrə, nə şərə yarayar, inan.
 Ona neyləsən də ağıla gəlməz,
 Yoxdur iradəsi, durub dincəlməz.
 Dünən biz onunçün döyüşən zaman
 Qələbə istərdi düşməyə hər an.
 Oxlara gərmişdik biz sənəmizi,
 O da oxlayırdı bir yandan bizi.
 Bu iş ağıllının işi deyildir,
 Ona ağlamaq da, gülmək də birdir.
 Bu gün yetirsək də canana onu,
 Açıq görünür ki, matəmdir sonu.
 Düz ölçüb biçməsən bu işi, ey mərd,
 Biz zərər çəkirik, siz də xəcələt.
 Adımız, sanımız bizə əfzəldir,
 Bu işdən əl çəkmək daha gözəldir".
 Nofəlin qəzəbi soyuyub söndü,
 Qoşuna əmr edib, geriyə döndü.
 Məcnun yaralandı bu bəd xəbərdən,
 Min tikan sancıldı qəlbinə birdən.
 "Ah, - dedi, - çatmışdı visal üçün vaxt,
 Öldü, oyanmadı, oyanmadı baxt.
 Bəxtimin vəfası olsaydı mana,
 Özüm tək olardı dostum mərdana".
 Gözündə yaş seli, qəlbində vulkan,
 Nofəlin yanına gəldi pərişan.
 Dedi: "Ey dostluğa qadirəm deyən,
 Söz verib, sonradan sözlünü yeyən,
 Mənim ki, üzümə gülürdü səhər,
 Rəvamı qəlbimdə sönsün ümidlər.

Nə üçün buraxdın ovumu əldən,
 Biz ki, əl vermişdik, unudunmu sən?
 Susuzdum, apardın sən "Fərat" deyə,
 İçməmiş odlara tapşırıdın niyə?
 Şəkərdən bir şirin şərbət qayırdın,
 Ondan da içməmiş məni ayırdın.
 Qarşıma açınsa şirin süfrəni,
 Sonra milçək kimi qovladın məni.
 İpin ki, ucunda bu düyün vardı,
 Ona dəyməsəydin yaxşı olardı".
 Deyib bu sözləri getdi çaparaq,
 Atının nalından odlar qoparaq.
 Ona çox dedilər, çox yalvardılar
 Ki: "Sənə bundan da yaxşı bir nigar -
 Hörmətli, hünərli, dövlətli, mallı,
 Bir gümüş sinəli; günəş camallı,
 İşinə yarayan bir qız taparıq,
 Bu yeri axtarıb soraqlaşarıq,
 Ta işin onunla tamam düzəlsin,
 Dövlət də qapına qayıdıb gəlsin".
 Çox umud verdilər aşiqə bir-bir,
 Könlünün düyümü açılmadı bir.
 O çıxdı ortadan iz azdıraraq,
 Qəlbi bulud kimi tutuldu ancaq.
 Göz yaş tökükdü o qəlbi xəstə,
 O tiryək səpirdi zəhərin üstə..
 Artıq öz mülkünə qayıtdı Nofəl,
 Yetişcək yurduna hər şeydən əvvəl
 Çağırdı o cəfa görmüş Məcnunu
 Ki, ürək verərək dincəlsin onu.
 Axtaran çox oldu, tapan olmadı,
 Artıq siyahıdan silindi adı.
 Bildilər, nə imiş bu səssiz gediş,
 Onun tənəsinə səbəb nə imiş...

MƏCNUNUN AHULARI AZAD ETMƏSİ

Dinləyin bu ötən, sədəfli sazi,
Görün nələr deyir onun avazı:
Murada çatmamış o yaralı quş,
Qəlbi intizara, dərdə tutulmuş,
Nofəldən ayrılıb çapdı atını,
At açdı çöllərdə yel qanadını.
Nofəl, o əhdinə çıxdı vəfasız,
Məcnun oxuyurdu səhrada yalqız.
Hər kiçik təpəyə üz tutub bəzən,
Şikayət eylərdi öz taleindən.
Göz yaşı tökərək o yürüyürdü,
Uzaqdan qurulu bir tələ gördü.
Tələyə düşmüşdü bir-neçə ceyran,
Yazıqlar bağlıydı əldən ayaqdan.
Qəsdinə durmuşdu ovçu onların,
Qanını tökməyə o ceyranların.
Məcnun səyirtirdi ki, yetsin köməyə,
Ovçu da dayandı: "Gələn var" deyə.
Dedi: "Tələ üstə çıxmışam birdən,
Adət qonağıyam, özün bilirən.
Ahular başından götür tələni,
Onları azad et, sevindir məni.
Yazıq heyvanlara nə qəsdin vardır?
Onlar həyat üçün yaranmışlardır.
Gözləri göyçəkdir, baxışları şad.
Onlar da əzəldən yaranmış azad.
Necə qıyırsan ki, bir həmlədə sən
İki-üç qan töküüb nəfəs kəsəsən.
Qurd olsa bir adam zatında əgər,
Bu qurd o ceyranın qanını tökər.
Yar gözü kimidir ahunun gözü,
İlk bahar gününə bənzəyir üzü.
Yar gözü eşqinə rəhm et ceyrana,
Bahar xatirinə gəl qıyma ona.
Boynunu vurma gəl, bivəfa deyil,
O şümal gərdəyə ip rəva deyil.

O xallı boynundan gəl indi vaz keç,
Ona polad qılınc yaraşır mı heç?
O qara gözlərin sürməsi də var,
Rəvamı torpaqla örtülə onlar?
Gümüş həsəd çəkir o saf sinəyə,
Yanıb kabab olsun, kül olsun niyə?
Nazla bəslənmişdir şümal sağrılar.
Danış, layiqimidir ona ağrılar?
Ahu göbəyindən mişk alınar, bil,
Qanını tökməyin insafdan deyil.
O zərif ayaqlar bir xeyzərandır,
Onları incitmə, qıyma, amandır!
Yükə qatlaşmamış o incə kürək,
Yerə vursan onu o inciyəcək".
Ovçu bu öyüdü dinləyib daldı,
Donaraq barmağı ağızında qaldı.
Dedi: "Yoxsulluğa düşməsəydim mənə,
Boyun qaçırardım bu sözlərdən.
İki ay içində şikarım budur,
Külfətim bir buna göz tikib durur.
Ehtiyac içində qalan bir ovçu
Ovunu öldürsə olarmı suçu?
İstəsən, onların gəl qeydinə qal,
Onların canını məndən satın al".
Məcnun dinləyərək yoxsul ovçunu,
Atından tez düşüb çağırırdı onu.
Ovçuya verərkən ceyran atını,
Açdı ceyranların qol-qanadını.
Ovçu tez minərək atı yol aldı,
Məcnun ceyranlarla səhrada qaldı.
Mərhəmətlə deyil, sevgiyə qəlbən
Öpdü ceyranların qara gözündən.
Bu yar gözü deyil, ona oxşardı,
O qara gözlərdən bir yadığıdır.
Onlara mərhəmət diləyib haqdan,
Açıb xilas etdi qanlı duzaqdan.
Özü də çöllərdə fəryad çəkərək,
Ahular dalınca yüyürürdü tək.

Düşməni yoxsa da, silahı vardı,
 Gül tək silahından yara alardı.
 O isti qumların odlı qoynunda
 Qazan tək qaynayıb coşurdu o da.
 Havalar qızırdı çəkdiyi ahdan,
 Əynini cırırdı çöldə hər tikan.
 Gecənin üzünə zülmət gələndə,
 Ayın pərdəsində gün gizlənəndə
 Məcnun nalələrdən cana gəlmişdi,
 İpək teli kimi çox incəlmişdi.
 Yarı saçları tək qaraydı gecə,
 Yol aşiq canı tək olmuşdu incə.
 Məcnun ilan vurmuş kərtənkələ tək,
 Yanıb qovrulurdu mağarada tək.
 Yerdə qıvrılırdı bir ilan kimi,
 Odlara qalanmış bir tikan kimi.
 Sübhə dək gözləri yuxusuz qaldı.
 Ömrü gecə kimi ahla qaraldı.

MƏCNUNUN MARALI AZAD ETMƏSİ

Çəkdi bayrağını gülüzlü səhər,
 Yənə al şəfəqə boyandı göylər.
 Bax, Çinin aynası parladı Çindən,
 Həbəşin qaşları çatıldı birdən⁸⁸.
 Paslı ayna kimi ürəyi tutqun,
 Xəyal aynasını gəzdirən Məcnun
 Oddan tüstü kimi qalxdı bu zaman,
 Ənbər saçılırdı gül varlığından.
 O, aşiq qəlbiylə dalıb xəyalə,
 Gedirdi dilində şerlə nalə.
 Pərişan gözləri yol süpürürdü,
 Könlündən keçəni allah görürdü...
 O birdən yetişi şikar yerinə,
 Qurulmuş tələyə rast gəldi yənə.
 Gördü ki, tələyə düşmüş bir maral,
 Boyunda zəncir var, alında zaval.
 Ovçu o gülüzlü maralı görəcək,

Ona hücum çəkir qızmış aslan tək.
 İstədi axıtсын günahsız bir qan,
 Nə çıxar günahsız tökülən qandan?
 Məcnun tez ovçunun yanına qaçdı,
 Ona neştər kimi dilini açdı:
 "Ey zalım iti tək yazığı tutan,
 Aç qurduğun toru, zülmündən utan.
 Qoy, bu tora düşmüş zavallı əsir
 Gəzib, bir-iki gün şad yaşasın bir.
 Gəl onu sən salma tor havasına,
 Getsin öz tayıyla öz yuvasına.
 Onu sevgilisi tapmasa əgər,
 Bu gecə arxanca nə sözlər deyər?
 Deyər: - Səni məndən alan ovçular
 Ayrılıq dərdinə olsunlar düçar.
 Qoy səni ovlayan mən günə düşsün,
 O da yar gözündən sürgünə düşsün. -
 Dərd duya bilirsə səndəki ürək,
 Öz tamah dişini bu ovdan gəl çək.
 Nəylərdin qəfəsdə özün qalsaydın,
 Maral ovçu olub, sən ov olsaydın?
 Söylə taleinə şük edirmisən
 Ki, ov maral olmuş, ovçusu da sən?"
 Ovçu nəsihəti dinləyib bu dəm
 Dedi ki: "Bu qandan mən ol çəkirəm,
 Vurmaram maralın buruq boynunu,
 Ancaq, havayı da vermərəm onu.
 Bu ovla dolanıb yaşayıram mən,
 Satın al maralı məndən istəsən".
 Alıb silahını, sazını Məcnun
 Ovçuya uzadıb dedi: - Buyurun.
 Ovçu silahı da, sazı da aldı,
 Maral azad oldu, salamat qaldı.
 Ata öz oğlunu əzizləyənlər tək,
 Məcnun da maralı əzizləyərək,
 Tutub sıgalladı o dildarını,
 Bağladı heyvanın yaralarını.
 Onun gövdəsini çox tumarladı,

Maraldan daha tez özü ağladı.
 Dedi: "Həsət çəkən dağlar maralı,
 Səndəmi tayından düşdün aralı?
 Ey çöl qoşununun gözəl sarbanı,
 Dağlar döşündəki çadırın hanı?
 Xoş ətrin canandan gətirir xəbər,
 Gözün sevgilimin gözünə bənzər.
 Bu tordan ayağın qoy azad olsun,
 Yetiş öz tayına, o da şad olsun.
 Səndən iraq olsun düşmənin fəndi,
 Boynuna keçməsin şahlar kəməndi.
 Dişlərin keçməsin qızıl qapağa,
 Yaraşır səndəki sədəf dodağa.
 Oxların yayına yarıyan dərin
 Öz paltarın olsa yaxşıdır sənin.
 Zəhri əritsə də isti göz yaşın,
 Axmasın üstünə torpağın, daşın.
 Sən ey mərd sinəli, ucaboy maral,
 Mən qəlbi yanımışın halına bir qal.
 Bilirəm genişdir gözədiyin hasar,
 Hasardakı aydan bir xəbərin var.
 Otladığın zaman o tərəfdə sən
 Yara əhvalımı açib deyərsən:
 Düşməni qaxıncına qurban olan yar,
 Əmrinə hazırım, nə istəyən var?
 Biz ayrı düşəli əziyyətdəsən,
 Sən də mənim kimi bu möhnətdəsən.
 Bir qoca dost da yox imdada yetsin,
 Bir ox da yoxdur ki, hədəfə getsin.
 Ah! Sənin qoqunu verməyə külək,
 Onun da adını çəkməyir ürək.
 Xəyal da anmasa, duymasa səni,
 Yoxdur varlığında onun məskəni".
 Məcnun ağlayaraq bu qəribliyə,
 Dərdini bir deyil, yüz deyə-deyə,
 Yazıq maralığın açdı torunu,
 Gözlərindən öpüb buraxdı onu.
 Qaçdı səhralara tor görmüş maral,

Məcnun öz yoluna başladı dərhal.
 Gecənin yolçusu yetişdi haman
 Bir Yusif camalı aldı quyudan⁸⁹.
 Ulduzlar içində o parladı tək,
 Göy Misri Nil kimi coşmuşdu, gerçək.⁹⁰
 Gözü dağlı çölü mil-mil gəzərdi,
 Nil rəngində axan Nilə bənzərdi.
 Nə suya quş kimi dimdik vurardı,
 Nə də ilan kimi dil çıxardı.
 Qıvrılıb qəlbindən vurulmuş kimi,
 Ötməzdi qanadı sınımış quş kimi.
 Alışıb yanardı beyni, damağı,
 Sanki oriyirdi bir piltə yağı.
 Şam kimi sönsə də o birdən-birə,
 Yənə də qoymazdı yanını yerə.

MƏCNUNUN QARĞA İLƏ SÖHBƏTİ

Açdı gözlərini yuxudan səhər,
 Sarı köynək geydi o mavi göylər.
 Güldü o sarı gül, o göylər qızı,
 Dünya başdan-başa geydi qırmızı.
 Məcnun xəzən görmüş gül kimiydi, ah!
 Gözündə ağları gülüzlü sabah.
 Bu sonsuz sulara od düşən zaman
 O da gəmisini çəkirdi sudan.
 Günəşdə yandıqca əli, ayağı,
 Nəfəsədən düşmüşdü günorta çağı.
 Çılpaq qaldığından o, kölgələrək tək
 Oturdu bir ağac kölgəsində tək.
 O hündür ağacın kölgəsində, bax,
 Sular axışırdı şırıldayaraq.
 Göy kimi, girdə bir hovuz ki, vardı,
 Suyu kövsər kimi parıldayardı.
 Onun dövrəsini almışdı otlar,
 Yaşıl geyinmişdi o yerdə bahar.
 Ciyəri istədən kababa dönən
 O sudan doyunca içərək həməni,

Kar kimi, lal kimi dinib danışmaz,
 Ayaq saxlayaraq dincəldi bir az.
 O yaşıl çəmənə heyran qalmışdı,
 O gözəl ağacı seyrə dalmışdı.
 Budaqda qaraca bir qarğa vardı,
 Gözü çirəq kimi işıq salardı;
 Gözəllər saçı tək qaraydı rəngi,
 Baxdıqca oxşardı qəlbi, ürəyi.
 Saleh bir quş idi o yazıq qarğa,
 Salehilər kimi geymişdi qara91
 Sakitcə durmuşdu budaqda o quş,
 Sanki mina üstə fəvə oturmuş.
 Məcnun fikrə getdi görəndə onu,
 Duydu qəlblərinin bir olduğunu.
 "Sən, ey yas libaslı, aç, söylə bəri,
 Nədir əmindəki bu yas paltarı?
 Nədənindir, gecənin rəngi var səndə?
 Qara günlərəmi düşmüşsən sən də?
 Qəmə mən yanırım, alışırsa sən,
 Mənim əvəzimdə qara geymişən.
 Ürəyin yanıqlı deyilsə bu dəm
 Nədən qaralmısan, ey dərddi həmdəm?
 Sənən yanmamışsa, zavallı qarğa,
 Sənəsi dağlıdan qaçma uzağa.
 Zənci rəngi yağır sənin rəngindən,
 Bəlkə də, soyğunçu hindu kimisən.
 Bəlkə də, mən şaham, sən mənə çətir,
 De, nədən qarasan? Açıq söylə bir.
 Canana rast gəlsən, ərz elə ki, mən
 Onun həsrətiylə düşmüşəm əldən.
 Mənim dadıma çat, yetiş amandır.
 Demişdin, əlindən tutaram bir dəm,
 Qorxuram bu həsrət gözümdə öləm.
 Bir göz kor olarsa, ey nazlı nigar,
 Tutiya verməyin nə mənası var.
 Canavar quzunu aparsa əgər,
 Çobanın hay-küyü nə fayda verər.

Sel ki, bir binanı dibdən uçurar,
 Poladdan olsa da neyləsin divar.
 Bir əkin yerini vursa quraqlıq,
 Yağışın mənası qalarmı artıq?
 Məcnun dil oxunu atır uzağa,
 Budaqdan-budağa uçurdu qarğa.
 Məcnun danışdıqca coşub daşır,
 Qarğa da uçmağa hazırlaşır.
 O söhbət açdusa əfsanələrdən,
 Qarğa dərddə uçdu durduğu yerdən.
 Gecə qarğa kimi geyindi qara,
 Yarasa göz açdı qaranlıqlara.
 Göydə çirəq kimi yandı ulduzlar,
 Qarğa gözü kimi parladı par-par.
 Məcnun çirəq kimi söndü, qaraldı,
 Sanki gözlərini qarğa apardı.
 Yanan bir şam-kimi o sinqə dəftər
 Göz yaş töküdü səhərə qədər.

QARININ MƏCNUNU LEYLİNİN QAPISINA APARMASI

O göylər pərisi günəş yananda,
 Səhər pərdəsindən baş qaldıranda
 Hər baxış bəzənib durdu bağ kimi,
 Hər göz də parladı, bir çirəq kimi.
 Məcnun da qaçırdı qarğa kimi tək,
 Bir şam axtarırdı pərvanələr tək.
 Basıb köç yolunda tikanlıqları,
 Qaçırdı cananın yurduna sarı...
 Canan qoqusunu havadan duydu,
 Bir anlıq əlini köksünə qoydu.
 Elə bil, canlandı ölmüş bir bədən,
 Dayanmış bir ürək çarpdı yenidən.
 Uzaqdan bir qarı göründü bu dəm,
 Yanınca gəlirdi bir talei kəm.
 Zəncir vurulmuşdu o divanəyə,
 O da şadlanırdı, xoşbəxtəm deyç...

Qarı çox sürətlə addım atırdı,
Boynu zəncirini çəkib dardırdı.
Məcnun o əsiri gördüyü zaman
Qarıya and verib dedi: "Bir dayan,
Kimdir yanındakı bu zəncirli kəs?
Nəçin zəncirlidir bu divanə şəxs?"
Qadın cavab verdi: "Düzünü desəm,
Divanə deyildir, bu talei kəm,
Mən dulam, bu da bir kasıb insandır,
Bunun da, mənim də günümüz qandır.
Ah, bizi salmışdır yoxsulluq öldən,
Bunu zəncirlərə bağladım ki, mən
Əsir sifətində gəzdirim bəri,
Gəzib dolandırım bu obaları,
Gəzək səhər-səhər, həm ölkə-ölkə,
Bir ovuc yem tapam evimə, bəlkə.
Bundan əlimizə düşənləri biz
İkicə hissəyə bölək tər-təmiz.
Bir toz da qalmasın haman ruzidən,
Nə tapsaq, bölüşək biz onları tən".
Məcnun, qol-qanadı sınımışlar kimi,
Yıxıldı qarının ayağına ki:
"Aç onun boynundan o zənciri sən,
Gəl mənim boynuma bağla əlinlə.
O divanə deyil, divanə mənim,
Çünki mən layiqəm zəncirə bu dəm.
Hayana istəsən, al apar məni,
Üzü qaralıqla gəzdir ölkəni.
Bu işdən əlinə nə düşsə hər gün,
Yalnız sənin olsun onlar büsbütün".
Qadın bu şikarı görünə həməni,
Nə qədər şad oldu bu təsadüfdən.
Atıb yoldaşını, çox razı qaldı,
Zənciri Məcnunun boynuna saldı.
Qadın zəncirlədi yazıq Məcnunu,
Boynuna ip salıb apardı onu.
Gəzdirdi aşığı o diyar-diyar,
Bir yerdə dayanıb tutmadı qərar.

El yazıq aşığı görünə darda,
Gülənlər də oldu, ağlayanlar da.
Qafillər Məcnuna baxıb gülürdü,
Aqillər gözündən yaş tökülürdü.
Ayağında buxov, boynunda zəncir
Məcnun tənələrə dözürdü bir-bir.
Bir çadır yanına yetişdi birdən,
Od, alov parladı nəğmələrindən.
O "Leyli" dedikcə, daşlar yeyirdi,
Daş altıda rəqs edib canan deyirdi.
Qadın yedəyində çəkdi Məcnunu,
Leyli qapısına gətirdi onu.
Çəmənün nəsimi ona dəyəndə
Dayandı sərv tək yaşıl çəməndə.
Aşiq o çəməndə ağladı zar-zar,
Sanki ilk baharda yağdı buludlar.
O, yərə baş döyüb deyirdi: "Canan,
Özündən ayrıyam, dərdinlə həmcən.
Zəncirdən, quyudan qaçdığım üçün
Yanımda təqsirkar olmuşam bu gün.
İndisə zəncirdə sızlayır bədən,
Verdiyim cəzaya şadam ürəkdən.
Yanımda çox oldu mənim günahım,
Üzürsüz gəlmişəm, ey qıbləğahım.
Bil ki, hakimimsən, məhkumam sənə,
Öz bildiyin kimi cəza ver mənə.
Qılınc vurmağıma baxma, ey sənəm,
Sənin hüzurunda yənə əsirəm.
Atımı sürdümsə siz tərəfə mən,
Mən yara almışam mən öz zərbəmdən.
Ayağım etdisə dünən bir günah.
Bu gün baş qoymuşam ayağına, ah!
Sizə ox atdısı bu sınımış əlim,
İndi zəncirlidir o da, gözəlhim.
O zaman bir günah etdimsə əgər,
Bəsdir bu çəkdiyim ağır cəzalər.
Qıyma ki, bu cürə zəlil olum mən.
Bir dəfə canımı çıxar bədənədən.

Səndən özgəsinə meyl etsə ürək,
 Gəl, məni xaç kimi çarxıqlara çək.
 Ey vəfasızlığı vəfadan parlaq,
 Xətədir yanında xətasız olmaq.
 Qarşında xətasız dayanıb bu dəm,
 Özümü xətaya düşər edirəm.
 Bəlkə vəfa görəəm bu yolla səndən,
 Ya da atdığı ox keçə sinəmdən.
 Nə qədər ki sağam salamımı sən
 Alıb bir başıma əl çəkməyirsən.
 Raziyam, gəl öldür məni, ey mələk,
 Öldür ki, başıma əlin dəyəcək.
 Bir qılınc endir ki, başıma, canan
 Mən olum qapında kəsilən qurban.
 Mən İsmayıl kimi saxlaram ədəb,
 İncisəm, qoy olum İsmayıl-məzhəb⁹².
 Şam kimi alışıb yanır bədənim,
 Qorxmaram başımı qoparsan mənəm.
 Bir şamın başını qoparanda biz,
 O, baş ağrısından xoş olar şəksiz.
 Ayağın altında can verib ölsəm,
 Sənsiz yaşamaqdan bu xoşdur, nə qəm.
 Madam ki bağlıdır yanına yolum,
 İşim ah olacaq, qurbanın olum!
 Başım ayrılmayıq qəmdən, qüssədən,
 Səninsə başını ağrıtmayım mən.
 İstəsən başından dərd uzaq olsun,
 Dərd mənəm, qoy ölüm, başın sağ olsun".
 Deyərək, ox kimi qalxdı yerindən,
 Tutub parçaladı zənciri birdən.
 Qəmlərdən şadlanan o bəxti qara
 Dağ vəhşisi kimi qaçdı dağlara.
 Nəcdə çatan kimi inləyib durdu,
 Özünə ox kimi sillələr vurdu.
 Ondan soraq alıb getdi qohumlar
 Görünməmiş bir hal gördülər onlar.

Atası, anası ağlayıb qəlbən,
 Artıq əl üzdülər o divanədən.
 Heç kəsə yovuşmaz görüb Məcnunu,
 Yalnız özbaşına qoydular onu.
 Gördülər yamandır onun bu halı,
 Leylini axtarırdar dağın xəyalı.
 Yanında başqa bir söz danışsalar,
 Özünü döyərək tutmazdı qərar...

İBN-SƏLAMIN DASTANI

Məna dənizinin qəvvəsi insan
 Səpmiş bu şəkəri dodaqlarından:
 Nofəlin qəlbə çaldığı gündə
 Şadlandı Leylinin qəlbə köksündə.
 Qəlbə işiq saçan o gözəl nigar
 Dedi: "Sevin, Leyli, qəlib çıxdı yar..."
 Bu zaman atası gəldi vüqarla,
 Güldü biğ altından o, iftixarla,
 Öz əmmaməsini kəc qoyub haman,
 Dil açıb dəm vurdu dilbazlığından:
 "Bu gün hiylə töküüb tor quraraq mən
 Qurtardım yaxamı o divanədən.
 Verdim cavabını dönməz bir üzlə,
 Onu suya verdim quruca sözlə.
 Bu tanrı vergisi dilimə görə
 O allah qarğamış Nofəl bilmərrə
 Əl çəkdi fikrindən, o xam xəyalıdan,
 Öz tamah dişini çəkdi visaldan.
 Allaha şükür ki, qurtardıq ondan,
 Onun da payını versin yarıdan".
 Leyli eşitdikcə bu hekayəti
 Gözündə çağladı can şikayəti...
 Çadırda gizləndi o dərdli pəri,
 Qan sıxıb, qan tökdü ağlar gözləri.
 Gözlərindən axan o qanlı yaşlar

Keçdiyi yollarda qoymadı qubar.
 Bilincə itmişdir yenə o baxsız,
 Əlini, qolunu dişləyirdi qız.
 Saf qan axırdı gözündən mələk,
 Bu sudan özünə zinət verərək.
 Nərgislə suvardı qız ərğəvanı⁹³,
 Hovuzə batırdı o, xeyzəranı.
 Onun nə hal duyan bir kəsi vardı,
 Nə bir dost dərdinə çarə tapardı.
 Qapını, bacanı bağlayıb möhkəm,
 Dustaq ilan kimi yaşardı sənəm.
 Yalnız, qapısından əsən küləklər
 Ətrindən hər yana verirdi xəbər.
 Adlı adamlar da evlənək deyər,
 Elçi göndərirdi hər gün Leyliyə.
 Hamısı dəm vurub öz dövlətindən,
 Ər olmaq istərdi ona hər yetən.
 O dürrün dalınca hey mahal-mahal
 Düşmüşdü ortaya minlərlə dəllal.
 Birinin o bala iştahı vardı,
 Başqası o taxta əl uzadardı.
 Atası qızını tutub ürəkde,
 Onu inci kimi saxlardı bərkde.
 Kamala yetişmiş o gümüşbədən
 Şüşəni gözlərdi daşdan, küləkədən.
 Yüz min ehtiyatla yeyirdi dildar,
 Qəlbini gizləncə, şərabi aşkar.
 Şam kimi gülərək, qızarsa da qız,
 Bu gülüş altında yanardı yalnız
 Gül kimi iki lay kəmərlə müdam
 Ayağında nizə, əllərində şam.
 Bütün möhnətlərə o dözə-dözə,
 Çəkdiyi ağrını vurmazdı üzə.
 Ulduzlar içində bir ay durmuşdu,
 Çədrinə yüz Zöhrə halqa vurmuşdu.

LEYLİNİN İBN-SƏLAMA VERİLMƏSİ

Bir xəbər tutunca tez İbn-Səlam
 Tələsdi vədəyə versin sərəncam.
 Şahlıq cəlalilə, dəbdəbəsilə
 Keçirmək istədi Leylini ələ.
 Çoxlu xəzinəylə elçi gəldilər.
 Xalvarla qənd gəldi, batmanla ənbər.
 Nafə müşkü ilə mədəm ləlləri
 Bəzədi büsbütün qumlu çölləri.
 Geyinsin, bəzənsin deyər o dilbər,
 İpəklə yükləndi gələn dəvələr.
 Atlardan "ərəbi", "bəxti", "təkovər"⁹⁴
 Gətirdi ağıla sığmayan qədar
 İnsan döyüşdürən qızıllar ki, var,
 Qum kimi dağıdıb səpirdi onlar.
 Qızılı qum kimi səpdikə yenə,
 Sanki qum töküdü düşmən gözünə.
 Nəydi o səxavət, nəydi o rəftar!
 O böyük calala heyran qaldılar.
 İki gün dincəldi o yol yorğunu,
 Elçini çağırıb öyrətdi onu.
 Elçinin cadulu bir dili vardı,
 Daş xəcalətdən yumuşaldardı.
 Sözü İsa kimi can təzələrdi,
 Ölümlər yenidən dilə gələrdi.
 Alıb Rum elindən, Çindən, Məkkədən,
 Peşqəşlər gətirdi nadir şeylərdən.
 Elçi xəzinəylə düşdü yollara,
 Həmsini çatdırdı xəzinədarə.
 Öz şirin dilinin açarı ilə
 Gizlin xəzinəni o açdı belə:
 - Aslan ürəklidir bizim qəhrəman,
 Ərəbin fəxridir, şənidir, inan.
 Nəsəb sahibidir, adlı-sanlıdır,
 Böyükdür, nəcibdir o çox şanlıdır.
 Siz qan istəsəniz, qum kimi tökər.
 Davadan-dalaşdan azad olaraq,

Onunla səadət taparsan ancaq.
 Elçi bu sözləri dediyi zaman
 Qızıcığın atası qalmışdı heyran.
 Sonra, məsələnin əslinə yetdi,
 Qəbul etdiyini etiraf etdi,
 Bu işi qızına o rəva gördü
 Ayı əbdəhanın ağzına verdi.
 Sabah günəş doğub şölə salanda,
 Cəməşidin camını ələ alanda
 Bəylik xələtini rus oğlu aldı,
 Ərəb damadının çiyinə saldı
 Gəlinin atası çıxdı eşiyə,
 Çadırı bəzədi, bayramdır deyə.
 O, qonaq çağırdı İbn-Solamı,
 Şadlıq məclisində əyləşdi hamı.
 O, keyf məclisini sevinclə qurdu,
 Ona layiq olan bir zinət vurdu.
 Ərəb qaydasınca onlar bir yerdə
 Öncə sinan əhdi bağladı bir də.
 Göylərə sovurdu pul tufanını
 Süd həqqinə girov dedi canını.
 Qızın otağında onlar bu səhər
 Tünglərə nə qədər şəkər tökdülər.
 O kiçik ağızlı, qaragün sənəm
 Ətir yandırırdı ud kimi o dəm.
 Ətir dağıdırdı ah çəkən qəlbi,
 Göz yaşı tökükdü güləblər kimi.
 Ləli od veriridi, bulağı da su.⁹⁵
 O, ənik qayıdır, güləb yayır bu.
 Yarı çatmışdısa bu gün murada,
 Muradsız qalmışdı özü dünyada.
 Ağrıza çatarkən düşüb sındı cam,
 Qoğalı bişmişkən dönüb oldu xam.
 Qaydadır, ayağa batar hər tikan,
 Od ağız yandırır ağrıza qoysan.
 Kim ki, müxəlifət göstərər bir az,
 Heç kimin əmrinə o qulaq asmaz.
 Öz qəbiləsinə asi olan şəxs

Onunla bir yerdə yaşaya bilməz.
 Barmağın birini çalarsa ilan,
 Barmaq kəsilməyə zəhərlənər can.
 Təbə can dərmanı olmuş məhəbbət,
 Ölümə səbəbdir hər müxəlifət.
 Ruhü şənləndirən Leyli ki, vardı,
 İxtilaf üzündən canlar alardı.
 Şahlıq çırağından alışıb yanan,
 Çıraqla gözirdi onu hər zaman.

LEYLİNİN İBN-SƏLAMİN EVİNƏ KÖÇMƏSİ

Günəş səhər-səhər yuxudan durdu,
 Çadırını göy rəngli gülşəndə qurdu.
 Gecə səyyarəsi alışıb yandı,
 Nil rəngli Daclaya tərəf yollandı.
 Sevincək yerindən sıçradı damad,
 Kəcavə bəzədi ürəyi çox şad.
 Elə ki, əyləşdi kəcavədə qız,
 Onu çox hörmətlə aparıb yalnız,
 Taxtını, tacını tapşırdı ona,
 Dedi, hakim olsun bu gözəl sona.
 Keçdi iki-üç gün, həyə üzündən
 O mumu səbr ilə yumşaltdı, bilsən.
 Xurma ağacına bir gün əl atdı,
 Xurmalı budağa o əl uzatdı.
 Lakin, o, Leylidən bir zərbə aldı,
 Ağrıdan sustalıb yerində qaldı.
 Qızın silləsindən o birdən-birə,
 Cansız ölü kimi sərilirdi yerə.
 Qız dedi: "Bir daha belə iş görəsən,
 Təqsiri məndə yox, özündə gör sən.
 Mənim surətimi qurub bəzəyən
 Böyük sənətkara and içirəm mən,
 Qanımı töksə də sənənin inadın,
 Həsil olmayacaq məndən muradın".
 Bu and təsir etdi İbn-Səlama,
 O da razılaşdı quru salama.

Bildi ki, sevməyir onu bu nigar,
 Qəlbinin bambaşqa bir çırağı var.
 Lakin o məğrurluq üzündən yenə,
 Yox deyə bilmirdi öz ürəyinə.
 On dörd günlük o ay, o nazik bədən
 Bunu da salmışdı eşqiylə öldən.
 Dedi: "Mən ki, düşdüm onun eşqinə,
 Uzaqdan da görsəm, bu bəsdir mənə.
 Quru bir baxışla şadlansam da mən,
 Bu xoşdur, ömürlük yad düşməyimdən.
 Dedi ki: - Qarşında çoxdur günahım,
 Keç bu təqsirimdən, ey qıbləğahım.
 Quru tamaşana razıyam, inan,
 Namərdəm çəkilsəm bu iqrarımdan".
 O da ömr elədi, dözdü bu dərdə,
 Başqa təmənnası olmadı bir də.
 Həsət içindəydi o bağı bəzəyi,
 Yollarda qalmışdı gözü, ürəyi.
 Bəlkə, xoş xəbərlə əsən bir külək
 Məcnundan ona bir toz gətirəcək.
 Ağlaya-ağlaya döyüb köksünə,
 Çadırdan çıxardı yollar üstünə.
 Bülbüldən yaralı bir səsi vardı,
 O, sərxoşlar kimi addım atardı.
 "Aşiqim hardadır" söylədikcə qız,
 Öz incik ruhuyla yaşardı yalnız.
 Nə səbri qalmışdı, nə də qorarı,
 Dərddən axıtıldıca o göz yaşları,
 Onun gizli sirri düşdü dillərə,
 Eşqi günəş kimi güldü ellərə,
 Üzülməz qəmlərin sarsıntısından
 Ər, ata qorxusu qalxmış ortadan.
 Sövdə ki, soxulur insan ruhuna,
 Ər, ata qorxusu neyləyər ona?

LEYLİNİN ƏRƏ GETMƏSİNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bağdad ellərinin söz yaradanı
 Belə nəql eyləyir bizim dastanı:
 Boyun zəncirini qırmış o dəli,
 Yenicə ay görmüş başı zədəli⁹⁶,
 Bağrı kabab olmuş, sərxoş xəyalli,
 O xaraba kəndli, viran mahallı
 Gəzirdi çölləri gözlərində qəm,
 Dərd idi, ah idi qəlbinə həmdəm.
 Yarından bir qoqu gətirsəydi yel,
 Gülərdi yaz kimi ürəyi tel-tel.
 Cananın can verən xoş qoqusundan
 Ənbərə çalardı rəngi hər zaman.
 Ruhü əyləndirən o xoş ənbərdən
 Zövq alıb təsəlli tapardı hərdən.
 Müğilan dibində o bəxti qara
 Zəlil tək düşmüşdü yaş torpaqlara.
 Xəyalı çəşarə düşmüşdü əldən,
 O seçə bilmirdi tikani güldən.
 Bu vaxt dəvə üstə bir nəfər insan
 Keçdi gürzə kimi onun yanından.
 O bədbəxt əsiri görüncə yolçu,
 Dəvəni saxladı, dedi: "Nədir bu?"
 Bağırdı bu zaman o bir nər kimi,
 Səsləndi ətrafa qafillər kimi:
 "Sən, ey bu varlıqdan xəbərsiz olan,
 Büt-pərəstlər kimi yaşayan insan,
 Yazıqsan, o bütdən daha üz döndər,
 Bütlərdə tapmazsan vəfadan əsər.
 Bu yolda bir işıq yanmayacaqdır,
 Yox bil o yarı ki, gözdən uzaqdır.
 Bu işdən işsizlik özü əfzəldir,
 O yardan yarsızlıq daha gözəldir.
 Ona öz könlünü tapşırılanda sən
 Bilməzdin olacaq o sənə düşməni.
 Düşməni sevgilindir, çıxdı vəfasız.

Dostluq peymanını sındırdı o qız.
 Səni xırman kimi o verdi yelə,
 Səni yad, etməyir bir zərrə belə.
 Onu bir cavana ərə verdilər,
 İndi gəlin oldu sən sevən dilbər.
 Bir də öz ərini o rədd etmədi,
 Ondən baş götürüb uzaq getmədi.
 O indi keyf çəkir nəşə bağında,
 Hər gecə dəmlənir ər qucağında.
 Öpüşmək olmuşdur peşəsi artıq,
 Sən onun dərdini çəkirsən, yazıq.
 O, gözədən uzaqdır, könlüdən iraq,
 Sənəyi daşa çırp, o qızı burax.
 O səni salmayır illərə yada,
 Gəl onu bir dəfə unut dünyada.
 Qadın bir deyildir, minlərlə ilə var,
 Lakin öz əhdini tez pozur onlar.
 Əhdi-vəfa sözü yazıldığı dəm
 Qadınlar adına çəkildi qələm.
 Qadın, doğrudan da, səni çox sevər
 Səndən yaxşısını tapana qədər.
 Başqa birisinə olunca həmdəm,
 Səni görmək belə istəməz bir dəm.
 Qadında kişidən çoxdur ehtiras,
 Ölsə də dünyada muradsız qalmaz.
 Qadın düz oynamaz heç bir oyunu,
 Çətindir hiylədən ayırmaq onu.
 Qadınlar dərdini çox çəkdi insan,
 Vəfa görünmədi heç bir qadından.
 Bir kişi qadına bağlansa, inan,
 Vəfasız bir qadın yaxşıdır ondan.
 Qadın əyləncədir, saxtadır, qardaş,
 Zəhiri sülh olur, batini savaş.
 Aləmə bələdir düşmənlə olsa o,
 Ölümüdür qan üçün onun dostluğu.
 Bir işi gör, desən, əlini vurmaz,
 Onu görmə, desən, kənardə durmaz.
 Sən dərdləndən zaman sevinib gülər,

Sən sadələnən zaman o dərdəndə ölər.
 Qadınların işi belədir, aşkar,
 Pis arvadın uzun macərəsi var".
 Bəd heybat ərəbin lağ-lağ sözündən
 Məcnunun sinəsi od tutdu həmənlən.
 Yənə ahlər çəkdi o birdən-birə,
 Düşdü üzü qoylu quş kimi yerə.
 O qədər döydü ki, başını daşa,
 Qızardı gül kimi daş başdan-başə.
 Libas parçalanmış, can parçalanmış,
 Yıxıldı daşlığə o bağrı yanmış.
 O əfsun oxuyan şaşırdı birdən,
 Peşiman olmuşdu dediklərindən.
 Dağdan çox uzağə getməmiş, yolçu
 Gördü ki, təzədən huşə gəldi bu.
 Dönüb min üzr ilə gəldi iləri,
 Dedi: "Nahaq dedim mən bu sözləri.
 Bir sözdü, uydurub dedim yalandan,
 Gəl mənə əfv elə, yanılar insan.
 Bir zərəfatımlə incitdim səni,
 Canımı verərəm, əfv etsən mənə.
 Pərdə dalındadır o canan ində,
 Qırıqdır sən kimi onun da qəlbi.
 Onunla öz tayı, öz əri belə,
 Bir gecə baş-başə yatmamış hələ.
 O qıza başqası kəsmişsə nigah,
 Səndən üzüməmişdir öz əlini, ah.
 Yoxdur səndən özgə muradı, kamı,
 Bir sənənlə dünyada onun adamı,
 Dəqiqə başına o gözəl canan
 Səni xatırlayır, yad edir, inan.
 Bir ildən artıqdır gəlin gedəli,
 Möhrünü saxlayır vəfalı əli.
 Min il keçsə belə, yənə də sənənlə
 O qızdan bar yemək çətindir, şəksiz".
 Yalançı yalanı dedikcə gerçək,
 O iki üzünü Məcnun görərək,
 Azaldı qüssəsi, dərdi bir qədər,

Dözdü ağırlara canı bir təhər.
Başına vurduğu zərbədən yazıq
Qanadsız quş kimi olmuşdu artıq.
Ləl axırdı onun yaşlı gözündən,
Vəfa axtarırdı hər beyti, bilsən
İşinin nə sehri, nə sonu vardı,
Nə yarı bu dərdədən xəbər tutardı.

LEYLİNİN XƏYALINA MƏCNUN ŞİKAYƏT ETMƏSİ

Belə bəzənmişdi o, nazik bədən,
Bu bəzəklə çıxdı o, kəcavədən:
Hörmətçil kişinin evindəki yar,
Min nəqqaş gözünü kor qoyan nigar
Ərinə bağlanıb qalsa da üzdən,
Dost deyib ağları könlüdən, gözdən.
Məcnun bu işlərdən tutunca xəbər,
Dağıtdı qəlbini yeni qüssələr.
Pak düşüncələri artıdca onun,
Birə min olmuşdu dərdi Məcnunun.
Qanadsız quş kimi sürünürdü, bax,
Quruca nəfəsi qalmışdı ancaq.
Axtarırdı yazıq, həyat suyunu,
Daima dörd gözlə gəzirdi onu.
O, canan yurduna üz tutub gəldi,
Həsrətdən tük kimi canı incəldi.
Küləklə söylədi dərmini ona:
"Sən, ey öz əriylə keyf çəkən sona,
Hanı o əhd edib oturduğumuz,
Bir deyib, bir gülüb, bir durduğumuz?
Hanı vəd etdiyən o şirin visal?
Sinəmə baş qoyan səndin, ya xəyal?
Hanı bu dostluqda vəfa görməyin?
Nə oldu vəfaya umud verməyin?
Bütün peymanları tərək edərək sən
Günahsız üzünü gizlədin məndən.
Tutaq, könül yoxdur vəfaya səndə,

Bəs noldu dostluğa verdiyin vədə?
Mən sənin yolunda keçərkən candan,
Sən quru vədələr verirən, canan.
Eşqiğin yolunda can qoymuşam mən,
Özgənin eşqinə söz vermişəm sən.
Bu qədər əhdini basarmı insan?
Qaçarmı dostunu xatırlamaqdan?
Görünür çox şadsan sən təzə yardan,
Köhnəni yadına salmışsan bir an.
Özgənin boynuna sarılsan belə,
Bari axtar bizi quru dil ilə.
Sənin bağın üçün gəncliyim getdi,
Hayıf ki, bağbanlıq əməyim itdi.
Bağda əmək qoydu göyərçin, ey yar,
Meyvə yetişəndə yedi qarğalar.
Ah, o lətif xurman, o şirin xurman
Məndən özgəsinə tikandır, tikan.
Ahım dağlar yıxan bir sərt küləkdir,
Bərni yadlara verməyəcəkdir.
Əvvəlcə yar dedin sən mənə, ey qız,
Sonra zəlil kimi buraxdın yalnız.
Mən sənə yar deyib, könül verirkən,
Bilməzdim vəfasız olduğumu mən.
And içib, əhd edib mənə aldatdın,
Dedin, sevgilinəm, unudub atdın,
Anda bax, nə qədər düz imiş andın!
Əhdə bax, sən özün o əhdə dandın.
Qeyrə könül verib həmdəm oldun sən,
Nəçin utanmadın mənim gözümədən.
Yaşayan bir sənə mən deyilik tək,
Zülmü ədalətə bərabər edəç.
Başqa ariflər də yaşayır, bilsən,
Onlar gözəl seçir yaxşını pisdən.
Bilirlər nə qədər dərdim, qəmim var,
Mən sənə neylədim, sən mənə, ey yar?
Tutaq ki, bağlanmış gözlərim bir an,
Səni ki, başqası götürür kənardan.
Əhd üçün bir vəfa gəzsələr əgər,

Sənə bir vəfasız ad verəcəklər.
 Əhdini sındıran yaxşı adlanmaz,
 Sən əhdi qırmaqdan gəl saqın bir az.
 Gülzarın əhdini gül qırdı, canan,
 Tikanla doldurdu bağrını zaman.
 Şərab xalq üzündə həya qoymadı,
 Onunçün həyasız söyləndi adı.
 Gecə qırmasaydı ayın camını,
 Qaranlıq almazdı onun damını.
 Sənə nə ürəklə umud bağlayım,
 Nə üzlə arxanca gülüb ağlayım?
 Mən ömrü əhdimlə vermışəm başa,
 Sənsə vurub çarpdın əhdini daşa.
 Sən açmasan belə, könlümü birdən,
 Mən səni unudan, atan deyiləm.
 Əzabın başımdan aşsa da, gülüm,
 İncisəm, gözümü qapasın ölüm.
 Qəlbimə o qədər qəm verdin ki, sən,
 Şüur da, həya da çıxır bədəndən.
 Sənə dost deməyə məndə nə üz var,
 Nə dilim vəfasız sözüənə qıyar.
 Acizəm o sənin xam sifətindən,
 Bir də nə ad verim o surətə mən.
 Verdinin hər zülmə dözsə də bədən.
 Canımın, ruhumun qidası sənsən.
 Bu zülmün ömrümü alsə da dərhal,
 Üzr istər səndəki o gözəl camal.
 O camal qırsa da eli, obanı,
 Halaldır o hüsnə hamının qanı.
 Sən günəş üzlüsən, mənə bir çıraq,
 Qarşında sönməyim şəraf olacaq.
 Ay şəkar olsa da, sən elə mahsan,
 Vəzirin ikidir, bir özün şahsan.
 İpəkdə bir gülsən, xəzdə lələsən,
 Üzüm şirəsindən çox ləzzətlisən.
 Hüsnünə odun da rəqabəti var,
 Baxdıqca onun da ağzı sulanar.
 Gül, çiçək məsğəmi olsa da hər bağ,

Camalın olmuşdur gülşənə çıraq.
 Şahlığın geyimi atlassa əgər,
 Yanağın yanında samana bənzər.
 Qaşların incədir, oxşar xəyalə,
 Bayram axşamında bənzər hilalə.
 O qızıl güllüyün yanında, ey yar,
 Ud, səndə ağacı söyüdə oxşar.
 Üzüyün müşk rəngli gözəl sultanı
 Tutmuş Çin eliyə Həbəşistanı.
 Nə olar, özün də o camalə bax,
 Nə qədər çətindir ondan ayrılmaq.
 Canını başına qurban demişəm,
 Başqa bir tədbirim yoxdur, ey sənəm.
 Cəfani, zülmünü bunca çəkərək,
 Vəfa umuduyla yaşayır ürək.
 Səbr etməliyəm ki, bir görüm sonra
 Ömür cilovunu çəkəcək hara..."

ATASININ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ

Fars nəslindən olan şirin dil dehqan
 Belə xəbər verir ərəb halından:
 Oğlunu itirmiş o yəqub qoca
 Gözəl Yusifindən ayrı qalınca,
 Məcnunun halını gördü pərişan,
 Kəsdə umudunu ondan bir zaman.
 Ah çəkib gözüylə odlar görürdü,
 Yənə də umudla ömür sürürdü.
 Onun gəzmədiyi çarə qalmadı,
 Zənci yuyunmaqla çinli olmadı.⁹⁸
 Nə qədər dağıtdı yənə simü zər,
 Bəxti yetirmədi ona bir nəzər.
 Kəsdə umudunu dərdli oğlundan,
 Bir də gözləmədi sağalmaqla ondan.
 Bir küncə qısılib qaldı o baxsız,
 Bircə dörd küncünü gözlədi yalnız.
 Qocalıq, zəiflik, bir də bədbaxlıq,

Ona köç yolunu göstərdi artıq.
 Dünyanın dərdindən o gəldi tənə,
 Sıxılmış boğazı bənzədi çəngə.
 Qorxdı ki, öldürsün bu əcəl onu,
 Gəlib yadlar alsın onun yurdunu.
 Xəstə tək əlinə bir əsa aldı,
 İki nəfər cavan yanına saldı.
 Allah işıqladar, deyib, yolunu,
 Yənə də gözməyə çıxdı oğlunu.
 Dağ ilə səhranı gəzib bir zaman,
 Çölləri, qumları saldı ayaqdan.
 Umudla əl açıb xeyli gəzdilər,
 Heç yerdə tapmadı oğlundan əsər.
 Nəhayət bir nəfər xəbər verdi ki,
 Əzab evindədir sizin o itgi.
 O bir yerdədir ki, xərabəzardır,
 Baxdıqca qorxuncdur, sanki məzardır.
 Qara bulud kimi o çirkin diyar,
 Neft kimi alışıb, tutuşub yanar.
 Yənə yola düşdü zavallı qoca,
 Bütün günü gəzdi yollar boyunca.
 O bəxtsiz oğlunu görəndə birdən,
 Oynadı qocanın qəlbi yerindən.
 Məcnunda yox idi həyatdan əsər,
 Varlığı dəriydi, bir də sümüklər.
 Varlıq dünyasından düşmüşdü qaçaq,
 Sövdə yolundan da gəzirdi uzaq.
 Xəyalından asılmış çöpə bənzərdi,
 Ölümdən qurtarmış bir tük qədərdi.
 Yer üstə it kimi çabalasa da,
 Yer altındakından da heçdi dünyada.
 Qaynaqdan düşmüşdü həyat qazanı,
 Ayaqdan düşmüşdü, huşsuzdu canı.
 Yarılmış başından düşmüşdü papaq,
 Yerdə ilan kimi hey qıvrırlaraq,
 Əl boyda dərinə o tərki-vətən
 Fita tək tutmuşdu öz göbəyindən.
 Ata sığalladı onun başını,

Saxlaya bilmədi öz göz yaşını.
 Axıtdı sel kimi ciyər qanını,
 Uçurdu könülünün xanımanını...
 Açıldı Məcnunun bu dəm gözləri,
 Qəlbə munis gördü o bir nəfəri.
 Baxdı atasına o bəxti qara,
 Lakin tanımayıb qaçdı kənara.
 Bir adam özünü unutsa əgər,
 Başqa bir insanı tanıyar məgər?
 Dedi: "Sən nəçisən, de görüm kimsən?"
 Gəldiyin yollara qurban olum mən".
 "Mən sənin atanam, ey ciyər param,
 Nə vaxtdır, bir səni mən axtarıram".
 Məcnun atasını tanıdı bu an.
 Düşüb ayağına ağladı al qan.
 Ata qucaqladı yazıq oğlunu,
 O bunu öpürdü, bu isə onu.
 Ah, tuta bilməyib bir yerdə qərar,
 Min novbə çəkərək çox ağlaşdılar.
 Atanın göz yaş çay kimi axdı,
 Sonra boy uzunlu oğluna baxdı.
 Gördü, ölü kimi o çıl-çılpaqdır.
 Baş papaqsızdır, yalın ayaqdır.
 Bir xələt götürüb öz heybəsindən,
 Geydirdi oğluna, örtüldü bədən.
 Başmaq da, papaq da verdi, müxtəsər,
 Bəzədi təpədən dirnağa qədər.
 Sonra da atalığ nəsihətiylə,
 Ona öyüd verdi öz adətiylə.
 Dedi ki: "Ey ruhum, bu yuxundan qalx.
 Cüt atlı zəmanə tələsir, bir bax.
 Bu yolun hər otu qılıncdır, oğlum,
 Gəl, çəkin bu yoldan, qurbanın olum.
 Yediğin zərbələr çox asan deyil,
 Tutaq ki, sən dözdün bir ay, ya bir il.
 Yənə ox atacaq rəhmsiz fələk,
 O, sənin qanını açıq tökəcək.
 Tutaq bir neçə gün yənə dözdün sən.

Lakin bu yerlərdə can verib ölsən,
 Canavardan tutmuş pələngə qədər
 Sənin bədəninlə doyar vəhşilər.
 Qürbətə də ölmə gəl, nə varmış bunda?
 İt olmaq yaxşıdır ana yurdunda.
 Baş götürüb qaçdın vəhşi çöllərə,
 Qocaldın, çatmadı əlin bir yerə.
 Əzablar çəkməyin mənası varmı?
 Daima zillətə dözmək olarmı?
 O sular yatağı çaylağa bir bax,
 Səldən xarab olmuş gördüyün çaylaq.
 O sellər axıdan dağa qıl nəzər,
 Onu da zəlzələ dağıdıb tökər.
 Bu zillət, bu əzab pəncəsində sən
 Dəmirdən də olsan çürüyəcəksən.
 Getdi ömrüm-günüm sənin dərdinlə,
 Rəm olub bir zaman atanı dinlə.
 Baş getdi, cilovun bərkdir, ey insan,
 Alışdı ürəyim, sən yenə xamsan.
 Çöldə ləhləməkdən bir dəfə əl çək,
 Vəhşilər yanında kim at sürəcək?
 Divlər yatağına gəl olma məhrəm,
 Qaçma zəmanədən, ey tələci kəm.
 Başından bir dağıt bu qayğıları,
 Özünü xəyalla gəl aldat, bari.
 Bir arzuyla yaşa, o, puç olsa da,
 Arzuyla şadlanar aqıl dünyada.
 Yalan da, doğru da olsa hər dilək,
 Bari, bir nəfəsə bəzəkdir, bəzək.
 Əvvəl sən rahatca nəfəs al ki, bir,
 Sonrakı nəfəsin gör necə gəlir.
 Səadət qapını açmasa bu gün,
 Kəsmə umudunu ondan büsbütün.
 Çoxları buğdanı saxlanı etdilər,
 Qazanc görmədilər bir arpa qədər.
 Ömrün ixtiyarı öz əlindəyken,
 İşini gör, qurtar hamıdan erkən.

Sabah cilovunu tutanda oçul
 Bir də üz istəmə bu dünyadan gəl.
 Dediğin şərbəti verməzlər sana,
 Bil ki, yaratdığın düşər payına.
 Qadın nə toxusa əyninə keçər,
 Kişi əkdüyünü toplayıb biçər.
 Bu gün bir üzərlik yandı ki, sən də
 Duyasan iyini bəlkə öləndə.
 Ölüm dəhşətini qabaqca sına,
 Axırda dözsən hər ağrısına.
 Ölümü kim duysa ölümdən qabaq,
 Ölüm pəncəsindən xilas olacaq.
 Baş vaxtından əvvəl ucalsa əgər,
 Özü təpəsinə sille endirər.
 Səfər xəyalilə gülən bir dodaq
 Öz bəşirdiyəndən pay aparacaq.
 Adamsız qalmışdır meydanın, bir dur,
 Yetər divanəlik gəl sakit otur.
 Hər kəsin bir könül həmdəmi olar,
 Hər çəkilən dərdin bir sonu da var.
 Söz yox ki, ucadır insanlıq sonda,
 Lakin it də yaşar, ölər vətəndə.
 Əgər insansansa, insanlığı sev.
 Bir div olsan belə, anla ki, hər dəv
 Bir insan şəklinə görünmək istər.
 Divdənsə dərs alıb adamlıq göstər.
 Ah, oğul, insansan, şəərəlisən sən,
 Özünü divlərlə tayını edirsən?
 Azdır yoldaşlığım bu yolda sənə.
 Canım yedəyindən gen qaçma yenə.
 Gəl mənə yoldaş ol, həmcinsin mənəmə,
 Bari, təsəlli ver qəlbimə bir dəm.
 Bu gecə sən məndən üz döndərsən, ah!
 Bil ki, gec olacaq axtarsan sabah.
 Sözlərim gəlirsə qəlbinə ağır,
 Bu da, bil, fələyin qəzasındandır.
 Qaçma, yaxına gəl, iş gör əlimlə.

Zamanın hökmünü bir yaxşı dinlə.
 Mən ömrü bitirdim, sən şad ol yazıq,
 Şərəbi sən iç ki, mən məstəm artıq.
 Ölüərəm, ömrümü çatdırdım başa,
 Qəm öldürdü məni, sənəş şad yaşa.
 İnan ki, göylərə sovruldu külüm,
 Günəşim saralır, yaxındır ölüm.
 Günəş axşam oldu, hardasan səhər
 Oğlum, mən ölüərəm, bir kömək göstər.
 Oğul, gəl, atayın pis gününə çat,
 Gəl, canı çıxmamış ona əl uzat.
 Mən əldən, ayaqdan düşməzdən əvvəl
 Sönmüş ocağımı qızdırmağa gəl.
 Yerimdən qoparsa məni ruzigar,
 Gəl mənim yerimdə özün tut qərar.
 Qoy ölüm əmrilə canımı alsın,
 Bari, bir oğulsa yurdumda qalsın.
 Ölüm səfərinə çıxsə bədənəm,
 Bilim ki, yerimdə adam var mənim.
 Ölüm yaşadığımda baxmasan mənə,
 Nə dostə xoş gələ, nə də düşməmə.
 Kənardan-kənara çıxar bir nəfər,
 Mənim yığdığını qapıb qəsb edər.
 Rəvamı dünyada mən talei kəm,
 Oğlum ola-ola kimsəsiz öləm?
 Artıq çalınmışdır köç təblim, inan,
 İndi köç yoluna hazırlaşır can.
 Qorxuram, köçməyə tələsiyəm mən,
 Köçümü tərpədəm sən gəlməmişkən.
 Məzarım üstünə sən baş qoyasan,
 O vaxt ağlayasan, bərk ağlayasan.
 Tüstüyə dönsə də o gün nəfəsin,
 Mənə nə faydası o ağlar səsin?
 Qəmindən dünyalar yansa da, düzü,
 Bir də gülməyəcək bəxtimin üzü".

MƏCNUNUN ATASINA CAVABI

Oğul atasına çox qulaq asdı,
 Onun hər sözünü qəlbinə yazdı.
 İstədi iki gün səbr edib dözsün.
 Bu sövdə yolundan o ayaq üzsün.
 Eşqə tövbə demək istədi, fəqət.
 Tövbə qulağını çəkdi məhəbbət.
 Məhəbbət filə də qoyar piyada,
 Ona diz çökənlər mərdədir dünyada.
 Bu, keçə şiridir, o, meşə şiri,
 Bu, həmişə tikər, yırtar o biri.
 Eşqin kamanından ox atsa bəşər,
 Onun öz əlini o, şil-küt eylər.
 Məcnun toplayaraq öz qüvvətini,
 Dinləyib atanın nəsihətini,
 Dedi: "Ey nəfəsi ruhuma qüvvət,
 Sənsən müşgülümü düzəldən, əlbət.
 Sözün, nəsihətin dimağımdadır,
 Bax, qulluq halqan da qulağımdadır.
 Gözlə nəsihətin qəlbə çıraqdır,
 Kim boyun qaçırırsa, bəxtdən uzaqdır.
 Mən qulaq asardım bu sözlərinə,
 Neyləyim, əlimdən gəlməyir yenə.
 Mənə ağıl dərsi oxumaqla sən
 Nə üçün eşqimin üstə gülürsən.
 Məhəbbət oylağı könlümçün, inan,
 Bir qara pula da dəyməz bu cahan!
 Tale puç eyləmiş məni dünyada,
 Eşidib bildiyim düşməyir yada.
 Bütün hafizəmi sovrub yellər.
 Yoxdur xətimdə nə səs, nə xəbər.
 Bu gün soruşma ki, nə yedim dünən.
 Bu sual da çıxar puç hafizəmdən,
 Bu saat gördüyüm işi də sorma,
 Cavabsız qalarsan, özünü yorma.
 Bilirəm, oğlunam, sən də atamsan.

Adın da qalmamış yadımda, inan.
 Bir atam çıxmamış yadımdan bu gün,
 Huşumun özü də itmiş büsbütün.
 Öz adım da çıxmış yadımdan bu dəm,
 Bilmirəm məşuqəm, yoxsa aşiqəm.
 Bir ildırım kimi qəlbim odlandı,
 Qəlbimin odundan, canım da yandı.
 Ayrıldım dünyanın nemətlərindən,
 Çöllərin otuyla keçirirəm mən.
 Zəmana adlanan bu boş dəyirman
 Boşalmış deyirəm, dən ilə sudan.
 Mən öz vəhşətimdən itgin düşmüşəm.
 Vəhşilər insana olarmı həmdəm?
 Vəhşiyə dost olsa insan dünyada,
 Vəhşi adətincə ömr edər o da.
 Mən milçək toxunmuş qovun kimiyəm,
 Kəs məni, at gedim, saxlama bir dəm.
 Yoxsa bir toz qopsa üstümdən əgər,
 O tozum bostanı xəstələndirər,
 Çiçəyi kənardə tutun uşaqdan,
 Yoxsa zəhərlənər uşaqdakı qan.
 Yalnız xərabəyə meylim var mənim,
 Qoy xərabə olsun yerim, məskənim.
 Zənn et ki, zəmində bitmədi bir kol,
 Atdığı bir toxum puc oldu bir yol.
 Bildiyin bir sözü oxumamış bil,
 Zənn et ki, əkdiyin heç oğul deyil.
 Gəl bir məzar düzəlt, sözümlə dinlə,
 Ölmüş bir aşiqi dəfn et əlinlə,
 Ağılın üstünə qələm çəkilən
 Divanə bir gəncdən əlini üz sən.
 Deyirsən yaxındır sənə köç yolun,
 Köçünü bağlamış bu bədbəxt oğlun.
 Xəzanım çatacaq sən ölənədək,
 Bil ki, səndən qabaq köçüm gedəcək.
 Sən ölsən üstündə dirilər ağlar,
 Mən çoxdan ölmüşəm, əlimdə nə var?"

ATASININ MƏCNUNLA VİDALAŞMASI

Atası görünəcə dərddi oğlunu,
 Eşqin girdabında boğulduğunu,
 Kəsdı umudunu ondan büsbütün;
 O qızdırma sapı düşmüşdü dəyün...
 Dedi: "Ey ciyərim, ciyər nəstərim,
 Ey boyun zəncirim, ey taci-sərim,
 Ələcsiz dərdini duydum ürəkdən,
 Səndən də əl üzüm, özümdən də mən.
 Atan əldən düşdü, insafa gəl sən,
 Gəl tut məhəbbətlə onun əlindən,
 Qalx, sarıl boynumdan, qurbanın olum,
 Üzüm göz yaşınla islansın, oğlum.
 Səfər qüslüm olsun o göz yaşları,
 Səfər beşiyində dinc yatım, bari.
 Ayrılıq dəmidir, halıma yan bir,
 Gözümə sürmə yox, mil çəkilməşdir.
 Naz vaxtı deyildir, qucaqlaşaq gəl,
 Səndən tuşə alım səfərdən əvvəl.¹⁰⁰
 Köçümü yığmışam dünyadan bu dəm,
 Başqa bir aləmə köçüb düşmüşəm.
 Sənə fikrindən də deyiləm uzaq,
 Ölüyəm, dərdinlə ölüyəm, ancaq
 Çox əziz olsan da gözümlə kimi sən,
 Atanı bir daha görməyəcəksən.
 Əlvida, səfərə hazırım artıq,
 Gedər-gəlməzədir bu son ayrılıq.
 Əlvida, ayrılıq zamanı yetdi,
 Biz gecikib qaldıq, karvansa getdi".
 Qurtardı atanın vida sözləri,
 Oğluyla görüşüb qayıtdı geri.
 Pərişan atanın üzündə kədər,
 Ölümcül, evinə gəldi bir təhər.
 Zəiflik üzündən o iki-üç gün
 Qüssəylə keçindi vücudu ölgün.
 Bərdən baş qaldırdı pusqudan əcəl.
 O öldü murada çatmadan əvvəl.

Onun səma quşu çıxdı qəfəsdən,
 Sidqin budağında o tutdu məskən
 Göylərdən törəyən göylərə yetdi,
 Torpaqdan olan da torpağa getdi.
 Asudə odur ki, ay tək hər zaman
 Bu yandan çıxaraq, batsın o yandan.
 Bağlanıb qalmasın qüssə evinə,
 Şimşək tək parlayıb o sönsün yənə.
 Beş günlük dünyanın mənzilində sən
 Çox rahatlanma ki, zillət çəkəsen.
 Qoy bilsin bu kənddə mənzil tikənlər
 Yoxdur bu aləmdə dinclikdən əsər.
 Ölməz can qurtaran bu daş hasardan
 Onunçün ölmüşdür bu dünya, inan.
 Mələk surətində bir divdir aləm.
 Səni məhv etməyə çalışır hər dəm
 Dolmuşdur dünyanın kasası qandan,
 O qan da süzülür öz bağrımızdan.
 Dünyada həmdəmin olsa da hər kəs,
 Ömründə şad olub sifəti gülməz,
 Bu divlər yatağı yer deyil, inan,
 Sel yolu tutmuşdur, qalx bu yataqdan.
 Dünyanın ağzı bir xurmayə oxşar,
 Əfsus, öpüşündə acı tikan var.
 Sərvini bitirmə bu çəməndə sən
 Suyu duz, otu da qılıncdır, bilsən.
 Bəsdir bu dünyadan yediyimiz qəm,
 Çoxmu qəmçısını vuracaq aləm?
 Aləmi şad keçir, bil, aləm budur,
 Çəkmə dünya qəmi, əsil qəm budur.
 Əliuzun olsa bir oğru əgər,
 Girib xəzinədən gövhərlər çəkər.
 Xəzinəni atıb, kim yəsə torpaq,
 O, ağıllı deyil, ilandır, ancaq¹⁰¹.
 Yaşa ki, dünyaya işiq verəsən,
 Torpağa göz tikmə ilan kimi sən.
 Ömürdən bərk yapış, ömürdər məqsəd,
 Ömürsüz dünya da boş qalır, əlbət.

Yaxşı-yaman gündə gümüş çox yarar,
 Min gəmi ləngəri onunla sınar.
 Əlində saxlama, quyu tək, varı,
 Dəyirman daşı tək üyüd onları.
 Aldığın hər şeyi payla dünyada,
 Belə abad olub bizim dünya da
 Hərdən bir əl iyi qayırsan da sən,
 Ox da yon hazırla, dünyada bəzən.
 Yüksüz bir adamdan alınarmı bac?
 Xaraba bir yerdən alınmaz xərac.
 Boş-bıkar oturma heç yerdə bir an,
 Bari əl-qolunu oynat yalandan.
 Heç yerdə qəflətlə gəl tutma qərar,
 Hərdən bir bağırıb hay-küy də qopar.
 Əli boş insanlar qəm çəkər, bişək,
 Bəldən şikəst olsun gücsüz bir eşşək.
 Səninlə cüdura çıxanlara bax,
 Yarı yolda qalan bir sənsən ancaq.
 O Kəyan şahları, o peyğəmbərlər
 Dünyanı qullara qoyub getdilər.
 Gör bu qövmlər kimdir, kim idi onlar,
 Gör kimin yerində kim tutdu qərar.
 Yaxşılıq etməsən əgər insana,
 Böyüklük zərəfi verilməz sana.
 Yaxşılıq eyləyib, qorx yamanlıqdan,
 Yaxşılıq gətirər yaxşılıq hər an.
 Sənə pislilik edən özündən küssün,
 Çünki öz canına qiymiş o düşgün.
 Quyuya salsan da yaxşılığı, bil,
 Yənə qayıdacaq, o itən deyil.
 Hər yaxşı-yamana qoca dünyada
 Gələrlər fələklərdən bir əksi-səda.
 Kim dağa sirtini söyləsə əgər,
 Dağ eşitdiyini geriyə verər.
 Qalxıb ucalsan da sonsuz göylərə,
 Ağılı başında ol, düşün bir kərə.
 Heç kəs bu fələkdən baş çıxarmamış,
 Heç kəs bu kitabı sona varmamış.

Araba, mancañaq daşını heç kəs
 Fələk divarına söykəyə bilməz,
 Çünki o torpaqdan, yerdən uzaqdır,
 Yer in tənəsindən pak duracaqdır.
 Dünya karxanadır, xor baxma bari,
 Bu dibsiz quyuya düşdü çoxları.
 Dərindir, çuxurdur dediyim quyu,
 Sən oyuncaq yeri zənn etmə bunu.
 Bil ki, bu quyudan çəkilməsən sən,
 İpin buraxılsa daima əldən,
 Bu sallaxanadan qurtulmaq olmaz,
 Bari bu hikməti dərk elə bir az.
 Harda bir abadlıq görsən bərqərar,
 İlki də, sonu da xaraba olar.
 Daim xaraba da olsa bir diyar,
 Bil ki, abadlıqdan onda nişan var.
 İstar xarab olsun, istərsə abad,
 Daimi binövrə qoymamış ustad.

ATASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bir gün, təsadüfən, doğanda səhər
 Şikara gedirdi çölə bir nəfər.
 Məcnun Nəcd dağına çıxıb durmuşdu,
 Təcda inci kimi tək oturmuşdu.
 Yolçu yol üstündə şirə göz atdı,
 Qılınc tək dilini ona uzatdı.
 Yasa batmış kimi soruşdu ondan:
 "Ey evdən, eşikdən didərgin insan,
 Leylidir gözdüyün dünyada ancaq,
 Bir öz ətrafından almırsan soraq.
 Yadından çıxmışdır atayla ana.
 Həyasız adamsan, eyb olsun sana.
 Sənin tək bir oğul girsin yerlərə.
 Naxələf olmaqdan əl çək bir kərə.
 Tutaq ki, ömrünün cavan vaxtı sən
 Qaçdın öz atandan, o kimsəsizdən

İndi ki, ölmüşdür o yazıq atan.
 Nolar xatırlasan, onu bir zaman.
 Olmazmı, gedəsən ziyarətinə,
 O ata haqqının son möhnətinə?
 Sığınıb qəbrinin pənahına sən,
 O incik ruhundan üzr istəyəsən?"
 Məcnun, xəbərçinin bu sözlərindən
 Sızlayıb çəng kimi büküldü birdən,
 Dərdlənib, yerlərə çırpdı özünü,
 Dönüb sillələdi o, üz-gözünü.
 Kəsildi büsbütün səbri, qərarı,
 Qaçdı atasının qəbrinə sarı.
 Qəbrin şüşəsinə bir nəzər atdı,
 Elə bil bağrına almazlar batdı.
 Huşsuz, o türbəyə yığıldı birdən,
 Basdı öz bağrına onu dörd yerdən.
 Onun pak ruhuna ağladı zar-zar,
 Axan göz yaşıyla islandı məzar.
 Gah qəbri qucayıb huşsuz durardı,
 Gah dərddən başına qum sovurardı.
 Gündüzki dustağın çatdı gecəsi,
 Çoxaldı xəstənin can isitməsi.
 Bütün ömrü boyu o naxos bədən
 Qəmlər əsiriydi ilk nəfəsindən.
 Qorxunun əsiri olsa bir nəfər,
 Halı yetimlikdə nə ola bilər.
 Ah! O yetim ürək, o dərdli dustaq
 Köməksiz, arxasız, yetim qalaracaq,
 Qıvrılıb torpağa düşdü bir zaman,
 Öz müsahibindən axtardı nişan.
 Lakin, tapmayınca öz qəmxarını,
 Kəsmədi ömrünün qəm ruzgarını.
 Ağladı, gözümdən qan axıdaraq,
 Tamam qızıl qana bulandı torpaq.
 Dedi: "Yazıq atam, de hardasan sən?
 Oğluna tacını göstərməyirsən.
 Ey mənim qənimə, yasıma həmdəm,
 Bu dərdi mən kimə şərh edim bu dəm.

Üzünü torpaqda sən gizlədərək,
 Oğulsuz qalmağı istədin, demək.
 Mən ki, atasızlıq bilməzdim bir dəm,
 Sınadım, nə qədər acıymış bu qəm.
 Of! Könlüm naləsiz, sakit durarmı?
 Bir də səndən özgə köməyim varmı?
 Yarım da sən idin, yavərim də sən,
 Könlüm güc alardı daima səndən.
 Oğluna daima yollar açaraq,
 Bir səndin dərdimə yanarım ancaq.
 Sənsiz ki, zillətdə yaşayacağam,
 Əfsus, səndən sonra yenə də sağam!
 Uzaq düşməyimi başıma qaxma,
 Çoxdur xəcalətim, olmuşa baxma.
 Hər nəsihətini eylədikcə yad,
 Ruhumdan ucalır ah ilə fəryad.
 Mənim xoş yerişli atlım şən ikən,
 Dönmüşdüm başı bərk ayığına mən.
 Qızıl bir sırğaydın qulağında sən,
 Qapı halqası tək uzaqdım səndən.
 Sən mülayim idin, mən dəliqanlı,
 Mən soyuqqanlıydım, sən isti qanlı.
 Sözlə oxşamadım qəlbini bir an,
 Yanında bir gecə yatmadım, aman!
 Sən mənim ucumdan dözdün yüz dərdə,
 Mənsə xəyal kimi gözdüm çöllərdə.
 Mənim yatağımı çırpardın hordən,
 Mənsə ayrılmazdım yenə çöllərdən.
 Sən şadlıq bəsəti qurardın mana,
 Mənsə yığılardım daşlar qoynuna.
 Sən dua elədin, təsir etmədi,
 Mən də ağac əkdim, meyvə bitmədi.
 Cən dostum sənsənmiş, andıqca, inan,
 Bil ki, dərd əlindən bağrım olur qan.
 Axır libasıma göz qaram hər dəm,¹⁰²
 Bu yolla kor olub, qara geyirəm.
 Ah, ata, peşmanam tutduqlarımdan,
 Bir dərdim min oldu, beləymiş dövran.

Yersiz incitməşəm, atacan, səni
 Əhvalım çox pisdir, bağışla məni.
 Səni incitməşəm bu dünyada, ah!
 Bizdən sorulmasın bu ağır günah.
 Sən, ey ulduzumu işıqlandıran,
 Sənin əlindədir əlacım inan!
 Sən razı qalmasan oğlundan əgər,
 Allah da oğluna cəzalar verər.
 "Ciyərim" deyərdin mənə bir zaman,
 İndi o ciyəmə sən ox vurursan.
 Doğrudan ciyərin yarandımsa mən,
 Gəl kabab bişirmə öz ciyərindən.
 Bir də ciyərindən axırsa bu qan,
 Sən niyə torpağın qucağındasan.
 Ciyərim qanını axıdaraq sən
 Yenə də: "Ciyərim sənsən" deyirsən.
 Səni yandırdımsa, ey taci-sərim,
 Alışıb od tutdu öz ciyərlərim.
 Əgər sənə qarşı günahkar oldum
 Özüm öz cəzama giriftar oldum.
 Qulaq asmadımsa sözlərinə mən,
 Qulağım buruldu sənin zərbəndən".
 Məcnun ah çəkərdi aşdıqca dərdi,
 Gününü gecə tək qara edərdi.
 Gecə sallayardı qara bir bayraq,
 Ağlamaq təbili susmazdı ancaq.
 Sədəf tək arxası qaralmış gecə
 Ayla və balıqla pəncələşincə,
 Balıq sədəfindən qızıqdı haman,
 Bütün dürləri tökdü ağzından.
 Məcnun sədəf rəngli iki gözündən.
 Ətrafa incilər səpirdi, bilsən.
 O qəbrin üstündə səhərə qədər,
 Oxudu qəlbəyaxan, acı novhələr.
 Türbəylə birləşdi o da türbə tək,
 Bu iki mənzildə vurdu bir ürək.
 Qəbrə üz sürtürdü o yanıqciyər,
 Bu zaman gün çıxdı, açıldı səhər.

Səhərin qarçısı səslənən zaman
 Şəfəq bayrağını qaldırdı dağdan.
 Kimyagər - səhərin böyük iksiri,
 Qızıla döndərdi nəfəslə yeri.
 Torpaqda sürünən o yazıq insan
 Qalxıb Nəcdə getdi yenə pərişan.
 Yenə ağlayırdı gözlərində qəm,
 Onun varlığını sarmışdı matəm.
 Əzabla qatlandı tale deyənə,
 Yüz min çətinliklə yaşardı yenə.
 Bir könül şamını gözirdi təkcə...
 Gecəsi gündüzdü, gündüzü gecə.

MƏCNUN VƏHŞİLƏR ARASINDA

Əfsanə yaradan bir sahib hünər
 Bu qəmli dastanı belə nəql edər:
 O yatağı səhra, o balmıçı dağ,
 Bu saxsı evdəki o solğun zanbaq
 Ata matəmimi çatdırıb başa,
 Yenə də üz tutub, qaçdı dağ-daşa.
 O, vəhşi çölləri bir gün tərək etdi,
 Yarıнын yurduna üz tutub getdi.
 Gördü ki, vəfanın çəkdiyi qələm
 Leylini Məcnunla yazmışdır bahəm.
 Eşdi dirnağıyla yerin layını,
 Özünü saxlayıb pozdu tayın.
 Görənlər dedi ki: "Bu necə işdir?
 O iki rəqəmdən biri getmişdir".
 Dedi ki: "Birini pozsa da qədər,
 Bir ad ikimizə kifayət edər.
 Aşiqi axtarıb gözə bir insan,
 Onun yarını da qoy tapsın ondan".
 Bu vaxt soruşdular, dedilər: "Nədən
 O itmiş ortadan, itməmişən sən?"
 Dedi: "Yaxşı düşməz mənimçin artıq,
 Mən özüm məğz olam, o isə qabıq.
 Mən dostun örtüsü olsam da ancaq,

Xoşdur o məğz üstə bir qabıq olmaq".
 Deyib, o yerlərdə tutmadı qarar,
 Gah yolla gedirdi, gah yoldan kənar.
 O, aşıqlar kimi dilində qəzəl
 Gəzirdi bir təbib, bir mehriban əl.
 İnsan adətindən əl götürərək,
 İpini qırmışdı o, vəhşilər tək.
 Çöl vəhşisi kimi o, zaman-zaman
 Yeyib yaşayırdı yaşıl otlardan.
 O, tordan, vəhşidən qorxmurdu bir dəm,
 Vəhşilər olmuşdu Məcnuna həmdəm:
 Ona yetişməsin deyər bir zaval,
 Keşikdə durardı şir ilə maral.
 Çöldə nə qədər ki, vəhşilər vardı,
 Onun qulluğunda hazır durardı.
 Aslanı, maralı, tülkünə, qurdu
 Yığış yol üstündə ordugah qurdu.
 Hamsı qulluğunda durmuşdu sayaq,
 O da şah olmuşdu Süleyman sayaq.
 Şahin qanadından günlüyü vardı,
 Nəşinə qaraquş kölgə salardı.
 O qədər böyükdü ondakı şahlıq,
 Vəhşilər vəhşətdən çıxmışdı artıq.
 Qoyun qurd belinə yatıb qalardı,
 Maral şir üstünə ayaq alırdı.
 Düzəlmişdi itlə dovşan arası,
 Şir südü əmirdi ahı balası.
 Məcnun yol gedirdi əlində canı.
 Vəhşiyə dolmuşdu onun dörd yanı.
 Yatacağı yeri tülkü görərdi,
 Ona quyruğuyla yer süpürərdi.
 Ahu sıgallardı yanaqlarını,
 Qoynuna alardı ayaqlarını.
 Onun cüyür kimi həmdəmi vardı,
 Maral sağrısına o, baş qoyardı.
 Başının üstündə şir diz çökərək,
 Keşikçi durmuşdu qılınc çəkərək.
 Canavar olmuşdu ona pasiban,

Canını edərdi yolunda qurban.
 Vəhşidən doğulmuş yirtici pələng
 Öz təbiətini eyləmişdi tərək.
 Çöl heyvanlarından iki-üç qatar
 Onun ətrafında tutmuşdu qərar.
 Vəhşilər içində tək oturmuşdu.
 Elə bil, qoşunlu bir şah durmuşdu.
 Qorxaraq ordakı yirticilərdən,
 Onun yaxınına gəlməzdi insan.
 İzinsiz gəlsəydi ora bir nəfər,
 Didib parçalardı onu vəhşilər.
 İzinlə gəlsəydi yanına hər kəs,
 Vəhşi heyvanlardan çıxmazdı bir səs,
 İstər qohum olsun, istərsə tanış
 Yaxına gəlməzdi izin almamış.
 Gedirdi vəhşilər yanınca hər an,
 Sanki sürüsüylə gedirdi çoban.
 Vəhşilər mülkündə tutmuşdu qərar,
 Vəhşiyə dost olan, vəhşi də olar.
 Yanına ahular çox toplandı,
 Qərribə, çox şiltaq bir ahu vardı:
 Oynağan və zirək bir ahuydu bu,
 Sağrısı çox hamvar, ucaydı boynu.
 O çox xoş gələrdi bizim Məcnuna,
 Ayrıca bir qayğı bəslərdi ona.
 Yanına çəkərək o yoldaşını,
 Tutub sığallardı onun başını.
 Hər gün o gözləri öpməyi vardı,
 O gözlər Leylini xatırladardı.
 Camaat qalmışdı bu işə heyran,
 Onun vəhşilərlə dost olmağından.
 Kimin ki, sövdəsi, eşqi solmazdı,
 Məcnunu görməmiş sakit olmazdı.
 Hər gün bir diyardan gələn yolçular
 Onun ətrafında tutardı qərar.
 Tutduğu orucu sındırsın, deyər,
 Yeməklər gələrdi ona hədiyyə.
 Xeyməgah quraraq şir dərindən,

İgidlər qəlbini üzərdi bilsən.
 Yemi vəhşilərə payları bütün,
 Özüsə bir tikə yeyərdi hər gün.
 Vəhşi heyvanlara o, il uzunu
 O qədər verdi ki, öz ruzusunu,
 Ruzi verən bilib onu hər heyvan,
 Səcdəyə durardı gördüyü zaman.
 Ondən ayrılmazdı bir dəm vəhşilər,
 Gəlib yem alardı hər axşam, səhər.
 Bir eli aldadar verilən ehsan,
 Ehsana qul olar hər azad insan.

HEKAYƏ

Qədimdə belə bir rəvayət varmış
 Ki, Mərv ölkəsində bir şah yaşarmış.
 Bir neçə köpəyi zəncirləyərək,
 Bəndlərdə saxları onları div tək.
 İtlərdə əbdaha güvvəti vardı,
 Dəvənin boynunu qoparırlardı.
 Acıqlanan zaman şah bir nəfərə,
 Atarmış yazığı quduz itlərə.
 Şahın qəzəbinə düşsəydi hər kəs,
 Köpəklər dağıdıb yeyərdi dinməz.
 Şahın yaxın olan adamlarından
 Ağillı, kamallı bir nəfər cavan
 Qorxdu ki, dostları qıran bu cəllad
 Günlərin birində olsun ona yad,
 Onun ahusunu öz vərdişiylə
 Sınaqdan keçirsin köpək dişiyilə.
 İtlərdən qorxaraq, min heyvəcanla
 O gedib dostlaşdı it saxlayanla.
 İtlərin yanına gəlcək hər kərə,
 Bir qoyun atardı vəhşi itlərə.
 Bu yolda bəsləndi, saxlandı itlər,
 O gənədə qalmaq qorxudan əsər.
 O açıq əllini görən hər köpək
 Ona qul olmuşdu, boyun bükərək.

Bir gün, acıqlandı şah o cavana,
 Üzünü, gözünü turşutdu ona.
 Cəllada əmr etdi hamən zülümkar:
 "Bu gənci bu saat itlərə apar!"
 O itmacazlılar itlik etdilər,
 İt pay qapan kimi alıb getdilər.
 Gəncin əl-qolunu bağlayıb hamən,
 İtlərə atdılar onu kənardan.
 O dəmirpəncəli, o pələng itlər
 Əvvəlcə cavana hücum etdilər.
 Ancaq, tanıyınca baxıb durdular,
 Quyruq bulayaraq boyun burdular.
 Həmişə yerə yatdı üzləri üstə,
 Yatdılar baş qoyub dizləri üstə.
 Gəncə dayə kimi oldular, bilsən.
 Bir gün gəlib keçdi bunun üstündən,
 Üzünü göstərdi ağ səhər yenə,
 Boyandı üfüqlər qızıl rənginə.
 Şah peşiman oldu öz tutduğundan,
 Yaxın nədimlərə söylədi bu an
 "Dünən o günahsız ahucuğu mən
 Səhv edib itlərə verdim əlimdən.
 Bir baxın, görün ki, o quduz itlər
 Gəncin vücudundan qoydumu əsər?"
 İtləri saxlayan gəldi çaparaq,
 Dedi ki: "Ey şahım, sən sırrə bir bax,
 Bu gənc - insan deyil, mələkdir, mələk.
 Onu sayəsində saxlayır fələk.
 Qalx, gəl, bir ondakı işığa bax sən,
 Tanrı sənətini bəlkə görəsən.
 İtlərin ağzında sağ oturmuşdur.
 Onların ağzına möhür vurmuşdur.
 O ədəhaüzlü canavar itlər
 Onun tükünə də verməmiş zərər".
 Şah əmr eylədi ki: "Dayanmaq olmaz,
 O əldən getmiş tez edin xilas".
 İtlərin yanından, yol məmurları

Gənci gətirdilər saraya sarı.
 Şah heyran qaldı ki, o igid cavən
 Necə can qorumuş o quduzlardan.
 Ağlaya-ağlaya göz yaşını tökdü,
 Ondən üz istəyib, diz üstə çökdü.
 Dedi ki: "Aç, söylə sən, ey qəhrəman,
 Necə can qurtardın o quduzlardan".
 Gənc dedi: "Əvvəlcə çəkinib səndən,
 Tikələr atmışdım o itlərə mən.
 Etdiyim yaxşılıq getmədi hədəm,
 İtlər öz ağzını möhürlədilər.
 Lakin qulluq etdim düz on il sənə,
 Axırda bu cürə haq verdin mənə.
 Sən məni itlərə atdınsa əgər,
 Yaxşı ki, dost yeyən deyilmiş itlər.
 Dostluğu səndə yox, itdə gördüm mən,
 İt bilən hörməti ayaqladın sən.
 İt sənə dost olar, bir sümük atsan,
 Namərd qədir bilməz, olsan da qurban".
 Şah heyran qaldı ki, bu nə hekmətdir,
 Bildi ki, səadət - insaniyyətdir.
 Qəflət yuxusundan ayıldı birdən,
 Əl çəkdi itlikdən, itpərəstlikdən.
 Bunu söyləməkdən bir məqsədim var:
 Səxavət qələdir, o, can qoruyar.
 Məcnun bəslədikcə o heyvanları,
 Çəkdi dövrəsinə bir can hasarı.
 Hasar ətrafında gəzən hər heyvan
 Məcnunun işinə yarardı hər an.
 Bir yerdə dursa da, qalxsa da əgər,
 Yanından getməzdi dostu vəhşilər.
 Məcnuna bənzəsən insanlıqda sən.
 Dünyada nə qüssə, nə dərd çəkərsən.
 Xəlifə də yəsə süfrəndə nemət.
 Yeməyi səndənsə, qulundur, əlibət.

MƏCNUNUN ULDÜZLƏRƏ ŞİKAYƏTİ

Gecə parlayırdı bir gündüz kimi,
 Göylər tər-təzəydi yaşıl düz kimi.
 Qızıl həməlin şəddələrindən
 Qızıl geyinmişdi göy üzü, bilsən.
 Səyyara ədəblə əl bağlayaraq,
 Üfüqün fərşinə döyürdü ayaq.
 Uzaqdan lahəvlə vələ deyərək,¹⁰³
 Divə qılıncını çəkmişdi şimşək.
 Gecənin nəfəsi fələkdə yandı,
 Ayın gövhərindən yer işıqlandı.
 Göydə parladiqca nəfəylə gövhər,
 Ətirilə, bəzəklə doldu üfüqlər.
 Fələk çərx üstündə tutmuşdu qərar.
 Qütübün qələsinə çəkmişdi hasar.
 Fərqəd öz atını çapırdı yenə,¹⁰⁴
 Gəmisini çatmışdı Şətt sahilinə.
 Fələk hər addımda büsat açırdı
 Gecəyə yüz cürə ulduz saçdı.
 Pərvin al və sarı ipək tutaraq,¹⁰⁵
 Qızıl sancağına çəkirdi bayraq.
 Ay sarı ipəkdən tutmuşdu halə,
 Rübəndi bənzərdi onun xəyalə.
 Ulduzlar girmişdi başqa sifətə,
 Mın bir yaraşığa, mın bir zinətə.
 Elə bil ki, şahın öz kamanından
 Möhrə atılmışdı aya bu zaman.
 Ütarid süzərək göydə gəzərdi,
 Fəzaya sancılmış oxa bənzərdi.
 Yəhərinin qaş Zöhrəydi, gerçək.
 Gözəl görünürdü onun alnı tək.
 Onun qılıncı tək günəş də parlaq,
 Gecə örtülüydü, gündüzə çılpaq.
 Mərrix də gözündən qəzəb təkərdi,
 Düşmənin gözünə millər çəkərdi.
 Onun üzüyünü Bürcis saxlardı,
 Onda dünyaların talei vardı.

Onun qılıncını itilər Keyvan,
 Belindən bir bilöv asmışdı əlan.
 Şahın bu cəlalı heç də solmasın.
 Dünya camalından məhrum olmasın.
 Bu şah qapısında tapdın məqami,
 Şənin nə yüksəkdir sənin, Nizami!
 Bürcələr, mənzillər dairəsindən
 Fələk zəlzələyə düşmüşdü, bilsən.
 Həməl bürcü ayın dodaqlarından
 Haşiyə tikmişdi göyə bu zaman.
 Dərya öküzü tək, o öküz bürcü
 Gövhər boğazlıydı, dişləri inci.
 Kəmərlə bağlanmışdı Cevza iki qat,
 Qoşa payalıydı əyləşdiyi taxt.
 Həqə gəlin kimi girib duvağa,
 Durmuşdu Hənəylə qulaq-qulağa.
 Qayçı dırmağını uzadıb Xərçəng,
 Vəhşi dırmağını tuturdu, gerçək,
 Nəsrə bir tərəfdə səpirdi gövhər,
 Tərfə də bir yanda dağırdı zər.
 Cəbhə budaqları yanırıdı düm ağ,
 Şölə saçmadaydı ondan yüz çıraq.
 Qələbüləsəd belə Əsəd bürcündən
 Ud alovu kimi yanırıdı, bilsən.
 Əzra kənar durmaz gözəl Sərfədən,
 Sünbülə atmırdı sərfəsiz bir dən.
 Əvvə güvənərək beş qılıncına,
 İtini qovurdu şirə yan-yana.
 "Yetim süfrəsinə" xeyirxahlar tək,
 Qüfr, tullamışdı altı pay çörək.¹⁰⁶
 Mizan öz dilindən alov saçmışdı,
 Çox bilmişlər kimi o, dil açmışdı.
 Əkil bağışlamış Qəlbəyə bir tac,
 Əqrəb də kamana vermişdi xərc.
 Nəayim xərcini öyrənsin deyə,
 Bəldə çalışırdı iki-üç əllə.
 Cədi baş kəsməyin sirtin bilərək,
 Başını kəsmişdi keçiyə başı tək.

Ağzını yumuşdu Zəbeh qorxaraq,
 Səd cilovlamışdı Əxbiyani, bax,
 Yemək iştahında olmasaydı Bəl,
 Duaya açmazdı səhər vaxtı əl.
 Dəlv də günəşin gileylərindən
 Ağzına su alıb susmuşdu birdən,
 Altına qızıldan iki xəstə salmış
 Ki, bu qabaqdadır, o daldə qalmış.
 Bir qatar dəvəylə o Rəşə, Xatun
 Kəcavə etmişdi bətnini Hutun.
 Bürcləri dolduran göy cisimləri
 Ulduzlar yoluyla gedir iləri.
 Bax Bətnülhəməlin dörd ayağına,
 Bağlanmış havanın üç bucağına.
 Əyyuqun zoruna, gücünə bax bir,
 Tay-tuşdan tac qapıb, bir baş yüksəlir.
 Sacayaq adlanan ulduz da bu an
 Göyün qazanına pay verir haman.
 Şəri yəmənli tək nədənsə, bilməm,
 Şərsiz rəqs edir yerində bu dəm.
 Məbsutə çıraq tək yaxmış özünü,
 Məqbulə çıxarmış qarğa gözünü.
 Səyyaf duman rəngli qılıncla durmuş,
 Qılını Aslanın boynunu vurmüş.
 Yalqız adam kimi Fərd adlı ildiz
 Cənubun üstündə parlayır yalqız.
 Sərir üç ulduzla bir məclis qurmuş,
 Dördüncü fələyin altında durmuş.
 Simak ulduzları cərgəylə köçür,
 Ramehdən Əzələ karvanla keçir.
 Qoşa qanad açmış uçucu Nəsrin,
 Uçurdu üstündə göy adlı qəsrin.
 Atını Nəş ilə çapırdı Qarı,
 Qarının Nəşsiz gəlməz qərarı.
 Suha ulduzu da görərdi uzaq,
 Bütün qonşuları geri qoyaraq.
 Səhər çağının da Qurd nəfəsi var,¹⁰⁷
 Yusif tək quyunun dibində parlar,

Fələkdə rəqs edən o səyyarələr
 Nəş qızlarına salmışdı nəzər...
 Məcnunun qəlbində gizli bir maraq,
 Oyunbaz fələyi seyrə dalaraq,
 Zöhrə ulduzuna dil açdı qəlbən:
 "Ey sənə taleim etimad edən,
 Gecənin alnında işıq yandıran,
 Səadət bəxtini işıqlandıran,
 Xoşbəxtlik yolunun sənədən məşəli,
 Sənədən aşiqlərin sövdə əməli.
 Hər əməl açarı sənəddir, yəqin,
 Şərbəti sənəddir hər piyalənin.
 Şahlıq üzününün bir qaşısən sən.
 Murad sarayının gözəli sənədən.
 Sənədən yaranmışdır incə hisslər,
 Gözəl təbiətin yaranmış ənbər.
 Var olan lütfündən ehsan ver bizə,
 Bir umud qapısı aç üzümüzə.
 Canıma dərmandır sevdiyim dilbər,
 Sən yetir canandan mənə bir xəbər".
 Üfüqdən göründü yenə Müştəri,
 Bu oldu Məcnunun ona sözləri:
 "Sən ey səadət ulduzu sənəm,
 Vədəsi, iqrarı daima möhkəm,
 Sən ey baxışları bizə ruh verən,
 Dünyanı adınla fəth elədin sən.
 Ey umud məktubu yazan Müştəri,
 Sənəndir ölkənin fəthi, zəfəri.
 Bu aləm sayəndə tutmuşdur qərar,
 Dünyanı yaşadan bir qüdrətin var.
 Sən, ey taleimin şəni-şöhrəti,
 Sənəddir qəlbimin bütün qüvvəti.
 Gəl vəfa gözüylə üzümə bir bax,
 Mənim bu dərdimə çarə taparaq,
 Gəl mərdlik əlini mənə də yetir,
 Bu qara talei üstümdən götür.
 Ah! Bir xəbər yetir mənə dostumdan,
 Bir gül itirmişdir, fərz et, gülüstan".

Gördü ki, buxardan olan ulduzlar,
 Qaçışib tutmayırlə fələkdə qərar.
 Bildi ki, xəyalın səfəsi çoxdur.
 Amma ki, dərdinə dəvəsi yoxdur.
 Üz tutub yalvardı aşıq bir daha,
 Hər dərdin çarəsi böyük allaha.
 Dedi: "Ey qapısı son sığınacaq,
 Sənsən umud yerim dünyada ancaq.
 Zöhrə, Müştəri tək sənin qulun var,
 Adınla başlanır ələmdə adlar.
 Hamıdan ucadır elmin, hikmətin,
 Axar çeşməsən sən səxavətin.
 Sən, ey hər müşkülün açarı olan.
 Səxavət ağası, dərdlərə dərman,
 Səninlə yüksəlir hər böyük dilək,
 Acizə, məzluma bir sənsən kömək.
 Qarşında qul kimi bəndəlik biz,
 Yoxdur səndən özgə ağamız, şəksiz.
 Sən ey yeddi göyü yaradan qüdrət,
 Hamımız bir sənin bəndənlik, əlbət.
 Kainat adlanır qurduğun əsər,
 Sənin əlaltındır altı cəhətlər.
 Sən o varlıqsan ki, kəc baxsa insan,
 Bir dəmdə kor olar gözləri, inan.
 Qulundur gövhəri pak olan başər,
 Sənsiz olan başa torpaq səpilər.
 Sən, ey torpağıma su verən allah,
 Mənim bu halıma nəzər yetir, ah!
 Mərhəmət sayəni kəsmə üstümdən,
 Bil ki, bir acizəm, bir qəribəm mən.
 Tanrılıq lütfümdən mənə də göndər.
 Qaranlıq gecəmi gündüzə döndər.
 Günümü vəfayla mübarək elə,
 Bəxtim kor olmasın bu gündən belə".
 Məcnun mətləbini dedikcə göyə,
 Yatdı bu sözləri o deyə-deyə.
 Onun gözlərinə bir yuxu gəldi,
 Bəxtinin ağacı göyə yüksəldi.

O yaşıl budaqdan bir quş uçaraq,
 Məcnunun yanına gəldi qaçaraq,
 Tacının üstündə düşərək haman,
 Gövhər səpələdi o quş ağzından.
 Elə ki, rüyadan Məcnun oyandı,
 Gün çıxdı, üfiqlər ala boyandı.
 Aşıqın üzünə güldükcə səhər,
 Oxşadı ruhunu gülgün şəfəqlər.
 Məcnun o quş kimi qanad açmışdı,
 Rəya xəyalına şəfəq saçmışdı.
 Aşıqın üzünə gülməyə visal,
 Ona təsəllidir yuxuyla xəyal...

LEYLİNİN MƏKTUBUNUN MƏCNUNA YETİŞMƏSİ

Parladı ələmə günəşin üzü,
 Ondən aydın olsun hamının gözü.
 Behiştədən doğmuşdu o gözəl səhər,
 İsa nəfəslidi əsən külləklər...
 İşi düz gətirən hər məsud insan,
 Sağ əli üstündə qalxdı yuxudan.
 Tale usanmışdı acıqdan o vaxt,
 Qayıdıb gəlmişdi gec olsa da vaxt...
 Öz qəlbini əkib, ciyəri biçən,
 Mən bir məşəqqətin suyundan içən
 Məcnun vəhşilərlə dağda durmuşdu
 Onların içində tək oturmuşdu.
 Səhradan kənardə, nəzərdən uzaq
 Qalxdı dağa tərəf tünd bir tozanaq.
 O toz pərdəsinin ardınca gələn
 Bir atlı üzünü göstərdi birdən.
 Bir nur parçasıydı o gələn insan,
 Bir az yaxınlaşıb düşdü atından.
 Məcnun duydu onun dost olduğunu,
 Nəcib bir insana oxşadı onu.

Baxıb yanındakı o vəhşilərə,
 İşarə etdi ki, yatsınlar yerə.
 Özüsə atlımın yanına qoşdu,
 Mehriban bir dillə belə soruşdu:
 "Ey Yəmən ulduzu, bu nə gəlişdir?
 Mən hara, sən hara, nə xeyir işdir?
 Nə qədər olsa da siman mehriban,
 Bu çöl vəhşiləri uzaqdır ondan.
 Çatıdan qorxuram, ilan sancmış tək.
 Əbdaha sancmışdır canımı, gerçək.
 Bayaq hərzə-hərzə yalan danişan
 Sınəmin üstünə sancdı bir tikan.
 O dəmir tikandan çox ağrıdım mən,
 Hələ mismar qalxır mənəm sinəmdən.
 Mətam beləsə, yolunla düz keç,
 Yaxşısı budur ki, ağız açma heç".
 Yolçu mehribandı, qəlbi də kövrək,
 Onun ayağına düşdü kölgə tək.
 Dedi: "Ey dünyanın əşrəfi insan,
 Vəhşilər dizinə baş qoyub yatan,
 Ahular qəlbini vermişdir sana,
 Aslanlar yolunda durur mərdana.
 Bir qərib aşıqə sevgilisindən
 Xoş xəbər gətirən bir insanam mən.
 Sənə deyiləsi sözlərim vardır,
 Gizli saxladığım bir yadigardır.
 Açıb söyləyəm, icazən olsa,
 Yoxsa ağzımı da açmaram əsla".
 Aşıq bu sözlərdən ürəklənərək,
 Dedi: "Nəyin varsa, aç söylə görək"
 Yolçu söylədi ki: - Tək qalan aşıq,
 Bəxtinin tünd atı ram olan aşıq,
 Dünən bir obadan keçirdim yalqız,
 Yol üstə durmuşdu ayüzlü bir qız.
 Ay nədir, gün kimi üzü pərlərdi,
 Qara bir ipəkdən niqabı vardı...

O, bağ sərvimi kimi deyildi barsız,
 Qapısız bir behişt bağiydı o qız.
 Dinəndə bal dilli o gözəl nigar,
 Lal olub yuxuya gedərdi sular,
 Ahu gözləriylə baxsa o canan,
 Dovşan yuxusuna gedərdi aslan...
 Boyu "əlif" kimi, ağız "mim" kimi,
 Qıvrılmışdı saçı onun "cim" kimi.
 Deyirdi: - Adımdır mənim də bu "cam"¹⁰⁸,
 Dünyanı göstərir özündə bu cam.
 Qoşa nərgiz kimi gözləri xumar,
 Sanki bir bulaqda bitmişdi onlar.
 Qaşları çatmayıdı, həm də tamaşa,
 Təkmən söyləyirdi, olsa da qoşa.
 Könül ovlamağa bir sehr açardı,
 Reyhan nəfəsindən ötir saçardı.
 Xülasə, nə deyim, o gözəl bədən
 Doğulmuş nəfəsdən, yaranmış gözədən.
 Lakin, məhəbbətin üzündən bir az
 Saralıb solmuşdu hamın sərvinaz.
 Kamana dönmüşdü o gözəl pəri,
 Solğun yanağında yaş inciləri...
 Xeyzaran biləyi bir neyə bənzər,
 Ərəqəvən yanağı xeyriyə bənzər.
 Xeyri san deyil, bəlkə də zərdir,
 O ney qamış deyil, bir ney-şəkərdir.
 O göz qələsinin üstündə fələk
 Kəmənd oynadırdı rəqsə gələrkək.
 Sultan ilə Ayaz müttəfiq olmuş,
 Keşikçi məst idi, sərkərdə bihuş.
 Dostuna can-başla umud bağlardı,
 Ərindən qorxaraq pünhan ağlardı.
 Gülab süzöldükcə kirpiklərindən,
 Ay işıq səpirdi günəşə, bilsən.
 Oxşatma dedikcə, daima ağlar,
 Duydum ki, qəlbində bir məqsədi var.

Dedim ki: "Nə üçün ağlayırsan sən,
 De, kimin həsrəti keçir qəlbindən.
 Acı bir güllüslə o bal dodaqlar
 Dedi: "Ey yarama duz səpən dildar,
 Bir zaman Leyliydim, indisə nakam,
 Məcnundan min dəfə artıq məcnunam.
 Bəxtinin ulduzu batan aşiqdən
 Min dəfə şiddətli divanəyəm mən.
 O hədəf oldusa bu dərdə, yasa,
 Bir qadın deyildir o, heç olmasa.
 Sövdə yollarında göstərir hünər,
 Kimsədən nə qorxar, nə də çəkinər.
 O deyil mən kimi zillət dustağı.
 İstədiyi yeri gəzir ayağı...
 Zavallı mənəm ki, ürəyimdə qəm,
 Dərdimi heç kəsə açə bilmirəm.
 Qorxuram, əhvalım pərişan ola,
 Yaxşı adım belə çox yaman ola.
 Zəhəri bal kimi içirəm bu dəm,
 Cəhənnəm odunu otlə örtürəm.
 Bir yandan əlimdən itirdiyim yar,
 Bir yandan üstümə tökülən əğyar,
 Bu iki dəstənin əlindən, inan,
 Bələlər çəkirəm hər zaman, hər an.
 Ərlə vuruşmağa yox cəsəratim,
 Atamdan keçməyə yoxdur qüdrətim.
 Eşq ürək verir ki, sən də qanad aç,
 Bu qarğa-quzğundan kəklik kimi qaç.
 Ad ilə namussa: "tərpənmə"- deyər,
 Tək uçan kəkliyi qızıl quş eyər...
 Bir qadın nə qədər cəsür olsa da,
 Yənə də qadındır adı dünyada.
 Cəsərat olsa da qadın qəlbində,
 O, aslan olsa da qadındır yənə.
 Qurtara bilmədim bu qüssələrdən,
 Yənə qəm çəkməyə boyun əydim mən.

Lakin, ciyərim qan, vaxtım gecədir,
 Kim bilir, yarımın halı necədir?
 Kimin kitabını oxuyur mənəsiniz?
 Ömrü necə keçir yurdsuz, vətənsiz?
 Kim bilir, baş alıb hara qaçmışdır?
 O, hansı sarayda süfrə açmışdır?
 Hansı bir insana olmuş o həmdəm?
 Kimlərlə yar deyib, əylənir bu dəm?
 Yolçu, bir az dayan mümkün olarsa,
 Ondan bir xəbər ver, xəbərin varsa"
 Qızdan eşitdikcə mən bu sözləri,
 Barəndə bildiyim hər bir xəbəri
 Hər sözü, qəlbimə nəqş edib, durdum,
 Elə bil ki, muma bir möhür vurdum.
 Dedim: "o divanə qərib bir quşdur,
 Tayından, tuşundan uzaq uçmuşdur.
 Maraldır, cüyüdüür indi dostları,
 Bir də səhraların başsız ruzgarı.
 Eşqin o yazığın aqlını aldı,
 Ata ölümü də nəfəsədən aldı.
 Tikan, tikan üstədən batır qəlbinə,
 İşdən işə düşüb dərd çəkir yənə.
 Gah sənin dərdindən hekayət eylər,
 Gah da göz yaşından şikayət eylər.
 Bəzən atasına mürşiyə başlar,
 Səsindən dil açıb danışır daşlar".
 Sonra da o ayın hüzurunda mən,
 Səndən eşitdiyim qəsidələrdən
 İki-üç beytini dedim avazla,
 Leyli də ah çəkdi min bir niyazla.
 Yerində titrəyib, ağardı düm ağ,
 Dedim qız öləcək, gözündən iraq.
 Sonrasa başını qaldırdı yənə,
 Ah çəkdi, sarılıq çökdü rənginə.
 Hönkürüb fəryadla aqladı yalqız,
 Atanı novhəylə xatırladı qız.

Sənin bu dərdindən deyib o mələk
 Yanırdı ürəyi od püskürərək.
 Ağladı, sızladı o vəfalı yar
 Sonra da and verdi mənə o nigar:
 "Sən, ey qəlbi təmiz xeyrxah insan,
 Mən bir yıxılmışam, yapış qolumdan.
 Ömür keçirdiyim bu düşərgəhdən
 Yolun düşən zaman zəhmət çək də sən
 Mənim o xeyməmə yaxın gəl bir an,
 (Göstərdi xeyməni mənə uzaqdan).
 Bəlkə öz halımdan mən yana-yana
 Bir məktub düzəldib tapşırım sana.
 Bəlkə, o məktubu sən götürəsən
 Mənim can dostuma tez yetirəsən".
 Deyib bu sözləri, getdi o sənəm,
 Mən də öz yoluma düzəldim o dəm.
 Verdiyi nişanla mən dünən getdim,
 O vəfa evini ziyarət etdim.
 Gördüm qara paltar geyinmiş o yar,
 Məktubu öpərək verdi o nigar.
 Qəm möhrü vurmuşdu məktubuna qız,
 Kitabın mənası sondadır yalnız.
 Yolçu chitiramlə öpdü məktubu,
 Sonra da Məcnuna tapşırdı onu.
 Məcnun o məktuba baxıb hıçqırdı,
 Başqa nə varsa da hamsını cürdi.
 Qıvrıldı, ruhuna dünya dar kimi,
 Yüz dəfə fırlandı o pərgar kimi.
 Sərxoş tək torpağa yıxıldı birdən,
 O məktub əlində düşmüşdü əldən...
 Elə ki, ayılıb gəldi qüvvətə,
 Qəlbindən yol verdi o şikayətə.

LEYLİNİN MƏKTUBUNU MƏCNUNUN OXUMASI

Məcnun o məktuba tez əl apardı,
 Məktubun başında bu sözlər vardı:
 "Əqlə dayaq olan, ömrə can verən
 Bir şahin adıyla başlayıram mən.
 Ondan dərs almayan kamal qalmamış,
 Odur dilsizlərin dililə tanış.
 Ondan ruzi tapır quşlar, bəhqlər,
 İşığı, zülməti bölən sənətkar
 Göyü ulduzlarla işıqlandırmış,
 Yerdə insan adlı günəş yandırmış.
 O - calal sahibi əzəliyyətdir,
 O - ölmək bilməyən əbədiyyətdir.
 Ondan həyat alır bütün canlılar,
 Həyatdan qiymətli xəzinəmi var?
 Ağlın işığıyla bəzədi canı,
 Bunlar da bəzədi bütün dünyanı.
 Su kimi gövhərlər saçdı ölləri,
 Sövdadan söz açdı onun dilləri.
 Bu ipək məktubu oxu, gör nədir?
 Bir qəm düşgünündən, dərd əhlindəndir.
 Yəni bu hasarda həbs olan məndən
 Sənədir ki, uçdun qırıq qəfəsdən
 Necəsən, ey əhdi qədim olan yar?
 Ey yeddi beşikdə yuva salan yar,
 Ey dostluq mülkünə bir xəzinədar,
 Məhəbbət işığı səndən alır, yar.
 Sən, ey əqiq kimi daşda oturan,
 Dağları qanıyla boyayıb duran,
 Ey zülmətdə qalan Xızır suyu, sən
 İlk səhər şəminin pərvanəsən.
 Sən, ey vəhşilərin qəlbinə həmdəm,
 Pərişan şirinlə dolmuş bu aləm.
 Ey mənim tənəmə hədəf olan yar,
 Sənə qiyamətə bir yolumuz var.
 Mən verdim könlümü sənə eşqinə,

Sən də sevgimizə sadiqşən yepə.
 Bildir, işin nədir, de, nə haldasan?
 De, kimi sevirşən, nə xəyaldasan?
 Sənin bəxtin kimi uzağam səndən,
 Biz ayrı olsaq da, səninkiyəm mən.
 Aldanmış ərimi sevmirəm, haşa,
 Bir gecə yatmamış mənə baş-baş.
 Dürrüm deşilməmiş, ərisəm də mən,
 Bir almas dəyməmiş o dürrə həməm.
 Qapısı möhürlü durur xəzinəm,
 Bağ qönçəsi kimi bağlıdır bu dəm.
 Doğrudur, ərimin calalı vardır,
 Sənsiz olan calal xərabəzardır.
 Süsənə oxşayıb dursa da bir az,
 Sarımsaq yarpağı olə alınmaz.
 Xiyar da saralıb turunca dönər,
 Onun şəkli belə turunc görünər,
 Dadı da turş olar, turunc dadı tək,
 Lakin, turunc dadı verəmməz bişək.
 İstərdim, dünyada sağ başım olsun,
 Sən kimi bir yuva yoldaşım olsun.
 Yolundan kim qaçsa çöl eşşəyi tək,
 Meydini belində gətirsin eşşək.
 Hicrana düşdüksə bu dünyada, ah!
 Söylə ey sevgilim, məndə nə günah!
 Ah, səni duymayan soyuq bir ürək
 Bəlalər içində ağlasın gərək.
 Hər kim ox qaldırıb qıysa canına,
 Sağ əli quruyub düşsün yanına.
 Bir tükün gözümədə dünyaya dəyəər,
 Xoşdur hər tikanın gülüstən qədəər.
 Xızır ətəyidir qaldığın məskən,
 Xızır suyu kimi dərmanım ol sən.
 Mən ayam, sən də bir günəşsən, inan,
 Mən səndən alıram işığı hər an.
 Səndən geri qaldım, əfv et məni gəl,
 Bilirsən nə idi yolumda əngəl.

Atayın vəfatı incitdi məni,
 Ölmüş vücudumdan çıxdım kəfəni.
 Elə zənn etdim ki, atamdır ölən,
 Didib parçaladım üzümü birdən.
 Gözümə gül kimi millər çəkərək,
 Göy etdim donumu bənəfsələr tək.
 Eşqinə sadiqəm, yolunda dustaq,
 Dərdinə şərəkəm, qəminə ortağ.
 Yanına gəlməyim olmadı mümkün,
 Başqa şərtlərisə görmüşəm bütün:
 Vücudum ayrısı sənin yanından,
 Ruhum ayrılmamış yanından bir an.
 Dərdindən, qəmindən mən xəbərdaram;
 Çarə axtarıram onlara müdam.
 İkiçə günlükdür bu düşərgəmiş,
 Yola getməliyik zəmanəylə biz.
 Sənə camal verən, rəng verən bu ev
 Darısqal olsa da, gəl onu sən sev.
 Günlərin yenəmi boş keçəcəkdir?
 Bir az sakit ol ki, ömür gödəkdir.
 Dünyada səbr elə hər şeydən əvvəl
 İradə mülkünün hakimi ol gəl.
 Bəsdir, az dərd çəkib şikayət eylə,
 Cəfaya dözməyi gəl adət eylə.
 Mən də sən gündəyəm, ey talei kəm,
 Lakin qədəmimi tutmuşam möhkəm.
 Gözünü bağlasa yaxşıdır insan -
 Onun göz yaşına gülürsə düşman.
 Düşməni şad edib güldürürsə qəm,
 Ağıllı dərd çəkib, olarmı dilqəm?
 Nə olur, bir az da sevinib şad ol,
 Bu dərdədən, qüssədən, qəmdən azad ol.
 Bu dünya dəyişib dönmür əzəldən,
 O, alt-üst olsa da, gəl darıxma sən.
 Kəndlinin dənini udsa da torpaq,
 Yenidən göyərir, sən buna gəl bax.
 Xurma ağacında bu gün tikan var,

Sabah yetişəcək şirin xurmalar.
 Qönçə tikanlıqda olsa da əgər,
 Açılacaq güldən bir müddə verər.
 Qəlbini sıxma ki, sən kimsəsizsən,
 Mən kiməm, adamın deyilmiyəm mən?
 Heç kəs köməksizəm, deməsin gərək,
 Köməksiz olana Allahdır kömək.
 Yanma şimşək kimi atasızlıqdan,
 Bulutlu gözündə qopmasın tufan.
 Ata ölmüşsə də, oğul çağ olsun,
 Mədən qırılmışsa, gövhər sağ olsun".
 Məcnun bu məktubu oxuyan zaman
 Çıxdı qönçə kimi öz qabığından...
 "Ay Allah"dan başqa dinmədi artıq,
 Bir anlıq özünə gəlmədi yazıq.
 Sonra huşa gəlcək öz adət ilə
 Bir neçə saatlıq ağladı yənə.
 Qasidi ordaca saxlayıb bir an,
 Gah əlindən öpdü, gah ayağından.
 Dedi: "Nə kağızım, nə qələmim var,
 Cavab gözləyəcək məndən o nigar".
 Açdı heybəsini qasid belindən,
 Heybənin içini tökərək birdən,
 Yazı şeylərini göstərdi ona,
 Sonra qaydasınca verdi Məcnuna.
 Məcnun ki, qələmi aldı əlinə,
 Min bir nüktə vurub, nəqş açdı yənə.
 Qəlbində gizlənmiş hər dərdi, qəmi
 Söz boyunbağına düzdü qələmi
 Məktubun başını bağladı sonra,
 Qasidə tapşırıb "Qaç" dedi ona.
 Qasid də məktubu alıb apardı,
 Yel kimi Leylinin yanına vardı.
 Məktubu açaraq oxuyanda qız,
 Onun göz yaşıyla islandı kağız.

MƏCNUNUN MƏKTUBUNU LEYLİNİN OXUMASI

Məktub başlanmışdı böyük Allahla
 Məsisiz, əvəzsiz o padışahla.
 Batınə, zahirə bələd qüdrətlə,
 Sərt daşa gövhərlər verən hikmətlə.
 Göydə ulduzları qoruyub güdən,
 Ulduz karvanına başçılıq edən,
 Hər qəlbə dostluqla işıqlandıran,
 Gecənin qəlbində işıq yandıran,
 Baharı su ilə doyuzduranla,
 Bütün möhtaclara kömək duranla.
 Sonra, öz dərdini açıb dərdindən:
 Deyirdi kül olmuş ciyərlərindən:
 "Bu məktub sənədir, ey üzü mahım,
 Sənsən bu dünyada son qərgahım...
 Yox-yox, bu, qanına qorq olan məndən
 Öz qanını satan sənədir, bilsən.
 Daşlar arasında qalmış bir açar
 Sən tək xəzinəyə necə yol açar.
 Canan, ayağının torpağıyam mən,
 Bəs kimin suyusan bu saflıqla sən?
 Mən ki, alçalıram qədəmlərinə,
 Kimin ətəyindən tutursan yənə?
 Mən sənə dərdini gizli çəkirim.
 Bəs kimin qəmidir sən çəkdiyən qəm?
 Çiynimdə çəkdiyim bu yük sənindir,
 Kimin sırğasını taxmısan, de bir?
 Sən, ey astanası mehrabım sənəm,
 Camalın olmuşdur cahanda Kəbəmə.
 Ey yüz min sinəyə mərhəm afitab,
 Sərabda incisən, şüşədə şərab.
 Ey könlüm evini qarət edən yar,
 Sən tacsan, rəqibim oldu tacıdır.
 Ey yadlar əlinə düşmüş xəzinə,
 Səndən ilan çatar dostlar əlinə.
 Ey cənnət bağı tək açarsız olan,

Fələk behiştə tək gizli gülüstan,
 Sən, ey müşkülümü açan xilaskar,
 Sövdəmi güldürən bir sənə, ey yar.
 Bu ud meşəndəndir, onu qırma, dur,
 O sənənin baltanla həlak olmuşdur.
 Görürsən torpağam, gəl mənə bəslə,
 Gönlümün tozunu gəl sil havəslə.
 Bahara dönərəm bəsləsən mənə,
 Pis baxsan, dərdlərə salaram səni.
 Torpağa mərhəmət xeyirdir, inan,
 Lütf etsən gül verər, zülm etsən tikan.
 Düşdüm ayağına başımda vüqar.
 Gəl mənə sərgərdan buraxma, ey yar.
 Elə yol demə ki, inciyim səndən,
 Elə su vermə ki, yerə töküüm mən.
 Üzdə hesabın da öz mənası var,
 Onsuz həyalılar həyasızlaşar.
 Qulun tanınmışam dünyada, dilbər,
 Düşmənin olaram, rədd etsən əgər.
 İtə qurd silahı verilsə, artıq,
 Başını qaldırır edər aslanlıq.
 Xəzinə tapşırsan hər gədəyə sən,
 Bir dünya xətalər çıxar əlindən.
 Bu qulluq yolunda yük çəkir belim,
 Ağalığ rütbəni saxla, sevgilim!
 Bil ki, sayılıram sənə mən süpər,
 Əgər yerə atsan, olaram xəncər.
 Gəl, öz silahını sən daşa vurma,
 Bir də öz ordunla üz-üzə durma.
 Vursan öz əlinlə canına neşətər,
 Bil ki sağlam canın azara düşər.
 Dostluq, məhrəbanlıq göstərsən, ey yar,
 Gəlib qulun olar azad adamlar.
 İncitmə əldəyin qulu özündən,
 Qoy sürmə qapmasın sənənin gözündən.
 Ağada olmasa belə bir tədbir,
 Bil ki, öz quluna sahib deyildir.
 Başqa bir insanda olsa bu hünər,

Çoxunu özünə pulsuz qul eylər.
 Gəl mənə beynimi alovlandırma.
 Heç kəsin başında alov yandırma.
 Hər cənda bir qəzəb saxlanı, inan,
 Bir div aşınası olur hər insan.
 Bil ki, sənənin divin çıxarsa yerdən,
 Başqa div qarşıya atılar birdən.
 Mən tikan dərirəm, gülünü sən dər,
 Sən də gəl birlikdə olaq bəxtəvər.
 Yenəmi əyləncən olacağam mən?
 Nədən, bir gün mənə şad etməyirsən?
 Soyuq nəfəsimlə çəkdiyim əhdən
 Havanın beynində toz donar, inan.
 Sən, ey yad qoltuğa sığınan dilbər,
 Qəlbinə çox yatır o seçdiyən ər...
 Sən buz ləvhəsinə yazdın adımlı.
 Qırıb yerə tökdün qol-qanadımı.
 Dediğin sözləri yaxşı düşün bir,
 Yox, onlar heç deyil, heçdən də heçdir.
 Sən bağışlamadın atıma bir nal,
 Ancaq yüz nal atdın oduma dərhəl.
 Sən etdin günümü gecə tək qara,
 Acıdın sonra da bu yaralara.
 Sənənin qəlbimi mən vurdum daşa,
 Sənə öz vəfəni vurmadın başa.
 Ey gönül ovçusu, vermədin aman,
 Can gedir, nə zaman dost olacaqsan?
 Budur, bax, vurdugun dil yaraları,
 Mən yanıb qurtardım, sənə çox bəri.
 Yox, yox, uzundilli istəmə əgər,
 Yararı canından tərək edə bilər.
 Süsən uzundilli olmaq üzündən
 Qılıncın başına sancıldı, bilsən.
 Doğrudan qeydimə qalırsa bir yar,
 Eşqi sifətindən aşkar olar.
 Mənə bu gündə söylə, görüm sən:
 Mənə nə yaxşılıq gəlmiş əlindən?
 Yoxsa, budurmu ki, əhdi unuttun,

Bir yadın qoynunda sən qərar tutdun.
 Mənlə dil oyunu oynayan nigar,
 Eşqinin gülünü dərir ki, əğyar.
 Söylə, aşıqsansa ahın hanı bəs?
 Mənə uyğundurmu səndəki nəfəs?
 Yox-yox, eşqimizə sən gəlmədin tuş,
 Səndəki eşq yox, sültnəlik olmuş.
 Sən, sənin dərdinə alıcı olan
 Bu yazıq aşıqı unutdun, canan.
 Mənsə göz tikmişəm üzünə müdəm.
 Sənin astanana mən baş qoymuşam.
 Qürərlər ataraq sizin məhləyə,
 Fal açdım, üzünü bir görüm deyə.
 Üzünü görənlər xoşbəxt oldu, bil,
 Onlar mənim kimi pis gündə deyil.
 Kimin ki, sən kimi gövhəri vardır,
 Dərddən azad olan bir bəxtiyardır.
 Bülbüllər olsa da bağın zinəti,
 Əncirlər olmuşdur qarğa qisməti.
 Bağban ürəyindən su içsə də nar,
 Axırda xəstələr qisməti olar.
 Əzəldən bu dünya belədir, göz aç,
 Xəznə yer altında, sən isə möhtac...
 Bilmirəm, gül rəngli ləl nə zaman
 Eşiyə çıxacaq daşın bağrından.
 Nə zaman o qəmər durub qaçacaq,
 Əhdəyə ağzından uzaqlaşacaq.
 Artıq arı uçub, balı qalmışdır,
 Ay gedib, beşiyi lap boşalmışdır.
 Xəzinə açılıb, hər xəzinədar
 Çəkilib qalmışdır hasardan kənar.
 Çünki xəsis dehqan bağdan getmişdir,
 Bülbül də qarğanı həmdəm etmişdir.
 Bağda ipəyini tökmüşdür güllər,
 Zəncilər qoymayıx xurmadan əsər.
 Cövhər bəhrəsizdir toz aynasından,
 Xəzinə qalmışdır, ölmüşdür ilan.
 O qələ xatunu çıxmış qələdən,

Lakin o qələdən uzaqdayam mən.
 Sənin çırağından düşdümsə uzaq,
 Pərvanən qalmasın işıqdan iraq.
 Mən dərdən ölsəm də, rəqib sağ olsun.
 Qoy İbn-Səlamın kefi çağ olsun...
 Halımın səndədir yaxşı-yamanı,
 Bu verdiyin dərdin sənsən dərmanı.
 Düzdür, dəmirdəndir hasarın sənin,
 Sədəf içindədir mirvarın sənin.
 O qıvrım saçların zəncirdir, nədir?
 Xəzinən əhdəyə ətəyindədir.
 Özün də aşıqsən, bilirən, ey yar,
 Sevən ürəklərdə qısqanclıq olar.
 Sənin üzərinə qonsa bir milçək,
 Canımda yüz həvəs oynayıx, gərçək.
 Yer üstə bir milçək qonarsa ağər,
 Həqiqi aşıqə qartal görünər.
 Bir qarışqa kimi can atıram mən.
 Milçəyi qovmağa şəkər üstündən.
 Ah, mənim günümdə bir kişi vardı,
 Mayası olmadan qazanc sayardı,
 Dərilməmiş gülə həsrət çəkərdi,
 Alınmamış dürrə keşik çəkərdi.
 Oyunbazlıq deyil, eşqdır bunlar,
 Mənim də başımda bu xəyallar var.
 Necə ağlamayıx dərdindən bəzən,
 Bu yaman günümdən sən xəbərsizsən.
 Qəlbimdən daş kimi asıldı dərd, qəm,
 Bildiyindən artıq bir divanəyəm.
 Eşqinlə mənliliyim oldu tarimar,
 Bu yolu mənlisiz qurtarmaq olar.
 Qəlb belə tutmasa ilk məhəbbəti,
 Dəyməz bir arpaya onun qiyməti.
 Umudum qalmamış, ey nazlı canan,
 Bir öpüş almağa gül dodağından.
 Zülfündən ənbərlər saçdıqın zaman,
 Ağzını nəfə tək açdıqın zaman
 Səhər nəsimindən ötir göndərsən,

İşlərim düzələr, ey nazik bədən.
 Camalın bağından, ey gözəl sənəm,
 Rəyada bir xurma dərmək istərəm.
 Bədəni içməyə, ey nazlı nigar,
 Könlümdə sönməyəm bir ehtiras var.
 Verdiyən al şərab ruh verər cana,
 Mənə bu neməti qıysa zamana.
 Sən əlində şərab mənlə durmusan,
 Sənin şərabından, sərxoşam inan.
 O gül dodağından, əlindən müdəm,
 Gah şərab, gah da ki, öpüş alıram,
 O incə dodaqlar, yolsuz dodaqlar
 Tutarmı başqa bir məclisdə qərar?
 Onda əqiq rəngli, bal şəhdi vardır,
 Ah, onu əməm şəxs nə bəxtiyardır!
 Bəzən şəhd əmirəm dodaqlarından,
 Bəzən gül dərirəm yanaqlarından.
 Gah sığallayıram gözəl çənəni,
 Gah ləbin şəkarı dirildir məni.
 Bütün bu sözlərim, bil, əfsanədir;
 Sənlə danışmağa bir bəhanədir.
 İnan ki, bunlardan mən çox uzağam,
 Səfdir arzularım nə qədər sağam.
 Tamah ayağına zəncir vurmuşam,
 Sənin xəyalınla yalnız dilxoşam.
 Yanında min gecə otursam əgər,
 Gözüm görməsə də səndən bir əsər,
 Eşqin ki, daima bir yadigardır,
 Sənin camalınla nə işim vardır?
 Uğrunda çəkdiyim hər əzab xoşdur,
 Əzabın eşqimə həmdəm olmuşdur.
 Tək eşqin göstərsə mənə özünü,
 Görməsəm də olar sənin üzünü.
 Qoy eşqin sirmişin dönsün əğyara.
 Könlümə şəfəkdir vurduğun yara.
 Qoy heç tapılmasın yarama məlhəm,
 Sən salamat qalsan, nə qüسسə, nə qəm!
 Qoy, məni zillətə sals da hicran,

Sən ondan uzaq ol, sevimli canan!
 Düşsə də eşqayim mənim ayaqdan,
 Sənin ərəb atın var olsun, canan!
 Pis tale gizlədi üzünü məndən,
 Daima xoşbəxt ol bu dünyada sən!
 Bir baş əyilməsə əmrinə bir gün,
 Görüm ayağının altına düşsün!"

MƏCNUNUN DAYISI SƏLİM AMİRİNİN MƏCNUNU GÖRMƏYƏ GƏLMƏSİ

Bəli, söz sərrafı o vaxtdan bəri
 Düzmüş söz sapına bu inciləri:
 Məcnunun aqıl bir dayısı vardı,
 Aşiqin halını yaxşı duyardı.
 Hünər sahibiydi o halalzada,
 Dədmışdi yaxşını, pisi dünyada.
 Ona deyirdilər Səlim Amiri,
 Samiri kimi ydi ağı, tədbiri.
 Yaralı Məcnunun oydu məlhəmi,
 Başından getməzdi aşiqin qəmi.
 Hər ay əl tutardı yazıq Məcnuna,
 Yemək də, paltar da verərdi ona.
 Bir gün o qərbin dalınca yenə
 Düşdü səhraların dərinliyinə.
 Qovdu çöldən-çölə öz dəvəsini,
 Dağ-daşı dolandı dəli div kimi.
 Gördü ki, tayfadan, zəncirdən kənar,
 Bir dağın dibində o tutmuş qərar.
 İki-üç vəhşi də bürümüş onu,
 Gəlib gedənlərin kəsmiş yolunu.
 Qorxdu vəhşilərdən yorğun müsəfir,
 Uzaqdan-uzağa salam verdi bir.
 Məcnun o salamı eşidən zaman:
 "De, kim sən, nəçisən?" soruşdu ondan.
 O sa cavab verdi: "Amiriyəm mən,
 Yumruqlar yemişəm pis zamanədən.
 Sənin öz dayınam, dərk elə, bala,

Üzün möhtac deyil qara bir xala.
 Sən də həbəşilər kimisən bu gün,
 Üzün xal olmuşdur sənin büsbütün".
 Məcnun tanıyaraq, dedi: "Yaxın gəl".
 Onunla diz-dizə oturub, əvvəl
 Olandan, keçəndən xəbərlər tutdu,
 Söhbət şirin keçdi, dərdi unuttu.
 Səlim qəbristanda kəfənsiz qalan
 O çılpaq aşıqı gördüyü zaman
 Bir əyin paltarını aldı yükündən,
 Məcnuna verərək söylədi: "Bil sən,
 Bu paltar halaldır, gey indən belə,
 Halalзадə kimi davran mənimlə".
 "Yox, mənim canımdan paltar uzaqdır,
 Geyinsən bədənənim od tutacaqdır.
 Zənn et ki, libasa mən meyil saldım,
 Sonrasa cıraqa, yənə lüt qaldım".
 Səlim çox əlləşdi orda, müxtəsər,
 Paltarını geydirdi ona bir təhər.
 Sonra heybəsini açib tökərək,
 Gətirdi Məcnuna ot ilə çörək.
 Nə qədər dil töküb yalvardısa da,
 Məcnun bir tikə də yemədi əsla.
 Yeməzdi, içməzdi Məcnun bir kərə,
 Nə tapsa verərdi o vəhşilərə.
 Səlim soruşdu ki: "Ey bağıran, sən
 Danış, gecə-gündüz bəs nə yeyirsən?
 Adam ki, yeməklə, içməklə yaşar,
 Danış, adamsansa, nə xörəyin var?"
 Dedi ki: "Ey adı qəlbim tək Səlim,
 Hər sözü, söhbəti, salamı həlim,
 Könlümü doyuran yeməklər deyil,
 Səhər çağlarının nəsimidir bil.
 Budur, ac qalmaqdan canım sönmüşdür,
 Yemək qüdrətim də heçə dönmüşdür.
 Yarın qoqusunu gətirən külək
 Mənə həm su olur, həm də ki, çörək.
 Hər gecə daşların üzərindəyəm,

Ağ gün görməmişəm bu yerdə bir dəm.
 Aclıqdan saralıb lap keçinirəm,
 Ağacdən kitiyə qoparıram mən,
 Gah da göz tikirəm ota, ələfə,
 O da həftədə yox, ayda bir dəfə.
 Yeməkdən əlimi üzmüşəm müdam,
 Yemək qayğısından tamam azadam.
 Boğazdan getməyir yediyim mənim,
 Udanda, inciyir bütün bədənənim.
 Bu arıq canımla keçinirəm ac.
 Canımda yeməyə yoxdur ehtiyac...
 Lakin, buraxmaram ruzini əldən,
 Yeyənlər tapılar, yeməsəm də mən.
 Bir nemət yeyəndə aslanla maral,
 Onlar çeynədikcə doyuram dərhal".
 Səlim anladı ki, o mərd, o qoçaq
 Çörəksiz, ot ilə dolanır ancaq.
 Gülmədi aşıqın o xörəyinə,
 Dəyib toxunmadı onun qəlbinə.
 Dedi ki: - Dünyada yemək üzündən
 Çox quşlar tələyə düşmüşdür, bilsən.
 Nə qədər dən dərdi çəksə bir insan,
 Onunçün o qədər dərd verər zaman.
 Kim qənaət etsə ota, sənin tək,
 O əz ələminin şahıdır, gərçək.

HEKAYƏ

Bir gün adlı-sanlı şahlardan biri
 Gəzib dolaşdı uzaq bir yeri.
 Bir zahid evinə yetmişdi o şah,
 Zahid o dünyaya tutmuşdu pənah...
 Şah heyrət etdi ki, nə üçün, nədən
 Xərabə olmuşdur zahidə məskən?
 Şah sual etdi ki: "Deyin mənə bir,
 Bu kişi yol üstə durub neyləyir?
 Nə yeyir, nə içir, sənəti nədir?
 Kimdir, haralıdır, şöhrəti nədir?

Dedilər: "Bir məşhur zahiddir, ancaq,
 Ömr edir yuxudan, eməkdən uzaq
 Qatlaşır zillətə, zəhmətə bir-bir
 Bütün insanlardan uzaq çəkilir"
 Şah, onun halından olcaq xəbərdar,
 Zahidin yanına at çapırdılar
 Qapıçı getdi ki, xəbər yetirsin,
 Şahın hüzuruna onu gətirsin.
 Dedi: "Ey dünyadan əlini üzən
 Niçin xoşlanırsan bu xərabədən?
 Burda nə yoldaşın, nə yeməyin var
 Niçin mağarada tutmusan qərar?"
 Ceyran ovlağından dərilib gələn
 Bir çəngə quru ot götürüb həmə,ən,
 Zahid cavab verdi: "Budur xərəyim,
 Bundan qüvvət alır mənim ürəyim".
 Qapıçı şah kimi süzdü gözünü:
 "Bəlaya salmısan - dedi, - özünü.
 Yazıq, bizim şahı xidmət eyləmə,ən,
 Bir də ot yeməzsən bu çöllərdə sən".
 Zahid cavab verdi: "Sözün əbəsdir,
 Bu ot bir gülqənddir, mənə bu bəsdir.
 Bu otun sirrini bilsən, ey insan,
 Şahın qulluğundan azad olarsan".
 Onu dinlədikcə şah, birdən-birə
 Qızışıb atından sıçradı yerə.
 Döşəndi zahidin önünə qaçan,
 Öpdü o müqəddəs ayaqlarından.
 "Azadlıq əzizdir, - dedi, - daima,
 Budur sözlərində gizlənən mənə".
 Məcnun bu nağıldan sevinib durdu,
 Açıq bir ürəklə şadkam oturdu.
 Azacıq dostlara könül verərək,
 Hamının halını soruşdu tək-tək.
 Aşiqi ağlamaq tutdu o zaman,
 Sorub əhval tutdu öz anasından:
 "Necədir qanadı qırılmış o quş?
 O da mı ayrılıq dustağı olmuş?

Yanında qaradır üzüm əzəldən,
 Qara bir quluyam öz anamın mən.
 Söylə, o, sağdır mı, necədir bu dəm?
 Üzünü görməyi arzu edirəm".
 Səlim hiss etdi ki, o qəlbi qırıq,
 Ana həsrət ilə can verir artıq.
 Onun gövhərini boyadı qana,
 Evdən anasını gətirdi ona.
 Ana öz oğluna boylandı bir az,
 Elə bil qəlbinə doğradı almaz.
 Gördü ki, qızıl gül solub saralmış,
 Aynanın üzünü sarı pas almış.
 Bir vaxt əlif kimi duran qamət
 Nun kimi bükmüşdür eşqin möhnət.
 Onu görəndə kimi titrədi həmə,ən,
 Dondu əl-ayağı onun qəmindən.
 Gah göz yaşlarıyla yudu üzünü,
 Gah yolub saçını, döydü özünü.
 Sonra sığalladı onun canını,
 Öpüb qucaqladı can dərmanını.
 Canına əl çəkib, yazıq ağladı,
 Oğul yarasını ana bağladı.
 Tozlanmış başını yuyub islatdı,
 Yorgun ayağından tikan çıxartdı.
 Məhəbbət üzündən zavallı ana
 Əlindən gələni göstərdi ona.
 Dedi ki: "Can bala, bu nədir, de bir?
 Oyunsa, oyunun yeri deyildir.
 Əcəl qılıncını çəkdiyi anda
 Yəni də sərxoşsan sən biyabanda.
 Atan şikayətli getdi əlindən,
 Məni də ölmüş bil yaxınlarda sən...
 Qalx, evinə qayıt, bir anla bunu,
 Sahibsiz buraxma gəl öz yurdu.
 Hətta bu gördüyün quşlar, vəhşilər
 Çıxır yuvasından axşama qədr.
 Elə ki, axşamın üzü görünür,
 Hər quş yuvasına üz tutub dönür.

Xalqdan nə vaxtdək gizlənəcəksən?
 Çöllərdə yuxusuz ömr edəcəksən?
 Uzat ayağını öz evində gəl,
 Bir-iki gün sonra gələcək əcəl.
 Yetər, çöldə qalib, dünyanı atmaq,
 Qarışqa, ilanla baş-başa yatmaq.
 Fərz et ki, canını ilanlar çalmış,
 Qarışqa başında yurd-yuva salmış.
 Can çinğil deyildir, bir ayağa dur,
 Canına qəsd etmə, gəl sakit otur.
 Qəm yeyib, qəlbini çox incitmə bir,
 Ürəyin daş deyil, canın da dəmir".
 Məcnun anasının nalələrinə
 Yandı alov kimi qızıqdı birdən.
 "Başımın tacıdır ayağın sənin,
 İncimi bəsləmiş sənin sədəfin.
 Sənin toxumunun məğziyəm, ana,
 Ayaq torpağın da cənnətdir mana.
 Mən möhnət çəkmişəm bu sövdədə mən,
 Bu dəfə keçmişdir işim çarədən.
 Ağlıma nə yol var, nə də çarə var,
 Bil ki, mən deyiləm burda günahkar.
 İşim bəd gətirdi, yesəm də mən qəm,
 İnan ki, baisi özüm deyiləm.
 Bu bəlalı sövdə, bəlalı hicran
 Özümdən asılı deyildir, inan.
 Ana, olacağın çarəsi varmı?
 Peşiman olmaqdan fayda olarmı?
 Ah, ana, can atıb deyirəm ki, mən.
 Mənim bu can quşum çıxırsın qəfəsdən.
 Gəl bir də danışma bu məsələni,
 İkinci qəfəsə salarsan məni.
 Evə getməyimdən gəl danışma, ah,
 Evdə ölməyim də olar bir günah.
 De, kimə lazımdır evdə ölməyim?
 Xoşdur bu səhrada ömür sürməyim.
 Vəhşilər yanında nəğmələr demək,
 Evdə qəm yeməkdən xoş olsun gərək.

Fərz et ki, mən kimi zəif bir bədən
 Evə qayıtmış da, getmiş yenidən...
 Deyirsən xanəni tərək etmək olmaz,
 Yox, mənim bu nərdim xanəyə sığmaz.
 Evə özün qayıt, sözlərimə bax,
 Məni öz dərdimlə gəl rahat burax".
 Deyib, kölgə kimi sərilmiş nalan,
 Öpdü anasının ayaqlarından.
 Yərə saldığından ana sözünü,
 Onun ayağına sürtdü üzünü.
 Məcnun vidalaşmış qaldı çöllərdə,
 Anası qayıtdı, dözmədi dərdə.
 Ömrünü tapşırırdı o, ruzığara,
 O da üz döndərdi soyuq məzara.
 Köçür bu dünyadan nə qədər canlar,
 Budurmu dünyadan bizə etibar?
 Yoxdur bu dünyanın vəfası inan,
 Heç kəsə dost deyil başdan binadan.
 Vəfasız ruzigar bilməmə nədəndir,
 Əkinçilər kimi toxum səpəndir?
 Əvvəl səpər yerə can toxumunu,
 Əkin yetişdimi, tez biçər onu.
 Hər gecə yandırır yeni bir çıraq,
 Çəkər sinəsinə tüstüdən bir dağ.
 Sonra da yel üflər ona hər səhər,
 Özü yaqdığıni özü söndürər.
 Qəlbə dağlar çəkən tilsimli fələk
 Bizlə çıraq kimi oynayır, gerçək.
 Fələk düşünlərsə hər bir ayağı,
 Hayana getsə də açılmaz bağı.
 Dörd atdan piyada qalsan sən, əgər,
 Bu düşyün o zaman açıla bilər¹⁰⁹.
 Ol canın sapı tək düşyünsüz, amma,
 Qızdırma sapı tək düşyünlü olma.
 "Ud" düşyün vurmaqda məşhur olsa da,
 Sən düşyün açmaqda müşk ol dünyada.

ANASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Çərxin şəhsüvarı atlandı birdən,
 Meydanı zəbt etdi həriflərindən.
 Günəş ki, dünyadan bir qorxu duydu,
 Şərab şüşəsini tağ üstə qoydu.
 Sübhün üyanından göylər söküldü.
 Şüşə parçalandı şərab töküldü.
 Məcnun dil verərək qəsidəsinə,
 Yalnızlıq təblini çalırdı yenə.
 Gecəli-gündüzlü nə vaxtdan bəri,
 Dilindən düşməzdi qəsidələri.
 Xəbəri yoxdu ki, anası yazıq,
 Dünyadan yığışib köçmüşdür artıq.
 Səlimin qəlbindən ahlar yüksəldi,
 O, qəmgin aşıqın yanına gəldi.
 Paltar, yemək verdi çox ehtiyatla,
 Sonra da dil açdı ona fəryadla:
 "O bəlalər görmüş zavallı qarı
 Ölüb tək elədi bu ruzigarı.
 O da öz köçünü sürdü dünyadan,
 Öldü atan kimi səndən nigaran".
 Məcnun bu matəmi əsədib durdu,
 Ah çəkib, of deyib, başına vurdu.
 Səhər çəngi kimi inlədi səsi,
 Qırıldı daşlarda könül şüşəsi.
 Ata-anasını anaraq yenə,
 Üz tutdu onların qoşa qəbrinə.
 Fəryadlar qoparıb diz üstə çökdü,
 Hər iki məzara göz yaş tökdü.
 Gah buna, gah ona üz sürtdü, ancaq,
 Ölmüşə dərməndən kar olmayacaq.
 Qohumlar tutunca səsindən xəbər,
 Qaçıb qəbilədən bir-bir gəldilər.
 Məcnunu torpağa düşmüş gördülər,
 Canında az idi həyatdan əsər.
 Onun ayağına yığılıb həmə,

Qanlı yaş tökdülər onlar gözdəndən.
 Ayılsın, deyərək, Məcnun bir təhər,
 Ona güləb suyu çilərdi gözlər.
 O hissiz aşıqə ayılan zaman
 Dualar etdilər ona hər yandan.
 Evə aparmağa çox çalışdılar,
 Dedilər, vətəndə tutsun o qərar.
 Lakin, bir ah çəkdi o bəxti qara,
 Yenə öz köçünü sürdü dağlara.
 Ürəyi - dörd evi, ciyərləri - qan,
 Çöllərdə gazirdi yenə pərişan.
 Ardınca düşmüşdü vəhşi heyvanlar,
 Həmdəm olmamışdı ona insanlar.
 Şərində bir xeyir görmədiyindən,
 Öz canamazını atdı kilsədən...
 Ömür yol gedirdi, sanki bir şimşək,
 Məcnun əl üzürdü ondan bulut tək.
 Madam ki bu həyat baqi deyildir,
 Mən il də, bir an da yaşasan birdir.
 Həyatda ölümün nişanəsi var,
 Onun işvəsinə insanımı uyar?
 Ey ölüm sırımından qafil dolanan,
 Ey bu həqiqətdən xəbərsiz insan,
 Ölüm səfərinə yığışmadan sən
 Çoxmu öz ömrünə güvənəcəksən?
 Məgər dərk etməyir zəif düşüncən
 Ki, sən bu dünyada nəçisən, nəcən?
 Bu yer kütləsində zərrələr ki, var,
 Müəyyən ölçüyə sahibdir onlar.
 Ancaq, Qaf gövdəli dağ ölündə, bil,
 Onların qiyməti əlif də deyil.
 Bu geniş tarlada, ey məğrur insan,
 Sən kiçik bir budaq, yarpaq boydasan.
 Başının üstəki fələyə bax sən,
 Gör nə görünürsən ona nisbətən.
 Bu geniş aləmə açsan gözünü,
 Heç kimi görərsən burda özünü.
 Sənin düşüncəndə bir həqiqət var,

Müəyyən ölçüdə tutmusan qərar.
Lakin bu dünyanın qarşısında, bil,
Sənin en-uzunun zərrə də deyil.
Alçaqlıq həddini aşdığın yerdə
Dünyada "mən varam" deməzsən bir də.
Torpağın qoynuna gəl sığın ancaq,
Qoy örtsün eybini o qara torpaq.
İki-üç pas atmış mıxın var, bir bax,
Onu da zəkətlə yığmısan ancaq.
Bir neçə qızla güvənib dəm-dəm,
Deyirsən: "Dünyanın ağası mənəm".
Nə qədər möhtacsən dünya əhlinə,
İşin ahüvayla keçəcək yenə.
Ucalar dünyada başın, ey insan,
Qurtarsan dünyanın ehtiyacından!
Hələ də dünyada xalq minnətindən
Yaxanı qurtara bilməmişən sən.
Gəl, yad süfrəsindən it kimi əl çək,
Özge süfrəsinə baxma pişik tək.
Məşəl tək əliyin müzdüylə dolan,
Şam kimi, sən də öz xəzinənlə yan.
Sən də Nizami tək aləmə tanın,
Sən də ağası ol şahın, sultanın.

LEYLİNİN MƏCNUNA SİFARİŞİ

Leyli qəfəsdəki o gözəl deyil,
Tikilən qələlər xanımadır, bil.
Məcnundan gəldikcə acı xəbərlər,
Yeyirdi qəlbini min qəm, min kədər.
O da aşiqi tək olmuşdu diltəng,
Məhbəsdə qalmışdı can çəkişərək.
Düynülü bir sapın halqasında qız
Zəncirsiz dustağa düşmüşdü yalqız.
Onun dörd yanında gözətçi vardı,
Dürrün ətəyini almaz qırardı.
Təki o bir gecə qaçmasın yenə
Büt-pərəst əhlinin büt məbədinə.

Əri canfısanlıq edib Leyliyə,
Xoş üz göstərirdi, şad olsun deyə.
Leylinin qəlbisə tutqun, pərişan,
Soyuq qarşılardı onu hər zaman.
Süfrədə yox idi milçəkdən bir iz,
Gecə qararmışdı, ev gözətçisiz.
Leyli aşiqini əmb ürəkdən,
Qapıdan eşiyə sıçradı birdən.
Düşmənlər yolundan bir ağac kənar
Bir yol üzərində oturdu ağlar.
İstərdi bu yoldan keçən bir nəfər
Ona aşiqindən versin bir xəbər.
Bu dəmdə dərdlərə çarə göstərən
Bir ağ saçlı qoca göründü birdən.
Qoca Xızır kimi iti gedərdi,
Yol axtaranlara yol göstərərdi,
Soruşdu qocadan o dustaq nigar:
"Fələyin işindən nə xəbərən var?
O vəhşət çölündə vəhşiyə həmdəm
Kimin xəyalıyla yaşayır bu dəm?"
Qoca söylədi ki: "Ayüzlüm, inan,
Sənsiz quyudadır Yusif hər zaman.
O tufanlı dəniz qoparmış haray,
Uca zirvəsini itirmiş o ay.
Cər çəkir hicrana düşəndən bəri,
Səhrələr qoynunda keçir günləri.
Hər iki addımda: "Leyli can" deyir,
Hər yerdə: "Leyli gəl, gəl aman" deyir.
Ürəyi hicranla sitəmlə dolu,
Bir Leyli yoludur Məcnunun yolu..."
Leyli dinlədikcə bu sədəqəti,
Nalədən nal oldu sərvi qaməti.
Qoşa nergizləri ağladı birdən,
Əziqlə sulandı o ağ yasmən.
Leyli söylədi ki: "Günahkar mənəm,
Bil, mənim qəmimdir o çəkdiy qəm.
Mən də bu qüssədən deyiləm kənar,
Ancaq, dərđ çəkməkdə bir fərquimiz var:

Məcnun dağ başında ah çəkir bu dəm,
 Mən quyu dibində nalə çəkirim".
 Sonra, qulağından bir neçə gövhər
 Alaraq, qocaya verdi o dilbər.
 Dedi: "Bunları al, qayıt təzadən
 Onunla yenə də həmnəfəs ol sən.
 Onu uzaq yoldan yanıma gətir,
 Doyunca seyr edim o aşiqi bir.
 Sən onu götürüb gəldiyin zaman
 Filan nişanlı yerdə saxlarsan.
 Sonra da gəl mənə xəbər ver bunu,
 Gizlinə seyr edəm, bəlkə, Məcnunu.
 Görüm nə soyu var, nə rəngi vardır?
 Görüm ki, nə qədər o vəfaddır?
 Bəlkə də, söz qoşub dediklərindən
 İki-üç beytinə qulaq asam mən.
 Bəlkə, düynümü açə nəfəsi,
 Bəlkə, şəfa verə dərdimə səsi".
 Qoca, dürləri götürüb həmnən,
 Ayrıldı saf qalmış haman dürrdən.
 Bir dəst paltar alıb yoluna vardı,
 O çılpaq qalmışa libas apardı.
 Əsdi külək kimi o dağdan-dağa,
 Baxdı abadlığa, xarabalığa.
 Yenə də tapmadı aşıqdən əsər,
 Ondən iki-üç gün tutmadı xəbər.
 Sonra, dağ dibində taparaq onu,
 Torpağa yıxılmış gördü Məcnunu.
 Onun dövrəsində vəhşi heyvanlar,
 Dayanıb olmuşdu bir xəzinədə.
 Qocanı gördükdə Məcnun uzaqdan,
 Südə uşaq kimi meyl etdi bu an.
 Sonra, acıqlandı yırtıcılara,
 Baş uzatmasınlar ona bir daha.
 Yanından gedincə o yırtıcılar,
 Təşəkkür elədi ona ixtiyar.
 Əvvəl öz başını torpağa vurdu,
 Sonra üzr istəyib, belə buyurdu:

"Səninlə olmuşdur eşq mülkü qaim,
 Nə qədər eşq var, sən də ol daim.
 Günəş çəsməsindən Xızır kimi iç,
 İsgəndər kimi də üfüqləri keç.
 O Leyli - o dünya gözəli dilbər
 Sənin dostluğunda candan da keçər.
 Bil, salam göndərir sənə o nigar,
 Adını duayla anıb xatırlar.
 Çoxdandır görməmiş sənin üzünü,
 Bir də eşitməmiş şirin sözünü.
 Səndən nigarandır gülüzlü sənəm,
 Görüşmək istəyir səninlə bir dəm.
 Sən də sevgilinlə görüşsən bir an,
 Hicran qəfəsindən azad olarsan.
 Bir-iki nəşəli qəzəl deyərsən,
 O sövdə bazarı qızır yenidən.
 Meşə tək dolaşmış bir xurmalıq var,
 Ordaki xoş rəngli gözəl ağaclar
 Göyün zirvəsinə qalxıb baş vurur,
 Onların altında göy çəmənlər durur,
 Baharın o yerə dönüb gələcək,
 İşıyın açarı ordadır, gerçək".
 Sonra da paltarı o qoca əllər
 And verib geydirdi ona bir təhər.
 Razılıq kəməri bağlayıb həmnən.
 Məcnun xilas oldu müxəlifətdən.
 Qocanın izilə tərpəndi artıq,
 Dirlik suyunu tapmışdı yazıq.
 Fəratdan qaçarmı susuz bir ürək?
 Davaya çıxarmı ətirlə külək?
 Vəhşi heyvanlar da cərgələnərək,
 Düşdü arxasınca şah ordusu tək.
 İqbal itaətdə, bəxt də fərmanda,
 Görüşmək yerinə gəldi o anda.
 Bir xurma altında o tutdu qərar,
 Dayandı vəhşilər azacıq kənar.
 Qoca da Leyliyə gətirdi xəbər,
 Gördüyü işləri dedi müxtəsər.

Çadırdə əyləşmiş o gözəl pəri
 Açdı mələk kimi uçuş şəhpəri.
 Məcnundan on addım durub aralı,
 Yeriya bilmədi o dağ maralı.
 Qocaya dedi ki, "Ey nəcib insan,
 Getməyə qalmadı qüvvətim, inan.
 Mən ki, yandırmışam ürəyimdə şam,
 Yənə yaxınlaşsam, tamam yanaram.
 Mənim ərim vardır, yatsa da bu dəm,
 Allahın gözündən uzaq deyiləm.
 Doğrudur, sevmirəm onu ürəkdən,
 Lakin haramzadə deyiləm ki, mən.
 Yənə yaxınlaşsam, bu ölüm olar,
 Sövdə məzhəbində günah sayılar.
 Ayıblı sözlərin yazılmasından
 Yaxşıdır, bir dəftər ağı qalsa, inan.
 İdrakla üz-üza gələrsən əgər,
 Məni qızartmasın tutduğum işlər.
 Kamal bir aşiqdir, ilqarı təmdir,
 Bundan çox istəmək ona haramdır.
 Qoy şerlə desin o şirindillim,
 Şerlə oxşasın məni sevgilim.
 O şəkərdillidən rica ediniz:
 Bir qəzəl söyləsin, qulaq asağ biz".
 Qoca bu baharın yanından qalxdı,
 O biri baharın halına baxdı.
 Gördü ki, sərilməmiş o yənə yerə,
 Huş başdan dağılıb, uçmuş göylərə.
 Ürəkdən ah çəkib "Heyf olsun" dedi,
 Ona göz yaşından su da çilədi.
 Məcnun huşa gəlib ayılan zaman
 Bir az xoşlanaraq sordu qocadan:
 "Söylə, bir ey qoca, nə bahardır bu?
 Saçdı üstümüzə ənbər qoqusu.
 Bu qoqu novbahar qoqusu deyil,
 Canan saçlarının qoqusudur, bil.
 Qəlbə layla çalır bu qoqu, inan,
 Bu gözəl qoquya canım da qurban!"

Qoca bir imtahan açmaq istədi:
 "Kənardan boylanmaq günahdır, - dedi. -
 Söylə, çağırılmamış gələrmə o yar?
 Gəlib qucağına girərmə nigar?
 Cananı görməmiş bu haldasan sən,
 Nə hala düşərsən üzünü görsən?"
 Məcnun cavab verdi: "Mehriban qoca,
 Gəl bu hadisəni düşünmə bunca.
 Şərabın ətrindən sərxoşam bu dəm,
 Şərabı əlimdə tuta bilmərəm".
 Sonrasa bir şirin, bir xoş nəfəslə
 Bir neçə beyt dedi qəmli bir səslə.

MƏCNUNUN QƏZƏL OXUMAĞI

"Canan, hardayıq biz, de hardasan sən?
 Biz ki, səninkiyik, sən kiminkisən?
 Yoxsulluq mülkünün yolçusuyuq biz,
 Buyurun, dost olaq, layıq görsəniz.
 Bizik can sataraq yoxsulluq alan,
 Xəzləri dağıdıb palasda qalan.
 Zamanın qeydindən azadıq, azad,
 Qəm bizimlə şaddır, biz qəm ilə şad.
 Ciyərimiz susuz, suya qərq olan
 Şəbkoruq, günəşə yoldaşlıq, inan.
 Azdıq yolumuzu, qismətdir bu da,
 Kənddən qovulsaq da, bizik kəndxuda.
 Möhrəsiz və gözsüz oyun çıxardar,
 Ayaqsız, miniksiz çapmağımız var¹¹⁰.
 Bir sənin qəminlə yüklənirik biz,
 Qəm ki, səninkidir, yoxdur qəməmiz.
 Olsaq da ələmdə süst tərpanənlər,
 Buradan keçməkdə bizdədir hünər.
 Deyirsən, qəmindən xar olub ölüm,
 Hələ qəm yeməklə məşğulam, gülüm!
 Çox çəkməz, sevgilim, vaxtı gələndə,
 Öz köçmək təblimi çalaram mən də.
 Sən, ey hər işində əyyar olan yar,

Aşiqin olmuşdur səndən də əyyar.
 Əyyar boğazını sıxarsa əgər,
 Özünü düşməndən əvvəl öldürər,
 Bir kəs ki, özünün qanından qorxmaz,
 Öldürər nə yaxşı, nə pisə baxmaz.
 Sürüdən qorxarsa əgər canavar,
 O üstündə keçə, palas da saxlar.
 Gəlməmiş getməyin, de, nə adətdir?
 Əkməmiş biçməyin nə qiyamətdir?
 Məna: "Gecən xeyir" söyləmə, canan,
 Sənsiz xoş keçərimiz gecəmiz bir an?
 Uyuşmaz qədəmin canımla mənim,
 İki can saxlaya bilməz bədənim.
 Əlinlə canımı almadıqca sən,
 Qurtara bilməzsən bu bəhanədən.
 Mən minnət yükünü çəkir bu bədən,
 Sənsə azad eylə onu bu işdən.
 Bundan daha yaxşı bir can ver mana,
 Uğurlu bir işə ayaq bassana! .
 Sənin dodağından gəlməyən bir can
 Canımda yerləşməz, çıxar dodağından.
 Dodağın olarsa can xəzinəsi,
 Kəsilməz dünyadan o canın səsi.
 Bilirəm, qarşında çox qulların var,
 Heç biri mən kimi baş əyməz, ey yar.
 Sənin varlığımla mən də azadam,
 Daima xoşbəxtəm, daima şadam.
 Camalın düşərsə könlümdən uzaq,
 Könlüm viran olar gözündən iraq.
 Bu gündən mən sənəmə, sən isə mənənsən,
 Bir könül yurdudur bu iki bədən.
 O da sənin könlün qoy olsun, dilbər,
 Yoxdur öz könlümdə həyatdan əsər.
 Bir könlüm, yüz canım olmasa əgər,
 Səninlə yaşamaq olmaz, ey səhər.
 Sap birdir, səni öz sapıma düzsəm,
 Bir can olmalıyıq ikimiz hər dəm.
 Bil ki, vahid olsa bizim sikkəmiz,

İkilik nəqşini qaralarlıq biz.
 Gözəl sikkəli hər bədəmin bil ki,
 Bədəni bir olur, məğzisi iki.
 Mən sənəmə, başqa şey nə varsa, canan,
 Bir başmaq tayıdır düşmüş ayaqdan.
 Səndən işiq alır bütün varlığım,
 Yoxdur səndən özgə bəxtiyarlığım.
 Söylə, bu məqamda nəçidir bədən?
 Adını sikkənə nəqş eyləyəsən.
 Sənə qurbanlığa baş layıq deyil,
 Bayrağın altına sığınmaz o, bil.
 Arada tərənən quru bir candır,
 O da mənim deyil, sənə mehmandır.
 Sən məndən azadsan, ey pərizadə,
 Sərvədən daha çox ol sən azadə.
 Mən bir kimsəsizəm, hər xidmətinə
 Kəmərlə bağlamışam gül kimi yənə
 Məhləyin küləyi ədikcə səhər,
 Can verib, könlümün pasını silər.
 Mumya arasında əzgin bir bədən
 Dincəldiyi kimi, dincəliyəm mən.
 İtülülə olsa da gözətçin müdam,
 Sən olan küçənin yol torpağıyam.
 İt saxlamağımı çox bəyəniyəm,
 Odur ki, onlara olmuşam həmdəm;
 Yəni yanımdakı bu yirticilər
 İtdir, hamısının it dirəği var.
 Mən yoxsul olsam da, varlısan, ey yar,
 Mən tamam xaliyəm, sənin xalın var.
 Sən qızıl içində olursan hər dəm,
 Xalxalın qızıldır, xalın da dirəm.
 Dirəmə bənzəyənlə xalını görəcəm,
 Aldım xalxalını dirəmlə, gerçək.
 Bir növbəyə üçün bulut ağıladı,
 Məcnun da ağlayıb qara bağladı.
 Hindli qaraulda dayanıb, gəzər,
 Məcnun da yanında hinduya bənzər.
 Çərx gözəllik alar ayın üzündən,

Məcnun da fal açar üzünlə bəzən
 Bülbül gül eşqiylə dolanar bağı,
 Məcnun da olmuşdur hicran dustağı.
 El, oba ləl üçün mədəmə gedir,
 Məcnun da səninçin cana qəsd edir.
 Sən meyil göstərsən mənə, ey nigar,
 Bir allah bilir ki, bu çox xoş olar.
 Aydınlıq gəcədə səninlə qoşa
 Duraydıq gülşəndə, verib baş-baş.
 Səninlə yanaşı aylaşaydım mən,
 Qədəh qaldıraydıq qədəh üstündən
 Basaydım bağrıma saz kimi səni,
 Olaydı qucağım ləlin mədəni.
 Nərgiz gözlərindən olaydım xumar.
 Məst olub saçını hörəydim, ey yar.
 Kaman qaşlarını qulağa qədər
 Əlimlə çəkəydim, ey nazlı dilbər.
 Döşündəki nara sığınaydım mən,
 Əlimlə tutaydım alma çənəndən.
 Gah bir alma kimi əzib narını,
 Gah da dişləyəydim alma barını.
 Dağıdıb döşünə saçlarını mən
 O qulaq sırganı çəkəydim, bəzən.
 Gah varaqılanaydı əynində paltar,
 Bədiyə deyəydim xurmana, ey yar.
 Bənəfşə düzəydim gül üzünə mən,
 Gah da gül dərəydim o bənəfşədən.
 Gah səni qoynumda yerləşdirəydim,
 Gah qəm məktubunu sənə verəydim.
 İlahi, qalmazdı möhnətdən əsər,
 Həqiqət olsaydı bu düşüncələr.
 Qulağa xoş gəlir çaldığım hava,
 Lakin ortalıqda tel qırılmasa.
 Başımı qovğaya salma bu qədər,
 İnan ki, varlığım məhəv olub gedər.
 Sən olduğun yerə çağırma məni,
 Xoşdur bu seçdiyim sövdə məskəni.
 Burda nə düşmən var, nə də əğyar var,

Bizim işimizə qarışmaz onlar.
 Burda aylaşsək də, qalsaq da əgər,
 Bizə irad tutmaz bunu bir nəfər.
 Yanımda iki-üç dilsiz heyvan var,
 Yaxşını, yamanı unutmş onlar.
 Quyunun dibində tək olsaq da biz,
 Yalnızlıq özü də gözəldir, şəksiz.
 Əlindən tutanin olmasa bir az,
 Ayağından tutub çəkən də olmaz.
 Burda olmasa da bir dostun sənin,
 Arxanca sallanıb gəlməz düşmənin.
 Nə var can qorxusu olan o yerdə?
 O yaman üzlərə sən baxma bir də.
 Burdadır abadlıq, şadlıq hasarı.
 Sən də gəl bu yerə bir şadlan bərr.
 Nə qədər ki, sağam, yaxın gəl, ey yar,
 Hər vaxtın işi var, işin vaxtı var.
 Çəsməni gün kimi göstərmə, aman,
 Şərab tək aldatma məni uzaqdan.
 Hüsnündən su içmək istərkən ürək,
 Oldum parça-parça sənin xalın tək.
 Xızırın çəsməsi səndədir, dilbər,
 O həyat suyundan mənə də göndər.
 Təsəlli vermədən arpa boyda sən,
 Mənə xalvar-xalvar qan içdirirsən.
 Sənsiz qəm yəsəm də, ey nazlı sənəm,
 Səninlə şərab da içə bilərəm.
 Yəqin, yadındadır, bir məsəl də var:
 Dovşan yügürdüyü qədər də yatar.
 Nə olar, sevgilim, şərab gətirsən.
 Yənə mi qanlı su içməliyəm mən?
 Şərab məclisində nuş olur cana,
 Halaldır behiştə şərab insana.
 Saqi, dəryanı da əlindən içsəm
 Ondan bir udum da qoymaram bu dəm.
 İçsəm sağlığına, getməərəm huşdan,
 O zəhər olsa da, nuş olar, inan.
 Qoy sərxoşun olsun aşiqin indi,

Sən də qədəh qaldır sərxoşlar kimi.
 Şərabı içməzlər xumar olmadan,
 Səhər şərabı da içilməz pünhan.
 Bağ tacı axtaran o sultan belə,
 Gəzir xəzinəni şəbçirəq ilə.
 Qaranlıq gecədə xəzinə gəzən
 Əziyyət çəksə də, oğrudur, bilsək.
 Çıraqsız bir evi soruşsan: nədir?
 O bir bağ da olsa həbsxanədir.
 Sənin qəm nərdində uduzdu könlüm
 Bir əl də atıram, qurbanın olum.
 Xoşdur, sərxoş olub, ey nazlı dilbər,
 Qıvrım saçlarını öpsəydim əgər
 Ya sərxoş halımda tutub telindən
 Yavaşca məclisə gətirəydim mən
 Bir nalə çəkəydim hər addım başı,
 Bir təpik vuraydı mənə hər naşı
 Yarab, o dünyanı yaxan gözəllə
 Mənə belə bir gün sən qismət eylə!"
 Məcnun bu sözləri deyərək olan,
 Çöllərə üz qoydu ürəyində qan
 Pərişan ürəyi qəmlərlə dolu
 Qayıtdı çadıra o sərv boylu

BAĞDADLI SƏLAMIN MƏCNUNUN QÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ

Deyir söz ustası, onu dinlə sən:
 Bağdad şəhərinin əhalisindən
 Vardı səxavətli, gözəl bir insan,
 Camal sahibiydi o aşıq oğlan.
 Bələlər seylinə düşüb dünyada,
 Eşqin silləsini dadmışdı o da.
 Başından aşısa da məhəbbət dərdi,
 Hər dərdə qatlaşıb qəmə dözərdi.
 Dünya söyləyirdi adına Səlam,
 Bəxt isə vermişdi o gəncə səlam.
 O, eşq aləmində mərd dayanardı,

Şer oxumağa çox eşqi vardı.
 Qeysin inci saçan o şerləri
 Aləmə yayılıb düşəndən bəri
 "Dərd əhli" deyirdi ona insanlar,
 Onun pak təbinə heyran olanlar.
 Dərdililər eşitcək onun səsinə,
 Sürərdi yanına öz dəvəsini.
 Ad qoydu Məcnunun eşqi dünyada,
 Şəhərlər dolaşib çatdı Bağdada.
 Onun hər şerini gözəllər belə,
 Deyirdi səs-səsə aşıqlar ilə.
 Səlam düşündü ki, Bağdaddan getsin,
 O qəmgin aşıqi ziyarət etsin.
 Dəvəni yükləyib yola düzəldi,
 Çaparaq bir ucsuz səhraya gəldi.
 Qovdu dəvəsini bir neçə ağac.
 Axtardı aşıqi o yamac-yamac.
 Səlam yol uzunu soraq alaraq.
 Məcnunu bir yerdə tapdı çıl-çılpaq.
 Yənə dörd yanında vəhşi durmuşdu,
 Boyunbağı kimi halqa vurmuşdu,
 Şövk ilə inləyən o zəifbədən
 Əsirlilik duyurdu haman hələqdən.
 Məcnun hiss etdi ki, o gözəl cavan
 Yanına gəlmişdir uzaq bir yoldan,
 Verdi vəhşilərə belə bir qorax:
 Bütün qılıncları qına qoysunlar.
 Səlam da aşıqi gördüyü zaman
 Ona səlam verdi ürəkdən, candan.
 Xoş gəldi səlamı onun Məcnuna,
 Ürəkdən yaxınlıq göstərdi ona.
 Onu cavabıyla xoşhal eylədi,
 Hardan gəldiyini sual eylədi.
 Gənc dedi: "Səninçin dolaşırım mən,
 Çülə düşməyimin səbəbi sənsən.
 Bağdad şəhərindən bura gəlmişəm,

Ta görüb üzünü şadlanım bir dəm.
 Bağdadda rahatca yaşadım, düzü,
 Heç vaxt görməmişdim mən səfər üzü.
 Gözəl sözlərinə çox həvəsım var,
 Onunçün qürbətı etdim ixtiyar.
 Dünya işıq alır camalından, ah,
 Səni görməyimə yol verdi Allah.
 Bu qalan ömrümü, ey qərib həmdəm,
 Səndən başqasıyla sürməyəcəyəm.
 Ayaq torpağını öpə-öpə mən
 Boyun qaçırmaram heç bir əmrindən.
 Sənsiz çıxmıyacaq mənim nəfəsim,
 Yanından gələcək daima səsım.
 Yazdığım hər şəri oxuyub müdam,
 Əzbərdən öyrənib yadda saxlaram.
 Gözəl sözlərini dedikcə əzbər,
 Könlümün qəmləri dağılıb gedər.
 Mən də çəkinməyəm heç bir bələdən,
 Məni öz könlünlə tanış eylə sən,
 Oxu sözlərindən, dinləyim hərdən,
 Hesab et məni də bu vəhşilərdən.
 Mən kimi bir gəncin qul olmağından
 Sənə heç bir zərər toxunmaz, inan.
 Səvdə qəfəsində dustaq bir quşam,
 Eşqin ağrısını mən də duymuşam".
 Gülüb hilal kimi onun üzünə,
 Məcnun cavab verdi onun sözlünə:
 "Ey nazla, nemətlə bəslənmiş insan,
 Bu yol qorxuludur, qayıt bu yoldan.
 Kişi olsan belə, tayım deyilsən,
 Yüzdə bir qəmimi yeməmişən sən.
 Yalnız vəhşilərdir könlümə həmdəm,
 Mən öz qeydimə də qalan deyiləm.
 Bəsdır bu səhrada düşdüyüm dara,
 Yaramın üstündən gəl vurma yara.
 Bil ki, bambaşqadır bizim dərdimiz,

Uyuşa bilmərik səninlə hərgiz.
 Sənə söhbətimin nə faydası var?
 Mənim söhbətimdən divlər də qaçar.
 Hər gün bir mənzildə yatıb qalırım,
 Hər gecə bir yerdə mən yurd salırım.
 Mən artıq vəhşiyəm, sən isə insan,
 Xoşdur öz cinsini gözib tapasan.
 Bil ki, dəmir kimi olsan da möhkəm,
 Səni də əridər ahımdakı qəm.
 Su kimi canımı oxşasan da sən,
 Yanğıma bir gecə dözə bilməzsən.
 Görürsən əliboş müflisəm bu dəm,
 Qonaq qalmağını rəva görmürəm.
 Yazıqlıq səsidir cahanda səsım,
 Bir mənəm, bir də ki, səvdə nəfəsim.
 Olmazsan mənimlə bu yerdə həmdəm,
 Sən sevdiyən cana mən qəsd edirəm.
 Öz paltar bəndimi boşaltdıqca mən,
 Sən öz kəmərinə düzəltməkdəsən.
 Şələmi çiyimdən atıram bu an,
 Sənsə başqasıyla qucaqlarırsan.
 Mənə dost olmaqdan ümidini kəs,
 Mən büt sindirənam, sənə bütperəst.
 Get, mənim məskənim xarabalıqdır,
 Məndən dost nəfəsi ummaq artıqdır.
 Bilirəm, yol gəlib zəhmət çəkmişən.
 Sənin qulun olum, zillət çəkmişən.
 İndi ki, sən məni gördün pərişan,
 Allaha tapşırıb qayıt bu başdan.
 Xoşluqla getməsən bu yerdən əgər,
 Zorla qaçırdacaq səni zillətlər".
 O sözlər etmədi Səlama əsər,
 Qəbula keçmədi o nəsihətlər.
 Dedi: "Yalvarıram, halıma bir yan,
 Gəl suyu gizlətmə susuz qalandan.
 İzin ver, qibləyə baş əyim bir az,

Məhəbbət adlansın qıldığım namaz.
 Yolum səhv olarsa səcdədə bir dəm,
 Yənə səcdə qılıb üzür istərəm".
 Səlam çox yalvarıb yaxardı yənə,
 Məcnun razılaşdı onun əhdinə.
 Səlam süfrəsini açıb tökərək,
 Çıxardı qarşıya halvayla çörək.
 Dedi ki: "Dostluğa göstərək həvəs,
 Gəl mehriban olaq çərəyimi kəs.
 Qəlb açan olsa da bu yeməməyin,
 Bu bir-iki ləqmə lazımdır yaqin.
 Hərçəndi kişinin kişiliyi var,
 Canının qüvvəti yeməklə olar".
 Məcnun cavab verdi: "Öz bədənimdən
 Yemək yeyənləri öldürmüşəm mən.
 Kim ki, öz canının qeydinə qalır,
 Çörəklə halvadan o, qüvvət alır.
 Mən öz varlığımdan düşmüşəm uzaq,
 Məni öldürəmməz bu ac yaşamaq".
 Səlam anladı ki, o talei kəmə
 Yeməksiz, yuxusuz dolaşib hər dəm,
 Hər yana üz tutub gözür fərari,
 Bir yerdə durmayır səbri, qərarı.
 Qəlbə inciməsən, sınmasın deyə,
 Dedi: "Sür ömrünü qəm yeyə-yeyə.
 Fələyin dövrənə bir yerdə qalmaq,
 Ürəyin daima pərişan olmaz.
 Hər anda bir varaq açıb bükörək.
 Çox iti fırlanır bu çərxi-fələk.
 Cahanda göz yumub açana qədər
 Yüz nəcat qapısı açıla bilər.
 Heç də qəmgin olma çəkdiyən qəmədən,
 Təki yer tapdağı olmayasan sən.
 İndiki dərdinin sonu xoş olar,
 Bir gün ağlamağın gülməyi də var.
 Mən də sənə kimi ürəyim dağlı.

Könüldən xəstəydim, ayaqdan bağı,
 Allahın köməyi sayəsində mən
 Qurtardım canımı o dərdədən, qəmədən.
 Nəhayət bir sükut qaplayar səni,
 Sən də unudarsan bu vəqəni.
 Bu sövdə şöləsi nə mehribandır,
 Gənclik ataşinin alovundandır.
 Kişidən cavanlıq gəlib keçəcək,
 Bu odlu kürənin odu söncək".
 Məcnun o aqili dinləyib qəlbən,
 Yerdən durmadısa, oynadı yerdən.
 Dedi: "Zənn etmə ki, mən bir sərxoşam,
 Ya hava-həvəsə məftun olmuşam.
 Eşqin şahənşahi mənəm cahanda,
 Xəcalət çəkmirəm bundan bir an da.
 Qüsl ilə canımı təmizlədim mən,
 Torpağın, səhvətin bəhanəsindən.
 Nəfsin çirkabından can qurtararaq,
 Həvəs bazarını dağıtmışam, bax.
 Ömrümün mənası eşqdür müdam,
 Məhəbbət bir oddur, mənə bir "ud"am.
 Məhəbbət evimi tutduğu zaman
 Mən də öz köçümü çəkdim ortadan.
 Ömrümü hesaba alanmı vardır!
 Mən yoxam, var olan yalnız o yarıdır.
 Nə vaxt ki, göylərdən ulduz azalar,
 Mənim də eşqimin qəmi az olar.
 Çöllərin qumları sayılsa əgər,
 Mənim də könlümün eşqi silinər.
 İndi ki, həmsöhbət oldun mənimlə,
 Gəl, ayıb sözünü gətirmə dilə.
 Boyuna, halına nəzər sal da sən,
 Gəl əl çək vurduğun bu tənələrdən.
 Çəkdi o sərkərdə yaxşı bir məsəl;
 Saxla öz işinin ölçüsünü gəl.
 Bil ki, qızışaram soyuqluq etsən,

Yalnız qisas alıb yumşalaram mən.
 Sən məni dilinlə incitsən əgər
 Getməz dostluğumuz axıra qədər.
 Könül qəzabından qızıqan zaman
 Həyə da, ismət də qalxar ortadan".
 Məcnun, bu sözləri ədəblə dedi.
 Hərifə astaca tənbeh eylədi.
 Hərif də Məcnunu tanıdı əlan
 Xətə çıxarmadı bir də ağzından.
 Heç kəslə qaydasız danışma ki, sən,
 Axırda utanıb üzr istəyəsən.
 Kamanın boşsa da, bərkəsə də əgər,
 Ehtiyatsız çəksən bəla gətirər.
 Boş olsa mələmət gətirər kaman,
 Bərk olsa xəcələt gətirər kaman.
 Bağlı bir qıfılı açmaq istəsən,
 Əvvəlcə sınaqdan keçir onu sən.
 Harda quyu varsa, ipsiz iş olmaz,
 Ayaqsız bir yol da başa vurulmaz.
 Məcnun ilə Səlam bağlayıb ilqar,
 Bir neçə günlüyə yoldaş oldular,
 Şirin qəzəllərin axırdı səsi -
 Məcnunun qonağa buydu töhfəsi.
 Məcnun şerləri dedikcə bənd-bənd,
 Onları döşünə yığırdı o mərd.
 Çox zəif düşmüşdü Məcnun bu zaman,
 Büsbütün qalmışdı yeyib yatmaqdan.
 Səlamşa bunlara heç dözməyirdi,
 Yeməkdən yatmaqdan əl üzməyirdi.
 Elə ki, buxçası boşaldı, yenə
 Qayıtmaq istədi o öz evinə.
 Axır vidalaşib atdı Məcnunu,
 Vəhşilər içində tək qoydu onu.
 Bağdada üz tutub yola düzəldi,
 Yadında bir neçə qəsiddə gəldi.
 Harda bir qəsiddə çıxsa ağzından,
 Bütün dinləyənlər olurdu heyran.

MƏCNUNUN ƏZƏMƏTİ HAQQINDA

Məcnunu sərəsəri zənn etmə ki, sən.
 Deyildi gördüyün divanələrdən.
 Oruclu, namazlı, nurlu bir çıraç,
 Əqlə yad deyildi, ədəbdən uzaç,
 Vaxtının ən böyük bir alimiydi,
 Aləmi şərh edən Loqman kimiydi.
 Gizli mənalara o yol açardı,
 Qəlbində göylərin min sirri vardı.
 Qızıl sikkəsi tək hər sözü gözəl,
 Lələ bənzəyirdi dediyi qəzəl.
 Dəlinin ağılına bələddir hər kəs,
 Ondən bu incilər saçıla bilməz.
 Dünyanın qeydini tamam ataraq,
 Qeydsiz bir həyat sürürdü ancaq.
 Onda ölüm fikri aşib daşırdı,
 Kəç tədarükünə hazırlaşdı.
 Deyirdi: "Can evim alışıx dərddən,
 Ölüm qurtaracaq məni möhnətdən".
 Kim ki, düz gəlməsə dünyayla, inan,
 Çətin can qurtarar bu dar dünyadan.
 Dünyanı dörd əllə tutsa bir nəfər,
 Çətinliklə kəçüb dünyadan gedər.
 Məcnun yol yoldaşı gəzmədən bir an,
 Açdırdı zənciri öz varlığından.
 Təki can ovuna çıxsa yaranan,
 "Gətir" dediyi vaxt, desin: "Budur can".
 Ömür gəmisində can qorxusu var,
 Bu qorxu ucundan geyməzdı paltar.
 Xərəyi olmuşdu acı tikələr,
 Yeməzdı dünyada o heç bir bəhər.
 Dünyadan əl üzüb, düşmüşdü uzaç,
 Leyli bəhanəydi bu yolda ancaç.
 Nə vaxt ki, arzusu bir yol vurardı,
 Dünyadan qaçacaq yeri də vardı.
 Onun da qəlbində yaşardı dilək,
 Qında saxlayırdı onu qılınc tək.

Visal görməyirdi bizim pərizad,
 Taki... eşqin evi yaşasın abad.
 Bir alim Ustadan soruşdum ki, mən:
 Aşiqin halını sərh et bizə sən.
 Onu ki, visalə çağırırdı yar,
 Möhlət verməyinin nə mənası var?
 Neçin muradına yetmədi o da?
 Ömründən otuz il o verdi bada?
 Dedi ki: - Yetsəydi murada bir an,
 Əbədi çıxardı nəşə canından.
 Uymadı bir anlıq kəfə dünyada,
 Otuz il nəşəni vermədi bada.
 Bir qədər alsaydım o şərəbdən mən,
 Təmənnam qalmazdı iki aləmdən.

ZEYDLƏ ZEYNƏBİN SEVGİSİ HAQQINDA

Başqa bir aşiq də o zaman varmış,
 O da bu dərd ilə zəncir qırmış.
 Dağ kimi durmuşdu ürəyində dərd,
 Yazığı dağlara salmışdı möhnət.
 Onu qurtarmışdı dəlilik, bilsən,
 Bu divdən törəmiş cinsi-bəşərdən.
 Təmiz bir gənc idi, vardı hünəri,
 Dürtə bənzəyirdi xoş qəzəlləri.
 Eşqin acısını dadıb dünyada,
 Başını qoymuşdu bu yolda o da.
 Öz adı Zeyd idi, sövdə gəzərdi,
 Xisləti Əmr ilə Zeydə bənzərdi.
 Könül yuvasını zülmət sarmışdı,
 Onun var-yoxunu eşq aparmışdı.
 Əmisi qızına o vurulmuşdu,
 Qız da bu oğlana aşiq olmuşdu.
 Onların qəlbi də, fikri də birdi,
 Onlar bir-birini candan seviridi.
 O gözəl camallı, o qəşəng nigar,
 O divanə üçün tutmazdı qorar.

Oğlan da sevərdi öz cananını,
 Bir tükdən asılı qalmışdı canı.
 Qız ay camallıydı özü də xoşram,
 Təmiz xılqətlıydı o nazik əndam.
 Şümşad nəfəslıydı, rəngi ərğəvan,
 Baldırı cıvə tək, qəddi xeyzəran.
 O bütdə hamının nəzəri vardı,
 Dünyaya qiyamət şuru salardı.
 Şən idi, şux idi, həm də füsunkar,
 Gözəllər gözəli, o nazlı nigar.
 Mın səfəra başını gicəlləndirən,
 Mın sövdə səfərası qıradı hərdən
 Tük kimi incəydi bəldən o dilbər,
 Ağzı xırdacaydı qarışqa qədar
 Şəki alması tək çənəsi vardı
 Məkkə qumundan da çox yandırardı.
 Öpüşü bal kimi, hüsnü bəxtəvər,
 Dadına çatmazdı nə qənd, nə şəkər.
 Dodağı nabatla şəkərdən şirin
 Nabat-meyvasıydı öpüşlərinin.
 Hər kəs camalında bir su görədi,
 O dirilik suyu, həyat verədi.
 Uca bir sərv idi onun vüqarı,
 Güləblə şəkərdi bu sərvin bəri.
 Camalı günəşlə bir asimanda,
 Ətri də ənbərlə bir karıvanda.
 Hüsnünün şövqiylə əsirdi ruzgar,
 Zeynəb adlanırdı o gözəl nigar
 O nəzənin qızın qəmiylə yanan
 Zeyid axtarırdı bu dərdə dərman.
 Neyləsin, hayandan bir çarə bilsin
 Ki, ləli qart daşdan qopara bilsin.
 Zeyidin qohumluqda bir aybı vardı
 Ki, dünya malından kasıb yaşardı.
 Varlı əmisini yoxsul Zeyiddən
 Bircə dövlət idi yaxşı göstərən.
 Zeyd öz əmisindən dövlət görmədi,
 Ondan qız istədi, qız da vermədi.

Hər işdən soyudub xəyalı daldı,
 Əmisi yad oldu, o yazıq qaldı.
 Canan arzusuyula o axşam, səhər
 Natəvan gəzirdi qəlbində kədər.
 Ağlar nəğmələri bir dəfə gülməz,
 Deyirdi: "Mən günə düşməsin heç kəs"
 Əmi gizlədərdi qızını ondan,
 Pərdələr dalında saxları pünhan
 Zeydə öz qızını verməmək üçün
 Dövlətli bir kişi gəzirdi hər gün.
 Nəhayət, məqsədə yetişdim, deyə,
 Verdi öz qızını bir dövlətliyə.
 Yazıq Zeyd o gündən düşdü həsrətə
 Sövdası qərq oldu qəmə, möhnətə.
 Yeməkdən, yatmaqdan qaldı sərbəsər,
 Tutdu sövdasından yer üzü xəbər.
 O da Məcnun kimi çəkdi göz dağı,
 Zəncirə bağlandı əli, ayağı.
 Hünərsiz, vəfasız yoldaşlara bax.
 Ondən ayrıldılar uzaqlaşaraq.
 Bir özü, bir könlü qaldı dünyada
 O da ki, daima yanırıdı oda.
 Qılgıncım saçırdı ondaki ciyər,
 Leyli də tutmuşdu bu dərdədən xəbər.
 Ara bir yanına çağırıb onu,
 Oxşar, əzizlərdi eşqin oğlunu.
 Ondən hal tutardı o gözəl nigar
 Dərdinə qoşulub ağları zar-zar.
 Zeydin vəfasını xoşladığından,
 Ona öz sirrini açdı o canan.
 Zeyd isə mehriban, gözəl Leylidən
 Xəbər aparırdı Məcnuna bəzən,
 Məcnun ki, canandan xəbər bilərdi.
 Onun qarşısında rəqsə gələrdi.
 Zeyd idi Məcnunun eşqinə həmdəm,
 Xəbər gətirərdi yarından hər dəm.
 Ona xoş xəbərlər dedikcə gündə,
 Məcnun qul olmuşdu onun önündə.

Zeydi çox görmüşdü vəhşi heyvanlar,
 Vəhşilik hissindən qalmışdı onlar.
 Məcnun ayrılığa düşəndən bəri
 Ayüzlü Leyliyə dediyi şəri
 Zeyd öz əlləriylə yazıb kağıza,
 Aparıb verərdi o gözəl qıza.
 Dostlar arasında o, yol salardı.
 Məktub aparıqca, məktub alardı.
 Bir axşam Məcnunun, novhə yerindən
 Dürürlər axdıca şerlərindən,
 Zeyd ona üz tutub dedi töhmətlə:
 "İncilər səpikən sən bu sənətlə,
 Nə üçün dəlilik yolu tutaraq,
 Ağlın şöləsindən gəzirsən uzaq.
 Sən söz ustasısan, ey böyük insan.
 Nə üçün bu yazıq günə qalmısan
 Zahirədə çox rüsva görünsən də sən,
 Sövdada Zeyiddən artıq deyilsən.
 Mən də ağlayaraq, qəmlər içirdim.
 Səndən də pərişan günlər keçirdim.
 Nəhayət, səbr edib yaşayaq dedim.
 Sonra su da içdim, çörək də yedim.
 Gəl vurğun könlünü unudub dincəl,
 Adına bir Məcnun deməsinlər gal".
 Şəhvəti öldürüb bənliliyi atan,
 Dünya görmüş Məcnun qızıb bu zaman,
 Zeydin töhmətindən alışıb yandı,
 Vurgun deməsinə çox acıqlandı.
 Zeydə söylədi ki: "Bu üz ilə sən
 Uzun danışsan çəkil gözümədən.
 Mənə bir sifariş gətirdin əgər,
 Söylə artıq-əskik danışma hədə
 Uzun danışanın pis olur səsi,
 Danışma Zeyd ilə Əmr əfsanəsi.
 Mənə dəli dedin, nə haqqın vardır?
 Dəli təkəbbürlü dolananlardır.
 Mən div bağlayanam, bir div deyiləm,
 Huri, mələk kimi azadam bu dəm.

Div xisləti deyil, xoşdur xislətim,
 Dünya şahındandır bu təbiətim,
 Mənim xasiyyətim xoş olduğundan,
 Yanımda ram olur bu qədər heyvan.
 Günaha batsa da mənə baxanlar,
 Lətif xasiyyətli bir xilqətim var.
 Düzlük axtarmaqdır mənim adətim,
 Onunçün əyridir bu gün qamətim.
 İki düz alətin nəğməsimi var?
 Bərbət əyri olar, mizrab düz olar.
 Əyri qayrılmasa tutulan kaman,
 Düz nişan gözləmə atılan oxdan.
 Üzərlük yerinə yanan naləmdən
 Əziyyət paltarı toxuyuram mən.
 Mən yaman gözləri yaxşı bilirəm,
 Onunçün gözümdən qorxuram bu dəm,
 Pisdir öz gözüne gələrsə insan,
 Uğrasın nəzərə bir başqasından.
 Dəli o şəxsdir ki, dünya varım
 Çox sevib, bərkidir ev hasarını.
 Mən özüm kamala yetəndən bəri
 Açıdım boynumdakı ağır bəndləri.
 Rüşəsi dörd olan bu ağacın mən
 Dörd mıxlı kökünü kəsirəm, bilsən.
 Qurtuluş qəbzidir məndə yadigar.
 Nə paltarlığım var, nə paltarım var.
 Sınıq bir gəmidir aparən mənə,
 Varsın da olmasın onun yelkəni.
 Gənim deryalarda batmazdan qabaq
 Yükümü ataraq qalırım çılpaq.
 Mənim o dünyaya məhəbbətim var,
 Nə minnət çəkənəm, nə minnətim var.
 Çarmıxa çəkilməmiş bir bədən yəqin,
 Kəç vaxtı can versə çox olar çətin.
 Səndən can istəyəm o yar gözəldir,
 Sənin can verməyin hökmi-əzəldir.
 Sevgi meydanında yalnız dayanmaq
 Canana can vermək şərtəndir ancaq.

Demə ki, bu torda dolaşdıqca mən,
 Bir dən arzusudur keçən qəlbimdən.
 Torun gözlərində inan ki, hər gün
 Əl-ayaq çalırım batmamaq üçün.
 Tikanlı dünyadan istərəm müdam,
 Murdar kimi deyil, mərd kimi çıxam.
 Dünya ikilaylı qəpiyə oxşar,
 Odur ki, tutmaram bir yerdə qərar.
 Bu layın birini açanda insan,
 O biri başına dəymiş hər zaman.
 Quyuda yerləşmiş aciz bədənin,
 Zəncirə möhtacdır həyatın sənin.
 Yol ayrıcındakı bu bədbəxt bəşər,
 Quyudan zəncirsiz çıxamı bilər!
 Gözəllər zülfüdür dediyim zəncir,
 O da ki, rəqibin əllərindədir.
 Quyudan qurtarmaq mümkündür olsa da,
 Özgənin əliylə olacaq o da.
 Özünün qəmindən at sürən adam
 Özgənin qəmindən azaddır müdam.
 İnsan öz bütünü sındırırsa əgər,
 Başqa bütə necə pərəstis edər?
 Dəvəmi bir bütə tərəf sürərsəm,
 Canım öz bütümdən qurtarar o dəm.
 Qırmızı şərəbi içsə bir nəfər,
 Öz zəhmətlərindən çox yüngülləşər.
 Məqbuldur belə iş, mənfəətlidir,
 Qafillər gözündə çox dəhşətlidir.
 Şikayət etmirəm mən bu halımdan.
 Yoxdur bundan rahat başqa bir cahən,
 Bu fındıq şəklinə səməyə bir bax.
 Başıma daş yağır göylərdən ancaq.
 Canım məğzi olan öz başını sən,
 Bir sümük zirehə hifz etməzsən,
 İydatək qırmızı olsam belə mən,
 Çılpaq olduğum vaxt ağarar bədəm.
 Badam ki, deyiləm mən çılpaq olam.
 Zənci tək qap-qara balalar doğam.

Allahdan gəlmişdir mənə bu qismət,
 Xoşdur bu çəkdiyim balalı möhnət.
 Qoltuqda turş qora gəzdirib satan
 Meyvəçi bir misal çəkmiş bir zaman:
 Qardaş, əncir satan bir adam üçün
 Ənciri satmaqdır hər şeydən üstün.
 Hər kəs sənətindən yapışsa əgər,
 Dünyada nə əksə onu da biçər.
 Oxumu hədəfə düz tutmuşam mən,
 Kaman boşluğudur ziyan gətirən.
 Xəzinə bəndini açardım, ancaq
 Açar şüşəyəndir bəlkə sınaq.
 Hər qorxu içində bir umud da var,
 Umud zamanında qorxu da olar.
 Yox bu xərabətdə mənə bir həmdəm,
 Bütün qohumlardan uzaq düşmüşəm.
 Qeybət eyləməyəm, hiylə bilməyəm,
 Qafil yaşamaram, dərdə gülməyəm.
 Əcəl pəncəsinə düşməmiş bədəm,
 Köç səsi, "Köçməyə yığış" demədən
 Bu möhnət evindən qalxaraq bu dəm,
 Bu gordan o gora mən getmədəyəm.
 Başqa bir dəlilik görmürəm məndə,
 Dəlilik budursa, dəliyəm mən də".
 Kamal dəryasını bir az da açdı,
 O, polad diliylə gövhərlər saçdı.
 Bu cana yayılan xoş cavablardan
 Zeyd artıq utanıb, dinmədi bir an.
 Bildi o budağın qönçəsi təkdir,
 İkinci bir qönçə verməyəcəkdir.
 Ədəb dərsi aldı haman vəfadan,
 Ağzını min mıxla mıxladı birdən.
 Sadiq yoldaş olub yenə Məcnuna,
 Xəbər gətirirdi Leylidən ona,
 Məcnun da nə desə, savabdır, deyə,
 Tamam çatdırardı gözəl Leyliyə.
 Ay ilə günəşin arasında tək,
 Qasidlilik edərdi o da Zöhrə tək.

İBN-SƏLAMIN ÖLÜMÜ

Bütün nöqtələrdə iş nişanı var,
 Zərurət üzündən baş verir onlar.
 Bütün varlıqların hərəkətində
 Məqsud yazısından bir xətt var yenə.
 Kağızın, bax, iki üzü var həmə, n,
 Odur hədəf olar o iki üzdən.
 Bu üzdə tədbirin sayıdır ancaq,
 O üzdə təqdirin hesabına bax.
 Bu iki hesabda bir ziddiyyət var.
 Bunu yaxşı bilər arif hesabdar.
 Sən gül saydığın gül sənədi zaman
 Tikan olduğunu bilərsən haman.
 Bir çox qara olan salxımlar da var,
 Yoxlarkən bilərsən, üzumdür onlar.
 İnsanı süst edən aclıq da bəzən,
 Həzmə kömək olur, saflaşır bədəm.
 Sənə bu dünyanın ziddiyyətinə,
 Dava etməkdənsə, təslim ol yenə.
 Müxtəsər, dünya ki, yaranmış belə,
 Sən də turş sirkəni, bal hesab elə.
 Gözəllər çıraqı o Leyli nəydi,
 Dərdi başqasına bir xəzinəydi.
 İlan halqasından çəkilmiş hasar
 İcrə, xəzinəydi o gözəl nigar.
 Məşəqqət içində dustaq yaşardı,
 Sanki daş bağrında bir ləl vardı.
 Əhdəhə ağzında ay kimi yalnız,
 Bir ağır qiymətli gövhərdi o qız.
 Ərisə daima qəmlər yeyirdi,
 Ona keşik çəkib, şükür deyirdi.
 O pəri qızının söhbəti üçün
 Polad qeydindəydi hər gecə, hər gün.
 Hünərlə səbr edib, qəmlə gəzərdi,
 Özünü aldadıb, dərdə dözərdi.
 Təklildə ağıları o gözəl pəri,
 Silərdi gözünü gələndə əri.

Təklidə inlərdi o ahugözlü,
 Əri olan yerdə ağları gizli.
 Ah çəkib, of deyəm o dərdli sənəm
 Ağlaya bilməzdi aşkara bir dəm.
 Gizlində çəkilsə bir ağrı, bir dərd
 İnsanın ömrünü çürüdər möhnət.
 Ərin, qohumların xəcalətindən,
 Zülfü tək pərişan gəzirdi bilsən,
 Yoldan bir yad adam keçdiyi zaman
 Dalınca həsrətlə baxıb çadırdan,
 Ağları, ağları yanıb qəmlərə
 Sonra üzü üstə düşərdi yerə.
 Daldan ayaq səsi gəlsəydi bir an,
 Zorla əl çəkərdi ağlamağından.
 Şam kimi yandıqca könlünün bağı,
 Gülüşlə sınırdı hər ağlamağı.
 Lakin, əl çəkməzdi pislikdən fələk,
 Leyli ah çəkərdi qəmlər yeyərək.
 Gəldi bir zaman ki, qansız ruzigar
 Dolanıb, hökmünü verdi aşikar:
 O qədər visalsız keçdi günləri,
 Qəmdən xəstə düşdü Leylinin əri.
 Pozuldu bədəni qəmlə möhnətdən,
 Artıq İbn-Səlam düşdü qüvvətdən.
 Qızdırma qoymadı canından əsər,
 Qalxdı hərərəti beyninə qədr.
 Onun bədənidən köçdü rahatlıq,
 Sağlamlıq şüşəsi qırıldı artıq.
 Qarurə tanıyan baxdı nəbzinə,
 İstədi səhhəti düzəlsin yenə.
 Qaydayla, hörmətlə zəhmət çəkərək,
 Deyirdi, xəstəlik sağalsın gərək.
 Nəhayət, dincəldi o zəif bədən,
 Göründü səhhətin yolu yenidən
 Bir az yaxşılaşdı o zəif ürək
 Arıq vicudunu köklənə görə, çək,
 Zərərli şeylərdən pəhriz etmədi,
 Təbibin dediyi yolla getmədi

Yalnız sancı deyil pəhrizlə gedən
 Onunla dincəlir zəhmətdən bədən
 Rahatlıq vaxtında cana xeyri var,
 Əzab zamanında nəcat tapırlar.
 Gülün zillətindən min dərman törər,
 Dürr xəznəsindən dəvə yüklənər.
 Xəstə qurtarıncə tünd qızdırmadan,
 Yenə pəhrizini pozduğu zaman
 Qızdırma bir daha gəldi bədənə,
 Əvvəlki xəstəlik qayıtdı yenə,
 Birinci yarayla zəif düşən can
 İkinci yarayla köçdü dünyadan.
 Birinci su ilə islanan torpaq
 İkinci su ilə oldu bir sığaq.
 Əvvəl bir zəlzələ qopardı ruzgar
 Sağa da, sola da çatladı divar.
 İkinci zəlzələ qopduğu zaman
 O çatlamış divar uçdu binadan.
 Xəstə iki-üç gün darda qalaraq,
 Nəfəs vurmadaıydı səhhətdən uzaq.
 Elə ki, tənğidi köksündə ürək,
 Çırpdı şüşəsini daşlara külək.
 Yel kimi dünyaya əl edib həmə, çən,
 Qurtardı dünyanın işkəncəsindən.
 O getdi, bu haldan bizimçün də var,
 Dünya öz borcunu geriyo alar.
 Dünyanın borcundan qorxmalısən sən,
 Bir çöp olsa belə alacaq səndən.
 Bu borcu verməyə çalış, ey insan,
 Çalış ki, qurtarsın minnətdən yaxan.
 Bu borcun üstündə sən tutsan qərar,
 Əndama mıx olar, bədənə mismar.
 Öz cəvharin üçün bu sandığı qır,
 Göyərçinlər kimi göylərə hayqır.
 Dördköklü yeddi qat bir ağac, inan,
 Mın yerdən mıxılanmış bu doqquz qalxan,
 Ölümle üz-üza durduğu yerdə
 Elə düşərlər ki, qalxmazlar bir də.

Bu gözəl günbəzdən doğanda səhər,
 Dünya xırmanına düşən atəşlər,
 Hər axşam çağında fəloyə qədər
 Bu palçıqlı küpdən qalxan tüstülər,
 Deyir ki: - Dünyaya nəzər yetir bir,
 Dünya bir tüstülü atəşgədədir;
 Gecə də, gündüz də ciyərlərinə,
 Od vurduğu halda sən şadsan yenə.
 Çoxdan həyasızdır bu iki quş, bax,
 Sənin xurcununu deşirlər ancaq.
 Bir dan xırmanı olsa da ömrün,
 Bu quşlar onu da yeyəcək bir gün.
 Sanma ki, dünyada can qalacaqdır,
 Nə varsa, bir zaman məhv olacaqdır;
 Ömrün çətinliklə yüz yaşa yetər,
 Yüz deyil, min il də yaşasan əgər,
 Ölümün dəhşəti pusquda durur,
 Özünü getmiş bil, doğru söz budur.
 Nakam İbn-Səlam öldüyü zaman
 Leyli ceyran kimi sıçradı tordan.
 Bu ölüm Leyliyə xeyir olsa da,
 Ölən öz əriydi, incidi o da.
 Zahirdə ərinə matəm saxlardı,
 Batında Məcnunu anıb, ağlardı.
 Saçını yoları, anıb Məcnunu,
 Guyaki əriçün eyləyir bunu.
 Ərinin üstündə etdiyi şivən
 Məcnunu oxşardı yalnız ürəkdən.
 Zahirdə ərinin xatiri vardı,
 Batında dostunu, duyub anardı,
 Bir bəhanə tutub ölmüş ərini,
 Ağlayıb sökərdi can dəftərini.
 Ərinin üstündə dediyi dillər
 Dostunun halından verirdi xəbər.
 Sözlərin qabığı əriydi yalnız,
 Məğzində dostunu oxşardı o qız.
 Ərəb qaydasınca, əri ölən şəxs
 Matəm saxlayaraq gözə görünməz.

İki il qapalı evdə əyləşər,
 Qadının üzünü görməz bir başər.
 Bacardığı kimi oxşayıb ağlar,
 Şerlər deyərək, qəlbini dağlar.
 Bu bəhanə ilə fürsət taparaq,
 Çadırını xəlvətə çəkdi Leyli, bax.
 Ərinə el dəbi yas tutmaq üçün,
 Qəm ilə üz-üzə oturdu hər gün
 Artıq, fürsət tapdı o ağlamağa,
 Səbrini ellərə verdi sadağa.
 Yas bəhanəsiylə yüksəldi səsi,
 Yeddinci fəloyə qalxdı naləsi.
 Qəlbində hicranın tükənməz dərdi,
 Üzünü, gözünü sillələyirdi.
 Artıq nə qorxusu, nə qeydi vardı,
 İstədiyi kimi nəfəs alardı.

ZEYDİN, İBN-SƏLAMIN ÖLÜM XƏBƏRİNİ GƏTİRMƏSİ

Bu gözəl dastanı bizə nəql edən,
 O iliyə qədər çürümüş bədən
 Dedi ki: canandan uzaq düşən Zeyd,
 Qəlbinin başında min ağrı, min qeyd,
 Səbr ilə udardı bu ağır dərdi,
 Yazıq su yerinə qanlar içərdi.
 Onun bu sirtinə bələd qohumlar
 Bir çarə tapmağı vermişdi qərar.
 Zorla alınmışdı o sevdiyi yar,
 Zeydə yoldaşları kömək durdular.
 Səbriylə gəldi Zeyd o dərdə üstün,
 İşinin düyümü açıldı bir gün.
 Aşkar olmasa da, gizli, bir təhər
 Zeyd ilə o Zeynəb görüşürdülər.
 O, canan yanına getdikcə az-az,
 Qəlbini aynasından silinirdi pas.
 O təzə qönçəylə görüşən zaman
 Açıb söyləyirdi dərdini pünhan.

Mehribanlıq dolu şirin dodaqlar
 Gizli nəvazişlər elərdi izhar.
 Elin qaydasına uyğunlaşaraq,
 Qurucu hal-əhval sorardı ancaq.
 Könüllər pak idi, saflıq duyardı,
 Ortada həyalı baxışlar vardı.
 Çarə tapmışdısa Zeyd öz dərdinə,
 Məcnunun qeydinə qalırdı yenə.
 Məcnunun dərdinə qalib ürəklə,
 Çarə axtarardı min bir diləklə.
 Öz dərdi başından aşıb daşardı,
 Lakin Məcnun üçün çox çalışdı.
 Elə iş gördü ki, durduqca cahan,
 Afərin söyləyər hər xatırlayan.
 Səndən də yaxşılıq qalsa yadigar,
 O camal sənin də üzündə parlar,
 Bir çox sifətlər var insanda hələ,
 Almasan yaxşıdır onları dilə.
 Pis sözü ağzına alınca insan,
 Qarında öldürsə yaxşıdır, inan.
 Bu dünya dolanıb, döndükcə ruzgar,
 Qoy səndən yaxşı söz qalsın yadigar.
 Səndən də, məndən də nə qalsa ancaq,
 Bil ki, kəndxudaya qismət olacaq,
 Kəçdü İbn-Səlam, getdi dünyadan.
 O quş bu qəfəsdən qurtaran zaman
 Zeyd baş götürüb, yola çıxdı tək,
 Məcnunun yanına gəldi sevincək,
 Ölümlün verdiyi acı qədəhdən
 Məcnuna tez xəbər yetirdi həməñ
 "Arzu karvanıyın o yol vurarı
 Sənin sağlığına tapşırıd canı.
 Artıq ölüb getdi bil İbn-Səlam,
 Ömrə sən layiqsən, sən yaşa müdam"
 Məcnun bu ləqməni ağzına aldı.
 Fələyin dövrünə bir nəzər saldı
 Bir fəryad qopardı, nəzə çəkərək
 Çəkdiyi nərdən titrədi fələk.

Gah rəqsə gətirdi onu həyəcan,
 Gah da öz şəklini gördü məzardan.
 Sevindi bu işə o bir cəhətdən
 Gülüñ ətəyindən kəsildi tikən.
 O biri cəhətdən duyurdu ürək:
 Rəqibi öldüsə, o da öləcək
 Odur ki, gülməyib, ağladı dərhal,
 Ağlamaq əmr etdi bu dəmdə kamal.
 Ağlayıb, ağlayıb, ağrılar uddu,
 Sonra Zeydə baxıb, acığı tutdu:
 "Sən, ey ürəyində bir nalə, min qəm,
 Baş ağrımı çəkmiş vəfalı həmdəm!
 Könüldə bir mətləb ummuşam səndən,
 Qulaq as, bu sirri açıq deyim mən:
 Bu günki varığı sən açıq, aydın
 Oxuyub, ortada xəta buraxdın.
 Dedim ki: filankəs dünyadan getdi,
 Sənə öz canını sadağa etdi.
 Sevsəydin dostluğun düz peymanını,
 Deyərdin "Leyliyə verdi canını".
 Ona qismət olan bir tikə, inan,
 Mənim boğazımdan keçməz heç zaman",
 Zeyd ona dedi ki: "Ay canım, burax;
 Leylini sevmisən sən ondan qabaq.
 O bərabər olan iki nəqsdən,
 Birini əksiltidin öz əlinlə sən.
 Aradaki fərqi sildin ortadan,
 Vərəğin birindən qoymadın nişan.
 Madam ki, nə mənlük, nə də sənlik var,
 İkilik rəqəmi mənasız olar.
 Mən də qaydalara aldım bu dəm,
 Məna yaraşmayan bir söz demişəm.
 Yaxşı düşmədisə söhbətim, sözüüm,
 Mən gedə bilərəm, incimə, gözüm!"
 Məcnun bu cavaba əsdiqca qulaq,
 Zeydi qucaqlayıb dedi: - Sözsə bax!
 Dedi: "Ey müsahib, dilinə əhsən!
 Ən xoş nəsimlərin ən gözəlisen!

Nə gözəl danışıdın, nə xoş söylədin,
Mənə layıq oldu cavabın sənin.
Nə gözəl, nə dürüst cavabların var,
Bax belə danışar həmdərd olanlar!
Cahanda hal əhli olsa bir nəfər,
Onunla danışmaq dünyaya dəgər.
Mən əhd etmişəm ki, nə qədər sağam,
Səninlə daima dost olacağam.
Nə qədər ömrüm var, səninlə varam,
Neyləsən yolundan baş qaçırmaram.
Daima dərs alıb dediklərimdən,
Səndən sirr saxlasam, kafir olum mən".
Məcnunun qəlbində ayrılıq dərdi,
Əmr tək Zeyd ilə ömür sürərdi,
Aradan bir həftə gəlib ötüşdü
Bir gün ayrılığa bəhanə düşdü.
Məcnun yuvasına yollandı yenə,
Zeyd də qayıdıb getdi evinə.

LEYLİNİN ALLAHA YALVARMASI

Vaxtın buxağından, qulaqlarından
Gecə, incisini asdığı zaman
Leyli göy üzündə Sürəyya kimi,
Gözündən dənizə səpirdi inci.
Bir oydu, bir gecə, bir dərd, bir də dağ,
Onun həmdəmiydi yalnız bir çiraq.
Gecələr yatmazdı, pərvanələr tək,
Gecədən çıraqa gileylənərək.
Deyirdi: "Nə zaman qurtaracaqdır,
Bu gecə fəlayin alınmada dağdır.
Mənə qismət olan gecəyə bax bir,
Bütün varlığını o, həlak edir.
Bu uzun qaranlıq gecəyə, inan,
Bir əlac tapmıram ələcsizlikdən.
Qəlbində qalmamış onun hərarət,
Qorxuram səhəri olsun qiyamət.

Gülmədim bu gecə gələndən bəri.
Bari, xoş olaydı onun səhəri.
Ev uçmuş, çiraq da sönmüşdür bu dəm,
Bağı talan olmuş bağban kimiyəm.
Tutaq ki, xoruzun boynu vurulmuş
Sübhün nəfəsinə, deyin, nə olmuş?
Tutaq ki, qarının xoruzu öldü,
Məhlə əzançısı yerə gömüldü,
Səhər növbətçisi getmişdir hara?
Yadımdan çıxdımı onun nağara?
İlahi! Məni sən canana yetir!
Oduna yandıgım o şəmi gətir!
Mənə işıq verər o sevdalı yar,
Bu zülmət gecəni o işıqladar"
Dilindən düşmədi səhərə qədər
Bu duaya oxşar dərdli nəğmələr

LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞMƏSİ

Tezdən duran xosrov səhər vaxtında,
Sevinclə əyləşdi şahlıq taxtında.
Günəş ki, eşq ilə öpdü gündüzü,
O eşqə baş əydi bütün yer üzü.
Gözlərə nur verən bu işıqlı gün
Novruz bayramından xoş idi o gün.
Arzu kəmərinə bağlamışdı baxıt,
Qüssə dağılmışdı dünyadan o vaxt.
Leylinin ayağı zəncirdən azad,
Aləmi ay kimi gəzirdi dilşad.
Heç kəsdən çəkinib qorxmayan o qız
Aşkara dərd çəkib, ağları yalqız.
Canı qurtarmışdı ər qayğısından,
Artıq güdməyirdi onu bir insan.
Qəlbində alovlar, yanıb ağları,
Nə ata, nə ana qorxusu vardı.
O, evdə, sarayda, məhəllədə tək
Gəzirdi, üzünü əllə örtərək.
Hər dəmdə bir könül axtardığından,

Hər qəlbə peyam da verirdi pünhan.
 O hər bir fələyə işiq açardı,
 Hər bir nəfəsə də ənbər saçardı.
 O kimi axtarıb yanırıdı oda?
 Birçə dostu vardı onun dünyada.
 Ərinin yasını qurtardı, yenə
 Çəkdi qəm evini ata evinə.
 Səbrə qatlaşmağı buraxıb artıq,
 Eşqin pərdəsini atdı apaçıq.
 Şərab şüşəsini sındırıb bütün,
 Suya qalxan tutdu gül kimi o gün.
 Qıfilla bağlanmış o durur, o canan
 Qapını qıfılsız gördüyü zaman
 Çarə axtarmaqda tərpənilib zirək,
 Səhhət axtarırdı, çarə gözərək.
 Hicrədə əyləşib fikir eylədi,
 Zeydi çağırırdı, belə söylədi:
 "Bu gün ki, intizar günü deyildir?
 Bu visal günüdür, get yara bildir.
 Dünya nə gözəldir, bir oyan, az yat,
 Get şəkəri gətir, qızıl gülə qat!
 Sərvin qucağında yatır çəmənini,
 Lalənin sapına düz yasəmənini!
 O gözəl ahunu tapıb tora sal,
 O müşk nəfəsini indi ələ al.
 Onun tikanından ipək tutaq biz,
 Tozundan qayrılısın qoy ənbərimiz.
 Qoy alım onunla könüldən nəfəs,
 Həmnəfəslərimdən qalmamış heç kəs.
 Pusquya gəlməmiş insafsız əcəl,
 Bir onu görsəydim əcəldən əvvəl".
 Leyli xəznədəki xəzlə ipəkdən
 Bir paltar çıxartdı o nazik bədən.
 Ona layiq olan bir neçə şey də
 Şah kimi götürüb tapşırıdı Zeydə.
 Zeyd isə şadlanıb bu hədiyyədən,
 Ucaldı dağ kimi, qalxaraq həmon,
 Bütün paltarları çölə gətirdi,

Qanadsız hümayə müdə yetirdi.
 Bütün paltarları verdi Məcnuna,
 Xoş xəbər danışdı Leylidən ona.
 Məcnun bu xəbərdən şadlanıb o dəm,
 Atlanıb düşürdü o talei kəm.
 Dönüb fələk kimi hər bir tərəfə,
 Yerində fırlandı o, yeddi dəfə.
 Onun yeddi dəfə bu hərlənməyi,
 Keçib yeddi çərxi ötdü fələyi.
 Sonra da üzüylə yer süpürərək,
 Şükür səcdəsinə o baş qoydu tək.
 Öpüb o paltarı, yad etdi yarı,
 Sonra da əyninə geydi paltarı.
 Dostluq bulağında aldı dəstəməz,
 Hicran zillətindən qurtardı bir az.
 Ay kimi parlayan üzünə bax sən.
 Ənbər qoquyurdu xoş nəfəsindən.
 Şər deyə-deyə üz qoyub yola,
 Şəkər dağırdı o sağa-sola.
 Dişili, erkəkli bütün vəhşilər
 Onun arxasınca yola düşdülər.
 Məcnunla bir yerdə hamsı durardı,
 Onun ətrafında halqa vurardı.
 Canan qapısına yetişib durdu,
 Ordusu da vardı, amma nə ordu?
 Elə bir ordu ki, döyüş zamanı
 Pəncələr olardı qılınc, qalxanı.
 Zeyd xəbər yetirdi o Zübeydəyə,
 Bu qoca xəlifə yumşalmış, deyə.
 Məcnun ki, çəkdiyin qəmə sirdaşdır,
 O bu gün qapında torpaqdır, daşdır.
 Səcdəyə düşmüşdür, rəhm et Məcnuna,
 İçəri gəlməyə izin ver ona.
 Leyli bu müdəni eşidən zaman
 Xərabəyə döndü bu abadlıqdan.
 Çadır dirəyi tək qalxaraq əvvəl,
 İp kimi sərildi sonra o gözəl.
 Huşsuz vəhşilərdən tamam bixəbər,

Çadır dirəyi tək qalxaraq əvvəl,
 Şümşad ayağına düşən bir od tək,
 Qonaq ayağına düşdü o mələk.
 Məcnun seyr elədi dərdli cananı,
 Ayaq pərdəsində görüncə canı.
 Naləsi titrətmə saldı göylərə,
 O da huşdan olub yıxıldı yerə,
 Cansız bir dirəkdi o nazik bədən.
 Məcnun da canlı bir ölüydü bilsən.
 Dünyanın səsinədən tamam bixəbər,
 Huşsuz uzanmışdı o sevgililər,
 Məcnunla yol gəlmiş çöl heyvanları
 Bu vaxt ortalığa alıb onları,
 İki sevgiliyə keşik durdular,
 Dağ çənbəri kimi halqa vurdular.
 O qədər çoxdu ki, orda vəhşilər,
 Yol tapa bilmirdi onlara nəzər.
 Oraya gəlmişdi iki-üç insan,
 Onları vəhşilər dağıtdı haman,
 Ortadan çıxaraq yerə qalanlar,
 Hərəsi bir küncdə gizləndi onlar,
 Orda huşu getmiş o sevgililər
 Qaldılar günorta olana qədər.
 Zeyd gəlib güləblə önəbər yetirdi,
 O qoşa baharı cana gətirdi.
 Elə ki, huşları qayıtdı yenə
 Dinməzəcə baxdılar biri-birinə,
 Leyli utanaraq, qızardı gül tək,
 Torpaq qəribinə yaxın gələrkək,
 Əlindən yapışıb çəkdi iləri,
 Çadırına apardı o gözəl pəri.
 Onu çadırında oxşadı nazla,
 Ovutdu qəlbini min bir avazla.
 Zeyd məhrəm kişiydi, həm də mehriban,
 Əmr-As olmağı atıb ortadan,
 Qapının ağzında o da halqa tək,
 Haman vəhşilərlə əyləşmişdi tək.
 Hərəmi dörd yerdən tutan heyvanlar

Onun ətrafında çəkmişdi hasar.
 Havada milçək də uçsaydı əgər,
 Tutub parçaları onu vəhşilər.
 Orda vəhşiləri görəndə bir insan
 Yaxına gəlməzdi can qorxusundan.
 O bağlı qapını görüb bu saat,
 Heyrətə düşmüşdü bütün camaat.
 Həqiqi eşqdir, - deyirdi hər kəs, -
 Ona bulaşmamış səhvətə qərəz.
 Bu həqiqi sövdə düşəcəkdir dilə,
 Ona ram olmuşdur vəhşilər belə.
 Ona vəhşilərdən dəyməyir zərəz,
 Yoxdur xilqətində vəhşətdən əsər.
 Qəlbində vəhşəti boğduğu üçün,
 Durmuş xidmətində vəhşilər bütün.
 Bu torpaq nəslinin sövdəsi, aşkar,
 Paklıqla yaranıb tutmuşdur qərar.
 Bu gün naləsini eşitdiyimiz
 Hər iki aşıqə nəzər salağ biz.
 Əldə içilməmiş qədəhlərdən
 Bu xarab, o biri sərxoşdur, bilsən!
 "Artıq qucaqlaşın" deyirən zaman,
 Bu əldən getmişdi, o biri huşdan.
 Bu eşq dəlilikdən törənməmişdir,
 Dünyaya dərs olan nadir bir işdir.
 Kim ki, hal əhliydi, dadmışdı dərdi,
 Evinə onlardan söhbət edərdi.
 O bağlı xəzinə, ətrafı hasar,
 Durmuşdu yanında gənc xəzinədar.
 O əziz qonağın eşqiylə durdu,
 Onu bəzəndirib min ziynət vurdu.
 Öz gözəl saçının həlqələrdən,
 Ona çalma hördü o nazik bədən.
 Diyləmi sakitə görəndə o yar,
 Qıvrım saçlarından geydirdi paltar.
 Onu qəlb evinə eylədi sultan,
 Həməil qolunu saldı boynundan.
 Sonra da bərk basdı bağrına birdən.

İki gül cücardı bircə qönçədən.
 Onu kökləmədən, mizrabsız çaldı,
 Şərəbsiz, öpüzsüz aqlını aldı...
 Zəncirdən açıldı əlif ilə lam,
 Üzdən bir-birinə yapışdı tamam,
 İki əyilmiş xətt, artıq öpüzdü,
 Bütöv bir dairə şəklinə düşdü.
 Ədlin tərəzisi bərabər olcaq
 Quş qanad gətirdi, uçmadı ancaq.
 İki şam bir təstdə yuxıldı, bilsən,
 Ruhları bir idi, birləşdi bədən.
 İki sap bir tovdə eşilmiş oldu,
 İki sürəhi də bir sudan doldu.
 İki lay vuruldu bir qapıya tən,
 İki göz yarandı bir baş üstündən.
 Birləşdi bu zaman uzaq qütblər,
 Bir nurla parladi o iki səhər.
 Könülləri yanmış o iki dildar
 Bir gecə bir gündüz belə qaldılar,
 Nə onun, nə bunun qalmışdı huşu,
 Ortadan uçmuşdu ehtiras quşu.
 Onlar özlərinə gəldiyi zaman
 Şahın uçmuş idi, şah da arxadan.
 Çadırdan bayıra çıxmışdı canan,
 Onun keşiyində dururdu soltan.
 Yiğışib köçmüşdü sarayından şah,
 Tacı da, taxtı da boş qalmışdı, ah!
 Məhəllə əğyardan boşalmışdı, bax!
 Orda sevgililər qalmışdı ancaq.
 Məcnun o cananı hazır görərək,
 Evi danışıqdan boşaltdı, gerçək.
 Özü də halqa tək qapıda durdu,
 Məcnunun gözüydü Leylinin yurdu.
 Elə ki, qəlbində yer verdi ona,
 Qapıçı olmağı aldı boynuna.
 O iki qazanın isti dodağı
 Kasa tək lal idi bu visal çağı
 Əsincə behiştədən sərın bir külək

O iki alovu söndürdü şam tək.
 Eşq gəlib, üzrlük yandırdı dərhal,
 Ağızlar bağlandı dillər oldu lal.
 İki divardaki iki naxış tək,
 Onlar hərəkətsiz dururdu, gerçək.
 Ürək sözlə dolu, bağlıydı dillər,
 Sanki ağzı bağlı bir kuzəydilər.
 Onların eşqiylə dolmuşdu cahan,
 Nitqi açılmazdı heç kəsin bir an.
 Nə qədər vardısı qəmi-intizar,
 Gecələr şam kimi dil açardılar.
 Elə ki, visalla açıldı səhər,
 Kəsildi şam kimi danışan dillər.
 Dilin bəlasıdır uzunçu olmaq,
 Ariflər işidir sükuta dalmaq.
 Xəzinə qızıldan olduqca kənar,
 Qapısı daima qifilsiz olar.
 Onu qızıl ilə doldursa insan,
 Xəzinə qapısı bağlanar hər an.
 Qənzələr diliylə o nazlı dilbər
 Deyirdi qəlb açan xoş bədihələr:
 "Ey on dilli süsən, sənə nə olmuş?
 Mənim dərdimdənmi dilin tutulmuş?
 Sınadən söz deyən bir şeydə bülbul
 Dinməz il uzununu, açılmasa gül.
 Lakin, gül üzünü gördüyü zaman
 Bir deyil, oxuyar mın yeni dastan.
 Sən dünya bağında şeydə bülbülson,
 Visala can atan gül kimiyəm mən.
 Bu visal günündə hanı həvəsən?
 Ağzın qifillidir çıxmayırsəsin".
 Qanlı göz yaşında boğulub gedən
 Məcnun alovlu bir dil açdı birdən:
 "Ey sənəm, qənd kimi dodağın vardır,
 Deylimi bağlayan o dodaqlardır...
 Düşün ki, ağzımda dil yoxdur, canan!
 Dil deyil, bir tükdür bu dilim, inan.
 Camalın şovqunda qəm çəkə-çəkə,

Tüküm dilə döndü, dilim də tükə¹¹².
 Qapında bir tükün dil olmasından,
 Dilin tük olmağı yaxşıdır, inan.
 Səninlə tük kimi danışmaq üçün,
 Qoy dilim tük kimi incəlsin hər gün.
 Sənə can satmaqda mahirəm, ey yar,
 Sənə dil satmasam, daha xoş olar.
 Qoy sənə məlhəmi çox olduğundan
 İşdə dil yarası olmasın, canan.
 Axtaran bir hərif uzundil olar,
 Tapınca nə dili, nə sözü qalar.
 Mənim də tapdığım sənənsən, ey sənəm,
 Sənin də quyuya saldığım mənəm.
 Mənimçin sən varsan özümdən əvvəl,
 Çünki mənim deyil, sənindir bu əl.
 Nəçiyəm, de kiməm mən talei kəm?
 Dünya şahiddir ki, sənin kölgənəm,
 Özümü hər sayda heç bilirəm mən,
 Heçə bənzəyirəm bu heçkəslikdən...
 Səndən əsər çatdı mənə, ey dilbər,
 İnan ki, ondandır məndəki əsər.
 Bir qızıl quş kimi ucaldıqca mən,
 Bir nişan görmədim dağ kəkliyindən.
 Sındı qızıl quşun qanadı bu gün,
 Uçdu dağ kəkliyi, uçdu onunçün.
 Bizim milçəyimiz gəlməmiş cana,
 Tovusun gəlmədi sənin meydana.
 Şahın ov köpəyi edəndə şikar
 Ahu balası da şah ox vurur.
 Visal umudunla güldüyüm vaxtla
 Mənə dad verərdi o xoş intizar.
 Elə ki, sevgilim əlimə keçdi,
 İşim bənlüyimdən uzağa köçdü...
 Sənə könül verən aşıqca, canan,
 Əldən düşdüyü vaxt əl uzadırsan.
 Can sənə peşkəşdir, nə qədər sağam.
 Sənə ömrüm boyu baş qoşacağam,
 Baş sənənsiz olarsa, ayrılısın təndən,

Can sənənsiz olarsa, çıxsın bədəndən.
 Hər gün ayağına baş qoyam görək,
 Məndən can verməkdir, səndən istəmək.
 Nə qədər ki, sağam, sənənsən nigarım,
 Sənənsən öləndə də pərəstişkarım.
 Cənn ki canımdan cida deyildir,
 Sənənsiz yaşamağım rəva deyildir.
 Məni odlarına yandırsan da sən,
 Balıq tək suyundan ayrılıram mən.
 Səninlə gözlərim dünyaya baxar,
 Kim görən gözünü kor istər, ey yar.
 Bu yolu mən sənənsiz gedərəmmi ah?
 Səndən ayrılıram, nəuzibillah!
 Aşıq məzhəbində ayrılıq nədir?
 Mən sözü, sən sözü - bir əfsanədir.
 İki parça olan bir zirehik biz,
 Bir can parçasıyıq, bil ki, ikimiz.
 Mən yoxam, dünyada sənənsən var olan,
 Bu xəyali surət özünsən, inan!
 Madam ki, mən sənəm, ikilik nədir?
 Birliyi qırmağa nə bəhanədir?
 Heykəl ikidirsə, binövrə birdir,
 "Lam əlifla" ki, ayrı deyildir¹¹³.
 Orda ki, mən varam, sən nigar da var,
 Orda ki, sən varsan, bu qubar da var.
 Yox, yox, yanılıram can birdir, canan,
 İkilik qovğası çıxmış ortadan.
 Necə birləşirsə bir bəm ilə zil,
 Birləşən canımız ayrılan deyil.
 Zillə bəm olmasa, çəng çalan bir kəs
 O çəngdən sədalar çıxara bilməz.
 Bir xəzinədəndir ürəyimiz bax,
 Arada ikicə sifət var ancaq.
 Xoş olar bir hərəm seçsək ikimiz,
 Xoşdur bir addımda qərar tutsaq biz,
 Cüt ağız qılıncın qını bir olar,
 Badam cüt məğzli, bir qabığı var.
 Yumurta sarısı cüt olsa, belə,

Sərmayəsi birdir, bir hesab elə.
 İki həmçins hərf düşsə bir yerə,
 Onlar bir yazılar səhifələrə.
 Nişanımız birdir, cinsimiz də bir,
 Yuvamız ikidir, gəl də birləşdir.
 Gəl iki hərf yaz bir adda, ey yar,
 İki damla tutsun bir camda qərar.
 İncəsən, ikiyə vurma biri sən,
 Gəl təki-təkə vur, əgər hərif sən".
 Məcnunun göz yaşı tufanlar açdı,
 Mın belə dürlər, incilər saçdı.
 Leyli can yandırıb ülfətlə, nəzla,
 Məcnunu oxşadı minbir niyazla.
 Hoqqanı doldurdu o ixtilatla,
 Dodaqlarındakı abi-həyatla...
 Xətər saçılırdı qara saçından,
 Ağzı da zərifdi ətir qabından.
 Qızın ay üzündə o incə dodaq
 Şəkər paylayırdı ətir saçaraq.
 Məcnunun başına xalvarla şəkər,
 Batmanla ənbərlər saçdı o dilbər.
 Xəyali Misirdən min bac istədi,
 Hümməti həbəşdən xərac istədi.
 Kim ki, bu dünyada sükuta dalar,
 Öz ətri gül kimi ağzında qalar.
 Onun söz yaradan bir ağzı vardı,
 Bunun da çənəsi sözlə oynardı.
 Mənim düşüncəmə, zənnimə görə,
 O ağzı layıqdı belə sözlərə.
 Dünyadan bir qismət alır hər bəşər,
 Biri ciyər yeyir, o biri şəkər.
 Sövdalı adamlar uyuşmaz ayla,
 Şəkər sazış etməz çoxlu səfrayla.
 Qızıl gül ətrindən doysa bir nəfər,
 Ona haram olur başqa ətilər.
 Məcnun seyr etdikcə gözəl yarını,
 Cırmağa başladı öz paltarını.
 Hissizlik şərabı çox təsir etdi,

Ayaqdan düşərək, əldən də getdi.
 Könlünü üzrlə eləsə də pak,
 Təqətsizlik onu etmişdi həlak.
 Gördü ki, sümüyə dayanmış bıçaq.
 Aldığı zərbədən həlak olacaq.
 Qılıncı başından, başını təştdən
 Götürüb çöllərə yollandı birdən.
 Onun kəsilməsi səbri, qərarı,
 Sızları yanında çöl heyvanları.
 O öz aynasını verərək yara,
 Başqa bir ayınla, çıxmış yollara.
 Yarınnın zülfünü qucaqlayaraq,
 O öz varlığından düşmüşdü uzaq.
 Özünü öz yarı sayaraq, bəzən,
 Özünə müştəri olurdu səhvən,
 O öz varlığını unutmuşdu, bax,
 Varlığı, mənlisi Leyliydi ancaq.
 O, güllər baharı görəndən bəri
 Birə min olmuşdu eşqin qəmləri.
 Xəyal aləmində xoşbəxtliyindən
 Bir visal dastanı deyildi hər an.
 Gah dost vəfasından söhbəti vardı,
 Gah da bir qabıqdan məğz çıxarardı.
 Zeyd o beyləri dinləyib hər an,
 Asib sırğa kimi qulaqlarından,
 Ona pak ruh ilə deyirdi əhsən,
 Deyirdi: "İnsanlığ elmində təksən!
 Müqəddəs bir eşqi vermədin bada,
 Sənə səcdə qılmaq bərcdur dünyada.
 Əgər məhəbbətdə olmasa ismət,
 O səhvət hissidir, deyil məhəbbət!
 Saf eşqin nurlu bir güzgüsü vardır.
 Eşqin hesabından səhvət kənardır.
 Qərəzli bir sövdə yaşamaz, inan!
 Eşq ilə qərəzi bir tutmaz insan.
 Düz gəlməz eşq ilə qərəz, müxtəsər,
 Qərəz olan yerdən eşq qalxıb gedər.
 Düzü, səndən başqa aşıqlar tamam

Qərəzə sitayiş edirlər müdam.
Saf eşq səninkidir, başqası nədir?
Onlar eşq adına bir bəhanədir",
Bir eşq doğruluqda tutarsa qərar,
Dostun yaxşılığı birə on olar.
Sevgi bu kəmələ çatarsa bir an,
Yaxşı ad qazanar özünə insan.
Nizami, nə gözəl bir dövlətin var,
Hər zaman, hər yerdə o rəvac tapar.

PAYIZIN YETİŞMƏSİ VƏ LEYLİNİN ÖLMƏSİ

Qaydadır yarpaqlar tökülən zaman
Qanlı sular axar o yarpaqlardan.
Hər bir budağın ki, içində qan var,
Axır, dəşiklərdən süzüb damcılar.
Suyun şüəsi də soyuyub donar,
Bağların üzünə sarılıq qonar.
Ölüm zərbəsilə qabaraq budaq,
Torpağa pay olar hər qızıl yarpaq.
Nərgiz öz köçünü dəvəyə çatar,
Şümşad taxtdan düşüb, tacını atar.
Yasəmən siması sarılar yenə.
Gül də qan məktubu alar əlinə.
Zöhhak ilanı tək hey qıvrılaraq,
Çəməninin başına sarılar torpaq.
Qaydadır acı bir külək əsəndə,
Tökülər yarpaq da, solar çəmən də.
Dəniz tufanına düşən adamlar
Qorxudan saxlamaz əynində paltar.
Solar yaşıl otlar, bənzəyər yenə
Sarılıq tozundan xəyri gülünə.
Tülkü əldən düşüb yolda dolaşar,
Tülkü tükü kimi qana bulaşar,
Ciyəri naziklər bağda naxoşlar,
Meyvə gözəlləri nazlanmaq xoşlar.
Bağa bağban olan hindli bir nəfər
Zənci balasının başını kəsər.

O kəşik başları götürüb bağban
Budaqlar üstündə asar eyvandan.
O gözəl çənəli almaya bax bir,
Nardan soruşar ki: "Kəfin necədir?"
Parça-parça olan ciyərimdən nar
Yaralı qəlbimə qan damızdırar.
Püstənin ağzı da yırtılan zaman
İnnab dodaq büzür ona uzaqdan.
Narın üzünün də girdəliyi var,
Turuncdakı ətri çəkib aparar.
Muğan şərabinin küpündən dehqan
İçib, sərxoş olar, düşər ayaqdan.
Payız bu tufanı qurduğu anda
Qəlbən yaralandı bir gülüstəndə...
Ucalıq taxtdan Leyli düşərək,
Bir dərd quyusuna endi o mələk.
Sızladı bağımın baharı tel-tel,
Onun çıxacağına sille vurdu yel.
Başına bağlarkən qızıl çalmalar,
Başqa bir çalmaya düşdü o nigar...
Zərli ipək geyən o nazik bədən
Qamış teli kimi incəldi bərdən.
Bədirlənmiş ayı döndü hilala,
Sərv qaməti də döndü xəyala.
Könlünün sövdəsi başına keçdi,
Başının ağrısı könlünə köçdü.
Təmuzun istisi şehi apardı,
Lələ yarpağını yellər qopardı.
Yardan ayrılmalı yarıb sönmüşdü,
Sərvə də incəlib çöpə dönmüşdü.
Qabaqlar da vardı bu dərd, bu möhnət,
Birə yüz olmuşdu indi məhəbbət.
Leyli aşiqini görüncə darda,
Gördü öz könlünü min intizarda.
Elə ki, ayrılıq zamanı çatdı,
O köhnə sövdəsi birə on artıdı.
İş gəlib o yerə çatdı ki, bərdən
Düşüb xəstələndi o nazik bədən.

Qara qızdırmaya düşdü o canan,
 Dodaqlar qaysıdı bu qızdırmadan.
 O sarvin balınca həvəsi düşdü,
 Onun qırqovulu sərvidən düşdü.
 Sünbüldən torpağa danə düşən tək,
 İpək örpəyini üzə çəkərək,
 Anaya sirrini açdı balası,
 Dedi ki: "Başımın çoxdur balası.
 Ana! Mən ahuya əlacın varmı?
 Südlə zəhər içdim, dərman olarmı?
 Köçüm yığışmışdır... neyləyim bu dəm?
 Məni bərk tutma ki, köç üstündəyəm.
 Mən ki, qan yeyirəm, nə mehribanlıq!
 Mən ki, can üstəyəm, nə zindəanlıq!
 Gizlində nə qanlar uddum, anacan!
 İndi ürək dərdim aşır ağzımdan.
 Canım dodağımdan çıxırsa bu dəm
 Nə olar sirrini açıb söyləsəm?
 SIRRİN PƏRDƏSİNİ GÖTÜRDÜYÜMDƏN,
 Mən gedəsi oldum, salamat qal sən!
 Qucaqla boynumu, ey mehribanım!
 Amandır, boynuna düşməsin qanımlı
 Bədəndən ayrılıb çıxanda bu can,
 Yarıq hicranından öldüyüm zaman
 Xoşdur niyazından nilimi çəksən!
 Sürməmi dostumun-tozundan çək sən!
 Başım göz yaşıyla islansın görək!
 Ciyər şamamamdan gəl ətrimi çək.
 Bağla hunutumu o sarı güldən,
 Ahından səpgilən kafurumu sən!
 Şəhidəm, qan rəngli olsun kəfənim,
 Qoy, belə bəzənsin bayramım mənim.
 Məni gəlin kimi bəzəyib, yarat,
 Pərdəmi saxlayan bu torpağa at!
 Eşqindən didərgin düşən o bədbəxt
 Ölüb getməyimi eşitdiyə vaxt
 Sənə başsağlığı yetirmək üçün

Bizim bu çadıra gələcək bir gün.
 Qəbrimin üstündə aylaşaraq tək
 O, ay axtaracaq, torpaq görəcək.
 Qəbrimin üstündə əl bağlayaraq,
 Göz yaş tökəcək o yanan çıraq.
 Ən əziz, ən gözəl bir dostdur mənə,
 Bir yadigar qalır o məndən sənə.
 Sən allah, çıxmasın sözüm yadından,
 Ona əlçaq gözlə baxmayın bir an.
 İtiridiyin könlü onda tap, ana!
 Bildiyim nağılı söylərsən ona,
 Mən onu tutmuşam canımdan əziz,
 Onu məndən sonra əzizləyin siz.
 De ki: - Bu can çıxan köhnə saraydan
 Leyli zəncirini qırdığı zaman
 Eşqinlə torpağa gömdü canımı,
 Uçurdu ömrünün xanımanını.
 O, eşqin yolunda mərdana getdi,
 Aşqıqlıq yolunda can qurban etdi.
 Sorsa: - Nə cür etdi həyata vida?
 De: - Sənin eşqinlə o getdi bada.
 Nə qədər dünyada nəfəsi vardı,
 Sənin qəmlərini canda saxladı.
 Sənin dərdinlə də o məhv olaraq,
 O dərdi azuqə apardı ancaq.
 De, - Torpaq olsa da bu gün niqabı,
 Yalnız səni çalır onun rübabı.
 O intizar çəkən adamlar kimi,
 Sənin yolundadır gözüylə qəlbi.
 İstəyir arxadan çatasan ona,
 Odur ki, göz tikib sənə yoluna.
 Tez gəl, intizardan Leylini qurtar!
 Gəl, onun qoynunda tutulən qərar!
 Ana, bu sözləri ona yetir sən:
 "Ey məncə can verən, məni öldürən!
 Dünyada heç kəsdən gözləmə kömək
 Bir allahdan başqa hamıdan əl çək.

Özün kimisinə göz tikdiyindən,
 Yolunu azaraq uzaq düşdün sən.
 Ağlın nə qədər ki, kamala doldu,
 Adın zamanənin Məcnunu oldu".
 Bu sözlə Leylinin doldu gözləri,
 Başqa bir aləmə köçdü o pəri.
 Öz gizli sirrini danışdığında,
 Sövdəyə can verdi dilində canan.
 Qızını o halda görüncə ana
 Elə bil qiyamət göründü ona.
 Ağarmış başından götürüb örpək,
 Saçını küləyə verdi səmən tək.
 Anıb övladının qara gözünü,
 Yolub saçlarını, cırdı üzünü.
 Nə oxşama varsa dedi əzbərdən,
 Nə saçı vardısı yoldu o birdən.
 Ağladı, baxdıqca qızın boyuna,
 Gözündən qan tökdü həyat suyuna.
 Gah qızın üstündə sıxdı gözünü,
 Gah onun alınına qoyub üzünü,
 Gözünün yaşını tökdü fəğanla,
 Yudu o çeşməni bu axan qanla.
 Ananın naləsi göyə yüksəldi,
 Fələk bu nalədən naləyə gəldi.
 Andıqca gül rəngli əqiqi, bilsən,
 Daşlar qana döndü novhələrindən.
 Aya ulduzlardan zəncir bağladı,
 Ciyər sandığımda onu saxladı.
 Onu novhələrlə bəzədi dili,
 Güləblə ənbərə buladı gülü.
 Torpağa tapşırıdı Leylini bir bax,
 Torpaqdan törəyən torpaq olacaq.
 Qız yeni hasara düşdüylü zaman
 Qəm də xilas oldu xəzinədən¹¹⁵.
 Onun da həyatı qurtarıb bitdi,
 Alıb baratını dünyadan getdi.
 Aldığın atmayan bir insan varmı,

Dolub boşalmayan bir şey olarmı,
 Dünyanın bazarı iti olsa da.
 Kasadlıq çəkəcək onda piyada.
 Dünya mələk donlu şeytana bənzər,
 Əlində təsbəh var, belində xəncər.
 İnan, bu dünyada yoxdur bir mələk
 Ki, dünya açmasın başına kələk.
 Çalış aldatmasın səni bu qarı,
 Əlmən əyməsin onun rüzgarı.
 Bir quyu olmamış altındakı taxt,
 Burdan köçünü sür, gecikməmiş vaxt,
 Bu yaşıl kamanlı çərxə qıl nəzər,
 Sən üz döndərməsən, o üz döndərə.
 Hələ bitirməmiş, inan ki, torpaq
 Doludan bir zərəş görməmiş yarpaq.
 Bu ada mühiti-dərin bir quyu
 Torpağı qaradır, tutğundur suyu.
 Gəmini ortadan sahilə çək sən,
 Bəlkə öz fəhrinə çata bilsən.
 Bu torpaq can alan bir nəhəngdir, bil!
 Sümüklərindən də əl çəkən deyil.
 Bu sandıqca kimi fırlanan torpaq
 İnsanın qanına qərq olmuş ancaq.
 Ağzı olmasa da qan içir hər an.
 Özünə can tapır aldığı candan.
 Hamını qumlayır onun ac gözü.
 Ölülərdən qalmış bir qumdur özü.
 Bax, bu dairədə olan naxışlar
 İnsan cəsədindən şəkil almışlar.
 Qəlbi açıq adam fani dünyada
 Yaxşılıq uğrunda can etsə fəda
 Talein gözüylə o baxdığı vaxt
 Tikəni gül görür, quyunu da taxt.
 Yorgunluq üzündən, kədəş üzündən
 Ona adi gözələ baxarsa, bəzən
 Varlığı qərəzlə kinə bürünər,
 Ona gözəlliklər çirkin görünər.

Xüdpəsənd olmayan təmiz bir insan
 Qorxmaz nə yaxşıdan, nə də yamandan.
 Yalnız bu quyudan çıxmaq fikri var,
 Behiştin qəsrinə yollar axtarar.
 İstar ki, zəncirdən çıxsın ayağı,
 Yetişsin onun da azadlıq çağı.
 Qısalt hekayəni, gecə keçmişdir,
 Bir iki olmasın, olsun iki bir.
 O Xosrov, Keyqubad, o Cəmşid hanı?
 Onlar gedən yolu gedəcək hamı.
 Hiyləylə qurtarmaz quyudan heç kəs,
 Bu qapı davayla bağlana bilməz.
 Qocalar düşündü, çalışdı gənclər,
 Olmadı düyünü açan bir nəfər.
 Dünyaya yel kimi gəlib gedənlər
 Fələyin işinə neyləyə bilər?
 Sən açıq bir gözlə baxsan aləmə.
 Özüna şəbə de, Şəbdiz söyləmə¹¹⁶.
 Bundan da irəli uzansa əlin,
 Bil ki, unudarsan aləmi yəqin.
 Nə qədər acizlik bu dünyada biz,
 Fələyin sirrini açmaz fikrimiz.
 Rəngi gömgöy olan bu axar suyu
 Qoy su aparsın ki, çay suyudur bu.
 Bir damcı verməyib o öz suyundan,
 Ölürdü gəlini susuzluğundan.
 Leyli ki, torpağı eylədi məskən,
 Xəzinə divarı oldu dəmirdən.
 Ərəblər bu dərdədən bağı qan oldu,
 Onun zülfü kimi pərişan oldu.
 Qızın həsrətini çəkən adamlar
 Ah çəkib, of deyib, ağladı zar-zar.
 Dostların behişt - Leylinin qəbri,
 Cənnət qoquyurdu ilk bahar kimi.
 O müqəddəs qəbri öpərdi yellər,
 Onu ziyarətə gələrdi ellər.

LEYLİNİN ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI

Bu məşhur dastanı yaradıb yazan
 Yazmış səhifəyə belə bir fərman:
 Ay batdı, dolanıb keçdikcə günlər,
 Qəlbi qırıq Zeydə çatdı bu xəbər.
 Ağlayıb könlünü açdı fəryada,
 Deyin, ağlamayan varmı dünyada?
 O, qara geyindi yası var kimi,
 Ədalət axtaran adamlar kimi.
 O qəbrin yanına yetişdi bir, bax,
 Bahar buludu tək yaş axıdaraq,
 Onun qan dalğalı qəbrinin üstə
 Sorma nə haldaydı o qəlbi xəstə,
 Sellər axıtıdıqca o didəsindən,
 İnsanlar baş alıb qaçdı səsinə.
 Ah çəkib, aləmə vəlvələ saldı,
 Qəmindən fələyin üzünü qaraldı.
 O parlaq çıraq, gözəl məzarı,
 Tək edib üz qoydu çöllərə sarı.
 O çırağı sönmüş qaranlıq gecə
 O yoldan azmışı taparaq təkə,
 Onun qarşısında zar-zar ağladı,
 O dağlanmış qəlbi yenə dağladı.
 Cırıb üz-gözünü o birdən-birə,
 Ah çəkib, başını vururdu yerə.
 Məcnun öz dostunun baxıb rənginə,
 Gördü bulud kimi tutulmuş yenə.
 Dedi ki: "Qardaşım, nə olmuş, nə var?
 Nədir nəfəsindən çıxan alovlar?
 Nədən üz-gözünü dağıtmısan sən?
 Nədən paltarını qara geymişən?"
 Zeyd dedi: "Bəxtimiz gəlmişdir qara,
 İşimiz çox yaman düşmüşdür dara.
 Torpağın bəğrindən qara su çıxdı,

Ölüm qapımızın əlini sıxdı.
 Dolu bağımızı döydüyü zaman
 Töküldü yarpaqlar əsən ruzgardan.
 O gözəllik ayı düşdü fələkdən,
 Sərvimiz yıxıldı, boş qaldı çəmən.
 Leyli, gözəl Leyli yera gömüldü,
 O sənin dərdinlə yaşayıb öldü".
 Bu sözdən Məcnunun büküldü belini,
 Sanki zəlzələdən tutuldu dili.
 İldırım vurmuş tək qaraldı haman,
 Həm düşdü, həm yandı bu ildirimdan.
 "Təqsiz yerində dayandı bir an,
 Fələyə üz tutub dedi: "Ey dövrən!
 Nədir bu verdiyin insafsız qərar?
 Bir zəifə qarşı bu qanunmu var?
 Ota da ildirim yağdırarlarmı,
 Bir qarışqa üçün bu zülm olarmı?!"
 Nə lazım ardınca min bir cəhənnəmə.
 Onu bir qığılcım yandırır bu dəm.
 Sən cama görə də göz yaşını göndər,
 Hər arzuya görə verilər sağər.
 Mən bağrı yanmışın tutduğun çiraq
 Bir yel sillosiylə qaralar ancaq,
 Bu qılınc çəkməyin nə mənası var?
 Məgər ağcaqanad əhdə daha olar?"
 Bütün fələklərə nifrət deyərkən,
 Qaçdı səhralara o vəhşilər tək.
 Cırdı paltarını o min dəhşətlə,
 Vəhşilər baxırdı ona heyvətlə.
 Onun sellər kimi göz yaşını vardı,
 Ona baxanlar da belə ağlardı.
 Dalınca sürünüb Zeyd kölgə tək,
 Onun kölgəsindən dilərdi kömək.
 Qəlbində sızıldı, gözləri gıryan.
 Dağları daşları saldı ayaqdan.
 Təb edə bilməyib bu intizara,

İstədi baş çəksin o dost məzara.
 Zeyd: "O məzarı nişan ver" dedi.
 Sonra yar qəbrində bitdi ot kimi.
 O, sərxoşlar kimi başı havalı,
 Özündə deyildi fikri, xəyalı.
 Özü qəm yolçusu, yoldaşı ah-vay,
 Rüsəvaylar içində hamıdan rüsəvay,
 Saçları pərişan, başı dumanlı.
 Yoldu saçlarını o qəm nişanlı.
 O belini qırılmış şikəstə-qamət
 Gecəsi bir məhşər günü qiyamət.
 Uzaqdan o qərib məzarı görərkən,
 Düşdü torpaqlara nurdan kölgə tək.
 O yerdə qıvrılıb bir ilan kimi,
 Tikana sancılmış soğulcan kimi.
 Xəzinə üstündə yatmış ilan tək,
 O qərib türbəyə sarıldı bərk-bərk.
 Gözündən lələk tək göz yaşını getdi,
 Ondan ot üstündə lələklər bitdi.
 Şam kimi əridib ciyər qanını,
 Açdı alovlanmış qəm lisanını:
 "Neyləyim, bir çarə tapmayırım mən,
 Yanıb əriyirəm şam kimi dərdədən.
 Mənim Deyləm taclı sevgilim vardı,
 Dünyada var-yoxum yalnız o yarıdı.
 Bu Deyləm ayınlı qoca şahənşah
 Mizraqla yarımı apardı, eyvah!
 Əlimdə tər-təzə bir gülüm vardı,
 Onu da əcəlin yeli apardı.
 Azadca bir sərvim vardı çəməndə,
 Yıxıldı əcəlin yeli əsəndə.
 Ağacda çiçəyim açıldığı vaxt
 Saxlaya bilmədi o neməti baxt.
 Ah, onun eşqiylə bir kiçik dəstə
 Bənəfşə bitmişdi qəlbimin üstə.
 Onu da bir zalım qaparaq keçdi,

Mən əkib becərdim, özgəsi biçdi.
 O reyhan üzlümün xəyalıyla mən
 Qaçardım dünyanın hər nemətindən.
 Bir oğru pusqudan ona əl atdı,
 Qırıb reyhanımı, yol üstə atdı.
 O qələ gözəlmiş belə bir yardı,
 Mənim də qulluğum belə qurtardı".
 Sonra yar qəbrinə qoyub başını,
 Ah deyib, axıtdı o, göz yaşını.
 "Sən, ey xəzən görmüş körpəcə gülüm!
 Dünyanı görməmiş ölən sevgilim!
 Ey xərabə qalan bağı-gülüstan,
 Bar verib, barını yeməyən canan!
 Torpağın zülmünə dözürsənmi sən?
 Bu dəyə dibində söylə necəsən?
 O qara xallardan varmı bir əsər?
 Söylə, nə haldadır o ahu gözlər?
 Necədir yaquta bənzər dodaqlar?
 Ətirli saçların necədir, ey yar?
 Nəqşini çəkirlər, de, hansı rəngdən.
 Şamın hansı dərdlə əriyir, de sən!
 Kimin gözlərinə gülürsən, canan?
 De, kimin başına ətir saçırısan?
 Sərvin hansı bağda tutmuşdur qərar?
 Məclisin olmuşdur hansı laləzar?
 Tikanlar içində necədir halın?
 Necə mağarada keçir əhvalın?
 İlan məskənidir bu mağaralar,
 Sən aysan! De burda nə məqsədin var?
 Qəbriyin üstündə yanırım, canan!¹⁷
 Sənsə mağaraya həmdəm olmasan.
 Sən bir xəzinəydin, uddu torpaqlar,
 Xəzinə olmasan, udmazdı, ey yar,
 Hansı mağarada xəzinə ki, var,
 Üstündə bir ilan qıvrılıb yatar.
 Mən də ilan kimi küsüb yuvamdan,

Məzarın üstündə oldum pasiban.
 Qum kimi tapdandım bir zaman gerçək.
 İndi sakit oldum quyuda su tək.
 Qismətin ay kimi qərbliksə, bil,
 Ayn qəribliyi qərribə deyil.
 Sən gizli olsan da zahirdə məndən,
 Canın canımdadır, ayrılmaz səndən.
 Uzaq düşdünsə də gözümdən, inan,
 Könlümdən uzaqda deyilsən bir an.
 Ortadan qalxdısa nəqşin, surətin,
 Öz yerində qalmış qəmin, möhnətin.
 Səninçin könlümü yelə verdim mən,
 Xatirən çıxarmı heç xatirimdən!
 Qəmin yolumdadır, toz-torpaq atmış,
 İstəsən oyaq ol, istəsən yatmış.
 Gedir sənin rəxşin məndən iləri¹⁸,
 Çünki mən çolağam, ey gözəl pəri.
 Behişt məclisinə qonaq düşübəsən,
 Canını qurtardın bu xərabədən.
 Mən də çarə tapsam haman düyünə,
 Yanına gələrdəm bir neçə günə.
 Qəbriyin başına dolandığımdan,
 Əhdə vəfadaram hələ də, canan!
 Nə zaman yanına düşsə bədənim,
 Kəfənin batmasın qapıma mənim.
 Yerin behişt olsun daima sənin.
 Qoy allah hərəmi olsun məskənin.
 Ruhuyin qəndili axıcılıqdan,
 Ətrafa şölələr salsın hər zaman".
 Deyib yığışdırdı əl-ayağını,
 Hər lənib sındırdı öz qolbağını.
 Başında bir dəstə heyvanlar yənə,
 Üz qoydu öz doğma vilayətinə.
 Sürüb dəvəsini yollar boyunca.
 Hicran şərləri dedi duyunca...
 Ayrıluq vəsfini alaraq dilə.

Vəfadan qoymadı bir kəlmə belə.
 Boyadı qumları o göz yaşına,
 Çırpdı öz başını çölün daşına.
 Qılgılıcm saçmamış öz nələsindən,
 Qoymadı yol üstə qalsın bir tikən.
 Yollarda gördüyü bütün daşları
 Boyadı al qana o göz yaşları.
 Başından aşdıqca sövdəli dərdi,
 Cananın qəbrini arzu edərdi.
 Dağlardan sel kimi axıb gələrək,
 Leylinin qəbrinə döşənərdi tək.
 Başını məzara qoyub qalardı,
 Torpaqdan minlərcə öpüş alardı.
 Anıb o vəfalı can həmdəmini,
 Məzara söylərdi könül qəmini.
 O möhnət bağında tutduqca qarar,
 Yanından getməzdə vəhşi heyvanlar.
 Axan göz yaşları olduqca Zəriməm,
 Vəhşilər çəkmişdi ona bir hərəm.
 Gözündən getməzdə onun heyvanlar,
 Adam buraxmazdı yanına onlar.
 Qorxaraq o vəhşi yırtıcılardan,
 O yoldan keçməzdə bir nəfər insan.
 Məcnun dost qəbrindən getməmiş hələ,
 Məzara gəlməzdə qarınca belə.
 Gündüzü bu sayaq olurdu gecə,
 Ömrünü həvəslə verirdi heçə.
 Neçə gün yaşadı vəhşilərlə tək,
 Bu həyat ölümdən pis idi gerçək.
 Gah canan qəbrinə səcdə edərdi,
 Gah ceyran ardınca çölə gedərdi.
 Qarışqa gözündə məskəni vardı
 Qəbirdən-qəbirə addımlayardı.
 Bu hicran qüvvədən saldı Məcnunu.
 Nəhayət oxudu köç məktubunu...

BAĞDADLI SƏLAMIN İKİNCİ DƏFƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GƏLMƏSİ

Verir bu tarixi yazan bir nəfər
 Ərəb məxəzindən belə bir xəbər;
 Səlam o aşiqin ziyarətinə
 Gəlmək xəyalinə düşmüşdü yenə.
 Qalxıb yol getməyə üz qoydu Səlam,
 Bir ay dağı, daşı dolaşdı tamam
 Atını hər yana sürdü bir zaman,
 Axtarıb tapmadı ondan bir nişan.
 Axır bir dərədə rast gəldi ona
 Daşdan ayaqları qabar Məcnuna.
 Halı dəyişmişdi onun büsbütün,
 Tamam qol-qanadı sınımışdı o gün,
 Bir neşətr olduqca hər ötən tikən,
 Könül yarasıyla dolmuşdu bədən.
 Zavallı, Səlamı gördüyü zaman
 Sordu: "Ey cavanmörd, söylə, hardansan?"
 Səlam: "Mənəm - dadi, gəlmişəm xəstə,
 Səninçin qalmışdır gözüm yol üstə"
 Məcnun bu sözlərə qulaq verərək,
 Səlamı tanıyıb qucaqladı bərk
 Qovdu vəhşiləri onun yolundan,
 Suyu oddan çəkdi, kölgəni nurdan...
 Dedi ki: "Yenəmi zəhmət çəkmişən?
 Səni ki, əvvəldə incitmişdim mən.
 Mən qəm xəstəsiyəm, sənə nəzənim,
 Nə məqsəd daşıyır belə gəlməyin?
 Əvvəl ki, baxmadım mən sən deyənə,
 Mənə söz deməkmi fikrin var yənə?
 İndi ki, gəlmisən sən, ey mərd ürək!
 Ayıbdır gələncə "dur qayıt" demək.
 Arzunu aç, de ki, mən əməl edim,
 Məqsədin nədirsə, o yolla gedim".
 Səlam salamını yetirib ona,

Təşəkkür bildirib, dedi Məcnuna:
 "Sənin nemətinlə dolanıram mən,
 İnan ki, səcdəyə, şükra layiqsən.
 Qabaq göstərdiyin gözəl lütflər,
 Mənə dövlət idi xəzinə qədər.
 Çünki sinəndəki gözəl təbindən
 Mənə bir xəzinə bağışladın sən.
 İnci qəsidlər dediyin zaman
 Əlim də, ağzım da dolardı, inan.
 Yənə də gəlmişəm sən olan bağa,
 Gəlmişəm bağından meyvə yığmağa.
 Əgər zəhmət çəksən, qəbul edərəm,
 Olmasa, yənə də razı gedərəm.
 Bu dəfə nə üçün düşdün həvəsənd?
 Təəccüb edirəm bu halına mən.
 Söylə dərdinmi var, bunun sirri nə?
 Bu il bənzəmirsən keçən ilkinə.
 Görürəm, sınımışdır şadlıq qanadın,
 Azalmış əvvəlki şurun, fəryadın.
 Danış, öz işlərin necə haldadır?
 Sevgilin necədir, nə xəyaldadır?"
 Dost suallarını dinləyib həməən,
 Yənə işdən düşdü incəldi bədən.
 Yənə xatirinə düşdü o sənəm
 Məcnun çox ağladı gözlərində nəm,
 Soyuq bir ah çəkib bələlər yedi.
 "Ah, dərdədən ciyərim alışıdı" dedi.
 Dostum! Nə deyirsən? Başqadır zaman,
 Məndən sevgilimi xəbər alırsan?
 Torpaq altındadır indi sevgilim,
 Yox, yox, bu yalandır, qurusun dilim.
 Vəfadan yoğrulmuş o gözəl mələk
 Behişt qapısıdır qapısı, demək
 Sevgilim öldü, yanır çırağı,
 Mənisə öldürmüş onun bu dağı..."
 Bu varaq üstünə nə sözlər saçdı

Hər söz üstündə də varaqлар açdı.
 Sələmin əlindən tutub apardı,
 Yənə də Leylinin qəbrinə vardı.
 Dedi ki: "Bax, budur dediyim pəri,
 Canımdan əl çəkdim ondan öləri".
 Səlam çox dinlədin bu nalələri.
 Məcnun sevgilisiz qalandan bəri.
 Novhəsi, fəryadı sinə dağladı,
 Səlam da bir yanda durub ağladı.
 Qanlı sular tökdü gözündən, bilson!
 Axdı qan bulağı hər kirpiyindən.
 Sonra üz tutaraq xəstə Məcnuna,
 Qəm yeyib, təsəlli verirdi ona:
 "O behişt gülüdür mənim də qomim.
 Könül dəryasında qərç oldu gəmim.
 Canım dərdə düşdü səndən öləri,
 Çünki bu ildırım çaxandan bəri
 Bir üzün yandısı sənin bu oddan,
 Vallah, tamam yandı məndəki bu can!"
 Bu cür fəsahtə o təmiz ürək
 Aşiq yarasına duzlar səpərək,
 Tamam iki-üç ay yanında qaldı,
 Qəlbini oxşayıb, dərdini aldı.
 Tanış olduqları on ildən bəri
 Onun söylədiyi bütün beytləri:
 Qitədir, qissədir, şerddir deyə,
 Köçürdü hamsını bir dəfələcəyə.
 Yazdı o sözləri çox sevə-sevə,
 Sonra izin alıb qayıtdı evə.
 Ondən aldığına nəqş edib yada,
 Bir töhfə gətirib, gəldi Bağdada.

LEYLİNİN QƏBRİ ÜZƏRİNDƏ MƏCNUNUN ÖLMƏSİ

Məşhur söz ustası, o söz Loqmanı
Böylə tamamlayır bizim dastanı:
O xırmanı yamış alışıb söndü,
Göz yaşından olan xırmana döndü.
İnsafsız fələyin əl dəyirmanı
Üyüdüb apardı haman xırmanı.
Çünki, zəif düşdü get-gedə bədən,
Daha gücsüz oldu o əvvəlkindən.
Canı ayağından dodağa çatdı,
Günü axşam olub zülmətə batdı.
Sızlayıb ahları göyə yüksəldi,
Torpaq gəlininin yanına gəldi.
O hasarlı qəbrə üz qoyub yatdı,
Gəməsi bulanıq bir suya batdı.
Xəstə qarınca tək başı fırlandı,
Yaralı ilan tək qıvrılıb yandı.
İki-üç beyt dedi qəmlə, möhnətlə,
İki-üç göz yaşı, tökdü həsrətlə.
Sonra da göylərə tutub üzünü,
Əl açıb o zaman yumdu gözünü:
"Ey bütün aləmi qurub xəlc edən!
Səni əzizinə and verirəm mən,
Al dərdli canımı ya pərvərdigar!
Məni sevgilimin yanına apar!
Bu canı bərklikdən özün azad et,
Apar o dünyaya könlümü şad et".
Deyib bu sözləri, baş qoydu yerə,
Qəbri qucaqladı o birdən-birə.
Cananın qəbrini öpdükdən sonra,
Dost! - deyib, canını tapşırırdı ona.
Keçdi bu körpüdən axır ki, o da,
Bu yoldan keçməyən varmı dünyada?
Elə bir yoldur ki son başı ədəm,
Onun bəlasına düşəcək aləm...
Belə uçurumu olan ruzgarda,

De, kimin həyatı qalmayırdarda?
Deyin, tüstülənib yandıqca ruzgar,
Onda qovrulmayan bir yaramı var?
Hər yara üstündə qəm damğası var,
Zülmün dirnağıyla didilir onlar.
Ey çolaq eşşəyi bu dəyirmənin,
Üzün kəhrəbadan sarıdır sənin.
Uzaqlaş fırlanan bu dəyirməndən,
Çıxmaz azadlığa onunla insan.
Bir evdə olduqca sel təhlükəsi,
Qalx ki, yaxınlaşır o selin səsi.
Hələ sındırmamış körpünü fələk,
Dəvəni körpüdən kənara tez çək!
Dünyanın göbəyi yellə doludur,
Yel də ki, bir heçdir, heçlik yoludur.
Yelə bağlı olan bu diriliyə
Çox da bel bağlama dirilik deyə.
Tələs ki, rahatlıq getdi dünyadan,
Çox yavaş sürmə ki, getmişdir karvan.
Qan içən bu yeddi başlı ədədaha
Dövrəndə ilandır, açılmaz daha.
Özünə bir diqqət yetirənsə əgər,
Bürümüş dövrəni bu ədədahalər.
Bu qoca dünyanı zənn etmə fəğir,
Qarı görünsə də, bir ədədahadır.
Bu dünya oğrudur, köçünü tez çək,
Bu cığal oyunçu daş gizlədəcək.
Gəl əyri vurma ki, sən mümkündür qədər,
Əyri zərbələrin özünə dəyər.
Qorxma öz könlünü elə abadan,
Yaqut ye, zərrəcə qorxma vəbadan.
Ağalıq atından aşağıya en,
Bir zəiflik göstər acizliyindən.
Taki əcəl şiri can alsə yenə,
Baxıb rəhmi gəlsin acizliyinə.
Təkəbbürlü gəzmə, bu işdən əl çək,
Bil ki, sənin yemin deyil bu çörək.
Torpaqdan məhəbbət kəsmək gəzirsən,

Deyəcəyəm deyib, heç dinməyirsən,
 Sinə düyünləyən bu qıfıl ki, var,
 Qızılı xəznənin qarmında saxlar.
 Qıtlıqdan istərsən ölsün bu qarı
 Taki sənə qalsın ev qızilları.
 Gözə görünməmiş o bir hümadır,
 Gözə göründümü, bir əhdəhadır.
 Düşəndə məhbəsə aqıl bir adam
 Baxıb yol axtarar qaçmağa müdam.
 Dünya məhbəsində tutmusan qorar,
 Sən ki, yol bilənsən, durma, yol axtar!
 Bu işin dərmanı tapılar, şəksiz,
 Bu yükün cövrünü çəkməliyək biz.
 Gözündə işıq var, qəlbində qüvvət,
 Boş ki, yaratmamış səni təbiət.
 Özünü zənn etmə zəif bir çıraq,
 Bil ki, zinət alır səndən yeddi bağ,
 Fələyin üstündə vilayətin var,
 Himayən altında durur varlıqlar.
 Səcdə edənlərin Səlcuqisən sən¹¹⁹,
 Bir də son vücutun mirası sən sən.
 Fələk kimi olan boyuna bir bax,
 Saxla qiymətini, vüqar qalacaq.
 Sarılma torpağa, o, toz dur, inan!
 Uyma təbiətə, od çıxır ondan,
 Sən öz mərtəbədə otursan əgər,
 Bil, ucalar başın göylərə qədər.
 Dağ kimi, qaçırma başını seldən,
 Sillə yesən belə, üz döndərmə sən.
 O nalını salan daşı al ələ,
 Qaldır, öp: "Nə gözəl ləlsən" söylə.
 Səninlə qaynayan sirkəni su tək,
 Gözünü yumaraq içəsən gərək!
 Bu yol, bir vəfayla başa vurular,
 Ondən vəfa ilə qurtarmaq olar.
 Çox içən adamlar bədxumar olar,
 Yaxşı içənlər də xoşgüvar olar.
 Axar sular kimi sən də sakit ax,

Axdığın yerlərdə xoşlansın torpaq.
 Bil ki, su nohurdan içilsə əgər,
 Sərin ola bilməz axar su qədər.
 Varlıq dünyasıdır torpağın, gerçək,
 Dünyaya pərəstiş etmə torpaq tək.
 Dünya gedərgidir, dalınca getmə!
 Qalmaqacaq şeyə sitayiş etmə!
 Məcnun ki, dünyadan heçliyə vardı,
 Dünya təhmətindən canı qurtardı.
 Gəlin beşiyinə qoydu özünü,
 O yuxuya gedib yumdu gözünü.
 Bu fəni dünyada öldü möhnətdən,
 Köçüb o dünyaya, qurtardı dərddən.
 Torpaqlar onu da qoynuna aldı,
 Bir ay, bəlkə bir il o halda qaldı.
 Qəbrin dövrəsində bir böyük dəstə
 Vəhşi dayanmışdı gözü yol üstə.
 Şah kimi yatmışdı sarayında tək,
 Vəhşilər baxırdı keşik çəkərək
 O hasarlı səhni bürüyüb onlar,
 Yuva düzəltmişdi orda heyvanlar.
 Baxıb vəhşilərə, can qorxusundan
 O qəbrin yanına gəlməzdi insan.
 Uzaqdan baxanlar görürdilər ki,
 Vəhşilər qaynaşır arılar tək.
 Zənn edirdilər ki, o qərrib xəstə
 Yənə də əyləşmiş o qəbrin üstə.
 Qılınc vuranlar da hər axşam, səhər
 Şahın sarayına keşik çəkirlər,
 Bilməyirdilər ki, şah qəbrə varmış,
 Tacla kəmərinə külək aparmış.
 Məcnun - o canını eşqə xərc edən,
 Dürtünü torpağa basdırıb gedən
 Məhv oldu fələyin zəlzələsindən,
 Çürüyüb torpağa qarışdı bədən,
 Onun canındakı nişanələrdən
 Quruca bir sümük qalmışdı, bilsən!
 Vəhşi heyvanlar da gəlib bir kərə.

Yaxın durmazdılar o sümüklərə.
 Nə qədər hərəmi güddü vəhşilər,
 Ayaq da basmadı ora bir nəfər,
 Ölüni insanlar amıb, yad edər,
 Yoxdur vəhşilərdə belə bir hünər.
 Bir il bu qaydayla keçdi, əlqərəz,
 Dağıldı vəhşilər istər-istəməz.
 Bəzisi iy alıb, üz qoydu dağa,
 Bəzisi də ölüb getdi torpağa.
 Xəznə tilsimini qapanda dövrən,
 Xəznə qıfılı da çürüdü pasdan.
 Bu halı görüncə yol adamları,
 Qeyidsiz göldilər hərəmə sarı,
 Gördülər ki, yatır orda bir insan,
 Sümüklər qalmışdır onun canından.
 Bir vəfa gözüylə seyr edib onu,
 Tezəcə tanıdılar kim olduğunu.
 O zaman yayıldı bu səs hər yana,
 Yayıldı bu xəbər Ərəbistana:
 Toplaşdı qohumlar, qəlbi yananlar,
 Başına dörd gəlmiş qəmgin insanlar.
 Baxdıqca meydə, nalə çəkdilər,
 Şivən qopardaraq, qan yaş tökdülər.
 Gövhərini saçmış o qalib-bədən
 Bir ağ sədəf kimi düşmüşdü, bilsən!
 Qızılla sildilər sədəf tozunu,
 Yenə də sürtülər ənbərlə onu.
 Onun mişk kimi saçları vardı,
 O öz nəfəsindən ətir saçardı.
 Bu məzar ağlatdı hər yaşlı qəlbi,
 Axdı göz yaşları yağışlar kimi.
 Bu göz yaşlarıyla yuyub Məcnunu,
 Torpaqdan torpağa qoydular onu.
 Daxmanın yanını açıb, müxtəsər,
 Leylinin yanında dəfn eylədilər.
 Şahı apardılar bir meyxanəyə,
 Şaqiyə verdilər, sərxoşdur, deyə.
 Qiyamətə qədər yatdılar rahət,

Qalxdı yollarından dərdlə mələmət.
 Sağkən vermişdilər bir əhdə qərar;
 Ölüb bir beşikdə qoşa yatdılar...
 Zaman dolaşdıqca hər iki qəbrə
 Tikdilər ordaca bir daş məqbərə.
 Hüsnünə bağ-bostan həsəd aparan
 O türbə səcdəgah oldu çox zaman.
 Bütün xəstələrə şəfa verərdi,
 Cəfadan qurtarıb səfa verərdi.
 İstəyi yerinə çatmasa əgər,
 Geri qayıtmazdı ordan bir nəfər
 Ey allah! Aləmdən o iki insan
 İsmətlə, paklıqla uçduqlarından,
 Kəsmə sən onlardan öz ülfətini,
 Bağışla onlara öz rəhmətini!
 Bizim də növbəmiz yetişən zaman
 Sən özün bilərsən, böyük yarıdan!

ZEYDİN LEYLİ VƏ MƏCNUNU YUXUDA GÖRMƏSİ

Bütün ömrü boyu dərd əhli olan
 Zeydə rəhmət olsun, görüm hər zaman.
 O, nur çeşmələrin məqbərəsindən
 Bir an da uzağa getməzdi, bilsən!
 Leyliylə Məcnunun nə vaxtdan bəri
 Eşq üçün dediyi xoş qəzəlləri
 Bəsirət gözüylə hafizəsindən
 Arayıb, axtarıb, toplayıb bəzən,
 Gəlib gedənlərə verərdi xəbər,
 Afərin deyirdi qulaq verənlər.
 O iki aşıqdən qalan yadigar,
 Aləmə Zeyd ilə oldu aşkar.
 Bir gün dostlarını anaraq yenə
 Ağlayıb onların bu taleinə,
 Dedi: "Nakam ölən, yazıq aşıqlar
 İndi bir-birindən tuturmu xəbər?"

Bəlkə yer altında kərpiç olmuşlar,
 Ya behişt taxtında tutmuşlar qərar.
 Nafənin başını qaşıyan gecə
 Gündüzün üstünə ənbər səpincə
 Zeydin yuxusuna girdi bir mələk,
 Bir behişt göründü şəfəqlənərək.
 Onun həyatında böylü sərvlər
 Şad idi bəxtiyar könüllər qədər,
 Hər gülün, çiçəyin ətəyində bağ,
 Hər gül yarpağında yanar bir çıraq.
 Hər çəmən qoynunda bir behişt vardı,
 Yanar gözlər kimi işqlanardı.
 Zümrədə bənzərdi o yer, dedikcə,
 Parlaq görünürdü göz işlədikcə.
 Əlində cam tutmuş hər növrəstə gül.
 Baxıb dil açmışdı sövdalı bülbül.
 İrmaqlar sim üstə tutmuşdu qərar,
 Quşlar orda min bir nəğmə oxuyar.
 Güllər kölgəsində güldükcə səhər,
 Bir taxt qurulmuşdu günəşə bənzər.
 O taxt bəzənmişdi bir behişt qədər,
 Onu bəzəmişdi ipək xələclər.
 Orda iki mələk qoşa durmuşdu,
 Nəcat dərgahında cüt oturmuşdu.
 Onlar nur içində hurilər qədər
 Başdan ayağadək bəzənmişdilər.
 Əldə şərəb vardı, könüldə bahar,
 Sövdadan danışıb, deyirdi onlar.
 Gah şərəb edirdi onlara əsər,
 Gah dodaq-dodağa öpüşürdülər.
 Gah keçən sövdanı anırdı onlar,
 Gah da qoşa yatıb kam alırdılar
 O taxta bir qoca baş söykəyərkək,
 Durmuşdu onların qulluğunda tək.
 Qoca, aşıqların başına hər an
 Şabaş dağdırdı asimanlardan.
 Zeyd bu yuxunu gördüyü zaman
 Soruşdu gizlicə göy qocasından:

Əlləri qədəhli bu iki nəfər,
 Bu behişt bağında, de, nəçidilər?
 O can mənzilində havalanmışlar.
 Hardan bu məqamda tutmuşlar qərar?"
 O, dilsiz qoca da ona bir təhər
 Eyhamla fikrini dedi, müxtəsər:
 Dedi ki: "Dost olmuş bu iki vicdan
 Yoldaş yaranmışdır başdan, binadan.
 Biri doğruluqda dünya şahıdır,
 O biri qəlb alan qızlar mahıdır.
 O dediyim ayın adı Leylidir,
 Yanındakı şaha Məcnun deyilir.
 Səfa sandığında bu iki nəfər
 Eşq ilə yaşamış saf laldirlər.
 Rahatlıq görməyib fani dünyada,
 İndi yetişmişlər yalnız murada.
 Burda görməyirlər dərd-qəmədən əsər,
 Daima şadlıqla ömür sürürlər.
 Kim ki, o dünyada bəhrəsiz qalar.
 Onun bu dünyada başı ucalar.
 Kim ki, o dünyada acı qəm içər,
 Ömrü bu dünyada şadlıqla keçər".
 Sübhün işığıyla yanan asiman
 Gecə xırmanında od vuran zaman
 Zeyd öz yuxusundan ayıldı birdən,
 Həmya söz açdı bu sirlərdən,
 Kim ki, o dünyadan istəyir bir bar,
 Bu dünya keyfinə o ayaq basar.
 Bu aləm fanidir, quru torpaqdır,
 O aləm daimi, özü də paktır.
 Doğrudur, əbədi, təmiz bir aləm
 Fani bir torpaqdan yaxşıdır, desəm!
 Amandır, aqlını unutma ki, sən
 Gülünü tikana dəyişməyəsən!
 Özün çıxarmasan mədəndən gövhər,
 Gövhər axtarma ki, müftə verməzlər.
 Eşqin hələminə can ver, ey insan!
 Bəlkə özlüyündən can qurtarasan.

Eşqin aləmində ox kimi süz sən,
 Uzaq düşməyəsən o nişanədən.
 Ox düz getdiyindən öz nişanına,
 Bil ki, layiq olmuş şah kamanına.
 Varlığın açarı eşq ilə insan
 Qürur girdabından qurtarar, inan!
 Əgər qəm şərbəti olsa da zəhər,
 Eşqin əlləriylə şirin içilər.
 Baxma bu şərbətin acısı çoxdur,
 Saqısı eşq isə, qorxusu yoxdur.
 Dözülməz olsa da bu qəm, bu zillət,
 Xoşdur! Yaratmışsa onu məhəbbət.
 Artıq söz dəryası axıra yetdi,
 Ayıq ol ki, gəmi ədəmə getdi,
 Nizami! Allaha şükür edək biz,
 Mükəmməl qurtardı bu hekayəmiz.
 Bağlılar açarı olsun bu dastan,
 Oxuyub ağ günə çatsın hər insan.
 Əsər səadətlə yetişdi sona
 Uğurlu aqibət diləyək ona.

KİTABIN SONU

Ey şah, bu dünyaya özün pənahsan,
 Sən bir şah deyilsən, bəlkə min şahsan.
 İkinci Cəmşidsən taxt almaqda sən,
 Birinci günəşsən misilsizlikdən.
 Keyqubad görkəmli Şahi-Şirvansan,
 Əbülmüzəffərsən, böyük xaqansan.
 Yalnız Şirvan deyil, dünya şahısan,
 İkinci Keyxosrov, ey şah Axsitan.
 Sən, ey padişahlıq bürcünün sonu,
 Dünya çox görməsin şah olduğunu.
 İnsanlıq fəxr edir adınla hər dəm,
 Səndən abad olmuş bu iki aləm.
 Dəniz çeşməsisən, calalın vardır,
 Sənin böyüklüyün -apaşıkardır.
 Mübarək başını, ey fəxri-cahan,

Fələkdən yuxarı tutduğun zaman.
 Şadlıqla, nəşəylə xəyalata get,
 Bu gözəl dastanı mütaliə et!
 Bu fikir qızının gözəlliyindən
 Xəzinə aparıb, murada yet sən.
 Kaş ki, bəyənəydin bu gözəl yarı.
 Əhsənin olaydı ipək paltarı.
 Belə bir səxavət səndən istərəm,
 Məndən təvəkküldür, səndən də kərəm.
 Səndəki pak könül bir də qalib baxt,
 Sənə nəsihətçi olsa da hər vaxt,
 Bu allah vergisi nəsihətçidən
 İki-üç söz eşit səhər çağı sən,
 Gör, dünya nə qədər baş yola saldı,
 Gör hansı şahlardan bu vaxta qaldı.
 Dünyanı abad et sən, ey hökmüdar,
 Adın bu dünyada qalsın yadigar.
 Sən ki, iş bilməkdə ayıq bir şahsan,
 Daha da ayıq ol, nə qədər sağsan.
 Sonsuz ədalətin, səxavətin var,
 Daha da çox olsa, zərərimi olar?
 Bir iş dövlətinə gətirsə cəlal,
 Sən həyata keçir o işi dərhal.
 Şahlıq zinatına diqqətlə baş çək,
 Tük qədər bir ləkə qonmasın görək.
 Sənin bayrağına layiq bir torpaq
 İdarən altında yaşayır ancaq.
 Səndən uzaq olan yerləri də sən
 Öz torpağın bilib, şad ol ürəkdən.
 Kim ki, sevir səni, boynunu burma,
 Hər bir günah üçün qılınc da vurma.
 Səndən üzr istəmə hiyləgər düşmənsən,
 Onu qov qapından, heç aldanma sən.
 Qüdrətli, təmkinli, həm də sayıq ol,
 Şərəb içsən belə yenə ayıq ol!
 Qolların iş görənlə olsa da hər an,
 Yenə kömək istə böyük Allahdan.
 Öz fikrin nə qədər ayıq olsa da,

Xor baxma sən başqa fikrə dünyada.
 Heç iki ürəklə girişmə hərbə,
 Taki qəlp çıxmasın vurduğun zərbə.
 Gah yumşaq, gah da tünd olsa bir adam,
 Onun söhbətindən pəhriz tut müdam.
 Kimin ki, içində iki qapı var,
 O heç yaşamasa daha xoş olar.
 İrəliyə addım atdığı zaman
 Geri dönməyi də unutma bir an.
 İş, doqquz addımla atılsa sən bil.
 On addım atmağın məsləhət deyil.
 Ədalət axtaran insanlara sən
 Doğru cavab göndər doğru dillərdən.
 İşində sadıq ol, sözündə möhkəm,
 Kim aman istəsə, olsun xatircəm.
 Hər kəsi sınaqdan keçirib düz bax,
 Sınaqsız olmasın o sənə küstax¹²¹.
 Heç kəsin əhdinə bel bağlama gəl,
 Onun iç üzünü atmayınca ol.
 Kiçik görünməsin gözünə düşman,
 Böylə təmizləmir yollardan tikan.
 İncisən bir sirrini açılmağından,
 Danışma bilməsin onu bir insan.
 Vurduğun bir şeyi çıxart kökündən,
 Hörmət etdiyini gözdən salma sən.
 Gecəni, gündüzü çox vermə bada
 Yaxşı ad uğrunda çalış dünyada.
 Şərab halılsa da mindirmə başa,
 O haramzadədən uzaqda yaşa,
 Meyi qaydasınca nuş edə bilsən,
 Sən şərab içərsən, keflənər düşməən.
 Həddini aşırıb, çox içsən əgər,
 Sənə bütporəstlik ləkəsi dayər.
 O gün ki, xoşhalsan, xeyli dayan, dur,
 Pis gözlərə qarşı üzərlik yandır
 Təbin şad olduğu gecələr belə
 Özünə bir dua nəfəsi üflə.
 Kef vaxtı özünü nəşəli saxla,

Qoy məclis qızıqsın daha maraqla.
 Dünyada şir kimi sən göstər vüqar,
 Taki igidlikdən dəm vurmasınlar.
 Bir xərabə görsən, qurmağa tələs,
 Məsləhət belədir, əməyin itməz.
 Gətir bu dünyanı aqlın önünə,
 Tələsmə heç kəsin ölüm gününə.
 Diləyin baxma ki, uzaqda qalar,
 Öz bəxtin qapıdan içəri salar.
 Bu sözlər, bəlkə də, bir əfsanədir,
 Sənə danışmağa bir bəhanədir.
 Yoxsa, ey dünyaya sahib hökmüdar,
 Sənə nəsihətə ehtiyacmı var?
 Nə qədər ki, sənə, özünsən rəhbər,
 Əlindən daima yaxşılıq törər.
 Yaxşı kişilərin duasına bax,
 Sənə çərx altında o sədd olacaq.
 Nə qədər şadlıqdır, kefidir, həvəsidir,
 Sənə Nizaminin hümməti bəsdir.
 Ey allah, bu şahın gül camalından
 Zilləti, zəhməti gizli tut hər an!
 Qapını çalarsa, fəryadına yet,
 Hər yerə gedərsə, ona kömək et!
 Bütün sərkərdəsi zəfərə çatsın,
 Düşməni basılıb yaslara batsın!
 Onun əlindəki o şahənə cam
 Həyat şərbətiylə qoy dolsun müdam.
 Məna də bir qotrə versin o camdan,
 Yazmışam adına bir belə dastan.
 Adıyla adlansın bu dastan hər dəm,
 Şahın dövlətinə olsun xoşqədəm.

İZAHLAR

¹ *Sənin tərifindir "təbarəkallah"...*
Təbarəkallah - Nə gözəl! Nə yaxşı! Nə əcəb! Allah mübarək etsin! - deməkdir.

² *Yeddi qız, doqquz taxt qapında sənin
Olmuşdur daima pərdə çəkənin.*
Yeddi qız - yeddi planeta, doqquz taxt isə doqquz fələyə (göyə) işarədir. Yəni; yeddi planet və doqquz göy həmişə sənin qapında qul kimi pərdə tutur. Qədim astrologiyada göylərin yeddi qat olması iddia olunurdu. Ərş və kürsi deyilən iki məqamı da buna əlavə edib, doqquz göy, doqquz fələk yazmışdır.

³ *Axşamın qapqara, səhərin ala
Atma göyləri yaratdın tovla.*
Yəni sən axşamın qara atına və səhərin ala atına fələkləri tövlə yaratdın ki, birini əvəz edən gecə və gündüz dincəlmək üçün atlarını göylərdə bağlasınlar.

⁴ *Yeddi düyün vurdun göylərə, birdən
Yetmiş açıldı bu qüdrətindən.*
Qədim Şərqdə insanlar tələlərinin ulduzlara bağlı olduğuna inanır və öz səadətləri üçün planetlərin bürclər arasında hərəkətini izləyirdilər. Buna görə də Nizami: göylərdə yaratdığın yeddi düyün - yeddi planet ilə yetmiş düyün açdın, - deyir.

⁵ *Bir dağ çapmadısa bu "kaf" ilə "nun",
Göy adlı bir böyük Bisütun qurdun.*
"Kaf" və "nun"un birləşməsindən ərəbcə "kon" (ol!) gəlməsi əmələ gəlir. Beytin mənası belədir: Sən (Allah) bir dəfə "ol!" deməklə dağ çapmadan fələk kimi bir Bisütun qurdun. Bisütun burada iki məna verir: 1. Göylərin sütunsuz dayanması. 2. Bisütun dağı.

⁶ *Hənut - ətirli bir göyərtidir, meyitlərin üzərinə səpirlər ki, qoxumasın.*
⁷ *Mənəm dsrğahında bir dilsiz ehramı,
Sənin sorağında lobbeyk vuraram.*

Hacılar Kəbə ziyarətinə gedərkən qurban kəsməzdən əvvəl soyunaraq, ehram adlanan ağ bürüncəyə bürünür və qum üzərində qaçıb "Ləbbeyk" (hazırəm!) deyə qışqırırlar.

⁸ *Libasım ətrirlə süslənər müdam,
Buyam ya dirəmnə, ya da ud olsam.*
Dirəmnə pis qoxulu, ud isə yandırılarkən gözəl ətir verən bir bilkidir. Şair Allaha xatırladır ki, insanın yaxşı və pisliyinə məsul Allah özüdür. Dirəmnə və ya uda qoxu verən də odur.

⁹ *Qabü qövseyin* - 1. Yayın ortası ilə uclarından birinin arasındakı məsafə. 2. Dini rəvayətə görə, Məhəmməd peyğəmbərin merac zamanı Allaha guya yayın ortası ilə uclarından biri arasındakı məsafə qədər yaxın olması.

¹⁰ *Altı-yeddi min il keçir o andan
Ki, bu dəbdəboni eşitmiş çahan.*
Dini əfsanələrə görə, Məhəmməd bəşərin ilk xilqət günündə, hətta Adəmdən belə qabaq yaranmışdır. Adəm onun nurundan ruhlanmışdır. Beytdə də bu əfsanəyə işarə edilir.

¹¹ *Bu beş vaxt namazdır əsli tovbənin,
Beş növbə təbildir qapında sənin.*
Adət üzrə padşahların sarayında gündə beş dəfə təbil vurulardı; islam dinində isə hər bir müsəlmanın gündə beş dəfə üzünü Kəbəyə tutub namaz qılması vacibdir. Şair Məhəmmədi padşaha və beş vaxt namazı oyun sarayında vurulan beş növbə təbilə oxşadır.

¹² *Bu evə yeddi səf yaratdın yenə,
Tapırdın onu da dörd xəlifənə.*

Dörd xəlifə - Əbu Bəkr, Ömər, Osman və Əliyə işarədir.
¹³ *Siddiq sədaqətə olmuşdur rəhbər,
Faruqi fərqdən uzaq bildilər.*

Siddiq - birinci islam xəlifəsi Əbu Bəkrin ləqəbidir. Faruq - ikinci islam xəlifəsi Ömərə işarədir ki, o Haqqı batıldan fərqləndirməmişdir.

¹⁴ *O, Allahdan qorxan həyalı qoca...*
Məhəmmədin canişinlərindən olan III xəlifə Osman ibn Əffan nəzərdə tutulur.

¹⁵ *Yeddi xəzinəni açaraq bir dəm,
Dörd gövhər üstünə basmışan qədəm.*
Yeddi xəzinə - yeddi göyə işarədir. Dörd gövhər - dörd ünsür: su, torpaq, od və hava deməkdir.

¹⁶ *Ümmi-Hani - Faxtə Əbutalib qızı dördüncü xəlifə Əlinin bacısıdır.*
Merac əfsanəsinə uyduanlar Məhəmmədin Ümmi Haninin evindən göylər səyahətinə aparıldığını rəvayət edirlər.

¹⁷ *Ütarid - Merkuri planeti.*
¹⁸ *Zöhərə - Venera planeti, qədim pocziyada fəza çalğıcısı tunsalıdır.*
¹⁹ *Mərtix - Mars planeti.*
²⁰ *Müşəri - Yupiter planeti.*
²¹ *Keyvan - Zühəl planeti.*

²² *Qədr gecəsidir bu gecə, tələs...*

Qədr gecəsi - orucluq ayı olan Ramazanın 21, 23 və 27-ci gecələri dualarını Allah dərğahında müstəcəb (qəbul) olacağı gecələrdir. Bunlar, eyni zamanda əhya (dirilmo) gecələri adlanır.

²³ Buraq - Məhəmməd peyğəmbərin merac gecəsi mindiyi; başı insana oxşayıb qanadları olan atdır.

²⁴ *Qalxanda göylərin yeddi qatına,
Nə pərçəm, nə də bir tac qurdun ona.*

Yəni göylərin yeddi qatına qalxarkən həm fələyin pərçəmini (bayrağını - Günəşi), həm də onun tacını (Ayı) qurdun.

²⁵ Cəbrayıl - dini rəvayətə görə, mələklərdən biri. Allahın qasidi kimi təsvir olunur."

²⁶ Mikayıl - Allaha yaxın olan mələklərdən biri. Ona ruzu mələyi də deyirlər.

²⁷ İsrəfil - dini əfsanələrdə adları çəkilən dörd mələkdən biridir. Guya onun vəzifəsi həyatın yaranması və məhv olması barədə şeypur çalmaqla dünyanı xəbərdar etməkdir.

²⁸ Rəfrəf - Məhəmmədin göylərə merac etməsi əfsanəsində onun mindiyi ikinci xəyalı atdır. Bəziləri onu bulud, nur saçağı və sair təsvir edir.

²⁹ Sidrə (Sidrətül-müntəha) - göylərin yeddinci qatında olan əfsanəvi ağac adıdır.

³⁰ Sübbuh - yüksək tərif və sitayişə layiq olan. 31 Nübüvvət - peyğəmbərlik.

³² *İki vəfasızın əhdini bir et,
Bu dörd ayaqlını özün əlbir et.*

İki vəfasız - gecə-gündüz, dörd ayaqlı isə - dörd ünsürə işarədir.

³³ Nafə - xüsusi cinsdən olan ağızdan gəbəyindəki müşk vəzisi.

³⁴ *Biz kimik, nəciyik, aç göstər artıq,
Büt qayıranmıyıq, büt qıranmıyıq?*

İslam dininin dünya və insan haqqındakı ehkamıyla kifayətlənməyən şair, Məhəmmədə müraciətlə, insanları varlığın gizli sirləri ilə tanış etməsini tələb edir ki, bəlkə hər insan nə üçün yarandığını, niyə yaşadığını başa düşsün. Öz işlərinin əsl mahiyyətini, büt qayırdığını, yoxsa büt qırdığını bilsin.

³⁵ *Mən bütün bədənə yem verən zaman,
Öz ciyəparam da pay alar ondan.*

Yəni mən öz sözlərimi bütün xalqa deyirəm, qoy oğlum da ondan özünə bir pay götürsün.

³⁶ *Musa gövhər tapdı xəzinələrdə,
Qarun da boğuldu ləli-gövhərdə.*

Musa - Yəhudilərin peyğəmbəri. Guya Allah tərəfindən ilk müqəddəs kitab -Tövrat ona nazil olmuşdur. Qarun - dini əfsanələrə görə, Musa peyğəmbərin zamanında yaşayan çox varlı və xəsis bir adam olmuşdur. Musanın qarğıışı nəticəsində öz xəzinələrlə birlikdə yerə batmışdır.

³⁷ Barbad - Sasani hökmdarlarından Xosrov-Pərvizin sarayında məşhur müğənni və çalğıçı olmuşdur. Nizami "Xosrov və Şirin" poemasında Barbəddən və onun sənətindən geniş bəhs etmişdir.

³⁸ *Hər sadə damcının əsil cövhəri
Dərjəyə meyl edir əzəldən bəri.*

Yəni gördüyünüz hər zərrə küllün, hər sadə mürəkkəbin üzvüdür. Qətrə ilə daniz arasında maddi bir vəhdət vardır ki, onu pozmaq mümkün deyildir. Çünki hər qətrə böyük danizlərin cüzidir. Ona görə də hər qətrə danizə, hər cüz küllə qovuşmağa meyl edir.

³⁹ *Bir qara pul olsun, bir arpa əgər.
Onda dörd gövhərdən tapılar asər.*

Yəni hər bir kiçik maddənin tərkibi dörd ünsürün (torpaq, od, su, hava) birləşməsindən amələ gəlmişdir.

⁴⁰ Keyqubad - İran tarixində Kəyan sülaləsinin qüdrətli padşahı hesab edilir.

⁴¹ *Sənətin ziddinə söz danışanlar
Əyri pərdə kimi yanlış çalarlar.*

Yəni həqiqəti, insanların əsl arzularını tərənnüm etməyi bacarmayan hər şair pərdəsi düz olmayan sazlar kimi havanı pozar və ahənglərdə baş-ayaq vurur.

⁴² *Bu fala mən qürə atdığım anda,
Ulduzlar keçirmiş eyni zamanda.*

Qürə - bəxt yoxlamaq, bir şeyi ürəkdə tutmaq; ulduzların keçməsi isə taleyin arzuya uyğun gəlməsinə işarədir. Yəni mən bu arzuda olarkən (bu fəali tutarkən) tale ulduzu da ona müvafiq gəldi. Qədim Şərq astrologiyasına görə, guya hər insanın taleyi ulduzlardan birinə bağlı imiş və bu planetlərin bürclər arasında hərəkətilə insanların həyatında yeni-yeni hadisələr baş vermiş.

⁴³ *Qüdrətin böyükdür, ona-on yarət,
Onda beş vermayı birdəfəlik at!*

Ona on-saf qızıl, onda beş isə qatışıq qızıl mənasındadır. Yəni yazdıqların saf qızıl kimi bakir və qiymətli olsun, zəif misrələr yazma!

⁴⁴ Dedi: "Ey kəlamı əkizim ala..."

Şairin oğlu Məhəmməd atasının yaratdığı əsəri özünə qardaş bilir, öz əkizi adlandırır.

⁴⁵ *Bəhrin suyu yüngül, özü axardır,
Canlı, nəfəs aları balığı vardır.*

Şair birinci misrada bəhr kəlməsini iki mənada işlətməmişdir. Birinci mənada poemasının vəznini, ikinci mənada dəniz nəzərdə tutulur.

Yəni poemanın vəznini bəhr-i-xəfif həm yüngül, həm də axıcıdır. Bəhrin (dənizin, əsərin) balığı olan sözlər isə diridir, canlıdır.

⁴⁶ S. F. D. ili idi, rəcəbin sonu.

Ərəblərdəki say sistemində (əbcəd hesabı) uç nöqtəli S hərfi - 500, F hərfi - 80, D hərfi isə 4-ə bərabərdir. Nizami "SDF" hərfəri ilə "Leyli və Məcnun" poemasının yazıldığı tarixi göstərmişdir ki, bu da hicri 584-cü ilə, miladi 1188-ci ilə təsadüf edir.

⁴⁷ Bu Bəhram nəsbəli, ülkər üzlü sən...

Burada Bəhram sözü həm Marsın farsca adıdır, həm də Sasani şahları sülaləsinin on dördüncü padşahı Bəhram Gura işarədir.

⁴⁸ *Bu yeddi örtüklü, altı barmaqlı,
Bir gözülü, dörd əlli, doqquz ayaqlı.*

Bu beytdə kainatın təsviri verilir: yeddi örtük - yeddi fələk, altı barmaq - altı tərəf: şərq, qərb, şimal, cənub, aşağı və yuxarı, bir göz - Günəş, dörd əl - dörd ünsür: od, su, torpaq və hava, doqquz ayaq - doqquz gey mənəsində verilmişdir.

⁴⁹ *Onun qapısında mehtərdir Qeysər,
Fəğfur o qapıda gəlib dilənər.*

Qeysər-qədim Rum padşahlığının, Fəğfur isə qədim Çin padşahlığınınləqəbidir.

⁵⁰ *Uçarmış Arəşin oxu, deyirlər,
Ad qəbiləsinin nizəsi qədar.*

Arəş - İrənan məşhur mifik pəhləvanlarından biridir. Əfsanələrə görə, Arəşin atdığı ox qırx mənzil yol gedərmiş.

Adilər - Ad qovmu - ərəb qəbilələrindən biri olub, öz başçıları ibn Hövs adı ilə adlanmışlar.

⁵¹ *Zubin - nizəyə oxşar bir silahdır.*

⁵² *Altı hərfi olan adıyla, bilsən,
Dünyanı bağlamış altı tərəfdən.*

Yəni Axsitanın altı hərfdən ibarət olan adı dünyanın altı tərəfini nərdəxtətanın altı xanəsi kimi bağlamışdır.

⁵³ *Mahmudun filindən qüvvətli olar.*

Mahmudun (Sultan Mahmud) fili öz böyüklüyü və gücü ilə Şərq əfsanələrində məşhurdur. Yəni: sənin əhsanın milçəyi böyük qüvvət sahibidir.

⁵⁴ *Yarəb, mən ki Üveys adı aldım,
Məhəmməd adına mən sadiq qaldım.*

Üveys sözünün bir mənası bəxşis verən, ikinci mənası canavar (qurd) deməkdir. Beytin mənası: mən nə cür adlansam da Məhəmmədə sadiqəm.

⁵⁵ *Onun atasını görə bilməsən,
Barı qardaşına hörmət saxla sən.*

Yəni: əsərin atası, müslifli olan Nizamini görməsən, onun (əsərin) qardaşına -Nizamini oğlu Məhəmmədə hörmət et!

⁵⁶ *Mən ki ayna kimi dəmir deyiləm.*

Qədim zamanlarda dəmirə seyqəl verməklə ayna düzəldirdilər.

⁵⁷ *Çarşənbə cinlisi ağıllı olmaz.*

Çarşənbə cinlisi ağıllanmaz məsəli Şərqdə məşhurdur. Dini əfsanələrdə çarşənbə cinlər günü adlandırıldığından, o gün dəli olanların sağlması qeyri-mümkün hesab olunur.

⁵⁸ *Gözəl üzərliklə bəslənib gülər.*

Üzərlik çöl bitkilərindən biridir. Əfsanəyə görə, üzərlik insanı bədnəzərdən saxlayır. Ona görə də qadınlar öz uşaqlarını həmişə üzərlik tüstüsünə verirlər ki, bədnəzər onlara təsir etməsin və həmişə gözəl qalsınlar.

⁵⁹ *İlyasmi "olf"ini "lam"ndan kəssən,
Yenə doxsan doqquz tamı görəsən.*

Yəni: İlyas adının "əlif" hərfərini alsan və onun "1" (1) hərfindən də bir "əlif" yəni, bir rəqəmi çıxsan, iyirmi doqquz rəqəmi almar. Xİlsusi say sistemi olan əbcəd hesabına görə "1" hərfi 30-dur, birini çıxanda 29 qalar, "y" hərfi 10 və "s" hərfi 60-dır. Cəmi 29+10+60=99.

⁶⁰ *Əhməd ki rəhbəri oldu ərəbi,
Gördü cəfasını Əbüləhəbin.*

Əhməd - Məhəmməd peyğəmbər, Əbüləhəb - onun peyğəmbərliyini qəbul etməyən, onun ziddinə gedən ərəbdir.

⁶¹ *Dürrümü çəkədim özgə suyuna...*

Yəni incimi başqasının suyunda yumadım, heç kəsin pisliyini istəmədim.

⁶² *Söz mənim oduma nal atmışdır. nal!*

Oda nal salmaq bir adamın gəlməsinə arzulamağın fəlidir. Hər kəs öz müsafirinin tez qayıtmasını istəsəydi oda nal atardı. Söz mənim oduma nal atmış, yəni: şeir məni öz tərəfinə çağır.

⁶³ Xurma yoldaşlıqla şirə yaradar.

Yəni: tək xurma ağacı bar verməz, yalnız bir neçə ağac bir yerdə olarsa onlardan məhsul almaq olar. Nizamının bu fikrini müasir eltra təsdiq edir. Bir ağacın bar verməsi üçün ondakı diş çitçəklərin başqa ağacdakı erkək çitçəklərin tozu ilə mayalanması mütləq lazımdır. Həm də burada məcazi mənə vardır.

⁶⁴ Hörumçək torudur o, açıq-aşkar,
Gah yara bağlayar, gah da qanadar.

Hörumçək torunun qan axıtması məlumdur; milçəklər və başqa kiçik heyvanlar ona ilişib qalar və hörumçək onların qanını sorar, yəni hörumçək torunu qanı axan yaranın üstünə basmaqla yaranın qanını kəsər. Beləliklə, hörumçək toru həm qan axıdan, həm də qanı saxlayandır.

⁶⁵ Gül kimi xəzinə payladı o da.
Qızılgül solanda pərəkləri pul kimi səpələnər. Şair Məcnunun atasının xəzinə paylamasını qızılgülün xəzan olmasına oxşadır.

⁶⁶ Düzüldü bənövşə, lələ başına...

Yəni onun bənövşə rəngli teli lələ yanaqlarının ətrafına düzüldü.

⁶¹ Sanki qara qarğa tutmuşdu çıraaq.

Leylini qara saçları ilə əhatə olummuş üzünü işarədir.

⁶² Zülfü də "leyl" idi, adı da Leyli.

"Leyl" ərəbcə gecə (qara) mənası verir. Yəni: zülfü gecə kimi qara, adı da Leyli idi.

⁶⁹ Doğardı Şərqiin də Yusif üzlüsü.

Yəni Şərqiin Yusifi (gözəli) - Günəş doğardı.

⁷⁰ Tuluqlar yırtıldı, yıxıldı eşşək.

Eşşək yıxıldı, tuluq yırtıldı məsəli məşhurdur. Yəni sirr açıldı, aləm bildi.

⁷¹ Bağdad ellərinin qanunu - Məcnun.

Yəni Məcnun Bağdad çalğıçılarının qanunu (çalğı alətidir) kimi daima səslənməkdə, sızıldamaqdadır.

⁷² Yadlardan yetməsin deyə bədnəzər,
Üzüm dövrəsinə nil də çəkərlər.

Keçmişdə kiçik yaşlı uşaqları bədnəzərdən qorumaq üçün boyaqxana küpünün dövrəsinə dolandırar, üzlərinə nil (qara rəng) çəkərdilər.

⁷³ Küsufun gözündən günəş qorxaraq,
Üzünə salmışdır qara bir duvaq.

Xəzinə üstünü örtməyə əgər,
Onu bu insanlar tez qarət edər.

Küsuf- Günəşin tutulmasıdır.

Yəni onun saçı və saqqalı uzanaraq, üzünün ətrafını tutmuş və Gün kimi camalını qara bir dairə içərisinə almışdır.

⁷⁴ Leyli çəng tutmuşdu bağı başında,
Məcnun rübab kimi əli qaşında.

Yəni Leyli saçlarını çəng (çalğı alətidir) kimi bağına basmışdı, Məcnun isə rübab (yəni çalğı alətidir) kimi ikiqat olub əlini alına qoymuşdu. Burada hər iki çalğı alətinin quruluşu nəzərdə tutulur.

⁷⁵ Leyli giil saçrdı ağaclara, bax,
Məcnun diir səpirdi şabaş olaraq.

Yəni Leyli ağacların arasından boylanır və onun üzə gül kimi ağacların budağını bazəyirdi, Məcnun isə inciyə oxşar göz yaşını şabaş edirdi.

⁷⁶ Divamə bir mənəm, gizli deyildir,
Bos sənin boynunda nədir o zəncir?

Yəni divanə mənəm, zəncirlənməli mənəm, zəncir kimi hökrələrin nə üçün sənin boynundan asılmışdır? Sən o zənciri-zülfünü mənəim boynuma şal!

⁷⁷ İrhəm-türhəm (ərhəm-türhəm) - ərəbcə "rəhm et, sənə də rəhm etsinlər" deməkdir. Yəni, sən aciz insanların əlindən yapış ki, çətin gündə başqaları da sənə əl tutsunlar.

Qatlandı dizlərim qoşa, "lam" kimi,

"Yey" kimi bukmüşəm öz əllərimi.

Ərəb əlifbasında "ü" (1) çəngəl şəklində yazılır və "lam" adlanır, "ü" (y) hərfi isə qarmaq şəklində yazılır, "yey" adlanır.

Məcnun deyir ki, mən dərđ əlindən dizlərimi iki "lanv" kimi qatlamışam, qollarımı isə iki "yey" kimi bukmüşəm və bunların birləşməsindən sevgilimin adı, yəni "Leyli" əmələ gəlmişdir.

Qum kimi səpdi o qum rənglilərə.

Qum rənglilər sözündə ərəblər nəzərdə tutulur.

⁸⁰ Zənzəm - Məkkədə bir su quyusuna verilən addır. Əfsanələrə görə, İbrahimxəlil peyğəmbər zamanında, yəni eramızdan təqribən 2800 il qabaqazılmışdır.

⁸¹ Əqrəb çalmışlara verilsə gərfəs...

Gərfəz, gərəvüz - səbzəyat qismindəndir. El arasında kərəvüzün əqrəb çalmış adama verilməsi zərərli sayılır.

⁸² Hindli fil başına döyər hər yerdə

Ki, fil Hindistanı anmasın bir də.

Adət üzrə filbanlar fili sürəkən toppuzla onun başına vururlar. Nizami bunu belə izah edir ki, filbanlar filin başına onun yeriməsi üçün deyil, onu gicəllətmək üçün döyürlər ki, meşələrə qaçmasın.

⁸³ *Kölgə özbaşına düşməz quyuya,
Göydə dayanmamış Ay duya-duya.*

Yəni həyal və kainatın xüsusi bir qanunu vardır, heç şey öz başına hərəkət etmir.

⁸⁴ *Su səpdi gülünün yaqut rənginə.*

Yəni o ağlayaraq, alışıb-yanan yaqut rəngli yanaqlarının oduna göz yaşları ilə su çilədi.

⁸⁵ *Sədəfə dürr kimi girdi o nigar.*

Yəni inci sədəfdə gizlənən kimi Leyli də çadırdə gizləndi.

⁸⁶ *Qarurə - şüşə, sənək.*

⁸⁷ *Xəyzəran - bambuq ağacı.*

⁸⁸ *Bax, Çinin aynası parladı Çindən,
Həbəşin qaşları çatıldı birdən.*

Yəni Çinin aynası (Günəş) Çindən (Şərqdən) baş qadınrarkən Həbəşin (qaranlıq) qaşları çatıldı. Günəş parladı, qaranlıq çəkildi.

⁸⁹ *Gecənin yolçusu yetişdi haman
Bir Yusif camalı aldı quyudan.*

Yəni gecənin yolçusu olan ulduzlar quyunun başına çataraq, oradan bir Yusif camalı gözəli (Ay) çıxarıb öz sralarına qatdı. Əfsanəyə görə, Yusifi qardaşları quyuya saldıqdan sonra bir karvan oraya yetişib quyudan su çıxarmaq istədikdə Yusifi tapmış və özlərilə bərabər Misrə aparıb orada qul adına satmışlar. Beytdə ulduzlar yolçuya, Ay Yusifə, qaranlıq üfüt isə quyuya təşbih olunur.

⁹⁰ *Ulduzlar içində o parladı tək,
Göy Misri Nil kimi coşmuşdu, gerçək.*

Yəni Ay ulduzların içində parlayarkən göy Misrinin bazan Nil çayı kimi coşdu. Yəni misirilər Yusifin camalından vəcdə gəlib onu almağa cəhd etdiyi kimi, ulduzlar da Ayı araya almaq üçün Nil çayı kimi coşub həyəcana gəldi.

⁹¹ *Saleh bir quş idi o yazıq qarğa,
Salehilər kimi geymişdi qara.*

Saleh - peyğəmbərlərdən birinin adı və ərəbcə xeyirxah mənasındadır. Əfsanələrə görə, Salehin bir dəvəsi var imiş ki, peyğəmbərin bütün gücü də ondaymış. Düşmənləri bu dəvəni öldürdükdən sonra Salehin tərəfdarları qara geyinib matəm saxlamışdı. Şair qarğanı xeyirxahlıqda Salehə, sakitlikdə onun dövsinə və qaranlıqda matəm libası geymiş salehçilərə oxşadı.

⁹² *Mən İsmayıl kimi saxlaram ədəb,
İncisəm, qoy olum İsmayılməzhəb.*

İsmayıl İbrahim peyğəmbərin oğlu idi, dini əfsanələrə görə, atası onu qur-

ban kəsmək istədikdə, o, bu təklifi razılıqla qəbul etmişdi. Məcnun dəxi sevgilisinə deyir ki, sən mənim başımı kəssən də (İsmayıl kimi), ədəb gözləyib etiraz etmərəm. Əgər belə etməyib səndən incisəm İsmayılməzhəb olum.

İsmayılməzhəb - VIII əsrdən başlayaraq, müsəlman şərqiində geniş surətdə yayılmış İsmaililər təriqətinə mənsub olanlara deyilirdi. Sonralar ismaililərin həşşatilər, əsasiyyun, Fatimiyyun adlanan qolları əmələ gəlmiş, bir sıra gizli sui-qəsd qrupları təşkil edib İran-Səlcuq hökmdarlarına qarşı mübarizə aparmışlar. Başçıları iflas etmiş zadənganlardan ibarət olan bu təriqət, yoxsul köndli və sənətkar kütlələrindən öz məqsədləri üçün geniş istifadə etmiş və bərabərlik şüarını öz siyasi görüşlərində irəli sürmüşlər.

⁹³ *Nərgizlə suvardı qız ərğəvanı.*

Yəni Qızın nərgiz (çiçək adidir) gözündən axan yaşının onun ərğəvan (qırmızı) yanaqlarını islatdı.

⁹⁴ *Atlardan "ərəbi", "bəxti", "təkarər"...*

"Bəxti", "ərəbi", "təkarər" - hər üçü at cinsləridir.

⁹⁵ *Ləli od verir, bulacağı da su.*

Yəni dodaqlarından od qalxırdı. gözlərindən isə yaş axırdı; Yenidə Ay görmüş başı zədəli.

Yəni yeni Ay görmüş dəli. Dəlinin Ay gördükdə coşması məşhur bir misaldır. 97 Müğilan - dövətikanı.

⁹⁸ *Zənci yuyunmaqla çinli olmadı.*

Yəni qara yuyunmaqla ağarmadı.

⁹⁹ *Bir küncə qısılib qaldı o baxtsiz,
Bircə dörd küncünü gözlədi yalnız.*

Yəni bir küncə qısılib dörd küncü qəbrin (ölümün) yolunu gözlədi.

¹⁰⁰ *Tuşə - azuqə.*

¹⁰¹ *Xəzinəni atıb, kim yəsə torpaq,
O, ağıllı deyil, ilandır ancaq.*

Yəni: xəzinəni saxlayıb torpaq yeyənlər ağıllı adam olmayıb, ilandırlar. Əfsanəyə görə, ilan xəzinə üzərində yatır, gündə bir toz qədər torpaq yeyir.

¹⁰² *Axır libasına göz qaram hər dəm.*

Yeni gözümün qarası hər an göz yaşımıla birlikdə libasına axır.

¹¹³ *Lahövlə vələ (qüvvətə illa billah) - Allahdan başqa heç kəsə qüdrət yoxdur.*

¹⁰⁴ *Fərqed - Şimal qütbünə yaxın olan iki kiçik və parlaq ulduzdan biridir.*

¹⁰⁵ *Pərvin (yaxud Sürəyya) - səmada boyunbağıya oxşar ulduz toplusu. Sonrakı beytlərdə də bürcələrin və ulduzların vəziyyəti göstərilir.*

¹⁰⁶ "Yetim süfrəsinə" xeyirxahlartək

Qüfr tullamışdı altı pay çörək.

Yəni Qüfr (Ay mənzillərindəndir) səxavəti adamlar kimi "yetimlər süfrəsi"nə altı çörək salmışdı. "Yetimlər süfrəsi" ulduzlar qrupudur ki, onda altı ulduz vardır. Şair bu ulduzları kökəyə (qoğala) oxşadır.

¹⁰⁷ Səhər çağının da Qurd nəfəsi var.

Yəni səhərin soyuq nəfəsi, nəsimi vardır. Qurd nəfəsi eyni zamanda səhər görünən ulduz adıdır.

¹⁰⁸ Boyu "əlif" kimi: ağzı "mim" kimi,

Qırılmışdı saçını onun "cim" kimi.

Deyirdi: - Adumdur mənim də bu "cam",

Dünyanı göstərir özündə bu cam.

"Əlif (İ) hərfi ərəb əlifbasında düz, şaquli, "raim" ağzı düyməli, "cim" isə qıvrım yazılır. Şair gözəlin saçını "cim"ə, qəddini "əlif"ə, ağzını "mim"ə oxşadır və onların birləşməsindən "cam" (?) ərsələ gəldiyini söyləyir.

¹⁰⁹ Dörd atdan piyada qalsan sən əgər,

Bu düyün o zaman açıla bilər.

Dörd at sözüne iki məna vermək olar, birinci dörd ünsür, (su, torpaq, od, hava), ikinci isə dörd həyatı zovq (yemək, içmək, ehtirası təmin, yuxu).

Beytin məzmunu ikinci mənaya daha yaxındır. Yəni əgər sən dünyanın əsas ləzzətlərindən əl çəksən, bütün düyünləri açə bilərsən.

¹¹⁰ Möhrərsiz və gözsüz oyun çıxardar,

Ayaqsız, miniksiz çapmağımız var.

Yəni aşıqsız və taxtasız nərd və şahmat oynayır, ayağı və atı olmadan minib çapırq.

¹¹¹ Əmr-As (Əmr İbn As) - Böyük xəlifələr zamanı dördüncü xəlifə Əlinin əleyhinə olub, Müaviyəni xəlifəliyə layiq bilən hiyləgər diplomat.

¹¹² Tüküm dilə dondu, dilim də tükə.

Yəni tüklərim dilə gəldi, dilləndi, dilim isə tük kimi incəldi.

¹¹³ "Lam əlifla" ki, bax, ayrı deyildir.

"Lam əlifla" ərəbcə iki hərfin "l" və "a" hərflərinin birləşməsindən əmələ gəlir və lüğəvi mənası "yox" deməkdir. Mısranın mənası odur ki, mən "la" kimi "yox" olsam da, bu yoxluq "lam" ilə "əlif"in, yeni səninlə mənimə birləşməyimin nəticəsidir.

¹¹⁴ Təmuz - iyul ayı.

¹¹⁵ Qəm də xilas oldu xəzinədən.

Yəni qəm onu öz ürəyində həbs edən, onun xəzinədarı olandan xilas oldu. Yəni Leyli vəfat etdi və qəm də onun sinəsindən uçub getdi.

¹¹⁶ Özüne şəbə de, Şəbdiz söyləmə.

Yeni qara olsun da Şəbdiz (qara at, Şirinin məşhur atının adı) deyilsən, kiçik bir şəbəsen (qara muncuqsan.)

¹¹⁷ Qismətin Ay kimi qəriblikə, bil.

Qədim astrologiyada Ayın hər ayda bir bürcdən və hər gün bürcün bir dişiyindən çıxması rəvayət olunurdu. Beləliklə də, iki gün bir yerdə dayanmayan Ay qəriblik təmsali kimi tərənnüm edilmişdir.

¹¹⁸ Gedir sənin Rəxşin məndən irəli.

Yəni sənin atın məndən qabaqda gedir, sən tez öldün, vüsal mənzilinə məndən tezətdin. Rəxş - məşhur Rüstəm Zalin atının adıdır.

¹¹⁹ Səcdə edənlərin Səlcuqtan sən.

Səlcuq-səlcuqlar sülaləsinin banisidir. Burada səcdə edənlərin pənahı, pərəstisgahı mənasında işlənmişdir.

¹²⁰ O nəlimi salan daşı al ələ,

Qaldır öp, "Nə gözəl ləlsən" söylə.

Yəni ayağına toxunan daşı öp, gözünün üstünə qoy və gözəl ləl adlandır. Pisləyə qarşı yaxşılıq et.

¹²¹ Küstax - kobud, dikbaş, qorxmaz, ədəbsiz.

MÜNDƏRİCAT

İNSAN DÜHASININ ƏLÇATMAZLIQ NÜMUNƏSİ	5
LEYLİ VƏ MƏCNUN	15
SONUNCU PEYÇƏMBƏRİN TƏRİFİ	20
PEYÇƏMBƏRİN MERACI	23
HİKMƏT VƏ MOİZƏ HAQQINDA	26
KİTABIN YAZILMASININ SƏBƏBİ	32
AXSİTANIN TƏRİFİ	37
PADŞAHA XİTAB	42
ŞAHZADƏNİN TƏRİFİ VƏ OĞLUMUN ONA TAPŞIRILMASI	44
MƏNİ İNKAR EDƏNLƏRDƏN ŞİKAYƏT	46
ŞİKAYƏTİN ÜZRÜ	49
OĞLUM MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏT	49
AZ DANIŞMAÇIN GÖZƏLLİYİ	51
ÖLƏN QOHUMLARIMDAN XATİRƏLƏR	51
ATAMIN XATİRƏSİ	52
ANAM RƏİSƏNİN XATİRƏSİ	52
DAYIM XACƏ ÖMƏRİN XATİRƏSİ	53
KEÇMİŞ MÜSAHİBLƏRİN XATİRƏSİ VƏ BAŞQALARI İLƏ MÜSAHİBLİK	53
VÜCUDU UNUTMAQ	54
ŞƏHRƏTİ UNUTMAQ	54
KEÇƏN ÖMRÜ UNUTMAQ	55
ALÇAQLIĞI VƏ YALTAQLIĞI RƏDD ETMƏK	55
ZÜLMƏ QATLAŞMAMAQ	56
PAHŞAHLARIN QULLUĞUNU TƏRK ETMƏK	57
İNSANLARIN İŞİNƏ VƏ RUZİSİNƏ ƏL UZATMAMAQ	57
ŞADLIQ VƏ QƏNAƏT	58
ŞADLIQLA XALQA XİDMƏT ETMƏK	58
TƏVAZÖKAR OLI	59
XƏLVƏTƏ ÇƏKİLİB SÖZ YARATMAQ	60
DASTANIN BAŞLANĞICI	60
LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN SEVİŞMƏSİ	65
MƏCNUNUN EŞQİ HAQQINDA	68
MƏCNUNUN LEYLİNİN TAMAŞASINA ETMƏSİ	70
MƏCNUNUN ATASININ LEYLİYƏ ELÇİ ETMƏSİ	71
LEYLİNİN EŞQİ İLƏ MƏCNUNUN AÇLAYIB SIZLAMASI	75
ATASININ MƏCNUNU KƏBƏYƏ APARMASI	80
MƏCNUNUN ATASININ LEYLİ QƏBİLƏSİNİN QƏSDİNDƏN XƏBƏR TUTMASI	83
ATASININ MƏCNUNA NƏSİHƏTİ	86
MƏCNUNUN ATASINA CAVABI	89
LEYLİNİN ƏHVALI HAQQINDA	92
BAHARIN TƏRİFİ VƏ LEYLİNİN XURMALIQ TAMAŞASINA GETMƏSİ	96

İBN-SƏLAMIN LEYLİNİ İSTƏMƏSİ	100
NOFƏLİN MƏCNUNLA TANIŞ OLMASI	102
MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI	107
LEYLİNİN QƏBİLƏSİ İLƏ NOFƏLİN MÜHARİBƏ ETMƏSİ	108
MƏCNUNUN NOFƏLƏ ACIQLANMASI	112
NOFƏLİN İKİNCİ MÜHARİBƏSİ	114
MƏCNUNUN AHULARI AZAD ETMƏSİ	120
MƏCNUNUN MARALI AZAD ETMƏSİ	122
MƏCNUNUN QARÇA İLƏ SÖHBƏTİ	125
QARININ MƏCNUNU LEYLİNİN QAPISINA APARMASI	127
İBN-SƏLAMIN DASTANI	131
LEYLİNİN İBN-SƏLAMA VERİLMƏSİ	133
LEYLİNİN İBN-SƏLAMIN EVİNƏ KÖÇMƏSİ	135
LEYLİNİN ƏRƏ GETMƏSİNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	137
LEYLİNİN XƏYALINA MƏCNUN ŞİKAYƏT ETMƏSİ	140
ATASININ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ	143
MƏCNUNUN ATASINA CAVABI	149
ATASININ MƏCNUNLA VIDALAŞMASI	151
ATASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	154
MƏCNUN VƏHŞİLƏR ARASINDA	158
HEKAYƏ	161
MƏCNUNUN ULDUZLARA ŞİKAYƏTİ	164
LEYLİNİN MƏKTUBUNUN MƏCNUNA YETİŞMƏSİ	169
LEYLİNİN MƏKTUBUNU MƏCNUNUN OXUMASI	175
MƏCNUNUN MƏKTUBUNU LEYLİNİN OXUMASI	179
MƏCNUNUN DƏYİSİ SƏLİM AMİRİNİN MƏCNUNU GÖRMƏYƏ GƏLMƏSİ	185
HEKAYƏ	187
ANASININ ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	192
LEYLİNİN MƏCNUNA SİFARİŞİ	194
MƏCNUNUN QƏZƏL OXUMAĞI	199
BAĞDADLI SƏLAMIN MƏCNUNUN QÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİ	204
MƏCNUNUN ƏZƏMƏTİ HAQQINDA	211
ZEYDLƏ ZEYNƏBİN SEVGİSİ HAQQINDA	212
İBN-SƏLAMIN ÖLÜMÜ	219
ZEYDİN, İBN-SƏLAMIN ÖLÜM XƏBƏRİNİ GƏTİRMƏSİ	223
LEYLİNİN ALLAHA YALVARMASI	226
LEYLİ İLƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞMƏSİ	227
PAYIZIN YETİŞMƏSİ VƏ LEYLİNİN ÖLMƏSİ	238
LEYLİNİN ÖLÜMÜNDƏN MƏCNUNUN XƏBƏR TUTMASI	245
BAĞDADLI SƏLAMIN İKİNCİ DƏFƏ MƏCNUNUN GÖRÜŞÜNƏ GƏLMƏSİ	251
LEYLİNİN QƏBRİ ÜZƏRİNDƏ MƏCNUNUN ÖLMƏSİ	254
ZEYDİN LEYLİ VƏ MƏCNUNU YUXUDA GÖRMƏSİ	259
KİTABIN SONU	262
İZAHLAR	266

NİZAMİ GƏNCƏVİ
LEYLİ VƏ MƏCNUN

Naşir: Hidayət ƏSGƏROV

Kompyuter yığıcıları : *Basti Cəfərova*
Aygün Məmmədova

Texniki redaktor: *Aynur ƏSGƏRLİ*

Kompyuter sahifələyicisi: *Rafael QASIMOV*

Çapa imzalanmışdır: 26.07.2011

Kağız formatı: 70x100 1/16

H/n həcmi: 17,5 ç.v.

Sifariş: 137

Sayı: 200

**Elektron
resurs**

Kitab «ADİLOĞLU» nəşriyyatında
nəşrə hazırlanmış və ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Ünvan: Bakı şəh., Şərifzadə küç., 202

Tel.: 418 68 25, 433 00 43; (050) 593 27 77

Web: www.adiloglu.az;

E-mail: adiloglu2000@gmail.com

Ar 2011
1300

380